

ANKARA

HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

**DEMOKRAT PARTİ TRAKYA BÖLGESİ
MİLLETVEKİLLERİNİN TBMM FAALİYETLERİ (1950-1960)**

Arzu BOLATLI

**Tez Danışmanı
Doç. Dr. Bahattin DEMİRTAŞ**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
TARİH ANABİLİM DALI
TÜRKİYE CUMHURİYETİ TARİHİ BİLİM DALI**

EKİM- 2019

**DEMOKRAT PARTİ TRAKYA BÖLGESİ MİLLETVEKİLLERİNİN TBMM
FAALİYETLERİ (1950-1960)**

Arzu BOLATLI

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
TARİH ANABİLİM DALI
TÜRKİYE CUMHURİYETİ TARİHİ BİLİM DALI**

**ANKARA HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

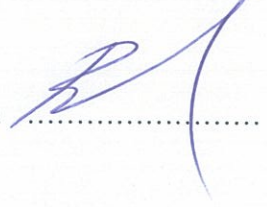
EKİM 2019

Arzu BOLATLI tarafından hazırlanan “Demokrat Parti Trakya Bölgesi Milletvekillerinin TBMM Faaliyetleri ” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ / ~~OY ÇOKLUĞU~~ ile Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Tarih Anabilim Dalında Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Doç. Dr. Bahattin DEMİRTAŞ

Tarih Anabilim Dalı, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/~~onaylamıyorum~~ .....

Başkan : Prof. Dr. Mehmet Akif TURAL

Tarih Anabilim Dalı, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

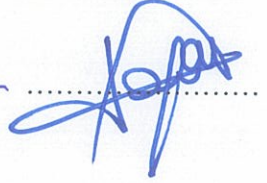
Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/~~onaylamıyorum~~ .....

Üye : Doç. Dr. Togay Seçkin BİRBUDAK

Tarih Eğitimi Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/~~onaylamıyorum~~ .....

Tez Savunma Tarihi: 18/10/2019

Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

.....

Prof. Dr. Figen ZAİF
Enstitü Müdürü

ETİK BEYAN

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Arzu BOLATLI

18.10.2019

Demokrat Parti Trakya Bölgesi Milletvekillerinin TBMM Faaliyetleri (1950-1960)
(Yüksek Lisans)

Arzu BOLATLI

ANKARA HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Ekim 2019

ÖZET

Cumhuriyet tarihimizde çeşitli başarısız denemelerin ardından çok sesliliğin TBMM’de kalıcı olmasını sağlayan Demokrat Parti on yıl boyunca Türk siyasetine yön vermiştir. Demokrat Parti’nin kuruluşu, iktidarı gelişi, uyguladığı siyaset ve yıkılış şekli ülke siyasi tarihi açısından birçok ilki barındırmaktadır. Aynı zamanda kendisinden sonra gelen ve ülkeyi uzun yıllar yönetecek olan bir siyasi akımın da kurucuları olmuşlardır. Bu sebeple Türk siyasi hayatının yapısının daha iyi anlaşılması için Demokrat Parti tarihinin her yönüyle değerlendirilmesi gerekir. Ülkeyi yönettikleri süreçte çıkarılan kanunlar alınan kararlar ve her türlü meclis faaliyetlerinin Türkiye Cumhuriyeti siyasi yaşamında etkileri uzun süre görülmüştür. Bu çalışmada Demokrat Parti Trakya Bölgesi’nden (Edirne, Kırklareli, Tekirdağ) 1950-1960 tarihleri arasında TBMM’ye giren milletvekillerinin kimliklerine, TBMM içi faaliyetlerine ve 27 Mayıs Darbesi’nin ardından yargılanma süreçlerine yer verilmiştir. Trakya Bölgesinden on yıllık Demokrat Parti iktidarı süresince toplamda 35 milletvekili TBMM’ye girmiştir. Zeki Erataman (Tekirdağ), Rükneddin Nasuhioğlu (Edirne), Şefik Bakay (Kırklareli) çalışmada en çok adı geçen ve üç dönem de aynı bölgeden seçilmeyi başaran isimlerdir. Dönemin siyaseti için önemli isimlerin de aralarında bulunduğu bölge milletvekilleri birçok komisyonda görev almış ve hem ülke hem de seçim bölgelerini ilgilendiren konularda görüş bildirmişlerdir. Çoğunluk itibarıyla fabrikatör, çiftçi ve tüccar mesleklerinden gelen kişiler olarak ekonomi, maliye konularında her dönem aktif olmuşlardır.

Bilim Kodu : 118101
Anahtar Kelimeler : Demokrat Parti, Trakya, Milletvekili, Tekirdağ, Edirne, Kırklareli
Sayfa Adedi : 224
Tez Danışmanı : Doç. Dr. Bahattin Demirtaş

Democrat Party Thrace Deputy Activities of The Grand National Assembly of Turkey
(M.Sc.)

Arzu BOLATLI

ANKARA HACI BAYRAM VELİ UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL FOR ANKARA HACI BAYRAM VELİ UNIVERSITY

October 2019

ABSTRACT

After several unsuccessful attempts in the history of the Republic, the Democrat Party, which made polyphony permanent in the parliament, led Turkish politics for a decade. The establishment of the Democratic Party, the coming of power, the politics and the way of its collapse have many firsts in terms of the political history of the country. They were also the founders of a subsequent political movement that would rule the country for many years. Therefore, in order to better understand the structure of Turkish political life, every aspect of the history of the Democratic Party should be evaluated. In this study, the identities of the deputies who entered the Turkish Grand National Assembly between 1950 and 1960 from the Democratic Party of Thrace (Edirne, Kırklareli, Tekirdağ), the activities of the parliament and the proceedings after the 27 May Coup were included. During the ten-year Democratic Party rule in the Thrace region, a total of 35 deputies entered parliament. Zeki Erataman (Tekirdağ), Rükneddin Nasuhioğlu (Edirne), Şefik Bakay (Kırklareli) are the most mentioned names in the study and succeeded to enter the parliament from the same region for three terms. The deputies of the region, including important figures for the politics of the period, have taken part in many commissions and expressed opinions on issues concerning both the country and the electoral regions.

Science Code : 118101
Key Words : Democrat Party, Deputy, Thrace, Tekirdağ, Edirne, Kırklareli
Page Number : 224
Supervisor : Asst. Prof. Bahattin Demirtaş

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
TABLolarIN LİSTESİ.....	xii
SİMGELER VE KISALTMALAR.....	xiii
1. GİRİŞ	1
2. DEMOKRAT PARTİNİN KURULUŞU	3
2.1. Çok Partili Hayata Geçiş Süreci.....	3
2.2. Demokrat Partinin Siyaset Sahnesine Çıkışı.....	5
3. DEMOKRAT PARTİ TRAKYA BÖLGESİ MİLETVEKİLLERİNİN ÖZGEÇMİŞLERİ	9
3.1. TBMM IX, X, XI. Dönem Demokrat Parti Edirne Milletvekillerinin Özgeçmişleri	9
3.1.1. Rükneddin Nasuhioğlu.....	9
3.1.2. Cemal Köprülü.....	11
3.1.3. Mehmet Enginün.....	12
3.1.4. Arif Altınalmaz	13
3.1.5. Hasan Osma	14
3.1.6. Hasan Maksutoğlu	15
3.1.7. Sabahattin Parsoy.....	15
3.1.8. Kemal Yaşinkılıç	16
3.1.9. Rasim Rasih Gürkan	17
3.1.10. Nurettin Manyas.....	18
3.1.11. Kadrettin Oğuzalcı.....	19

	Sayfa
3.1.12. Mükerrerem Sarol	19
3.2. TBMM IX, X, XI. Dönem Demokrat Parti Kırklareli Milletvekillerinin Özgeçmişleri	21
3.2.1. Şefik Bakay	21
3.2.2. Mahmut Erbil	23
3.2.3. Fikret Filiz.....	24
3.2.4. Sıtkı Pekkip	25
3.2.5. Faik Üstün	25
3.2.6. Mehmet Ali Ceylan.....	27
3.2.7. Hüsnü Yaman.....	28
3.2.8. Avni Sakman.....	30
3.2.9. Dünder Tekand.....	31
3.3. TBMM IX, X, XI. Dönem Demokrat Parti Tekirdağ Milletvekillerinin Özgeçmişleri	31
3.3.1. Zeki Erataman.....	31
3.3.2. İsmail Hakkı Akyüz.....	33
3.3.3. Şevket Mocan	35
3.3.4. Yusuf Ziya Tuntaş	36
3.3.5. Hüseyin Bingül	37
3.3.6. Ferit Alpiskender	38
3.3.7. Necmi Arman.....	39
3.3.8. Fethi Mahramlı	39
3.3.9. Samim Yücedere.....	40
3.3.10. Nurettin Aknoz	41
3.3.11. Ali Çakır	42

	Sayfa
3.3.12. Hasan Gürkan	42
3.3.13. İsmail Özdoğuran.....	43
3.3.14. Ahmet Pakar	44
4. DEMOKRAT PARTİ TRAKYA BÖLGESİ MİLETVEKİLLERİNİN TBMM FAALİYETLERİ	45
4.1. 24 Mayıs 1950 Genel Seçimleri	45
4.2. Demokrat Parti IX. Dönem Trakya Bölgesi Milletvekillerinin TBMM Faaliyetleri.....	47
4.2.1. Hukuksal Alandaki Faaliyetler	47
4.2.1.1. Af Kanunu	52
4.2.1.2. Atatürk'ü Koruma Kanunu.....	56
4.2.1.3. CHP Mallarının Hazineye Devredilmesi Hakkında Kanun.....	58
4.2.2. Basın Alanındaki Faaliyetler	61
4.2.3. İdari, Bayındırlık ve İskan Alanındaki Faaliyetler	65
4.2.3.1. İstanbul belediyesinin vilayetten ayrılması	70
4.2.4. Eğitim Alanındaki Faaliyetler	72
4.2.5. Ekonomi Alanındaki Faaliyetler	75
4.2.6. Göçmenlerle İlgili Faaliyetler	79
4.2.7. İç Güvenlik Alanındaki Faaliyetler	85
4.2.8. Komünizme Karşı Faaliyetler	90
4.2.9. Tarım ve Ormancılık Alanındaki Faaliyetler	97
4.2.9.1. Tarım.....	97
4.2.9.2. Ormancılık	100
4.2.10. Sağlık Alanındaki Faaliyetler.....	106
4.2.11. Ulaşım Alanındaki Faaliyetler	110

	Sayfa
4.2.12. Fikir ve Sanat Alanındaki Faaliyetler	114
4.3. 2 Mayıs 1954 Genel Seçimleri.....	116
4.4. Demokrat Parti X. Dönem Trakya Bölgesi Milletvekillerinin TBMM Faaliyetleri	118
4.4.1. Parti İçi Muhalefet Faaliyetleri.....	118
4.4.2. Ordu ve Emniyet Kurumlarıyla İlgili Faaliyetler	125
4.4.3. Dış Politika Konularıyla İlgili Faaliyetler	127
4.4.4. Eğitim ve Kültür Alanındaki Faaliyetler	128
4.4.5. Hukusal Alandaki Faaliyetler	131
4.4.6. İdari, Bayındırlık ve İskan Alanındaki Faaliyetler	134
4.4.6.1. Yeni il ve ilçelerin kurulması.....	137
4.4.7. Ekonomi Alanındaki Faaliyetler	139
4.4.8. Sağlık Alanındaki Faaliyetler	146
4.4.9. Tarım ve Toprak Alanındaki Faaliyetler	148
4.5. 27 Ekim 1957 Genel Seçimleri.....	152
4.6. Demokrat Parti XI. Dönem Trakya Bölgesi Milletvekillerinin TBMM Faaliyetleri	155
4.6.1. Ordu ve Emniyet Kurumlarıyla İlgili Faaliyetler	155
4.6.2. Basın Alanındaki Faaliyetler	156
4.6.3. Ekonomi Alanındaki Faaliyetler	161
4.6.4. İskan Alanındaki Faaliyetler	166
4.6.5. Sağlık Alanındaki Faaliyetler	169
4.6.6. Tarım Alanındaki Faaliyetler	170
5. 27 MAYIS 1960 DARBESİ VE DEMOKRAT PARTİ TRAKYA BÖLGESİ MİLLETVEKİLLERİNİN YARGILANMALARI	173
5.1. 27 Mayıs Darbesi'ne Giden Süreçte Demokrat Parti.....	173

	Sayfa
5.2. Demokrat Parti Edirne Milletvekillerinin Yassıada'da Yargılanmaları	176
5.2.1. Mükerrer Sarol	176
5.2.2. Nurettin Manyas	179
5.2.3. Rasim Rasih Gürkan	180
5.2.4. Rükneddin Nasuhioğlu	182
5.2.5. Sabahattin Parsoy.....	183
5.3. Demokrat Parti Kırklareli Milletvekillerinin Yassıada'da Yargılanmaları	184
5.3.1. Avni Sakman	184
5.3.2. Dündar Tekand	185
5.3.3. Hüsnü Yaman	187
5.3.4. Mehmet Ali Ceylan	188
5.3.5. Şefik Bakay	189
5.4. Demokrat Parti Tekirdağ Milletvekillerinin Yassıada'da Yargılanmaları	191
5.4.1. Ahmet Paker	191
5.4.2. Ali Çakır	192
5.4.3. Hasan Gürkan	193
5.4.4. İsmail Özdoğuran	194
5.4.5. Nurettin Aknoz	195
5.4.6. Zeki Erataman	196
6. SONUÇ	203
KAYNAKLAR	207
EKLER.....	215
EK-1. 1950-1960 Arası TBMM'de Bulunan Edirne Milletvekilleri	216
EK-2. 1950-1960 Arası TBMM'de Bulunan Kırklareli Milletvekilleri	217

	Sayfa
EK-3. 1950-1960 Arası TBMM’de Bulunan Tekirdağ Milletvekilleri.....	218
EK-4. Rükneddin Nasuhioğlu’nun Tecüme-İ Hal Kağıdı	219
EK-5. Şefik Bakay’ın Tecüme-İ Hal Kağıdı.....	220
EK-6. Tekirdağ Milletvekili Hüseyin Bingöl’ün Hastalığı Nedeniyle Verilen Tezkere	221
EK-7. Rükneddin Nasuhioğlu’nun Başbakanlığa Yazdığı Mektup	222
EK-8. Demokrat Parti İle İlgili Babaeski Postası Gazetesinde Çıkan Yazı.....	223
ÖZGEÇMİŞ	224

TABLULARIN LİSTESİ

Tablo	Sayfa
Tablo 4.1. 1950 Türkiye Genel Seçim Sonuçları	46
Tablo 4.2. 1950 Genel Seçimleri Tekirdağ, Edirne, Kırklareli Sonuçları	46
Tablo 4.3. 1950 Demokrat Parti Tekirdağ, Edirne, Kırklareli Milletvekilleri.....	47
Tablo 4.4. 1954 Türkiye Genel Seçim Sonuçları	117
Tablo 4.5. 1954 Genel Seçimleri Tekirdağ, Edirne, Kırklareli Sonuçları	117
Tablo 4.6. 1954 Seçimlerini Kazanan Demokrat Parti Trakya Milletvekilleri.....	118
Tablo 4.7. 1957 Türkiye Genel Seçim Sonuçları.....	153
Tablo 4.8. 1957 Genel Seçimleri Tekirdağ, Edirne, Kırklareli Sonuçları	153
Tablo 4.9. 1957 Demokrat Parti Tekirdağ, Edirne, Kırklareli Milletvekilleri.....	154

SİMGELER VE KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Kısaltmalar	Açıklamalar
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
a.g.e.	Adı Geçen Eser
a.g.m.	Adı Geçen Makale
B.	Birleşim
C.	Cilt
CHP	Cumhuriyet Halk Partisi
CKMP	Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi
DP	Demokrat Parti
HP	Hür Parti
IRO	Uluslararası Mülteci Örgütü
MP	Millet Partisi
MKP	Milli Kalkınma Partisi
TBMM	Türkiye Büyük Millet Partisi
NATO	Kuzey Atlantik anlaşması Örgütü
SCF	Serbest Cumhuriyet Fırkası
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
TCF	Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası
TD	Tutanak Dergisi

1. GİRİŞ

Türk siyasi hayatında önemli yapı taşlarından birisi olan Demokrat Parti, Türkiye’de önceki başarısız denemeler ve baskı ortamına rağmen varlığını devam ettirmiş ve çok partili hayatın kalıcı olmasını sağlamıştır. Her ne kadar bu süreç bir darbeye kesintiye uğramışsa da kendisinden sonra gelen siyasi partiler için her zaman önemli bir örnek olmuştur. Bu sebeple Demokrat Parti, kuruluşu ve yıkılışı itibarıyla Türkiye Cumhuriyeti tarihinde her yönüyle aydınlatılması, değerlendirilmesi gereken bir konu olarak durmaktadır.

Bu çalışmada 1950-1960 yılları arasında Demokrat Parti’den üç yasama dönemi boyunca bölgelerinde tam liste çoğunluğu alarak meclise giren Tekirdağ, Edirne, Kırklareli milletvekillerinin hayatları, TBMM içi siyasi çalışmaları, seçim bölgelerine etkileri ve Yassıada’da yargılanmaları geniş olarak ele alınmıştır. Demokrat Parti, iktidarda kaldığı süre boyunca Trakya Bölgesi olarak adlandırdığımız Tekirdağ, Edirne ve Kırklareli’nden seçilip TBMM’ye giren hem parti hem de hükümet kadrolarında oldukça önemli yer işgal eden milletvekilleri bulunmuştur. Temel olarak bu milletvekilleri kimlerdir ve hangi çalışmalarda bulunmuşlardır problemi üzerinde durulmaya çalışılmıştır. Hem Demokrat Parti dönemi Trakya Bölgesi geneli hem de Edirne, Kırklareli, Tekirdağ özelinde meclise giren milletvekilleri hakkında geniş çaplı bir çalışmanın olmaması nedeniyle alandaki eksiklik giderilmek istenmiştir.

Konunun en etkili ve istenilen şekilde yürütülmesi için gerekli kaynaklar tespit edilip ulaşıldıktan sonra doğruluğu, güvenilirliği değerlendirilmiştir. Bu süreçte yardım eden en önemli kaynaklar Devlet Arşivleri, TBMM Arşivleri, yerel ve ulusal gazeteler olmuştur. Çalışmaya konu olan milletvekillerinin hiçbirinin hayatta olmaması, haklarında yapılmış herhangi profesyonel çalışmanın bulunmaması temel sınırlılık olmuştur. Bu çalışma toplamda 4 ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde çok partili sistem denemeleri ve nihayetinde DP’nin kuruluşuna dair konuya hazırlık amaçlı kısa bir bilgilendirme yapılmıştır, ikinci bölümde milletvekillerinin hayatlarına, üçüncü bölümde milletvekillerinin IX, X, XI. dönem Meclis çalışmalarına, dördüncü bölümde de bahsi geçen milletvekillerinin Yassıada’da yargılanmalarına yer verilmiştir.

2. DEMOKRAT PARTİNİN KURULUŞU

2.1. Çok Partili Hayata Geçiş Süreci

TBMM 23 Nisan 1920 tarihinde açıldığında birinci öncelik vatanın bağımsızlığı, ülkenin işgalden kurtarılmasıydı. Bu sebeple mecliste bulunan kişiler arasındaki fikir ayrılıkları savaş bitene kadar su yüzüne çıkmamış, savaş bittikten sonra ülkenin geleceği için alınacak köklü kararlar noktasında kendini göstermiştir. Muhalefet ve Mustafa Kemal arasındaki en büyük sorun Mustafa Kemal'in ülkeyle ilgili önemli değişiklikler yaparken eski arkadaşlarına danışmamış olması ve cumhuriyetin laikleşmesi yolunda atılan adımların Türk ulusunu İslam dünyasından uzaklaştıracağı korkusu olmuştur.¹

Bir süre sonra kendini her alanda göstermeye başlayan TBMM içindeki muhalefet, yeni bir partinin kurulmasıyla şekil değiştirmiştir. Yeni parti, Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk siyasi partisi olan Cumhuriyet Halk Partisi içinden ve ordudan istifalarla Kazım Karabekir, Ali Fuat Cebesoy, Rauf Orbay, Adnan Adıvar, Refet Bele'nin önderliğinde Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası (TCF) adıyla kurulmuştur.² Parti, ekonomik ve siyasal alanda liberalliği savunmuş, dini alanda yapılan ve yapılmak istenen inkılaplara karşı sert eleştirilerde bulunmuştur. TCF'nin bu tutumu ve halk içindeki çeşitli dini grupları çevresine toplaması, kısa sürede başta Mustafa Kemal olmak üzere ülkeyi yönetenler arasında yenilik karşıtı ve gerici olarak adlandırılmalarına neden olmuştur. Nitekim 1925 yılı Şubat ayında Doğu Anadolu'da ortaya çıkan dini ve siyasi nitelik barındıran Şeyh Sait İsyanı çıktığında ilk şüphelenilen grup TCF olmuştur. TCF üyelerinin isyanın bastırılması için Takrir-i Sükûn ilan edilmesine taraftar olmadıklarını belirtmeleri, haklarında ortaya atılan iddiaları kuvvetlendirmiştir. İsyân bastırıldıktan sonra Şark İstiklal Mahkemesi ayaklanmada rol oynadığını ileri sürerek TCF'nin mahkemenin görev alanına giren bölgelerdeki şubelerinin kapatılmasına karar vermiştir.³ İstiklal Mahkemesi'nin bu kararı partinin kapatılması için yeterli gerekçeyi oluşturmuş ve TCF hükümet tarafından 3 Haziran 1925 tarihinde kapatılmıştır. Ardından parti yöneticilerinin çoğunun asker olması nedeniyle alınan bir kararla birlikte muvazzaf subayların milletvekili olmaları yasaklanmıştır. Bu karar Mustafa Kemal'in de savunucusu olduğu orduyu siyasetten uzak tutmak faaliyetlerinin başlangıcı olmuştur.⁴

¹ Albayrak, M. (2004). **Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti (1946-1960)**. Ankara: Phoenix Yayınevi, 9.

² Karpat, K. (1967). **Türk Demokrasi Tarihi**. İstanbul: İstanbul Matbaası, 45.

³ Akşin, S.(2004). **Yakın Çağ Türkiye Tarihi**. İstanbul: Milliyet Kitaplığı, 142.

⁴ Karpat, a.g.e., 47.

Türkiye Cumhuriyet'inin oldukça kısa süren muhalefet ve çok parti serüveni, bu tarihten sonra kurulacak muhalefet partileri için muhalefet edebilecekleri sınırları göstermiş ve uzun süre iç mekanizmaların desteği olmadan iktidar karşısında faaliyet gösterecek bir parti kurulamamıştır.

1929 Dünya Ekonomik Bunalımı da ülkeyi derinden etkilemiştir. Mustafa Kemal yaşanan sorunların temel nedeninin TBMM'nin eleştirisiz ve denetimsiz olmasına bağlamış ve muhalefet görevini yerine getiren, kendisine sadık kalacak bir partinin kurulmasını sağlamıştır.⁵ Böylece Atatürk'ün desteğiyle Fethi Bey 12 Ağustos 1930 tarihinde Serbest Cumhuriyet Fırkasını(SCF) kurmuştur.⁶ Bir önceki girişime nazaran bünyesine katılan milletvekilleri noktasında daha temkinli davranılan SCF de ekonomik alanda liberalizmi savunmuş, özel girişimi ve yabancı sermayeyi desteklemiştir.

Serbest Cumhuriyet Fırkasının ülke yöneticileri tarafından desteklenmesindeki niyetin temelinde iktidara talip olan değil, ılımlı ve eleştirel bir muhalefet olacağı düşüncesi vardır. SCF kısa sürede örgütlenmesini tamamlamış, özellikle Batı Anadolu'da daha çabuk gelişim göstermiştir. Aydın İl Başkanlığına Türk siyasetinin kısa süre sonra tanışacağı ve Türkiye siyasi tarihinde geniş bir yer kaplayacak olan Adnan Menderes getirilmiştir.⁷ İktidar ve muhalefet arasında geçen tartışmalar bir süre sonra SCF'nin tavır değiştirmesiyle şiddetini arttırmış, cumhuriyet ve inkılap karşıtları muhalefet etrafında yeniden toplanmaya başlamıştır. Bu durum Mustafa Kemal'in SCF üstündeki desteğini kesmesine neden olmuştur. Partinin yaşaması ve iktidara aday olabilmesi için Mustafa Kemal Paşa ile çatışmak zorunda kalması parti yöneticilerini tedirgin etmiş, kuruluş amacından saptığı gerekçesiyle Fethi Bey sadece üç buçuk ay sonra SCF'yi feshettiğini açıklamıştır.⁸

Cumhuriyetin ilk dönemlerinde gerçekleştirilmeye çalışılan çok partili hayata geçiş planları ne yazık ki aynı sonla bitmiştir. Yaşananlar henüz inkılaplar yerleşmeden, ekonomi düzelmeden, dış politika sorunları aşılmadan, tam anlamıyla çoklu parti sistemine geçilemeyeceği göstermiş yaklaşık 20 yıl daha TBMM ve ülke yönetiminde karar mekanizmasını yalnızca Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) kullanmıştır.

---

⁵ Karpat, **a.g.e.**, 61.

⁶ Akşin, **a.g.e.**, 142.

⁷ Albayrak, **a.g.e.**, 15.

⁸ Akşin, **a.g.e.**, 149.

2.2. Demokrat Partinin Siyaset Sahnesine Çıkışı

Türkiye fiilen II. Dünya Savaşı'na girmemiş olmasına rağmen savaşın her an ülkesine ulaşması olasılığı nedeniyle teyakkuzda kalmış, bu sebeple ekonomik ve sosyal alanlarda oldukça zor zamanlar geçirmiştir. II. Dünya Savaşı'nı demokrasi cephesinin kazanmasıyla tek partili diktatörlük yönetimleri gözden düşmüş, serbest seçime dayanan liberal demokrasiler canlanmıştır.⁹ Buna ek olarak savaş bittikten sonra, yaşanan dış siyasi gelişmeler, toplumsal sorunlar ve ekonomik kaygılarla baş etmekte zorlanan CHP yönetimi, kontrollü de olsa demokrasiye geçme kararı almıştır.¹⁰ Türkiye Cumhuriyeti'ni tam olarak çok partili düzene götüren sürecin ve liberalleşmenin ilk belirtileri San Francisco Konferansı sırasında görülmüştür.¹¹ Batılı müttefiklerin yanında yer almak isteyen Türkiye bunun ancak siyasi olarak kendini gözden geçirmekle mümkün olacağını farkına varmıştır.

CHP kadrolarında zaten var olan ve savaş yıllarında daha da derinleşen muhalif hareketlenme 1945 ortalarında iyice cesaretini toplamıştır. İlk olarak 1945 yılı bütçe oylamasında, daha sonra da Çiftçiye Topraklandırma Kanunu sırasında kendini göstermiştir.¹² 7 Haziran 1945 tarihinde Celal Bayar, Refik Koraltan, Adnan Menderes ve Fuat Köprülü TBMM'ye "Dörtlü Takrir" olarak bilinen önergeyi sunmuşlardır. Dörtlü Takrir bir bölünme tehdidi olmamış CHP içinde ıslahat yapılmasını isteyen bir çeşit siyasi ultimatoma niteliği taşımış fakat reddedilmiştir.¹³ Bunun üzerine muhalifler, Tan ve Vatan gazetelerinde açıktan açığa CHP'yi ve politikalarını eleştirmeye başlayınca Adnan Menderes ve Fuat Köprülü 21 Eylül'de partiden ihraç edilmiştir.¹⁴

Kurulması beklenen ikinci partinin, yaşananlar üzerine Cumhuriyet Halk Partisi içinden çıkacağı kanısının yaygın olmasına rağmen çok partili hayata Nuri Demirağ adlı bir İstanbullu sanayicinin Milli Kalkınma Partisi'ni (MKP) kurmasıyla 7 Temmuz 1945 tarihinde girilmiştir.¹⁵ Ne yazık ki MKP siyasi çevrelerce ciddiye alınmamış ve tam bir muhalefet olarak algılanmamıştır. İsmet İnönü'nün yeni yasama yılı açılışında başka

⁹Akşin, a.g.e., 178.

¹⁰ Keskin, Y. (2012). "Demokrat Parti İktidarı ve Günümüze Yansımalar". **Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, V(1), 108.

¹¹ Eroğul, C.(2013). **Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi**. İstanbul: Yordam Kitap, 9.

¹² Kanunun amacı geçim sıkıntısı içinde yaşayan küçük toprak sahiplerinin durumlarını biraz düzeltmek ve savaş yıllarında büyük özveride bulunmak zorunda bırakılan bu kesimin rejime olan tepkilerini azaltmaktır. Albayrak, a.g.e., 21.

¹³ Albayrak, a.g.e., 44.

¹⁴ Verilen ihraç kararlarına tepki olarak Celal Bayar da milletvekilliğinden istifa etmiştir. Oktay, a.g.e., 180.

¹⁵ Ahmad, F. (2010). **Demokrasi Sürecine Türkiye (1945-1980)**, 4. Baskı. İstanbul: Hil Yayıncılık, 29.

partilerin de kurulmasını istediği yönündeki destekleyici konuşmasından sonra 7 Ocak 1946'da Demokrat Parti (DP) resmi olarak kurulmuştur.¹⁶

Demokrat Parti kurulduğu andan itibaren 27 yıllık tek parti iktidarının, sindirdiğini düşündüğü ne kadar farklı görüş ve çevre varsa etrafına toplamıştı. Özellikle 1937'den itibaren başlayan ve belli aralıklarla uygulanmaya devam eden sıkıyönetim kuralları, basına karşı uygulanan sansür yeni kurulan ve umut vaat eden partinin gazeteler tarafından yüksek oranda desteklenmesini sağlamıştı.¹⁷ Basının da desteğiyle Demokrat Parti Türkiye'nin dört bir yanında hızla tanınmaya ve destek bulmaya başlamıştı. Çünkü Demokrat Partililer kendi çıkarları peşinde koşan grupların temsilcisi olmadığını, tek parti sistemine son vermek isteyen herkesin temsilcileri oldukları belirtiyor, herhangi bir sınıf partisi olarak kategorize edilmekten sakınıyorlardı.¹⁸ Demokrat Partinin bir anda bu kadar destek bulması CHP'yi tedirgin etmiş ve erken seçim kararı aldırılmıştı. Muhalefetin tüm itirazlarına rağmen 21 Temmuz 1946'da seçimler yapıldı. Demokrat Parti hazırlıksız yakalandığı için 465 milletvekilliği kadrosuna yalnızca 273 aday gösterebilmiş bunların da sadece 62'si TBMM'ye girmeyi başarmıştır.¹⁹ Oysa DP'nin halk içinde daha fazla desteklendiği her iki tarafça da bilinmekteydi. Seçimlerin açık oy gizli sayım esasına göre yapılması, şehirlerde DP desteklenirken seçmene müdahalenin daha kolay olduğu köy ve kasabalardan DP'ye daha az oy çıkması CHP'nin seçime hile karıştırdığı yönündeki söylemleri arttırdı.

1946 seçimlerine katılan partilerin milletvekili adaylarının sosyal durumları analiz edildiğinde Demokrat Parti'nin büyük bir çoğunluğun avukat, toprak sahibi, doktor, iş adamı, mühendis, CHP'nin ise çoğunlukla emekli asker, tanınmış siyasi şahsiyetler ve yüksek dereceli memurlardan oluştuğu dikkat çekmektedir.²⁰ Bu bağlamda düşünüldüğünde parlamentonun sosyolojik yapısı, ülkede uygulanacak politikaları belirleme sürecinde son derece önemlidir; çünkü eğitim düzeyleri yüksek bireyler siyaseti bir amaç olarak görürken eğitim düzeyi düşük bireyler siyaseti daha fazla çıkar sağlamak için bir araç olarak görürler.²¹ Bundan sonraki seçimlerde de Demokrat Parti, aday göstereceği milletvekillerini aynı meslek gruplarından seçerek halka daha çok incek ve yerelliğin meclise taşınmasına vesile olacaktır.

¹⁶ Karpat, a.g.e., 135.

¹⁷ Altan, C.(1998). "Demokrat Parti İktidarı ve Basın". Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, 1(51), 3.

¹⁸ Ahmad, a.g.e., 35.

¹⁹ Eroğul, a.g.e., 23.

²⁰ Karpat, a.g.e., 43.

²¹ Altan, a.g.m., 4.

Cumhuriyetin ilk yıllarındaki denemelerin sonuçlarını hala hafızasında tutan DP her an kapatılma, yasaklanma korkusunu aşarken CHP de çok partili meclisi artık benimsemiş görülyordu. 1946 yılından itibaren iki parti arasında tartışmanın, eleştirinin dozu zaman zaman aşmış Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün uzlaştırma çabaları dahi yetersiz kalmıştır. Bu süreçte Demokrat Parti, siyasi geçmişi olan kişilerin yönetiminde kurulmuş olmasının etkisiyle önemli bir değişim ve gelişim göstererek örgütlenmesini tamamlamıştır. En başından tartışmalı olan Seçim Kanunu'nun da değişmesiyle 14 Mayıs 1950'de genel seçimler yapılmıştır. Ve seçmenin yüksek katılımıyla ülkede iktidar değişmiş, DP 487 milletvekili kadrosunun 408'ini almaya başarmıştır.²² Bu tarihten itibaren 10 yıl iktidar koltuğunda tek başına oturacak olan DP'nin görevde kaldığı süre boyunca, Türk tarihi için önemli pek çok olay yaşanmış ve parti bir askeri darbe ile kapatılıp yöneticileri idam edilmiştir.

---

²² Demokrat Parti'nin %53 oy almasına rağmen mecliste dört yüzden fazla milletvekilliği kazanmasının nedeni her vilayetin bir seçim bölgesi olarak ele alınıp çoğunluk sistemine göre bir oy bile fazla olsa en çok oy alan partinin milletvekili meclise girmekteydi. (Ortaylı, İ. (2014). **Türkiye'nin Yakın Tarihi**. İstanbul: Timaş Yayınları, 94.), (Akşin, **a.g.e.**, 193.)

3. DEMOKRAT PARTİ TRAKYA BÖLGESİ (EDİRNE, KIRKLARELİ, TEKİRDAĞ) MİLLETVEKİLLERİNİN ÖZGEÇMİŞLERİ

3.1. TBMM IX, X, XI. Dönem Demokrat Parti Edirne Milletvekillerinin Özgeçmişleri

3.1.1. Rükneddin Nasuhioğlu

İsmi meclis kayıtlarında "Rükneddin Nasuhioğlu", nüfus kaydında "İbrahim Rükneddin Nasuhioğlu" olarak geçmektedir. 1891'de Üsküdar Çakırcı Hasan Paşa Mahallesi'nde doğmuştur. Babası Üsküdar Nasuhi Dergâhı Şeyhi Ahmet Keramet'in Efendi, annesi Sultan I. Mahmut'un Silahtarbaşı Bosnalı Hüseyin Ağa'nın torunlarından Ayşe Lamia Hanım'dır. Köklü bir aileden gelen Zehra Mediha Hanım'la evlenmiştir. İç hastalıkları uzmanı, akademik unvanlı Ahmet İlhami'nin babasıdır. İlkokulu Üsküdar'da, ortaokulu Toptaşı Askeri Rüştiyesinde, liseyi Üsküdar İdadisinde tamamlamıştır. Mülkiyeye girerek Temmuz 1913'te pekiyi derece ile mezun olan Nasuhioğlu askerlik yaptığı yıllarda hukuk öğrenimini de bitirmiştir.²³

Devlet hizmetine Üsküdar Mutasarrıflığı Maiyet Memurluğu²⁴ ile giren Rükneddin Nasuhioğlu sırasıyla Maliye Nezareti Varidat 3. Şube Kâtipliğinde, Sadaret Tahsisat ve Mektebi Kalemî Kâtipliğinde, Başvekâlet Şifre Memurluğunda, Dâhiliye Vekâleti Emniyeti Umumiye Siyasi Kısım Mümeyyizliğinde, Bakırköy Kaymakamlığında, Beyoğlu Vali Vekilliğinde ve Kaymakamlığında, Mülkiye Müfettişliğinde, İstanbul Vali Muavinliğinde ve Vekilliğinde, İçel Valiliğinde, Dahiliye Vekaleti Mahalli İdareler Umum Müdürlüğünde, Samsun Valiliğinde, Kocaeli Valiliğinde, Aydın Valiliğinde, Edirne Valiliğinde bulunmuştur. Bundan başka I. Dünya Savaşı'nda 4 sene yedek subay olarak Çanakkale Cephesi'nde vazife görmüştür. Ayrıca Vefa ve Galatasaray Lisesinde 6 sene tarih, coğrafya alanında hizmet etmiş, iki devre Osmanlı Bankası İdare Meclisi Azalığında bulunmuştur. Fransızca ve Arapça bilen Nasuhioğlu'nun " Düşüncelerim" ve " Osmanlı Tarihi" adlı iki eseri vardır.²⁵

21 Mart 1949'da Edirne Valiliği yaptığı sırada 1 Ağustos 1949'da Merkez Valiliğine getirilmiştir. Merkez Valisi iken 1950 yılında Edirneli olmadığı halde Edirne Valiliği yapmış olması nedeniyle vatandaşların isteği üzerine²⁶ IX. dönem seçimlerine

²³ Öztürk, K. (1999). **Türk Parlamento Tarihi, TBMM IX. Dönem(1950-1954)**. Ankara: TBMM Vakfı Yayınlar, C.IIV, 328-329.

²⁴ TBMM. (2010). **TBMM Albümü (1920-2010)**. Ankara: TBMM Basın ve Hakla İlişkiler Müdürlüğü, 558.

²⁵ **TBMM Arşivi**, Rükneddin Nasuhioğlu'nun 1656 Numaralı Şahsi Doyası IX. Dönem Tercüme-i Hal Kağıdı.

²⁶ **TBMM** Kütüphanesi Yassıda Yüksek Adalet Divanı Tutanakları: Anayasayı İhlal Davası 1960/1, 1189

Edirne'den katılmıştır. Yapılan seçimde 48.360 oy alarak DP listesinden Edirne milletvekilliğine seçilmiştir. Nasuhioğlu TBMM'ye girdiği gibi I. Menderes Kabinesinde İçişleri Bakanlığı yapmıştır. II. Menderes Kabinesinde Adalet Bakanlığı yapmış fakat kısa süre sonra istifa etmiştir.²⁷ Adalet Bakanı olarak 34 değişik konuda 93 konuşması, İçişleri Bakanı olarak değişik 29 konuda 68 konuşması, Dışişleri Bakan Vekili olarak 1 konuda 3 konuşması toplam 64 değişik konuda 164 konuşması vardır.²⁸ Rükneddin Nasuhioğlu 1950 Aralık ayında Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın himayesinde faaliyete geçen Kızılay Derneği Göçmenlere Yardım Komitesine İçişleri Bakanı olarak dâhil olmuştur.²⁹ Ayrıca Kral VI. George'un cenaze merasiminde bulunmak üzere Cumhurbaşkanı Bayar Londra'ya giderken ona refakat etmiştir.³⁰

1954 yılı milletvekili seçimlerinde 63.245 oy alarak tekrar Edirne'den milletvekili seçilen Nasuhioğlu dönem boyunca Dahiliye Encümeni Reisi ve Üyeliğinde bulunmuştur. TBMM'de iki teklifi, iki sözlü sorusu, Genel Kurulda 79 konuşması vardır.³¹ Ocak 1952'de Irak hükümetinin daveti üzerine Adnan Menderes'in beraberinde 7 gün devam edecek seyahate katılmıştır.³² DP Grup Başkanvekilliği seçimlerine katılmış "Yaylacılar" adı verilen milletvekillerinin desteğiyle 90 oy almış fakat kaybetmiştir.³³

1957 yılı genel seçimlerinde tekrar Edirne'den aday olmuş ve 55.348 oy alarak TBMM'ye girmeye hak kazanmış, Dahiliye Encümenliğinde görev almıştır.³⁴ 1959 yılında Türk-İran Dostluk Cemiyeti Yeni İdare Heyeti Reisliğine seçilmiştir.³⁵ Rükneddin Nasuhioğlu XI. dönemde TBMM'de diğer dönemlere göre pek aktif olmamıştır.

27 Mayıs Askeri Darbesi'yle nezarete alınan Rükneddin Nasuhioğlu Anayasa'yı ihlal suçundan 4 sene 2 ay ağır hapis cezası almıştır.³⁶ Daha sonraki süreçte siyasetle ilgilenmeyen Nasuhioğlu Şubat 1973 tarihinde 80 yaşında iken vefat etmiştir.³⁷

---

²⁷ (8 Kasım 1952). *Milliyet*, 1.

²⁸ Öztürk, K. (1999). *Türk Parlamento Tarihi, TBMM IX. Dönem(1950-1954)*. Ankara: TBMM Vakfı Yayınlar, C.IV, 328.

²⁹ (19 Aralık 1950). *Milliyet*, 1.

³⁰ (12 Şubat 1952). *Milliyet*, 1.

³¹ Öztürk, K. (2010). *Türk Parlamento Tarihi, TBMM X. Dönem(1954-1957)*. Ankara: TBMM Vakfı Yayınlar, C.II, 267.

³² (5 Ocak 1955). *Milliyet*, 1.

³³ (6 Haziran 1956). *Cumhuriyet*, 3.

³⁴ Arslan, Z. (2013). *Türk Parlamento Tarihi, TBMM XI. Dönem(1957-1960)*. Ankara: TBMM Vakfı Yayınlar, C.III, 337.

³⁵ (9 Ağustos 1959). *Cumhuriyet*, 1.

³⁶ *TBMM Arşivi*, Yassıada Yüksek Adalet Divanı Kararları, 27.

³⁷ (7 Şubat 1973). *Cumhuriyet*, 1.

3.1.2. Cemal Köprülü

Cemal Köprülü TBMM kayıtlarında bu ismi kullansa da nüfus kayıtlarında Ahmet Cemalettin Köprülü olarak geçmektedir. Cemal Köprülü 27 Mayıs 1893 yılında İstanbul Seydi Kemal Mahallesi'nde doğmuştur. Babası Divan-ı Hümayun Mütercimi M. Nazif Bey, annesi Dilber Hanım, eşi ise Emine Nazlı Hanım'dır. İlköğrenimini Ayasofya Rüstiyesinde 1908'de tamamlayıp Mercan İdadisine girmiştir. 1912 yılında idadiyi bitirip hukuk fakültesine kaydolmuşsa da hukuka yalnızca bir yıl devam etmiş kaydını edebiyat fakültesine aldirmiştir. Edebiyat fakültesinde üçüncü sınıfa geçtiğinde I. Dünya Savaşı çıkınca talimgâha alınmıştır. 16 Mayıs 1915'te burada Zabıt Vekili olarak göreve başlayan Cemal Köprülü teğmen rütbesiyle 7 Kasım 1918'te terhis edilmiştir. Terhisinden hemen sonra açılan sınavı kazanmış önce 21 Kasım 1918'de Kabataş Lisesine, daha sonra 23 Ocak 1919'da İstanbul Lisesi Almanca Öğretmenliği'ne atanmıştır. 5 Ocak 1921'de Dışişleri Bakanlığı Tercüme Kalemi Almanca Mütercimliğine getirilmiş fakat 31 Ekim 1922'de Dışişleri Bakanlığının taşınması üzerine vazifesinden ayrılmıştır. Daha sonraki süreçte İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Galatasaray Lisesi, İstanbul Kız Lisesi, İstanbul Erkek Lisesi,³⁸Ankara Orta Muallim Mektebi, Ankara Erkek Lisesi, Ankara Kız Lisesi, Ankara Gazi Lisesi, Gazi Terbiye Enstitüsünde görev almıştır. 1949 yılına kadar Almanca öğretmenliğine devam edip 10 Haziran 1950 tarihinde emekli olmuştur.³⁹

Cemal Köprülü çok yakın akrabası olan Fuat Köprülü'nün direktörü olduğu Ülkü-Halk Evleri dergisinde yazarlık yapmış, bu dergi için yabancı dillerden çeşitli konularda çeviriler hazırlamıştır.⁴⁰ 1940 yılında Ankara Maarif Vekaletinin riyasetinde dilimize çevrilecek eserleri tespit için toplanan heyette de yer almıştır.⁴¹

IX. dönemde DP'den milletvekili seçilene kadar siyasetle uğraşmayan Cemal Köprülü, Gazi Terbiye Enstitüsünde Alman Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği'nden 1949 yılında ayrılmıştır. IX. ve X. yasama dönemlerinde Edirne'den milletvekili seçilen Cemal Köprülü IX. dönemde 17.471, X. dönemde 62847 oy alarak TBMM'ye girmiştir. Almanca, Fransızca, İngilizce dillerini bilen Köprülü'nün ortaokul ve liseler için yazdığı Almanca

³⁸ (15 Ocak 1951). **Milliyet**, 4.

³⁹ Öztürk, K. (1999). **Türk Parlamento Tarihi, TBMM IX. Dönem(1950-1954)**. Ankara: TBMM Vakfı Yayınlar, C.IV, 326-327.

⁴⁰ (14 Ağustos 1936). **Cumhuriyet**, 3.

⁴¹ (4 Mart 1940). **Cumhuriyet**, 5.

ders kitapları ve Almanca lügat tercümeleri vardır.⁴² Aynı zamanda Türk Kanser Araştırma ve Savaş Kurumu Üyesi,⁴³ Türk Amerikan Derneği kurucuları arasındadır.⁴⁴

Cemal Köprülü IX. dönem milletvekilliği sırasında Milli Eğitim Komisyonunda,⁴⁵ Tutanakları İnceleme Komisyonunda çalışmıştır. Genel Kurulda ise 5 değişik konuda konuşması vardır.⁴⁶ X. yasama döneminde, Maarif ve Arzuhal Encümenlerinde üye olarak bulunmuştur. Mecliste iki kanun teklifi, bir sözlü sorusu, Genel Kurulda da bir konuşması vardır.⁴⁷ Cemal Köprülü X. yasama döneminde, DP'de ayrılıklara neden olan “Basına İspat Hakkı” tartışmaları sırasında DP'den ayrılmış Hürriyet Partisi sıralarına geçmiştir. XI. Dönem milletvekili seçimlerinde HP'den Edirne adayı olmuş fakat TBMM'ye girememiştir.⁴⁸ 27 Mayıs Darbesi'nden sonra Aralık 1961 tarihinde Fuat Köprülü başkanlığında kurulan Yeni Demokrat Partiye katılmış ancak bu parti “demokrat” kelimesini kullanamayacakları gerekçesiyle İçişleri Bakanlığı tarafından engellenmiştir.⁴⁹

TBMM içerisinde iki dönem Edirne milletvekilliği yapmış olan Cemal Köprülü kayda geçen konuşmaları sırasında asla yıpratıcı, kırıcı bir dil kullanmamış, her zaman eğitimci kimliğinden ödün vermeden eğitim ve kültür alanında ülkeyi hep daha ileriye götürecek adımlar atılmasını sağlamaya çalışmıştır. DP'den ayrıldığı dönemde dahi hem kendi partisi hem de muhalif parti üyelerince, saygıyla fikirlerine danışılan bir kişi olarak kalmıştır. Cemal Köprülü 18 Şubat 1979 tarihinde vefat etmiş Karacaahmet mezarlığına defnedilmiştir.⁵⁰

3.1.3. Mehmet Enginün

5 Nisan 1912'de Bulgaristan Berkofça'da doğan Mehmet Enginün Balıkesir'in Oruçgazi Mahallesinde nüfusa kayıtlıdır. Babası İzzet Efendi, annesi Rukiye Hanım'dır. 6 Şubat 1939'da Sıdıka Bedia(1916) Hanım'la evlenmiştir. Bursa Erkek Lisesinden 1932 yılında iyi derece ile mezun olarak Ankara Hukuk Fakültesine girmiştir.⁵¹ 14 Eylül 1936'da hukuk diploması aldıktan sonra 1 Kasım 1936'da Yedek Subay Okuluna kaydolup

⁴² TBMM Arşivi Cemal Köprülü'nün 1655 Numaralı Şahsi Doyası IX. Dönem Tercüme-i Hal Kağıdı

⁴³(12 Şubat 1950). *Cumhuriyet*, 1.

⁴⁴(18 Ekim 1959). *Cumhuriyet*, 1.

⁴⁵TBMM. (2010). *TBMM Albümü (1920-2010)*. Ankara: TBMM Basın ve Hakla İlişkiler Müdürlüğü, 557.

⁴⁶Öztürk, K. (1999). *Türk Parlamento Tarihi, TBMM IX. Dönem(1950-1954)*. Ankara: TBMM Vakfı Yayınlar, C.IV, 326-327.

⁴⁷Öztürk, K. (2010). *Türk Parlamento Tarihi, TBMM X. Dönem(1954-1957)*. Ankara: TBMM Vakfı Yayınlar, C.II, 264.

⁴⁸(8 Ocak 1957). *Milliyet*, 5.

⁴⁹(19 Aralık 1961). *Cumhuriyet*, 5.

⁵⁰(18 Şubat 1979). *Milliyet*, 14.

⁵¹ TBMM. (2010). *TBMM Albümü (1920-2010)*. Ankara: TBMM Basın ve Hakla İlişkiler Müdürlüğü, 557.

asteğmen rütbesiyle 30 Nisan 1937'de mezun olmuştur. Susurluk'ta askerliğini tamamlamış ve 1 Kasım 1937'de teğmen rütbesiyle terhis edilmiştir. Ardından 1 Şubat 1933 - 1 Nisan 1933 tarihleri arasında Bursa Havaalizade Okulunda Öğretmen Vekilliği, 25 Ekim 1933 – 25 Mart 1934'te Bursa Yenişehir Tahsil Müfettişliği, 29 Temmuz 1935 – 19 Mart 1936'da Baş Hukuk Müşavirliği ve Muhakemat Genel Müdürlüğü Avukatlığı, 30 Kasım 1937 – 24 Ekim 1938'de Yürük Nahiyesi Müdürlüğünde, 25 Ekim 1938 – 16 Eylül 1939'da Tekirdağ Hâkim Adaylığı, 30 Eylül 1939 – 29 Kasım 1941'de Viranşehir Cumhuriyet Savcı Yardımcılığı, 13 Aralık 1941 – 30 Nisan 1943'te Uzunköprü Hâkim Yardımcılığı, 30 Nisan 1943 – 30 Mayıs 1949'da Uzunköprü Sorgu Hâkimliği, 18 Mayıs 1949 – 28 Nisan 1950'de Çorum Ağır Ceza Mahkemesi Üyeliği görevlerinde bulunmuştur.

Çorum Ağır Ceza Mahkemesi Üyesi bulunduğu sırada siyasete atılan Mehmet Enginün IX. dönem seçimlerine Demokrat Parti listelerinden katılmış ve 47.481 oy alarak Edirne milletvekili seçilmiştir. Bu dönemde Adalet ve Gümrük-Tekel Komisyonlarında çalışmış, Vergi Usul, Orman Kanunu ve Karayolları Trafik Kanunu konularında kurulan geçici komisyonlarda görev almıştır.⁵² X. yasama döneminde tekrar DP'den Edirne milletvekili olarak 62.918 oyla⁵³ TBMM'ye girmiştir. Dönem içinde Meclis Hesaplarını İnceleme Encümeninde Üye ve Kâtip, Arzuhal Encümeninde Üye olarak görev yapmıştır. Genel Kurulda bir konuşması vardır.⁵⁴ 1957 yılından sonra yasama etkinliğini sonlandıran Mehmet Enginün 14 Şubat 1958'de hâkimliğe dönerek Ankara Hâkimliğine atanmış daha sonra 28 Eylül 1959'da Kadıköy Sorgu Hâkimliğine geçmiştir. Mehmet Enginün 12 Mart 1969 tarihine kadar çalışmış 10 Eylül 1979'da vefat etmiştir.⁵⁵

3.1.4. Arif Altınalmaz

Arif Altınalmaz 1911'de Edirne Lalapaşa'da doğmuştur. Edirne Meydan Mahallesinde nüfusa kayıtlıdır. Babası Mestan Efendi, annesi Düriye Hanım'dır. 3 Eylül 1934'te Meryem Meliha (1914-1988) Hanım'la evlenmiştir. Mustafa Ahsen, Ayşe Birsen ve Fatma Hülya'nın babasıdır. Edirne Erkek Lisesini bitiren Altınalmaz hukuk fakültesini son sınıfta terk etmiştir.⁵⁶ Askerliğini teğmen olarak olarak tamamlamıştır. Değirmenci,

⁵² Öztürk, K. (1999). **Türk Parlamento Tarihi, TBMM IX. Dönem(1950-1954)**. Ankara: TBMM Vakfı Yayınlar, C.IV, 325.

⁵³ **TBMM Arşivi**, Mehmet Enginün 'ün Şahsi Doyası IX. Dönem Tercüme-i Hal Kağıdı

⁵⁴ Öztürk, K. (2010). **Türk Parlamento Tarihi, TBMM X. Dönem(1954-1957)**. Ankara: TBMM Vakfı Yayınlar, C.II, 263.

⁵⁵ Öztürk, K. (1999). **Türk Parlamento Tarihi, TBMM IX. Dönem(1950-1954)**. Ankara: TBMM Vakfı Yayınlar, C.IV, 325.

⁵⁶ TBMM. (2010). **TBMM Albümü (1920-2010)**. Ankara: TBMM Basın ve Hakla İlişkiler Müdürlüğü, 557

imalâtçı her nevi ticaretle meşgul olmak üzere Edirne Ticaret ve Sanayi Odasına 26 Mayıs 1935'te, 735 umumi ve 153 hususi numara ile kayıtlıdır.

Arif Altınalmaz ticaretle uğraşırken siyasete atılmış ve IX. yasama dönemi seçimlerine katılmıştır. Yapılan seçimde 47.390 oyla DP listesinden Edirne milletvekilliğine seçilen⁵⁷ Altınalmaz seçim tutanağını 16 Mayıs 1950'de alıp, 22 Mayıs 1950'de TBMM'ye girmiştir. Bu süreçte Bütçe ve Ekonomi Komisyonlarında çalışıp⁵⁸ Millî Mücadele'ye er olarak katılan memurlar konusunda kurulan geçici komisyonda görev almış, aynı zamanda 1953 yılında Türk Hava Kurumu 13. Kurultayında genel merkez kurulu üyeliğine seçilmiştir.⁵⁹ IX. dönem Edirne Milletvekili Arif Altınalmaz'ın TBMM'de herhangi bir soru önergesi, teklifi veya konuşması yoktur. Yasama görevi IX. dönemle sona eren Arif Altınalmaz, siyaset hayatı sonrasında fabrikatör olarak serbest ticaretini sürdürmüştür.⁶⁰ 19 Mart 1970'de vefat eden Altınalmaz Ankara Karşıyaka mezarlığında toprağa verilmiştir.⁶¹

3.1.5. Hasan Osma

1900'de Bulgaristan sınırlarında kalan Lofça'da doğmuştur. Edirne'nin Çavuşbey Mahallesi'nde nüfusa kayıtlıdır. Babası İbrahim Efendi, annesi Sünbül Hanım'dır. Makbule (1908-1970) Hanım'la evlenen Osma; Emel, Büge, Yasa, Cebe, Bingöl, Güneş Şafak ve Ulunay'ın babasıdır, yedi çocuğu vardır. Eğitim durumu lisedir ve Almanca bilmektedir.⁶² Un ve yağ üretimi yapmak üzere "Fabrikatör Hasan Osma" unvanı ile Edirne Ticaret ve Sanayi Odasına 22/259 sicil numarası ile kayıtlı olarak fabrikatörlük yapmış ve serbest ticaretle meşgul olmuştur. Hasan Osma, 1950 yılında siyasete girerek IX. dönem seçimlerine katılmış, yapılan seçimde 47.872 oyla Edirne'den milletvekili olmuştur. 16 Mayıs 1950'de tutanağını alan Osma TBMM'deki yerine 22 Mayıs 1950'de geçmiştir. TBMM'de bulunduğu süreçte Ekonomi ve Geçici Dilekçe Komisyonunda çalışmış, Milletlerarası İmar ve Kalkınma Bankasının açacağı kredi konusunda kurulan geçici komisyonda görev almıştır. Genel Kurulda 4 değişik konuda konuşması vardır.⁶³

⁵⁷ **TBMM Arşivi** Arif Altınalmaz'ın 1653 Numaralı Şahsi Doyası IX. Dönem Tercüme-i Hal Kağıdı

⁵⁸ (30 Mayıs 1950). **Cumhuriyet**, 1.

⁵⁹ (28 Haziran 1953). **Milliyet**, 7.

⁶⁰ Öztürk, K. (1999). **Türk Parlamento Tarihi, TBMM IX. Dönem(1950-1954)**. Ankara: TBMM Vakfı Yayınlar, C.IIV, 323.

⁶¹ (6 Nisan 1971). **Milliyet**, 5.

⁶² **TBMM Arşivi**, Hasan Osma'nın 1657 Numaralı Şahsi Doyası IX. Dönem Tercüme-i Hal Kağıdı

⁶³ Öztürk, K. (1999). **Türk Parlamento Tarihi, TBMM IX. Dönem(1950-1954)**. Ankara: TBMM Vakfı Yayınlar, C.IIV, 330.

Yalnızca IX. dönem Demokrat Parti Edirne Milletvekili olarak TBMM'ye giren Hasan Osma 1957 seçimlerinde HP'den milletvekili adayı olmuş fakat seçilememiştir.⁶⁴ 11 Mart 1981 tarihinde vefat eden Hasan Osma'nın mezarı Edirne'dedir.⁶⁵

3.1.6. Hasan Maksutoğlu

1 Mart 1914'te Edirne'nin Babademirtaş (Sahabettin Paşa) Mahallesi'nde doğan Hasan Maksutoğlu'nun Babası Derviş Salih Efendi, annesi Fatma Dervişe Hanım'dır. Meliha Hanım'la evli olup Fatma Hayal (1945), Ayşe Sıral (1949) ve Dervişe Nural'ın (1957) babasıdır. Edirne Lisesi son sınıfına kadar öğrenim görmüştür, yabancı dili yoktur. Çiftçi ve tüccar olan Maksutoğlu 1946 yılında DP'nin kurulmasıyla siyasi hayata girmiştir.⁶⁶ 7 Eylül 1950'den 25 Eylül 1952'ye kadar Edirne Belediye Başkanlığı, 12 Mayıs 1952 - 1 Aralık 1954 ve 31 Aralık 1959 - 13 Haziran 1960 tarihlerinde Edirne Ticaret ve Sanayi Odası Yönetim Kurulu Başkanlığında bulunmuştur.⁶⁷ X. dönem milletvekilliği seçimlerine katılmış ve 62.702 oyla Edirne milletvekili olarak TBMM'ye girmiştir. TBMM'de bulunduğu süreçte yalnızca Dilekçe Komisyonunda çalışmıştır. Yasama etkinliği X. dönemle sınırlı kalan Hasan Maksutoğlu siyaset sonrasında çiftçiliğine dönmüş⁶⁸ 28 Eylül 2003 tarihinde vefat etmiştir.⁶⁹

3.1.7. Sabahattin Parsoy

1913'te Bulgaristan Hasköy'de doğmuştur.⁷⁰ Edirne'nin Babademirtaş Mahallesi'nde nüfusa kayıtlıdır. Babası Ahmet Efendi, annesi İfakat Hanım'dır. Kadriye Hanım'la evli olan Parsoy'un çocuğu yoktur. 1934'te ticaret lisesinden mezun olup ticaretle uğraşmıştır. 30 Eylül 1952 ve 1 Nisan 1954 yıllarında Edirne Belediye Başkanlığı⁷¹ yapan Parsoy X. dönem seçimlerine katılmış "Hemşerilerimin şahsıma göstermiş oldukları itimat ve sevgi neticesinde seçilerek mebus oldum." demiştir.⁷² Yapılan seçimde 62.640 oy almış, 14 Mayıs 1954'te TBMM'ye katılmış bu süreçte Ulaştırma Komisyonunda çalışmıştır.⁷³

⁶⁴ (8 Ekim 1957). *Milliyet*, 3.

⁶⁵ TBMM. (2010). *TBMM Albümü (1920-2010)*. Ankara: TBMM Basın ve Hakla İlişkiler Müdürlüğü, 558

⁶⁶ *TBMM Arşivi*, Hasan Maksutoğlu'nun 2003 Numaralı Şahsi Doyası IX. Dönem Tercüme-i Hal Kağıdı

⁶⁷ Öztürk, K. (2010). *Türk Parlamento Tarihi, TBMM X. Dönem(1954-1957)*. Ankara: TBMM Vakfı Yayınlar, C.II, 265.

⁶⁸ Öztürk, K. (2010). *Türk Parlamento Tarihi, TBMM X. Dönem(1954-1957)*. Ankara: TBMM Vakfı Yayınlar, C.II, 266

⁶⁹ TBMM. (2010). *TBMM Albümü (1920-2010)*. Ankara: TBMM Basın ve Hakla İlişkiler Müdürlüğü, 629.

⁷⁰ *TBMM Arşivi*, Sabahattin Parsoy'un 2004 Numaralı Şahsi Doyası IX. Dönem Tercüme-i Hal Kağıdı

⁷¹ TBMM. (2010). *TBMM Albümü (1920-2010)*. Ankara: TBMM Basın ve Hakla İlişkiler Müdürlüğü, 710.

⁷² *BCA*, 47.139. 7/ 10.9.0.0

⁷³ Öztürk, K. (2010). *Türk Parlamento Tarihi, TBMM X. Dönem(1954-1957)*. Ankara: TBMM Vakfı Yayınlar, C.II, 268.

Sebahattin Parsoy TBMM'ye girdikten kısa süre sonra 1 Eylül 1954'te sahibi olduğu Edirne Nebati Yağ Fabrikasında çalıştırdığı sigortalılara ait 1953 senesi Nisan, Mayıs, Haziran, Temmuz ve Ağustos ayları bordrolarını, tebliğe rağmen İşçi Sigortalı Kurumuna vermemek suretiyle İş Kazaları ile Meslek Hastalıkları ve Analık Sigortaları Kanunu'na aykırı hareket ettiği ihbar olunmuştur. Fakat yapılan tetkikat neticesinde Sabahattin Parsoy'a isnat olunan suçun, Teşkilâtı Esasiye Kanunu'nun 12 ve 27. maddesinde yazılı suçların dışında kaldığı anlaşıldığından Dahili Nizamnamenin 180. maddesi gereğince bu hususta yapılmak istenen takibatın ve muhakemenin devre sonuna bırakılmasına karar verilmiştir⁷⁴

1957 seçimlerinde tekrar Edirne'den milletvekili seçilen Sebahattin Parsoy DP listesinden merkezden namzet gösterilmiş⁷⁵ ve 55.245 oy almıştır.⁷⁶ TBMM'de bulunduğu dönem içinde İktisat Encümeni ve Meclis Hesaplarının Tetkiki Encümeninde görev almıştır.⁷⁷ 27 Mayıs Darbesi'nden sonra Anayasa'ya aykırı hareket etmek suçundan⁷⁸ 5 sene ağır hapsine karar verilen Sabahattin Parsoy⁷⁹ 1970 yılında vefat etmiştir.⁸⁰

3.1.8. Kemal Yaşinkılıç

1891'de Filibe'de doğan Kemal Yaşinkılıç Edirne'nin Meydan Mahallesinde nüfusa kayıtlıdır. Babası Sait Bey, annesi Pembe Hanım'dır. 1918'de Tahsin-Hatice kızı Edibe Hanım'la evlenen Yaşinkılıç; Fatma Sevim, Mehmet Doğan ve Uğur Tahsin'in babasıdır. İlköğrenimini Edirne'de Mektebi Burhan-ı Terakki'de, ortaokulu askerî rüştiyede, liseyi ise askerî idadide tamamlamıştır. Daha sonra İstanbul Harbiye Okuluna girerek 1912'de Piyade Asteğmen olarak orduya katılmıştır. Yüksekova'da, Şark Cephesi'nde, I. Dünya Savaşı'nın başından sonuna kadar bütün aşamalarına katılarak iki kez yara almıştır.⁸¹ 1919 yılında Harp Akademisine giren Yaşinkılıç tahsiline devam ettiği sırada Edirne'de Cafer Tayyar Bey harekâtına katılmıştır. Daha sonra 1920'de Samsun yolu ile Anadolu'ya geçerek Milli Mücadele'ye iştirak etmiştir. İstiklal Savaşı bitince eksik kalan akademi tahsilini ikmal ederek 1925 senesinde mezun olmuştur.⁸²

⁷⁴ **Resmi Gazete**, 15 Şubat 1955, 8931

⁷⁵ (15 Ekim 1957). **Milliyet**, 3.

⁷⁶ **TBMM Arşivi** Sabahattin Parsoy'un 2004 Numaralı Şahsi Doyası IX. Dönem Tercüme-i Hal Kağıdı

⁷⁷ Arslan, Z. (2013). **Türk Parlamento Tarihi, TBMM XI. Dönem(1957-1960)**. Ankara: TBMM Vakfı Yayınlar, C.III, 339.

⁷⁸ **TBMM Arşivi**, Yasıada Yüksek Adalet Divanı Tutanakları: Anayasayı İhlal Davası 1960/1, 301.

⁷⁹ **TBMM Arşivi**, Yasıada Yüksek Adalet Divanı Kararları, 27.

⁸⁰ (20 Eylül 1970). **Milliyet**, 9.

⁸¹ Öztürk, K. (2010). **Türk Parlamento Tarihi, TBMM X. Dönem(1954-1957)**. Ankara: TBMM Vakfı Yayınlar, C.II, 269.

⁸² **TBMM Arşivi**, Kemal Yaşinkılıç'ın 2005 Numaralı Şahsi Doyası IX. Dönem Tercüme-i Hal Kağıdı

Sicilinde Fransızca bildiği yazılı olan Kemal Yaşinkılıç, ordunun değişik kademelerinde ve Genelkurmay Başkanlığı Şubelerinde hizmet vermiştir. Temmuz 1912'de Teğmen, Aralık 1914'te Üsteğmen, Ekim 1921 Albay olmuş Trakya Manevralarından sonra 30 Ağustos 1939'da Generalliğe yükselmiştir. Bundan sonra Eylül 1939'da Edirne 23.Tüm. Komutan Vekilliğine, Ağustos 1942'de Yassıviran 33.Tüm. Komutanlığına, Nisan 1943'te İskenderun 39.Tüm. Komutanlığına, Mart 1944'te Safranbolu 23.Tüm. Komutanlığına, Haziran 1944'te Devrek 19.Tüm. Komutanlığına, Eylül 1945'te Sarıkamış 9.Tüm. Komutanlığına, Ekim 1946'da Sarıkamış 3.Tüm. Komutanlığına, Ekim 1946'da Erzurum 18.Kolordu Komutan Vekilliğine verilmiştir. 30 Ağustos 1941'de Tümgeneralliğe ve 30 Ağustos 1947'de Korgeneralliğe yükselmiş, 18.Kolordu Komutanı iken 1950'de Jandarma Genel Komutanlığına ataması yapılmıştır. Bu görevde iken 30 Ağustos 1951'de Orgeneralliğe terfi eden Kemal Yaşinkılıç 1 Mayıs 1954'te emekliye ayrılmıştır.⁸³

Kemal Yaşinkılıç emekli bulunduğu sırada DP listesinden X. dönem milletvekili seçimlerine katılmış ve yapılan seçimde 63.145 oy alarak Edirne'den milletvekili seçilmiştir.⁸⁴ TBMM'de bulunduğu süreçte Millî Savunma Komisyonunda çalışmış, İstimlâk Kanunu'nun değiştirilmesi konusunda kurulan geçici komisyonlarda görev almıştır. Yalnızca X. yasama döneminde TBMM'de yer alan Kemal Yaşinkılıç, Kırmızı Şeritli İstiklâl Madalyası sahibidir.⁸⁵ 1975 yılında Gülhane Askeri Hastanesinde tedavi edilirken vefat etmiştir.⁸⁶

3.1.9. Rasim Rasih Gürkan

1913 yılında Edirne Uzunköprü'de doğmuştur.⁸⁷ Babası Osman Bey, annesi Şevkiye Hanım'dır. Evli ve iki çocuk babasıdır. Fransızca bilen Gürkan 1938 yılında Ankara Hukuk Fakültesi'nden mezun olmuştur.⁸⁸ 1946 yılına kadar Tekirdağ Çorlu'da hakimlik, Bursa Cumhuriyet Savcılığı Başmuavinliği, Artvin Hukuk Hakimliği yapmış 1946 yılında görevinden istifa edip Edirne'de serbest avukatlığa başlamıştır.⁸⁹ Aynı yıl DP'ye giren Rasih Gürkan, Vilayet İdare Heyeti Reis ve Azalıklarında bulunmuştur. 1957

⁸³ Öztürk, K. (2010). **Türk Parlamento Tarihi, TBMM X. Dönem(1954-1957)**. Ankara: TBMM Vakfı Yayınlar, C.II, 270.

⁸⁴ **TBMM Arşivi**, Kemal Yaşinkılıç'ın 2005 Numaralı Şahsi Doyası IX. Dönem Tercüme-i Hal Kağıdı

⁸⁵ Öztürk, K. (2010). **Türk Parlamento Tarihi, TBMM X. Dönem(1954-1957)**. Ankara: TBMM Vakfı Yayınlar, C.II, 270

⁸⁶ (19 Mayıs 1975). **Milliyet**, 10.

⁸⁷ TBMM. (2010). **TBMM Albümü (1920-2010)**. Ankara: TBMM Basın ve Hakla İlişkiler Müdürlüğü, 709.

⁸⁸ Arslan, Z. (2013). **Türk Parlamento Tarihi, TBMM XI. Dönem(1957-1960)**. Ankara: TBMM Vakfı Yayınlar, C.III, 336.

⁸⁹ **TBMM Arşivi** Rasim Rasih Gürkan'ın 2292 Numaralı Şahsi Doyası IX. Dönem Tercüme-i Hal Kağıdı

genel seçimlerinde Edirne’den aday olan Rasih Gürkan 55.348 oy alarak TBMM’ye girmiş, dönem içinde Ticaret Encümeninde görev almıştır.

Yalnızca XI. dönemde milletvekilliği yapan Rasih Gürkan 27 Mayıs Darbesi’nden sonra tutuklanmış fakat hiçbir mahkûmiyet almadan çıkmıştır. Gürkan, Yassıada Mahkemelerinden hemen sonra beraat eden iki Trakya Bölgesi milletvekilinden biri olmuştur.⁹⁰ Rasih Gürkan yargılandıktan kısa süre sonra 1964’te vefat etmiştir.⁹¹

3.1.10. Nurettin Manyas

1918 yılında Edirne’de doğan Nurettin Manyas’ın babası Arif Bey, annesi Fehime Hanım’dır. Evli ve üç çocuk babasıdır. 1931 senesinde Edirne’de Cumhuriyet İlkokulunu, 1937’de Edirne Sanat Okulunu bitirmiştir. 25 Kasım 1939 tarihine kadar Ankara PTT ‘de çalıştıktan sonra askerliğe çağırılmış ve burada Kırıkkale Top Fabrikasında ressam olarak vazife almıştır.⁹² Almanca ve İspanyolca bilen Manyas⁹³ askerlik vazifesinden sonra 1945 yılına kadar Etimesgut Tayyare Fabrikasında çalışmış, fakat bir süre sonra kauçuk fabrikatörlüğüne başlamıştır. Dönemin gazetelerinde Türkiye’nin sayılı zenginleri arasında gösterilen Nurettin Manyas “Kauçuk Kralı” olarak anıldığı dönemde Mart 1957’de Milli Korunma Kanunu’na muhalefetten tevkif edilmiştir.⁹⁴

1957 milletvekili seçimlerinde merkez adayı⁹⁵ olarak Edirne’den 55.194 oy alarak TBMM’ye girmiştir. Mecliste bulunduğu dönem içinde Divan-ı Muhasebat Encümeninde görev almıştır. Manyas’ın herhangi bir soru önergesi, teklifi veya konuşması yoktur. 27 Mayıs Askeri Darbesi’nin ardından oldukça kısa süren milletvekilliğinde Anayasa’yı ihlal ve gayri resmi servet suçlamalarından yargılanıp 4 sene 2 ay ağır hapis cezası almıştır.⁹⁶ Ağustos 1998’de vefat eden Nurettin Manyas Ankara’da Cebeci mezarlığında toprağa verilmiştir.

⁹⁰ **TBMM Arşivi**, Yassıada Yüksek Adalet Divanı Tutanakları: Anayasayı İhlal Davası 1960/1, 300.

⁹¹ (2 Şubat 1964). Cumhuriyet, 1.

⁹² **TBMM Arşivi**, Nurettin Manyas’ın 2293 Numaralı Şahsi Doyası IX. Dönem Tercüme-i Hal Kağıdı

⁹³ TBMM. (2010). **TBMM Albümü (1920-2010)**. Ankara: TBMM Basın ve Hakla İlişkiler Müdürlüğü, 709

⁹⁴ (3 Mart 1957). **Milliyet**, 1.

⁹⁵ (15 Ekim 1957). **Milliyet**, 1.

⁹⁶ **TBMM Kütüphanesi Yassıada Yüksek Adalet Divanı Kararları**, 27

3.1.11. Kadrettin Oğuzalıcı

Kadrettin Oğuzalıcı 1924 yılında Edirne’de doğmuştur. Babası Niyazi Bey, annesi Müzeyyen Hanım’dır. Hiç evlenmemiştir. 1941’de Edirne Erkek Lisesini bitiren Oğuzalıcı 1945 yılında Ankara Siyasal Bilgiler Fakültesinden mezun olmuştur. Az düzeyde Fransızca bilmektedir.⁹⁷ Edirne Maiyet Memurluğunda, Lalapaşa Kaymakam Vekilliğinde, Çaykara Kaymakamlığında bulunmuş 1949’da Edirne Hukuk İşleri Müdürlüğüne nakledilmiştir. Kadrettin Oğuzalıcı 1954 yılında memurluktan ayrılarak ziraat ile uğraşmaya başlamıştır.⁹⁸ Ayrıca Demokrat Parti İl Başkanlığı yapıp 1957 seçimlerinde Edirne’den milletvekili aday olarak 55.252 oy almış ve TBMM’ye girmiştir. TBMM’de geçirdiği süre içinde Nafia Encümeninde görev almıştır. “Meriyetteki Osmanlı Mevzuatı” adlı bir de eseri bulunmaktadır.⁹⁹ Kadrettin Oğuzalıcı, 1958 yılında ciddi bir kalp rahatsızlığı geçirip Londra’ya gitmiş fakat tedavi maksadıyla bulunduğu Brampton’da vefat etmiştir.¹⁰⁰

DP’den XI. dönemde Edirne milletvekili olarak TBMM’ye giren Kadrettin Oğuzalıcı vefatı dolayısıyla yalnızca bir yıl görevde kalmıştı. Bu sebeple Oğuzalıcı’ya ait Yassıda kayıtları bulunmamaktadır.

3.1.12. Mükerrerem Sarol

1908’de Lübnan Trablüşam’da doğmuştur. İstanbul Şişli’de nüfusa kayıtlıdır. Babası Jandarma Genel Komutanı Tümgeneral Osman Nuri Bey, annesi Fatma Zehra Hanım’dır. 1933’te, önce Fatma Suat Güher Hanım’la sonra Faliha Hanım’la evlenmiş bu evliliğin de bitmesi üzerine, 15 Nisan 1966’da Fatma Leyla Hanım’la evlenmiştir. Demir Baran, Ayşe Gül, Osman Nuri, Süleyman Atilla ve Mustafa Timur’un babasıdır. İlköğrenimini İskenderun, Beyrut, Konya, Bolu ve Kayseri’de, ortaokulu Antalya ve İstanbul’da, liseyi Kuleli Askeri Lisesinde tamamlamıştır. 1927’de askerlikten ayrılıp İstanbul Tıp Fakültesine girmiş ve 1933’te mezun olmuş, 21 Temmuz 1933’te Sorgun Hükümet Tabip Adaylığına atanmıştır.¹⁰¹ Fakat 1934 yılı başında Sağlık Bakanlığının izniyle, Yozgat İli tarafından, ihtisas yapmak üzere Almanya’ya gönderilmiş. Hamburg

⁹⁷ TBMM. (2010). **TBMM Albümü (1920-2010)**. Ankara: TBMM Basın ve Hakla İlişkiler Müdürlüğü, 710.

⁹⁸ **TBMM Arşivi** Kadrettin Oğuzalıcı’nın 2294 Numaralı Şahsi Doyası IX. Dönem Tercüme-i Hal Kağıdı

⁹⁹ Arslan, Z. (2013). **Türk Parlamento Tarihi, TBMM XI. Dönem(1957-1960)**. Ankara: TBMM Vakfı Yayınlar, C.III, 333.

¹⁰⁰ (15 Kasım 1958). **Milliyet**, 3.

¹⁰¹ Öztürk, K. (1999). **Türk Parlamento Tarihi, TBMM IX. Dönem(1950-1954)**. Ankara: TBMM Vakfı Yayınlar, C.IIV, 531.

Üniversitesi Tıp Fakültesinde doğum ve kadın hastalıkları ihtisası yaparak 1938'de yurda dönmüştür.¹⁰²

Türkiye'ye döndükten bir yıl sonra Yozgat Memleket Hastanesi Nisaiye Uzmanlığında hizmet verdikten sonra askere gidip dönmüş ve 5 Mart 1941'de Aydın Memleket Hastanesi Nisaiye Uzmanlığına atanmıştır. Ancak II. Dünya Savaşı'nın yarattığı ortam nedeniyle 1942'de ikinci kez askere alınarak 1943 sonuna kadar değişik kolordu ve tümen hastanelerinde çalıştıktan sonra terhis edilmiştir. 15 Ağustos 1944'te Aydın Doğumevi Baştabipliğine ve Doğum Mütahassıslığına atanan Mükerrerem Sarol, Aydın'daki görevi sırasında Aydın Milletvekili Adnan Menderes ile tanışmış 1945'te görevinden istifa ederek 1946'da Aydın'da DP'nin Müteşebbis Heyetinde görev almıştır. DP'nin İl Teşkilâtının İkinci Başkanı olarak 1946 seçimlerine katılmışsa da seçimi kazanamamıştır. 1947 yılı başında İstanbul'a taşınıp bir yandan hekimliğini sürdürmüş, diğer yandan DP'nin İl İdare Kurulunda görev alarak partiye hizmet etmeye devam etmiştir. Sarol 7 Ocak 1948 tarihinden itibaren her çarşamba günü Taksim Caddesi'ndeki Ocak Merkezinde fakir ve muhtaç vatandaşları ücretsiz muayene etmiştir.¹⁰³

Mükerrerem Sarol IX. dönem genel seçimlerine de katılmış bu sefer 233.952 oy alarak DP listesinden İstanbul milletvekilliğine seçilmiştir. Bu süreçte Sağlık ve Sosyal Yardım Komisyonu ile Bütçe Komisyonunda çalışmış, İktisadî Devlet Teşekkülleri Kanunu için kurulan geçici komisyonda görev almıştır. Mecliste 4 ayrı önergesi, Genel Kurulda değişik 18 konuda konuşması vardır.¹⁰⁴

Sarol 1953 yılına gelindiğinde bir yıl sonra yapılacak olan genel seçimler için parti müfettişi olarak DP'nin seçim kampanyasını idare etmek üzere görevlendirilmiştir.¹⁰⁵ 1954 seçimlerinde yine DP'den milletvekili seçilmiş ve Adnan Menderes'in yeni kabinesinde Devlet Vekili olarak yer almıştır.¹⁰⁶ 1954 Eylül ayında Yugoslavya Devlet Başkanı Tito'nun daveti için Savarona ile yola çıkan Celal Bayar'ın beraberindeki heyette Mükerrerem Sarol da bulunmuştur.¹⁰⁷ Fakat bir süre sonra Sarol'a karşı DP içinde negatif bir hava gelişmeye başlamış ve nihayet Sarol'un bir konuşmasında, bazı şahsiyetlerin kabineye alınmaları halinde kırmızı oy kullanacağını belirtmesi üzerine çeşitli sorunlar

---

¹⁰² **TBMM Arşivi**, Mükerrerem Sarol 'un Şahsi Doyası IX. Dönem Tercüme-i Hal Kağıdı

¹⁰³ (10 Ocak 1948). **Cumhuriyet**, 1.

¹⁰⁴ Öztürk, K. (1999). **Türk Parlamento Tarihi, TBMM IX. Dönem(1950-1954)**. Ankara: TBMM Vakfı Yayınlar, C.IIV, 531

¹⁰⁵ (23 Haziran 1953). **Milliyet**, 2.

¹⁰⁶ (18 Mayıs 1954). **Milliyet**, 1.

¹⁰⁷ (20 Eylül 1954). **Milliyet**, 1.

ileri sürülerek DP'den ihraç edilmiştir.¹⁰⁸ 1957 yılında tekrar DP'ye kabul edilmiş ancak TBMM'deki etkinliği hiçbir zaman eskisi gibi olmamıştır.¹⁰⁹ 1959'da Sanayi Bankası İdare Meclisi Başkanlığına Umum Müdür yetkisi ile aylıklı olarak tayin edilmiştir.¹¹⁰

27 Mayıs Darbesi'nde mahkûm olan Mükerrer Sarol'un Yassıada yargılamaları sonucunda Anayasa'yı ihlal suçundan 15 sene ağır hapsine, amme hizmetlerinden ömür boyu yasaklanmasına oy birliği ile karar verilmiştir. Fakat Cemal Gürsel 1965 yılında 4 Yassıada hükümlüsüyle birlikte Sarol'u da affetmiş, tıbben tespit olunan sürekli hastalıkları nedeniyle cezalarının tamamen kaldırılması Anayasa'nın 97. maddesi 2. fıkrası hükmü gereğince uygun görülmüştür.¹¹¹

1953-1957 arasında "Türk Sesi" adıyla günlük bir gazete çıkaran Sarol'un Adnan Menderes ile olan anılarını topladığı bir de kitabı vardır. Mükerrer Sarol 8 Kasım 1995'te vefat etmiş ve İstanbul Feriköy mezarlığında toprağa verilmiştir.¹¹²

3.2. TBMM IX, X, XI. Dönem Demokrat Parti Kırklareli Milletvekillerinin Özgeçmişleri

3.2.1. Şefik Bakay

5 Aralık 1900'de İstanbul Üsküdar Pazarbaşı Mahallesi'nde doğan Şefik Bakay'ın babası Harbiye Nezareti Genel Levazım Dairesi Müdürü İsmail Tevfik Bey, annesi Maide Hanım'dır. 1935'te Mustafa Mazhar-Fatmanaz Perver kızı Emine Düriye Hanım'la evlenmiş olup bir çocuk babasıdır. İlköğrenimini Üsküdar'da tamamladıktan sonra Galatasaray Lisesine girmiş fakat Çanakkale Savaşı sırasında okulunun hastane olarak kullanılması üzerine Almanya'ya giderek Breslau Lisesinde ortaöğrenimini bitirmiştir. Yükseköğrenimine ise Jena (Yena) Üniversitesi Ziraat Fakültesinde devam eden Bakay, İstiklâl Savaşı'nın başlaması üzerine eğitimini yarıda keserek yurda dönmüştür.

7 Mart 1920'de Eskişehir Aziziye Harası Ziraat Okulu Öğretmenliğine, 22 Eylül 1920'de Eskişehir Sultanisi Almanca Öğretmenliği'ne atandığı sırada Eskişehir köylerini

¹⁰⁸ (12 Aralık 1955). **Cumhuriyet**, 1.

¹⁰⁹XI. Dönemde yeniden milletvekilliği seçimlerine İstanbul'dan katılmak istemiş fakat İstanbul kadrolarında büyük bir revizyona gidilmesi sonucu kadro dışı kalmıştır. İstanbul'dan aday olamayacağını öğrendiğindeki üzüntüsünü "Yıllarımı, gençliğimi, uğruna çok şeyler verdiğim, İstanbul'dan bana göre sudan sebeplerle uzaklaştırılıyor. Kim bilir kimler Ağa'nın(Adnan Menderes) kafasına ne tohumlar ekmişlerdi." diyerek ifade etmiştir. Mükerrer Sarol 1957 seçimleri için önce Kırklareli'nden aday olmayı düşünmüşse de Edirne'de karar kılmıştır. (Sarol, M. (2013). **Bilinmeyen Menderes**. İstanbul: İnkılap Kitapevi, 77.)

¹¹⁰ (25 Haziran 1959). **Milliyet**, 1.

¹¹¹ **TBMM Arşivi**, Yassıada Yüksek Adalet Divanı Kararları, 27

¹¹² Öztürk, K. (1999). **Türk Parlamento Tarihi, TBMM IX. Dönem(1950-1954)**. Ankara: TBMM Vakfı Yayınlar, C.IIV, 338.

dolaşarak uyarma görevi yapmıştır. 1921'de TBMM Hükümetinin topladığı Maarif Kongresine üye olarak katılan Şefik Bakay, Sakarya Savaşı'ndan sonra yarıda kalan öğrenimini tamamlamak üzere resmî izinle yeniden Almanya'ya dönüp Ziraat Yüksek Mühendisliği diplomasını alarak yurda gelmiştir. Sicilinde Almanca ve Fransızca bildiği yazılıdır.¹¹³

Şefik Bakay Türkiye'de ilk şeker pancarı ziraatını başlatan kişidir ve Alpullu Şeker Fabrikasının kurulmasında hizmette bulunmuş, 12 Mart 1927'de Şeker Fabrikaları Alpullu Şeker ve İspirto Fabrikası Ziraat Genel Müfettişliğine getirilmiştir. Şeker pancarı ekimi, tarım incelemeleri örgütü oluşturması ve Çocuk Esirgeme Kurumundaki hizmetleri kurumun genel merkez heyetinin 18 Aralık 1932 tarihli kararıyla “gümüş madalya” ile ödüllendirilmiştir. 1920'de TBMM Hükümetinin ilk spor teşkilatı olan Eskişehir İdman Yurdu Spor Kulübünü kurarak başkanı olmuştur. 1937 yılına kadar 10 yıl süre ile pancar tarımı ve şeker sanayine hizmet vermiş, 30 Mart 1937'de Ziraî Kombinalar Direktörlüğüne, 29 Ocak 1938'de Devlet Ziraat İşletmeleri Kurumu Genel Müdürlüğüne atanmış ve Atatürk Orman Çiftliği işletmesi başına getirilmiştir. Şefik Bakay'ın aynı zamanda “İktisadi Yürüyüş Mecmuası” adlı dergide yazıları yer almıştır.¹¹⁴ 1948 yılına kadar on yıl süre ile Devlet Ziraat İşletmeleri Kurumu Genel Müdürü olarak çalışmış¹¹⁵ bu görevde iken Nevşehir Narköy Şarap İmalâthanesi, Rize Çay Fabrikası, Kars Yağ Fabrikası ve Dörtiyol Turunçgiller Çiftliği gibi çeşitli kuruluşların oluşturulmasını sağlamıştır. Ziraî İşletmeler Kurumu Genel Müdürlüğünden 31 Ocak 1948'de ayrılarak Ziraat Bankası Genel Müdürlüğü Müşavirliğine naklen atanarak bu görevi 21 Mayıs 1950'de milletvekili seçilinceye kadar sürdürmüştür.¹¹⁶

Şefik Bakay, Ziraat Bankası Genel Müdürlüğü Müşavirliğinde bulunduğu sırada IX. dönem seçimlerine Kırklareli'nden katılmış 42.937 oy alarak DP listesinden TBMM'ye girmiştir. IX. dönemde Bütçe Komisyonunda, tütün ve müskirattan alınacak müdafaa vergisi, Akaryakıt ve Harçlar Kanunu, Denizcilik Bankası Hazine Bonoları ve İktisadi Devlet Teşebbüsleri Hakkındaki Kanunu'nun 5. maddesinin değiştirilmesi konularında kurulan geçici komisyonlarda görev almıştır. Genel Kurulda değişik 12 konuda 17 konuşması vardır. Milletvekilliği sırasında Avrupa Parlamentosu Üyeliğinde bulunan Şefik Bakay'ı Almanya, Theodor Heuss tarafından verilen en büyük nişan ile

¹¹³TBMM. (2010). **TBMM Albümü (1920-2010)**. Ankara: TBMM Basın ve Hakla İlişkiler Müdürlüğü, 576.

¹¹⁴ (10 Kasım 1942). **Cumhuriyet**, 3.

¹¹⁵ (20 Ocak 1939). **Cumhuriyet**, 3.

¹¹⁶ **TBMM Arşivi**, Şefik Bakay'ın 1752 Numaralı Şahsi Doyası IX. Dönem Tercüme-i Hal Kağıdı

ödüllendirmiştir.¹¹⁷ Milletlerarası Paris Hububat Konferansına delege ve Avrupa İktisadi İşbirliği Konferansına Müşavir olarak katılmıştır.¹¹⁸ Bakay, Türkiye Jokey Kulübü, Moda Deniz Kulübü, Türk Alman Dostluk Cemiyeti, Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği, Türk Yüksek Ziraat Mühendisleri Cemiyeti'ne üyedir.¹¹⁹

Genel seçimlere X. dönemde tekrar Kırklareli'nden katılan Bakay yapılan seçimde 56.317 oy alarak TBMM'ye girmiştir. Dönem içinde Bütçe Encümeni Üyesi ve iki dönem Reis Vekili seçilmiş, Şeker Kanunu teklifini ve muhtar, çiftçi ve göçmenlere tohum verilmesi ile ilgili 3242 ve 5254 sayılı kanun'un bazı maddelerinin tadili hakkındaki kanun lâyihasını müzakere için kurulan muvakkat encümenlerde reis olarak görev almıştır. Türkiye Çelik İşletmeleri ve Selüloz Kâğıt Fabrikaları kanun lâyihası ve Aydın Balıkesir, Bilecik, Edirne, Eskişehir, Kırklareli, Konya'da 1955-1956 yıllarında tabîî afetlerden zarar görenlere yapılacak yardım ile ilgili kanun teklifini müzakere için kurulan muvakkat encümenlere aza seçilmiştir. Beş önergesi, iki sözlü sorusu, bir teklifi, Genel Kurulda sekiz konuşması vardır.¹²⁰

1957 seçimlerine tekrar Kırklareli'nden giren Bakay 49.447 oy alarak TBMM'de yer almıştır. Dönem içinde Hariciye Encümeninde görev almış, 31 Mart 1959'da kendi isteği ile emekliye ayrılmıştır. 27 Mayıs Darbesi'nden sonra Anayasa'yı çiğnediği suçlaması ile Yassıada Yüksek Adalet Divanınca yargılanmış fakat suçsuz bulunmuştur. Hakkındaki tutuklama kararının geri alınmasına oy birliği ile karar verilmiştir. Bu tarihten sonra emeklilik hayatı süren Şefik Bakay 26 Ocak 1983'te vefat etmiş, İstanbul Zincirlikuyu mezarlığında toprağa verilmiştir.¹²¹

IX, X, ve XI. dönem Edirne Milletvekili, İçişleri ve Adalet Bakanı Rükneddin Nasuhioğlu, Şefik Bakay'ın eşinin kardeşidir.¹²²

3.2.2. Mahmut Erbil

1901'de Makedonya Usturumca'da doğan Mahmut Erbil Kırklareli Vize'de nüfusa kayıtlıdır. Babası Hasan Bey, annesi Atike Hanım'dır. Zarife Hanım'la evli ve 5 çocuk

¹¹⁷ Öztürk, K. (1999). **Türk Parlamento Tarihi, TBMM IX. Dönem(1950-1954)**. Ankara: TBMM Vakfı Yayınlar, C.IIV, 668-669.

¹¹⁸ (3 Temmuz 1954). **Cumhuriyet**, 1.

¹¹⁹ Oktay, A.(1958). **Biyografiler ansiklopedisi**. Ankara: Bereket Matbaası, 59.

¹²⁰ Öztürk, K. (2010). **Türk Parlamento Tarihi, TBMM X. Dönem(1954-1957)**. Ankara: TBMM Vakfı Yayınlar, C.II, 541.

¹²¹ Arslan, Z. (2013). **Türk Parlamento Tarihi, TBMM XI. Dönem(1957-1960)**. Ankara: TBMM Vakfı Yayınlar, C.III, 333

¹²² Öztürk, K. (1999). **Türk Parlamento Tarihi, TBMM IX. Dönem(1950-1954)**. Ankara: TBMM Vakfı Yayınlar, C.IIV, 668-669.

babasıdır.¹²³ Ortaokulu bitirdikten sonra tarımla uğraşmış özellikle hayvancılık, çeltik ekimi, ormancılık ve bitkisel yağ ile ilgili alanlarda çalışarak üretim ve ticarete bulunmuştur.¹²⁴ 1946'da Vize Demokrat Parti Müteşebbis Heyeti Üyeliği ve Başkanlığı yaptıktan sonra IX. dönem seçimlerine katılma kararı almıştır. Yapılan seçimde 42.834 oy alarak DP listesinden Kırklareli milletvekilliğine seçilmiştir. Bu dönemde Tarım Komisyonunda çalışmıştır.¹²⁵

Mahmut Erbil X. dönemde yine Kırklareli'nden milletvekili adayı olup 55.773 oy alarak tekrar TBMM'ye girmiş, bu süre içinde Ziraat Encümeni Üyeliğinde bulunmuştur. Fakat Mayıs 1955'te TBMM'ye girmesinden kısa süre sonra Vize'de vefat etmiştir.¹²⁶

3.2.3. Fikret Filiz

1905'te Sivas'ta doğan Fikret Filiz Kırklareli'nin Karakaş Mahallesinde nüfusa kayıtlıdır. Babası Mühendis Mehmet Faik Bey, annesi Rana Hanım'dır. Ve Bekârdır. İdadi mezunu olan Filiz, 20 Eylül 1929'da Kırklareli Özel İdare Müdürlüğü Evrak Kâtabi olarak devlet hizmetine girmiş, bu görevde 13 Haziran 1932'ye kadar çalıştıktan sonra istifa ederek ayrılmıştır. 31 Temmuz 1932'de Kırklareli İli İdare Heyeti Kâtipliği'nde bulunmuş, 30 Mayıs 1939'da Kırklareli Özel İdare Müdürlüğü 2. Sınıf Kâtipliği'ne getirilmiştir. Bu görevde 31 Ekim 1940 tarihine kadar çalışan Filiz, 30 Nisan 1941'de Kırklareli Tahrirat Kâtipliği'ne ve 20 Ocak 1944'te Kırklareli Seferberlik Kâtipliği'ne getirilmiştir. Bu görevden de 2 Haziran 1944'te istifa edip kendi çiftliğinde tarımla uğraşmaya başlamıştır.¹²⁷ Türk Ocağı Gençlik Kulübü İdare Heyeti Başkanlığı ve Üyeliğinde bulunmuş, 1946'da Kırklareli Demokrat Parti Müteşebbis Heyeti Üyeliği, seçim öncesi iki sene İl İdare Kurulu Başkanlığı yapmıştır.¹²⁸

Çiftçilik yapmaya devam ederken IX. dönem seçimlerine katılan Fikret Filiz seçimde 42.704 oy alarak DP listesinden Kırklareli milletvekili olarak TBMM'ye girmiş, bu dönemde Tarım Komisyonunda çalışmıştır. DP'den X. dönem seçimlerine de katılan Filiz, seçimde 55.823 oyla Kırklareli'nden tekrar TBMM'ye girmiştir. Bu devrede Ziraat Encümeni Üyesi olarak görev yapmış fakat bir ara teşrii masuniyeti Genel Kurul

¹²³ TBMM. (2010). **TBMM Albümü (1920-2010)**. Ankara: TBMM Basın ve Hakla İlişkiler Müdürlüğü, 576

¹²⁴ **TBMM Arşivi** Mahmut Erbil'in 1753 Numaralı Şahsi Doyası IX. Dönem Tercüme-i Hal Kağıdı

¹²⁵ Öztürk, K. (1999). **Türk Parlamento Tarihi, TBMM IX. Dönem(1950-1954)**. Ankara: TBMM Vakfi Yayınlar, C.IV, 670.

¹²⁶ Öztürk, K. (2010). **Türk Parlamento Tarihi, TBMM X. Dönem(1954-1957)**. Ankara: TBMM Vakfi Yayınlar, C.II, 544

¹²⁷ Öztürk, K. (1999). **Türk Parlamento Tarihi, TBMM IX. Dönem(1950-1954)**. Ankara: TBMM Vakfi Yayınlar, C.IV, 671-672.

¹²⁸ **TBMM Arşivi**, Fikret Filiz'in 1754 Numaralı Şahsi Doyası IX. Dönem Tercüme-i Hal Kağıdı

gündemine gelmiş, takibatın icrasının devre sonuna bırakılmasına karar verilmiştir. Filiz, 27 Mayıs Darbesi'nden sonra kurulan Yeni Türkiye Partisinden de seçime katılmış ve Kırklareli milletvekili seçilmiştir.¹²⁹ Parlamento hayatı sonrasında çiftçilikle uğraşmaya devam eden Fikret Filiz 22 Kasım 1971 tarihinde vefat etmiştir.¹³⁰

3.2.4. Sıtkı Pekkip

İsmi TBMM kayıtlarında “Sıtkı Pekkip” nüfus kaydında “Bekir Sıddık Pekkip” olarak geçmektedir. 27 Şubat 1912' de İstanbul Eminönü Molla Feneri Mahallesi 4 numaralı evde doğmuştur. Kırklareli'nin Camii Kebir Mahallesi'nde nüfusa kayıtlıdır. Babası Burhan Efendi, annesi Emine Hidayet Hanım'dır. Lütfiye Neriman Hanım'ın eşi, Meral ve Kırıl'ın babasıdır. Galatasaray Lisesi orta kısmını bitirip, Belçika'ya giderek Brüksel'de Institut Dupsih Ticaret Lisesinden mezun olduktan sonra yurda dönmüştür. Sicilinde Fransızca bildiği yazılıdır.¹³¹ 1929 yılından ölümüne kadar ticaret ve fabrikatörlük yapan Pekkip Lüleburgaz'da Avrupa Kiremit Fabrikasını,¹³² Verim Ticaret Türk A.Ş., Sıtkı Pekkip ve Ortaklarının kurucusu ve yöneticisidir. Kırklareli Ticaret Odası Yönetim Kurulu Başkanlığında ve Trakya Çimento Sanayi ve T.A.Ş. Yönetim Meclisi Başkan Vekilliğinde bulunmuştur.¹³³

Sıtkı Pekkip mesleğiyle meşgul olurken IX. dönem seçimlerine katılma kararı almış ve yapılan seçimde 42.759 oy alarak Kırklareli'nden milletvekili seçilerek TBMM'ye girmiştir. TBMM'de bulunduğu dönemde Maliye ve Ticaret Komisyonlarında ve İskân Kanunu'nu görüşmek üzere kurulan geçici komisyonda görev almıştır. Genel Kurulda değişik 3 konuda konuşması vardır. IX. dönem sonunda yasama etkinliğine ara veren Sıtkı Pekkip 1957 seçimlerine tekrar katılmıştır.¹³⁴ 1957 seçimlerinde 49.414 oyla yeniden milletvekili seçilmiş, dönem içinde Ticaret Encümeninde görev almıştır. Fakat 19 Ocak 1959'da İstanbul'da kalp krizi sebebiyle vefat etmiştir.¹³⁵

3.2.5. Faik Üstün

1886'da Muğla Milas'ta doğan Faik Üstün'ün babası Rüştüye Öğretmeni Şerif Efendi, annesi Sıdıka Hanım'dır. Güzide Hanım'ın eşi ve Mehmet Yavuz, Mehmet

¹²⁹ Öztürk, K. (2010). **Türk Parlamento Tarihi, TBMM X. Dönem(1954-1957)**. Ankara: TBMM Vakfı Yayınlar, C.II, 545.

¹³⁰ TBMM. (2010). **TBMM Albümü (1920-2010)**. Ankara: TBMM Basın ve Hakla İlişkiler Müdürlüğü, 576

¹³¹ TBMM. (2010). **TBMM Albümü (1920-2010)**. Ankara: TBMM Basın ve Hakla İlişkiler Müdürlüğü, 732

¹³² (30 Eylül 1957) **Babaeski Postası**, 1.

¹³³ **TBMM Arşivi** Sıtkı Pekkip' in 1755 Numaralı Şahsi Doyası IX. Dönem Tercüme-i Hal Kağıdı

¹³⁴ Öztürk, K. (1999). **Türk Parlamento Tarihi, TBMM IX. Dönem(1950-1954)**. Ankara: TBMM Vakfı Yayınlar, C.IIV, 673-674.

¹³⁵(20 Ocak 1959). **Cumhuriyet**, 1.

Gündoğdu, Mehmet Şerif'in babasıdır. Milas Rüştüyesini ve İzmir İdadisini 1904'te bitirip Mülkiye Mektebine girmiş, 1907'de iyi derece ile mezun olmuştur. Sicilinde Fransızca'yı iyi bildiği yazılıdır. 25 Eylül 1907'de Aydın Maiyet Memurluğu Adaylığına atanmış 23 Ağustos 1908'de de asaleti onaylanmıştır. 8 Mart 1910'da Karaburun, 19 Kasım 1912'de Nif, 7 Temmuz 1913'te Bodrum, 10 Ekim 1915'te Soma'da Kaymakamlık yapmıştır.

2 Mart 1917'de Aydın Muhacirin Müdürlüğüne terfi ettiği sırada İzmir'in işgali üzerine kurulan Reddi İlhak Cemiyetinin kurucuları arasında yer almıştır.¹³⁶ Bu yüzden 8 Ağustos 1917'de İzmir Valiliğince işten çıkarılmıştır. 1 Aralık 1919'da Bursa Muhacirin Müdürlüğüne nakledilmiş fakat Bursa'nın da düşman işgaline uğrayacağını öğrenince, 3 Temmuz 1919'da Bursa'dan kaçarak Ankara'ya gelmiş ve Millî Mücadele'ye katılmıştır. 27 Temmuz 1920'de 2.Sınıf Mülkiye Müfettişliğine atanmış 1 Temmuz 1921'de Teftiş Heyetinin kaldırılması üzerine 23 Ekim 1921'de Geyve Kaymakamlığına nakledilmiştir. 26 Nisan 1923'te Ergani Sancağı Mutasarrıflığına, 2 Aralık 1923'te Burdur Valiliğine, 1 Haziran 1925'te 2.Sınıf Mülkiye Müfettişliğine, 28 Mart 1926'da Niğde Bölgesi İskân Müfettişliğine, 20 Aralık 1927'de Amasya Valiliğine, 25 Ağustos 1930'da Mersin Valiliğine, 22 Mayıs 1932'de Kırklareli Valiliğine, 29 Şubat 1936'da Niğde Valiliğine. 1 Ağustos 1939'da Seyhan Valiliğine getirilmiştir. 25 Mayıs 1942 yılına gelindiğinde yaş sınırından emekliye ayrılmıştır.¹³⁷

Emekli bulunduğu sırada Toprak Mahsulleri Ofisi Yönetim Kurulu Üyeliği ve Başkanlığında bulunmuştur. 1945'ten başlayarak DP'de siyasi etkinlik gösteren Faik Üstün IX. dönem milletvekili seçimlerinde Kırklareli'nden aday olmuş ve 42.967 oy alarak TBMM'ye girmiştir. Bu süreçte İçişleri Komisyonuna Başkanlık yapmıştır. Merkezden aday gösterilenler arasında yer almış olan Faik Üstün Kırklareli Valiliği yaptığı sırada elli altıya yakın okul yaptırmıştır. Bu sebeple o günün şartlarında seçmenlerin çoğu onun yaptırdığı okullardan mezun olmuş bulunuyordu.¹³⁸

Parlamento hayatı yalnızca IX. dönemle sınırlı kalan Üstün, 26 Ekim 1954'te Belediye Meclisinin kararıyla Ankara Sular İdaresi Genel Müdürlüğü Murakıplığına seçilmiş ve bu görevi 1960'da bitirmiştir. Ankara'da emekli yaşamını sürdürdüğü sırada 2

¹³⁶ TBMM. (2010). **TBMM Albümü (1920-2010)**. Ankara: TBMM Basın ve Hakla İlişkiler Müdürlüğü, 576

¹³⁷ **TBMM Arşivi**, Faik Üstün'ün 1756 Numaralı Şahsi Doyası IX. Dönem Tercüme-i Hal Kağıdı

¹³⁸ (3 Mayıs 1950). **Cumhuriyet**, 3.

Ekim 1966'da vefat eden¹³⁹ Faik Üstün'ün "Avrupa'da Arazi Rejimi" adlı (tercüme) basılı bir yapıtı da vardır.¹⁴⁰

3.2.6. Mehmet Ali Ceylan

1923'de Kırklareli'nin Lüleburgaz İlçesi'nin Ceylan Köyünde doğmuştur.¹⁴¹ Babası Hüseyin Hüsnü Efendi, annesi Azize Hanım'dır. Belkıs Hanım'ın eşi ve iki çocuk babasıdır. İlköğrenimini Lüleburgaz Emrullah Efendi İlkokulunda, orta öğrenimini 1940'ta Edirne Lisesinde tamamlayıp İstanbul Yüksek İktisat ve Ticaret Okuluna girerek 1943'te iyi derece ile mezun olmuştur.¹⁴² Sicilinde Fransızca bildiği yazılıdır.¹⁴³ Kasım 1945'te Yedek Subay Okuluna giren Ali Ceylan Nisan 1946'da Topçu Asteğmen rütbesiyle mezun olmuş kıta hizmetini Kayseri 33.Uçaksavar Top. Taburunda tamamlayıp Ekim 1946'da terhis edilmiştir.

Lüleburgaz'da ticaret ve sanayi ile uğraştığı sırada X. dönem seçimlerine Demokrat Parti Kırklareli adayı olarak katılmış ve seçimde 56.437 oy alarak TBMM'ye girmiştir. Bu dönemde Sayıştay ve İktisat Komisyonlarında çalışmış, 3460 sayılı kanunun değiştirilmesi, Maden Kanunu'nun değiştirilmesi, Şeker Kanunu teklifi, Gıda Maddeleri Kanunu konularında kurulan geçici komisyonlarda da görev almıştır. Divan Kâtipliği de yapan Mehmet Ali Ceylan'ın, Genel Kurulda 3 değişik konuda konuşması vardır.¹⁴⁴

Seçim bölgesinin sorunları her zaman dinleyen ve çözüm üretmeye çalışan bir milletvekili olarak Mehmet Ali Ceylan yerel halk tarafından sevilen bir kişilik olmuştur. Babaeski köylerini dolaşarak köylünün dert ve isteklerinin dinlemiş; Oruçlu, Karacaoğlan, Kuruçardağı, Karahalil, Yenimahalle, Kadıköy, Terzili, Demirkapı, Hazinedar, Kofalça Taşköprü köyünde eğitim öğretim faaliyetlerine geçilmesi için gerekli teşebbüslerde bulunmuştur.¹⁴⁵ 1955 yılında Mecliste İktisat ve Ticaret Vekiline ithal ürünlerle ilgili sorduğu soru Adnan Menderes Hükümetinin düşmesinin fitilini ateşlemiştir.¹⁴⁶

XI. dönemde de aynı seçim çevresinden 49.425 oy alarak milletvekili seçilen Mehmet Ali Ceylan bu dönemde de Maliye Encümeninde görev almıştır. 27 Mayıs

¹³⁹ (4 Ekim 1966). **Cumhuriyet** 2.

¹⁴⁰ Öztürk, K. (1999). **Türk Parlamento Tarihi, TBMM IX. Dönem(1950-1954)**. Ankara: TBMM Vakfı Yayınlar, C.IIV, 676.

¹⁴¹ (11 Ekim 1957). **Milliyet**, 3.

¹⁴² **TBMM Arşivi**, Mehmet Ali Ceylan'ın 2082 Numaralı Şahsi Doyası IX. Dönem Tercüme-i Hal Kağıdı

¹⁴³ TBMM. (2010). **TBMM Albümü (1920-2010)**. Ankara: TBMM Basın ve Hakla İlişkiler Müdürlüğü, 732.

¹⁴⁴ Öztürk, K. (2010). **Türk Parlamento Tarihi, TBMM X. Dönem(1954-1957)**. Ankara: TBMM Vakfı Yayınlar, C.II, 542-543.

¹⁴⁵ (15 Eylül 1954). **Babaeski Postası**, 1.

¹⁴⁶ (29 Kasım 1955). **Milliyet**, 1.

Darbesi'nden sonra Anayasa'yı ihlal suçundan 4. sene 2 ay ağır hapsine, amme hizmetlerinden ömür boyu yasaklanmasına, 1 sene 4 ay 20 gün İstanbul'da umumi emniyet nezareti altında bulundurulmasına oy birliği ile karar verilmiştir.¹⁴⁷ Parlamento sonrasında yeniden sanayi ve ticaretle uğraşmaya devam eden Mehmet Ali Ceylan 22 Ağustos 2004 tarihide Lüleburgaz'da vefat etmiştir.¹⁴⁸

3.2.7. Hüsnü Yaman

1888'de Manisa-Gördes İlçesi Nakıpağa Mahallesiinde doğmuştur. İstanbul-Fatih İlçesi Hattı Muslahattin Mahallesiinde nüfusa kayıtlıdır. Babası Gördes esnafından Tahsin Efendi, annesi Atiye Hanım'dır. Efrazi Hanım'ın eşi, Nüzhet Güzin'in babasıdır. Ortayı Gördes Rüştüyesinde, liseyi İzmir İdadisinde tamamladıktan sonra Mülkiyeye girerek 1912'de iyi derece ile mezun olmuştur. Sicilinde Fransızca bildiği yazılıdır.¹⁴⁹

Hüsnü Yaman 3 Kasım 1912'de Beyoğlu Liva Muhasebeciliği Tahakkuk Kalemi Mümeyyiz Refakati Vekâletine atanarak devlet hizmetine girmiştir. 2 Nisan 1913'te Tahrir Müsakkafat Kâtipliğine, 30 Eylül 1913'te İstanbul Maiyet Memurluğuna, 25 Mart 1914'te İstanbul İdare Meclisi Başkâtip Yardımcılığına, 22 Aralık 1914'te Fatih Erkek Numune Okulu Müdürlüğüne, 26 Ocak 1918'de Yüksek Ticaret Okulu Müdür Yardımcılığına atanmıştır. Bu görevinde 15 Ekim 1925'e kadar çalıştıktan sonra 15 Ekim 1925'te okulun Yüksek Ticaret Bölümü Ticarî Muhaberat Neşriyat ve Ticarî ve Sınai Öğretmenliğine geçirilmiştir. Hüsnü Yaman yüksekokullarda 20 yıl hocalık, İtalyan, Rum ve Hususi Türk liselerinde tarih, coğrafya ve Türkçe öğretmenlikleri yapmıştır. 27 Haziran 1934'te İktisat Vekâleti Tarifeler Bürosu Müdürlüğüne, 13 Eylül 1934'te İktisat Vekâleti Müfettişliğine, 27 Mayıs 1935'te Başmüfettişliğe, 1 Nisan 1936'da Teftiş Heyeti Başkanlığına, 11 Temmuz 1938'de Tarım Bakanlığı Orman Genel Müdürlüğüne yükselmiştir.¹⁵⁰ Bu görevi sırasında kısa bir süre Tarım Bakanlığı Müsteşar Vekâletinde bulunmuş Genel Müdürlüğü sürerken VI. dönem seçimlerine katılarak 29 Mart 1939'da Manisa'dan milletvekili seçilmiştir. VI. dönem sonunda yasama etkinliğine ara vermiş ancak parti çalışmalarını sürdürmüştür.

Demokrat Parti Müfettişi bulunduğu sırada IX. dönem seçimlerine katılıp, 17 Mayıs 1950'de İstanbul'dan milletvekili seçilerek, ikinci kez TBMM'ye girmiştir. İçişleri

¹⁴⁷ **TBMM Arşivi**, Yassıada Yüksek Adalet Divanı Tutanakları: Anayasayı İhlal Davası 1960/1, 348

¹⁴⁸ Arslan, Z. (2013). **Türk Parlamento Tarihi, TBMM XI. Dönem(1957-1960)**. Ankara: TBMM Vakfı Yayınlar, C.III, 339

¹⁴⁹ TBMM. (2010). **TBMM Albümü (1920-2010)**. Ankara: TBMM Basın ve Hakla İlişkiler Müdürlüğü, 732

¹⁵⁰ **TBMM Arşivi**, Hüsnü Yaman'ın 1096 Numaralı Şahsi Doyası IX. Dönem Tercüme-i Hal Kağıdı

ve Millî Savunma Komisyonlarında çalışmış,¹⁵¹ DP I. Bölge Müfettişi olarak Trakya'ya zaman zaman geziler düzenlemiş ve tetkiklerde bulunmuştur.¹⁵² Hüsnü Yaman 1954 seçimlerine Demokrat Parti Kırklareli adayı olarak katılmış ve seçimde 56,175 oy alarak TBMM'ye girmiştir. Dönem boyunca Meclis Hesaplarını Tetkik Encümeninde üye olarak görev almıştır.¹⁵³ 1955 yılında Edirne Demokrat Parti Vilayet İdare Heyetinin, Parti Kongrelerinde Parti Tüzüğü'ne aykırı kararlar aldığı, baskı yaptığı ile ilgili Demokrat Parti Genel İdare Kuruluna yapılan şikâyetler üzerine, Trakya Bölge Müfettişliğine tayin edilen Hüsnü Yaman bütün Trakya Parti Teşkilatını teftiş etmiş ve hazırladığı raporu DP Genel İdare Kuruluna vermiştir.¹⁵⁴ Yine Parti Müfettişi olarak 13 Kasım 1955 günü yapılacak belediye seçimlerine DP'den gösterilecek adaylar üzerinde görüşmeler yapmak için seçim bölgesine gitmiştir.¹⁵⁵

1957 seçimlerine yine Kırklareli'nden katılan Hüsnü Yaman 49.395 oyla DP'den TBMM'ye girmeye hak kazanmıştır. Bu dönemde Meclis Hesaplarının Tetkiki Encümeninde görev almıştır.¹⁵⁶ Seçim bölgesinin sorunlarını her zaman dinlemiş İğne Ada, Babaeski'ye sağlık evi ve ortaokul yapılması için lüzumlu olan arsaların alınmasında büyük yardımları olmuştur.¹⁵⁷ 1959 yılı Meclis Başkanlığı yarışına da katılan Hüsnü Yaman oylamadan hemen önce namzetliğini çekmiş ve yarıştan ayrılmıştır.¹⁵⁸

27 Mayıs Darbesi'nden sonra Yassıada yargılamaları sırasında ağır rahatsızlığı nedeniyle mahkemelere katılamamış yazılı savunma vermekle yetinmiştir. Netice olarak Anayasa'yı ihlal suçundan 146/3, 173. maddeler hükmünce 4. sene 2 ay ağır hapsine karar verilmiştir.¹⁵⁹ Hakkında verilen kardan sonra hasta olduğu için cezaevine yatırılmayıp tedavileri bitene kadar gözetim altında hastaneye yatırılmıştır.¹⁶⁰ Cerrahpaşa hastanesinden 1962'de taburcu edilen Hüsnü Yaman¹⁶¹ 1963 yılı Mart ayında vefat etmiştir.¹⁶²

---

¹⁵¹ Öztürk, K. (1999). **Türk Parlamento Tarihi, TBMM IX. Dönem(1950-1954)**. Ankara: TBMM Vakfı Yayınlar, C.IV, 668-669.

¹⁵²(2 Şubat 1950). **Cumhuriyet**, 1.

¹⁵³ Öztürk, K. (2010). **Türk Parlamento Tarihi, TBMM X. Dönem(1954-1957)**. Ankara: TBMM Vakfı Yayınlar, C.II, 546.

¹⁵⁴ (20 Ekim 1955). **Cumhuriyet**, 2.

¹⁵⁵ (11 Ekim 1955) . **Babaeski Postası**, 1.

¹⁵⁶ Arslan, Z. (2013). **Türk Parlamento Tarihi, TBMM XI. Dönem(1957-1960)**. Ankara: TBMM Vakfı Yayınlar, C.III, 623.

¹⁵⁷ (26 Eylül 1957). **Babaeski Postası**, 1.

¹⁵⁸ (1 Kasım 1959). **Milliyet**, 1.

¹⁵⁹ **TBMM Arşiv**, Yassıada Yüksek Adalet Divanı Kararları, 39.

¹⁶⁰ (20 Eylül 1961). **Milliyet**, 1.

¹⁶¹ (27. Haziran 1962). **Cumhuriyet**, 1.

¹⁶² (7 Mart 1963). **Cumhuriyet**, 1.

Eğitimci kişiliği oldukça ağır basan Hüsnü Yaman resmî görevleri dışında edebi ve toplumsal etkinliklerde de bulunmuş 1910'da "Rebab" adlı bir mecmua ve 1945'te Yeni Türk gazetesini çıkarmıştır.¹⁶³ Cumhuriyet gazetesinde serbest sütunda makaleleri vardır.¹⁶⁴ Aynı zamanda “Ticaret ve Sanayi Tarihi” ve “Ticari Muhaberat ve Neşriyat” adlı iki eseri bulunmaktadır.¹⁶⁵

3.2.8. Avni Sakman

1899 yılında Kırklareli’nde doğan Hüseyin Avni Sakman’ın babası Şükrü Bey, annesi Hadiye Hanım’dır. Evli ve iki çocuk babasıdır. 1923 yılında Mülkiyeden mezun olduktan sonra Kırklareli Lisesinde Tarih ve Coğrafya Öğretmenliği yapmıştır. Divan-ı Muhasebat Murakıp Muavinliği, Ticaret Vekâleti Şube Müdürlükleri, Prag Ticaret Ataşeliği ve Berlin Ticaret Konsey Üyeliğinde, İzmir Türkofis ve Mıntıka Ticaret Müdürlükleri ve İstanbul Mıntıka Ticaret Müdürlüğü, Ticaret Vekaleti Teşkilatlandırma Umum Müdürlüğü, Türkiye Emlak Kredi Bankası Umum Müdür Muavinliği, Sümerbank İdare Meclis Reisliği, Sümerbank Baş Müşavirliği görevlerinde bulunmuştur. Almanca ve Fransızca¹⁶⁶ bilen Hüseyin Avni Sakman’ın “İhracat Kredileri ve Sigortaları” ve “Kooperatifçilik” adlarıyla iki eseri vardır.¹⁶⁷

Avni Sakman Sümerbank Baş Müşaviri ve Avrupa Temsilcisi iken 1957 seçimlerine katılarak DP’den Kırklareli Milletvekili Adayı olarak 49.420 oyla TBMM’ye girmiştir. Dönem içinde Divanı Muhasebat ve Maliye Encümeninde görev almıştır.¹⁶⁸

27 Mayıs Darbesi’nde yargılanan Avni Sakman’ın Anayasa’yı ihlal suçundan 4. sene 2 ay ağır hapsine amme hizmetlerinden ömür boyu yasaklanmasına oy birliği ile karar verilmiştir.¹⁶⁹ Sakman, 8 Aralık 1977’de vefat etmiş Zincirlikuyu mezarlığında toprağa verilmiştir.

¹⁶³ TBMM. (2010). **TBMM Albümü (1920-2010)**. Ankara: TBMM Basın ve Hakla İlişkiler Müdürlüğü, 732

¹⁶⁴ (19 Temmuz 1958). **Cumhuriyet**, 1.

¹⁶⁵ **TBMM Arşivi**, Hüsnü Yaman’ın 1096 Numaralı Şahsi Doyası IX. Dönem Tercüme-i Hal Kağıdı

¹⁶⁶ TBMM. (2010). **TBMM Albümü (1920-2010)**. Ankara: TBMM Basın ve Hakla İlişkiler Müdürlüğü, 732

¹⁶⁷ **TBMM Arşivi**, Avni Sakman’ın 2381 Numaralı Şahsi Doyası IX. Dönem Tercüme-i Hal Kağıdı

¹⁶⁸ Arslan, Z. (2013). **Türk Parlamento Tarihi, TBMM XI. Dönem(1957-1960)**. Ankara: TBMM Vakfı Yayınlar, C.III, 625.

¹⁶⁹ **TBMM Arşivi**, Yassıada Yüksek Adalet Divanı Kararları, 39.

3.2.9. Dünder Tekand

1920 yılında Rodos'ta doğan Dünder Tekand'ın babası Mustafa Bahaeddin Bey¹⁷⁰ annesi Fatma Saadet Hanım'dır. Evli ve iki çocuk babasıdır. İlkokulu İzmir Buca'da,¹⁷¹ ortaokulu Kadıköy Ortaokulunda, liseyi 1940'ta Ankara Erkek Lisesinde tamamlamıştır. 1945'te Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesinden mezun olan Tekand İngilizce de bilmektedir.¹⁷² 1945-1957 yılları arasında Türkiye Şeker Fabrikaları AŞ.'de muhtelif kademelerde görev yapmış son olarak Alpullu Şeker Fabrikaları Müdürü iken 1957 seçimlerine DP'nin Kırklareli adayı olarak katılmıştır. Kırklareli'nden yoklamayı kazanarak mebusluğa seçildiğini söyleyen Tekand "Yabancıyı bulduğum bir bölgenin beni mebus olarak seçmesi o güne kadarki hizmetlerimin halk nazarındaki kıymetini ifade eder" demiştir.¹⁷³ Seçim sonunda 49.398 oy almış ve TBMM'ye girmiştir. Dönem içinde Çalışma Encümeni ve Ziraat Encümeninde görev almıştır.

27 Mayıs Darbesi'nden sonra Anayasa'yı ihlal suçundan 4. sene 2 ay ağır hapsine amme hizmetlerinden ömür boyu yasaklanmasına 1 sene 4 ay 20 gün İstanbul'da umumi emniyet nezareti altında bulundurulmasına oy birliği ile karar verilmiştir.¹⁷⁴ Parlamento sonrasında 1963 - 1965 yılları arasında Fruko-Tamek Meyve Suları Sanayi AŞ. Fabrika Müdürlüğü, 1965 - 1978 yılları arasında Şeker Sigorta A.Ş. Ziraat Sigorta Uzmanlığı yapan Dünder Tekand 22 Mart 1996'da vefat etmiştir.¹⁷⁵

3.3. TBMM IX, X, XI. Dönem Demokrat Parti Tekirdağ Milletvekillerinin Özgeçmişleri

3.3.1. Zeki Erataman

1915'te Erzincan'ın Fethullah Mahallesinde doğan Zeki Erataman'ın Babası Yusuf Efendi, annesi Münire Hanım'dır. Fatma Macide (1918) Hanım'ın eşi ve iki çocuk babasıdır. İlk ve ortaokulu Erzincan'da, liseyi Erzurum'da bitirip, İstanbul Tıp Fakültesine girmiş 1938'de mezun olmuştur. Askerliğini yaptıktan hemen sonra 1940'ta Demirköy Hükümet Tabipliğine ve 29 Temmuz 1941'de Saray Hükümet Tabipliğine atanmıştır.¹⁷⁶ Zorunlu hizmetini tamamladıktan sonra 28 Şubat 1944'te görevinden istifa ederek

¹⁷⁰ Baha Esat Tekand, Türkiye Şeker Fabrikaları eski Umum Müdürü. (Oktay, A.(1958). **Biyografiler Ansiklopedisi**. Ankara: Bereket Matbaası, 264.)

¹⁷¹ **TBMM Arşivi**, Dünder Tekand'ın 2382 Numaralı Şahsi Doyası IX. Dönem Tercüme-i Hal Kağıdı.

¹⁷² TBMM. (2010). **TBMM Albümü (1920-2010)**. Ankara: TBMM Basın ve Hakla İlişkiler Müdürlüğü, 732

¹⁷³ **BCA**, 52.151.5 / 10.9.0.0

¹⁷⁴ **TBMM Arşivi**, Yassıda Yüksek Adalet Divanı Kararları, 39.

¹⁷⁵ Arslan, Z. (2013). **Türk Parlamento Tarihi, TBMM XI. Dönem(1957-1960)**. Ankara: TBMM Vakfı Yayınlar, C.III, 627-628.

¹⁷⁶ TBMM. (2010). **TBMM Albümü (1920-2010)**. Ankara: TBMM Basın ve Hakla İlişkiler Müdürlüğü, 596.

ayrılmıştır. 13 Mayıs 1944'te ikinci kez silahlı taburuna çağrılıp Çorlu'da 25. İstihkâm Tabur Tabipliğinde çalışıp, 15 Kasım 1945'te Tabip Üsteğmen olarak terhis edilmiştir.

Çorlu'da serbest doktor olarak çalışmaya başladığı sırada DP'nin kurulması üzerine DP'nin Çorlu Teşkilâtını gönüllü olarak hayata geçirmiş ve İlçe Başkanlığını üstlenmiştir. Daha sonra Tekirdağ Teşkilâtını kurarak ¹⁷⁷ DP'nin I. ve II. Büyük Kongrelerine Tekirdağ Delegesi olarak katılmıştır. Genel İdare Kurulundaki çalışmaları sonucu Tekirdağ İl Başkanlığına getirilmiştir.

1950 seçimlerine DP listelerinden Tekirdağ adayı olarak katılan Erataman 53.664 oy alarak TBMM'ye girmiştir. Bu dönemde Sağlık ve Sosyal Yardım Komisyonunda çalışan Erataman'ın hububat ve bakliyat fiyatları, Erzincan depremine yapılan yardımlar, 14 Mayıs öncesi ve sonrasında yurda gelen göçmenler, Toprak ve İskân Genel Müdürlüğünün çalışmaları konusunda sözlü sorusu, özel idare hastanelerinin taşınır ve taşınmazlarının Sağlık Bakanlığına devrine dair kanun teklifi ve Genel Kurulda 37 değişik konuda 51 konuşması vardır.¹⁷⁸

1954 seçimlerinde yeniden Tekirdağ'dan aday olan Zeki Erataman 64.268 oyla DP listelerinden TBMM'ye girmiştir. Bu devrede bir sözlü sorusu, Genel Kurulda on sekiz konuşması vardır. Sıhhat ve İctimaî Muavenet ve Bütçe Encümenlerinde çalışmış, Gülhane Askerî Tıp Akademisi hakkındaki kanun teklifini müzakere için kurulan Muvakkat Encümene Üye seçilmiştir.¹⁷⁹ Zeki Erataman 1955 yılında yapılan oylamayla Parti Grup İdare Kuruluna seçilmiştir.¹⁸⁰ Demokrat Parti Kongresinde konuşma yaparak delegelerin istek ve şikâyetlerine cevap vererek Tekirdağ sınırlarında 1958 yılına kadar 3 yeni fabrika ve işletme açılacağı haberini vermiştir.¹⁸¹

1957 seçimlerinde de Tekirdağ'dan Demokrat Parti adayı olarak 52.020 oyla yeniden milletvekili seçilmiştir. Dönem içinde Bütçe Encümeni ve Meclis Kütüphanesi Encümeninde görev almıştır.¹⁸² XI. devre boyunca Zeki Erataman'ın TBMM içinde diğer dönemlere kıyasla oldukça sert ve tehditkâr bir üslup takındığı, zaman zaman kendi yöneticileriyle dahi ters düştüğü durumlar olmuştur. Onun bu tutumu 27 Mayıs

¹⁷⁷ **TBMM Arşivi**, Zeki Erataman'ın 1881 Numaralı Şahsi Doyası IX. Dönem Tercüme-i Hal Kağıdı

¹⁷⁸ Öztürk, K. (1999). **Türk Parlamento Tarihi, TBMM IX. Dönem(1950-1954)**. Ankara: TBMM Vakfı Yayınlar, C.IV, 1048.

¹⁷⁹ Öztürk, K. (2010). **Türk Parlamento Tarihi, TBMM X. Dönem(1954-1957)**. Ankara: TBMM Vakfı Yayınlar, C.II, 839.

¹⁸⁰ (1 Kasım 1955). **Çorlu'nun Sesi**, 1./ (3 Kasım 1955) **Cumhuriyet**.

¹⁸¹ (2 Kasım 1955). **Çorlu'nun Sesi**, 1

¹⁸² Arslan, Z. (2013). **Türk Parlamento Tarihi, TBMM XI. Dönem(1957-1960)**. Ankara: TBMM Vakfı Yayınlar, C.III, 891.

Darbesi'nden sonra Yassıada yargılamaları sırasında aleyhine kullanılan en önemli delili oluşturup hakkında idam kararı verilmesine neden olacaktır.

Yassıada yargılamaları sonucunda mahkeme, Zeki Erataman'ın zihniyetinin "Menderesçi" zihniyetin temsilcilerinden olduğunu belirtilip Anayasa'yı ihlal suçundan ölüm cezasına çarptırılmasına oy çokluğu ile karar vermiştir.¹⁸³ Fakat verilen idam kararlarından yalnızca oy birliği ile alınanların tatbik edilmesine, oy çok çokluğu ile alınanların ömür boyu hapse çevrilmesine karar verildiği için Zeki Erataman ömür boyu hapse mahkûm edilmiştir. Hastalığı dolayısıyla Ankara'ya nakledilen Zeki Erataman bir süre Ankara Numune hastanesine tedavi görmüş ve fizik tedavi için İstanbul Haydarpaşa Numune hastanesine gönderilmiştir. İstanbul'da yaklaşık elli gün kalan Erataman 14 Eylül 1963 gecesini firar etmiştir.¹⁸⁴ Böylece Yassıada mahkûmlarından firar eden ikinci kişi olmuştur.¹⁸⁵

Yurtdışına kaçışını engellemek için alınan tüm önlemlere rağmen Zeki Erataman sınırı geçerek Yunanistan'ın Nea Vissa köyüne iltica etmiştir.¹⁸⁶ Buradan ailesine zaman zaman mektup gönderen Erataman oğlunun gözaltına alınması üzerine, oğlunun bir suçlu olmadığını söyleyip nasıl kaçtığını mektubunda anlatmıştır. Zeki Erataman bu kaçışın planlı olmadığı ve kimse tarafından bilinmediğinde ısrar etmiş, ailesine kaçacağını söylememesinin nedenini "ağızlarından kaçırma ihtimalleri" olarak sunmuştur.¹⁸⁷ 1963 yılından 1965 yılına kadar Yunanistan'da bulunan Zeki Erataman 29 Ocak 1955 tarihinde Almanya'ya geçmiştir.¹⁸⁸ Bu kaçış serüveni uzun sürmemiş ve 23 Kasım 1966'da vefat etmiştir.¹⁸⁹

3.3.2. İsmail Hakkı Akyüz

1 Ekim 1903'te Tekirdağ'ın Zafer Mahallesi'nde doğan İsmail Hakkı Akyüz'ün babası Hüsnü Efendi, annesi Zehra Hanım'dır. Fatma Fethiye (1913) Hanım'ın eşi ve 4 çocuk babasıdır. İlk ve orta öğrenimini Tekirdağ'da tamamladıktan sonra İstanbul Teknik Üniversitesine girmiştir. Fakat mühendis okuluna işgal kuvvetlerince, karargâh olarak, el konması üzerine kapatılınca İstanbul'da açık kalan Yüksek Baytar Okuluna girerek, 1923'te mezun olmuştur. 16 Temmuz 1923'te İstanbul Şehremaneti Baytarlığına, 11 Eylül 1923'te

¹⁸³ **TBMM Arşivi**, Yassıada Yüksek Adalet Divanı Kararları, 44.

¹⁸⁴ (5 Eylül 1963). **Cumhuriyet**, 3.

¹⁸⁵ İlk kaçan kişi Reşat Akşemsettinoglu olmuştur. (14 Eylül 1963). **Milliyet**, 1.

¹⁸⁶ (18 Eylül 1963). **Milliyet**, 1.

¹⁸⁷ (1 Ekim 1963). **Milliyet**, 1.

¹⁸⁸ (30 Ocak 1965). **Cumhuriyet**, 1.

¹⁸⁹ Arslan, Z. (2013). **Türk Parlamento Tarihi, TBMM XI. Dönem(1957-1960)**. Ankara: TBMM Vakfı Yayınları, C.III, 891.

Karaağaç Mezbahası Baytarlığına, 16 Haziran 1924'te Yüksek Baytar Okulu Zootečni Asistanlığına atanmıştır.¹⁹⁰

İsmail Hakkı Akyüz, 1925'te ihtisas için Avrupa'ya gönderilmiş, Paris'te Sorbon, College de France, Alfor Baytar Okulunda tetkik ve incelemelerde bulunup yurda dönmüştür. Bir süre açıkta kaldıktan sonra 20 Şubat 1929'da Yüksek Baytar Okulu Zootečni Şefliğine atanmış, Profesör Yardımcılığı ve Profesörlük görevlerinde bulunmuştur.¹⁹¹ 16 Mart 1932'de Çifteler Aygır Deposu Müdürü, 1 Haziran 1933'te Edirne Numune Ağılı Müdürlüğü, 1 Kasım 1936'da İnanlı İnekhanesi Mütihazası Baytarlığına, 10 Nisan 1937'de de Adalet Bakanlığı Edirne Yanıkışla Ceza Evi Müdürlüğüne, 18 Ağustos 1938'de Tarım Bakanlığı Akkal Kurumu Teknik Müşavirliğine, 6 Temmuz 1939'da İktisat Bakanlığı Neşriyat Müdürlüğüne, 31 Ocak 1946'da Ekonomi Bakanlığı Maden İşleri Genel Müdür Yardımcılığına, 25 Nisan 1949'da Ekonomi Bakanlığı Tetkik Kurulu Başkanlığı Uzmanlığına atanmıştır.¹⁹²

Uzmanlık görevi sürerken DP'de siyasî çalışmalara başlayan Akyüz IX. dönem seçimlerine katılmış ve 54.346 oyla DP listesinden Tekirdağ milletvekilliğine seçilmiştir. Bu dönemde Anayasa ve İçişleri Komisyonlarında çalışmıştır. 1950'de Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın himayesinde faaliyete geçen Kızılay Derneği Göçmenlere Yardım Komitesinde yer almıştır.¹⁹³ 1951'de Pakistan'ın Karaşi şehrinde toplanacak Dünya Müslümanları Birliği Konferansı'na iştirak edecek olan Türk heyetinde İsmail Hakkı Akyüz de bulunmuştur.¹⁹⁴ Türkiye Veteriner Hekimleri Derneğinin Merkez Kurul Başkanlığına seçilmiştir.¹⁹⁵

1954 genel seçimlerinde de Tekirdağ'dan aday olan İsmail Hakkı Akyüz 65.370 oy olarak TBMM'ye girmiştir. Bu devrede bir yazılı sorusu, Genel Kurulda dört konuşması vardır. Bütçe Divanı, Muhasebat, Gümrük ve İnhisarlar Encümenlerinde çalışmıştır. Bir süre sonra Demokrat Parti kadrolarının tutumunu onaylamayarak partiden ayrılmıştır. 1955'te 19 arkadaşıyla HP'nin kurucuları arasında yer almış fakat HP'nin kapatılmasından sonra politikayı bırakmıştır. Parlamento sonrasında 24 Ekim 1958'de Etibank İdare Meclisi

¹⁹⁰TBMM. (2010). **TBMM Albümü (1920-2010)**. Ankara: TBMM Basın ve Hakla İlişkiler Müdürlüğü, 595.

¹⁹¹ **TBMM Arşivi**, İsmail Hakkı Akyüz'ün 1880 Numaralı Şahsi Doyası IX. Dönem Tercüme-i Hal Kağıdı
¹⁹² Öztürk, K. (1999). **Türk Parlamento Tarihi, TBMM IX. Dönem(1950-1954)**. Ankara: TBMM Vakfı Yayınlar, C.IIV, 1044.

¹⁹³ (19 Aralık 1950). **Milliyet**, 5.

¹⁹⁴ (6 Şubat 1951). **Cumhuriyet**, 1.

¹⁹⁵ (18 Şubat 1952). **Cumhuriyet**, 3.

Üyeliğine getirilen Akyüz 1960 yılında bu görevinden ayrılmış ve 22 Ekim 1977'de vefat etmiştir.¹⁹⁶

3.3.3. Şevket Mocan

İsmi TBMM kayıtlarında "Şevket Mocan", nüfus kaydında "İsmail Şevket Adem Mocan" olarak geçmektedir 20 Mayıs 1895'te İstanbul-Beyoğlu İlçesi, Müeyyetzade Mahallesi'nde doğmuştur. Babası Hüseyin Remzi Paşa¹⁹⁷ annesi Ayşe Mediha Hanım'dır. İki evlilik yapan Mocan'ın iki kızı vardır. İstanbul Lisesini bitirip Yüksek Ticaret Okuluna girmiş fakat birinci sınıfta öğrenimi yarım bırakmıştır. Fransızca bilmektedir. 1915'te Yedek Subay Okuluna girip 1916'da 20. Tümenle Galiçya Cephesi'ne giderek Tümenin Hücum Bölük Komutanlığında bütün muharebelere katılmıştır. Aynı zamanda 19. Tümenle Filistin Cephesi'nde Tümenin Hücum Bölüğünde görev almış ve gözünün birini kaybetmiştir.¹⁹⁸

Terhisinden sonra İstanbul'a dönerek sahibi olduğu Istranca'da Çilingöz orman çiftliğini 22 yıl işletmiş daha sonra satın aldığı Büyükçekmece'deki "Eskice" çiftliğini işlettiği sırada IX. dönem seçimlerine katılma kararı almıştır. Yapılan seçimde Tekirdağ'dan DP adayı olarak 53.527 oyla milletvekili seçilmiştir. Bu devrede Tarım Komisyonunda, Orman Kanunu tasarısı için kurulan geçici komisyonda görev almıştır. Memleketimize iltica edenler ve komünizmin gelişimi, Nazım Hikmet'in firarı, Louvre salonunda cereyan eden olay, komünistlere verilen cezaların infazı, Komünizmle Mücadele Kanunu, Tekirdağ'da İller Bankasınca yapılan su tesisatı, kaçak satılan Amerikan sigaraları, harice yapılan seyahatler, transfer işlerindeki gecikmeler, Sümerbank'ın CHP'ye yaptığı bağış, döviz almadan harice seyahat edenler, bazı illerin yollarının durumu, Orman Kanunu'nun uygulama sonucu, depolarda çürütülen traktörler, Tekirdağ'ın odun ihtiyacı, Saray halkının yakacak sorunu, Mürefte'deki doğal gaz, Tekirdağ'ın imar işleri incelemeleri, Tekirdağ'ın değişik ihtiyaçları konularında sözlü sorusu; Mürefte ve Çerkezköy bucaklarının teşkilatı Malkara'daki su tesisatı, odun depoları konularında yazılı soruları, Kore şehitleri için bir dakikalık saygı duruşu yapılması, Türk Ceza Kanunu teklifinin komisyonda öncelikle görüşülmesi konularında önergeleri; Orman Kanunu, Orman Teşkilâtı Kanunu, subay ve memurların karşılama ve uğurlamada bulunmamaları,

¹⁹⁶ (23 Ekim 1958). **Cumhuriyet**, 1.

¹⁹⁷ Kuvayı Milliye karşıtı "Kızıl Hançer" Derneği Başkanı, Damat Ferit Kabinesinde Ticaret ve Ziraat Vekili (5.4.1920 - 30.7.1920) ve 150'liklerdendir, Almanya'da yaşamaya devam etmiş ve 1934'te Münih'te ölmüştür. (Öztürk, K. (1999). **Türk Parlamento Tarihi, TBMM IX. Dönem(1950-1954)**. Ankara: TBMM Vakfı Yayınlar, C.IV, 1050.)

¹⁹⁸ **TBMM Arşivi**, Şevket Mocan'ın 1882 Numaralı Şahsi Doyası IX. Dönem Tercüme-i Hal Kağıdı

Türk Ceza Kanunu'nun 141. maddesinin değiştirilmesi konularında kanun teklifleri, Genel Kurulda 32 değişik konuda 64 konuşması vardır.¹⁹⁹

Şevket Mocan TBMM'ye girdiği günden itibaren kendi partisine karşı muhalefet partilerinden daha fazla yüklenmiştir. Özellikle Tarım Bakanlarına sarf ettiği ağır sözler ve Adnan Menderes ile yaşadığı tartışmalar parti içinde abartılı bulunmuş ve hoş karşılanmamıştır. Bu durumun neticesi olarak Şevket Mocan 1953 yılında DP'den ihraç edilmiştir.²⁰⁰ İhracından bir süre sonra ise TBMM'de çokça eleştirdiği CHP'ye kaydolmuştur.²⁰¹ 1959 yılında Şevket Mocan'ın DP'den ihracı kararı kaldırılmıştır²⁰² Yasama etkinliği IX. dönemle sınırlı kalan Mocan 20 Kasım 1961' de vefat etmiş, Üsküdar'da Karacaahmet'e defnedilmiştir.²⁰³

3.3.4. Yusuf Ziya Tuntaş

1891'de Kırklareli'nde doğan Yusuf Ziya Tuntaş İstanbul Eminönü Kâtip Kasım Mahallesi'nde nüfusa kayıtlıdır. Babası Ali Efendi, annesi Feride Hanım'dır. Evli ve iki çocuk babasıdır. İlk, orta ve lise öğrenimini Galatasaray Lisesinde tamamladıktan sonra bir yıl süre ile Fransa'ya giderek "Rennes" kentinde tarım eğitimi görmüştür. I. Dünya Savaşı başlayınca 1914'te yurda dönüp yedek subay olarak Çanakkale Savaşı'na katılmıştır. Bomba uzmanı olduğundan savaş sonrasında da yeniden yöreye gönderilerek Liman Von Sanders'in karargâhında Filistin Cephesi'nde bulunmuştur. İstiklal madalyası vardır.²⁰⁴

Mütarekede İzmit'te Ali Kaya çiftliğini işletirken 1920'de Anadolu'ya geçerek Eskişehir'de Millî Mücadele'ye katılmış, zaferden sonra İzmir'de Amerikalıların incir-üzüm işletmesinde çalışmıştır. 1926'da Atatürk'ün kız kardeşi Makbule Hanımefendi'nin İstanbul Silahtarağ'daki çiftliğinin iki yıl süre ile müdürlüğünü yaptıktan sonra 1929'da Zonguldak'ta Fransız Kömür İşletmelerinde Tercümanlık görevinde bulunmuştur. 22 Aralık 1931'de Uşak Tarım Bölgesi Amirliğine, 1 Şubat 1936'da Alpullu Tarım Bölgesi Amirliğine, 11 Ağustos 1939'da Eskişehir Haşere Laboratuvarı Asistanlığına, 1 Aralık 1940'ta Alpullu Bölge Şefliğine, 1 Ocak 1948'de Tohum Tecrübe Laboratuvarı Şefliğine getirilmiş, 1 Eylül 1949'da Eskişehir Ziraat Müdür Muavinliğine yükselmiştir.

¹⁹⁹ Öztürk, K. (1999). **Türk Parlamento Tarihi, TBMM IX. Dönem(1950-1954)**. Ankara: TBMM Vakfı Yayınlar, C.IIV, 1050.

²⁰⁰ (8 Temmuz 1953). **Milliyet**, 1.

²⁰¹ (18 Temmuz 1953). **Cumhuriyet**, 1.

²⁰² (3 Haziran 1959). **Cumhuriyet**, 1.

²⁰³ (22 Kasım 1961). **Milliyet**, 2.

²⁰⁴ **TBMM Arşivi**, Yusuf Ziya Tuntaş'ın 1883 Numaralı Şahsi Doyası IX. Dönem Tercüme-i Hal Kağıdı

Yusuf Ziya Tuntaş 1950'de emekli olduktan sonra DP'de siyasî çalışmalara koyulmuş ve IX. dönem seçimlerine katılma kararı almıştır. Yapılan seçimde 53.354 oyla DP listesinden Tekirdağ milletvekilliğine seçilen Tuntaş devresinde Maliye ve Tarım Komisyonlarında, Tütün ve müskirattan alınacak vergiler konusunda kurulan geçici komisyonda görev almıştır. Marmara Bölgesindeki zeytin sineği, çiftçilerin Marshall yardımından yararlanmaları, tarımda kullanılan akaryakıt ihtiyacı, ziraat teşkilâtı ve ziraat okulu programları, Adapazarı ve Adana'da şeker fabrikası kurulması konularında sözlü sorusu, 1950 - 1951 yılı kışlık hububat ekimi, Adapazarı ve Adana Şeker Fabrikası, 1950'de çıkan zeytin sineği Marshall yardımından alınan traktörler, ziraat tatbikat dersleri, ziraatta kullanılan akaryakıt, ziraat teşkilâtının durumu konularında yazılı sorusu; resmi dairelerden kaldırılan resim çerçeveleri ile ilgili kanun teklifi ve T.C. Emekli Sandığı Kanunu'nun değiştirilmesine dair kanun teklifinin geri verilmesi hakkında 3 önergesi vardır.²⁰⁵ 14 Ocak 1953'te hastalığı nedeniyle izne ayrılan Yusuf ziya Tuntaş 15 Şubat 1953'te Ankara'da vefat etmiştir.²⁰⁶

3.3.5. Hüseyin Bingül

1892'de Çanakkale'nin Ezine'nin Gazi Mahallesi'nde doğan Hüseyin Bingül'ün babası Abdurrahman Efendi, annesi Fatma Hanım'dır. Evli ve üç çocuk babasıdır. Özel eğitim gördükten sonra çiftçilik ve ticaretle uğraşmıştır. 10 Aralık 1913-11 Ocak 1915 tarihleri arasında Ezine Sandık Eminliği, 1940-1942 yılları arasında, aynı yerin Belediye Başkanlığını yapmıştır.²⁰⁷ VIII. dönem seçimlerine katılan Bingül 23 Temmuz 1946'da Çanakkale'den milletvekili seçilmiştir. Bu dönemde bir ara harice buğday gönderme işinde milletvekili nüfuzunu kullanarak çıkar sağladığı yönünde isnatlar olmuştur.²⁰⁸

1950 seçimlerine Demokrat Parti Tekirdağ adayı olarak katılmış ve 53.405 oy alarak TBMM'ye tekrar girmiştir. Bu evrede Sayıştay ve Ulaştırma Komisyonlarında çalışmıştır. Yasama etkinliği IX. dönemle son bulan Hüseyin Bingül, parlamento sonrasında çiftçiliğe ve ticarete devam etmiş 23 Aralık 1957 tarihinde vefat etmiştir.²⁰⁹

²⁰⁵ Öztürk, K. (1999). **Türk Parlamento Tarihi, TBMM IX. Dönem(1950-1954)**. Ankara: TBMM Vakfı Yayınlar, C.IV, 1051-1052.

²⁰⁶ TBMM. (2010). **TBMM Albümü (1920-2010)**. Ankara: TBMM Basın ve Hakla İlişkiler Müdürlüğü, 596.

²⁰⁷ **TBMM Arşivi** Hüseyin Bingül'ün 1365 Numaralı Şahsi Doyası IX. Dönem Tercüme-i Hal Kağıdı

²⁰⁸ (21 Haziran 1948). **Cumhuriyet**.

²⁰⁹ Öztürk, K. (1999). **Türk Parlamento Tarihi, TBMM IX. Dönem(1950-1954)**. Ankara: TBMM Vakfı Yayınlar, C.IV, 1045-1046.

3.3.6. Ferit Alpiskender

Meclis kayıtlarında "Ferit Alpiskender", nüfus kaydında "Abdurrahman Ferit Alpiskender" olarak geçmektedir. 1909'da Diyarbakır'ın İskenderpaşa Mahallesinde doğmuştur. Babası Zülfikâr Zülküfül Efendi, annesi Zahra Hanım'dır. Halime Sabahat Hanım'ın eşi ve 2 çocuk babasıdır. İngilizce bilmektedir.²¹⁰ Ankara Erkek Lisesini okuduktan sonra İstanbul Hukuk Fakültesine girerek 1933'te hukuk diploması almış, 25 Aralık 1930-30 Haziran 1931 tarihlerinde Galata Gümrük Müdürlüğünde ve 1 Temmuz 1931-22 Mayıs 1932'de aynı yerin Teftiş Heyeti Kalemünde Kâtip Adayı olarak çalışmıştır. 14 Aralık 1933-1940 arasında Tarsus Amerikan Kolejinde Tarih-Coğrafya ve Medeni Bilgiler Öğretmenliği yapmıştır

Öğretmenlikten sonra sırasıyla 21 Aralık 1940'da İstanbul Hâkim Adaylığına, 25 Nisan 1941'de Gürün Savcı Yardımcılığına, 10 Temmuz 1942'de Rize Üye Yardımcılığına, 10 Eylül 1943'te Tunceli Sorgu Hâkimliğine, 16 Ocak 1945'te Bergama Sulh Yargıçlığına, 17 Ekim 1947'de Sorgu Hâkimliğine, 16 Ocak 1945'te Bergama Sulh Yargıçlığına, 17 Ekim 1947'de Elmalı Hukuk Yargıçlığına ve 18 Eylül 1948'de Diyarbakır Hazine Müşavir Avukatlığına atanmıştır.²¹¹ Diyarbakır Hazine Müşavir Avukatı bulunduğu sırada siyasete atılıp, IX. dönem seçimlerinde 53.341 oyla DP'den Diyarbakır Milletvekili seçilmiştir. Bu devrede Anayasa Komisyonunda çalışıp üçüncü yasama yılında bu komisyonun sözcülüğünü yapmıştır. Genel Kurulda değişik 21 konuda 35 konuşması vardır.²¹²

1954 seçimlerine Tekirdağ'dan aday olarak katılmış ve 64.939 oy alarak DP listesinden milletvekili seçilmiştir. Bu devrede Teşkilâtı Esasiye Encümeni'nde çalışan Alpiskender'in Genel Kurulda yedi konuşması vardır.²¹³ Yasama etkinliğine bir süre ara verdikten sonra 15 Ekim 1961 - 2 Haziran 1968 tarihlerinde Cumhuriyet Senatosu Manisa Üyesi olarak yasama etkinliğini sürdürmüştür. TBMM'de Türk-Japon Dostluk Grubu Başkanlığı, Senato Grup Başkanlığı, İnönü Koalisyon Hükümetinde (25.12.1963-12.12.1964) Ulaştırma Bakanlığı yapmıştır. 20 Ekim 1981'de mesleki çalışmasına son vermiş 29 Temmuz 1989 tarihinde vefat etmiştir.

²¹⁰ TBMM. (2010). **TBMM Albümü (1920-2010)**. Ankara: TBMM Basın ve Hakla İlişkiler Müdürlüğü, 670.

²¹¹ **TBMM Arşivi**, Ferit Alpiskender 'in 1646 Numaralı Şahsi Doyası IX. Dönem Tercüme-i Hal Kağıdı

²¹² Öztürk, K. (1999). **Türk Parlamento Tarihi, TBMM IX. Dönem(1950-1954)**. Ankara: TBMM Vakfı Yayınlar, C.IV, 309-310.

²¹³ Öztürk, K. (2010). **Türk Parlamento Tarihi, TBMM X. Dönem(1954-1957)**. Ankara: TBMM Vakfı Yayınlar, C.II, 836.

Yasama faaliyetleri dışında “Britanya nasıl idare ediliyor?” adlı bir tercüme eseri, Vatan ve Zafer gazetelerinde politika ve dil hakkında muhtelif yazıları olan Ferit Alpiskender; Yeşilay, Kızılay, Türk Ocağı, İngilizce Kültür Heyeti, Anadolu Kulübüne de üyedir.²¹⁴

3.3.7. Necmi Arman

1919'da İstanbul Büyükçekmece'de doğan Necmi Arman'ın babası Mehmet Şahabettin Bey, annesi Cemile Saffet Hanım'dır. Evli ve iki çocuk babasıdır İlkokulu Çorlu'da, ortaokulu İstanbul'da, liseyi Edirne'de bitirdikten sonra 1939'da İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi Eczacılık Okulundan 1942'de mezun olmuştur. Sicilinde Almanca bildiği yazılıdır.²¹⁵ Çorlu'da eczacı olan babasının ölmesi dolayısıyla kendi eczanelerinin müdürü olmuştur. 1948'de DP'ye kaydolup Partinin İlçe Başkanlığını yapmıştır. Ayrıca 3 Eylül 1950 - 4 Mart 1954 tarihleri arasında Çorlu Belediye Başkanlığı yapmıştır.²¹⁶

X. dönem seçimlerine katılan Arman Demokrat Parti Tekirdağ adayı olarak 64.978 oyla milletvekili olmuştur. Dönem boyunca Münakalât Encümeninde aza, Sıhhat ve İçtimaî Muavenet Encümeninde kâtip olarak görev yapmıştır. Parlamento hayatı bu dönemle sınırlı kalan Necmi Arman sonrasında P.T.T. ve Türkiye Kömür İşletmeleri Yönetim Kurulu Üyeliği'nde, S.S.K. Genel Müdürlüğü Baş Müfettişliğinde bulunmuştur. Daha sonra Ankara'da Anıttepe eczanesini çalıştırmış ve 01 Temmuz 2007 tarihinde vefat etmiştir.²¹⁷

3.3.8. Fethi Mahramlı

1915' te Tekirdağ'da doğan Fethi Mahramlı'nın babası Ziver Bey ve annesi Fitnat Hanım'dır. Bir defa evlenmiş fakat boşanmıştır. Ziver, Muhtar (XIX. Dönem Tekirdağ Milletvekili) ve Serdar'ın babasıdır. Robert Kolej'in Akademi kısmından mezun olmuş ve İngilizce bilmektedir. Askerlik hizmeti için 19 Eylül 1938'de Yedek Subay Okuluna girmiş 30 Nisan 1939'da Piyade Asteğmen olarak okulu bitirmiştir. Kıta hizmetini Tekirdağ,

²¹⁴ Oktay, A.(1958). **Biyografiler Ansiklopedisi**. Ankara: Bereket Matbaası, 28.

²¹⁵ TBMM. (2010). **TBMM Albümü (1920-2010)**. Ankara: TBMM Basın ve Hakla İlişkiler Müdürlüğü, 670.

²¹⁶ **TBMM Arşivi**, Necmi Arman'nın 2169 Numaralı Şahsi Doyası IX. Dönem Tercüme-i Hal Kağıdı

²¹⁷ Öztürk, K. (2010). **Türk Parlamento Tarihi, TBMM X. Dönem(1954-1957)**. Ankara: TBMM Vakfı Yayınlar, C.II, 837-838.

Kırklareli, Edirne hudut boylarında yerine getirmiştir. İngilizce bilen Mahramlı, Mahramlı Çiftliği hissedarlarından olup un ve yağ fabrikası vardır.²¹⁸

Ticaret ve sanayi ile uğraşan Fethi Mahramlı 1949'da DP'ye girerek Vilayet İdare Heyeti Üyeliği ve 1950'den 14 Mayıs 1953'e kadar Vilayet İdare Heyeti Reisliği yapmıştır. Ardından 1954 seçimlerine Tekirdağ adayı olarak Demokrat Parti listesinden 65.052 oy alıp milletvekili olmuştur. Dönem boyunca Divanı Muhasebat Azalığı yapmış, dokunulmazlığının kaldırılması bir kez Genel Kurul gündemine gelmiştir. 27 Mayıs'tan sonra kurulan XII. dönemde de Tekirdağ Milletvekili seçilen Fethi Mahramlı Siyaset sonrasında ticaretle uğraşına devam etmiş,²¹⁹ tedavi için gittiği Almanya'da 29 Haziran 1972'de ölmüştür.²²⁰

3.3.9. Samim Yücedere

1915' te İstanbul Fatih'te doğan Samim Yücedere, Enver Bey ve Fatma Hanım'ın oğludur. Evli ve bir çocuk babasıdır. İstanbul İstiklal Lisesi mezunudur. 1934-1936 yılları arasında İstanbul Belediyesi Çocukları Kurtarma Yurdunda Öğretmenlik yapmıştır. Askerlik hizmeti sonrasında İstanbul Balık Pazarında Karadeniz Ordu Nakliyat Ambarını kurarak 1942 senesine kadar taşımacılık işinde uğraşmıştır. Daha sonra ticaret ve müteahhitlik de yaparak Üsküdar-Kadıköy Tramvayları İdare Meclisi Azalığına atanmıştır.²²¹

Azalık görevine devam ederken 1952 yılında DP Üsküdar İlçe İdare Kurulu Başkanı seçilen²²² Samim Yücedere X. dönem seçimlerine Tekirdağ'dan Demokrat Parti adayı olarak katılıp 64.826 oyla milletvekili seçilmiştir. Dönemi içinde Divanı Muhasebat, Gümrük ve İnhisarlar Encümeni'nde, İnhisarlar Bira ve Şarap Fabrikalarının Orman Çiftliği'ne Devri Hakkında Kanun'un ve Gider Vergisi Kanunu'nun müzakeresi ile İskân Kanunu müzakeresi için kurulan Muvakkat Encümenlerde görev almıştır. Genel Kurul'da bir konuşması vardır.²²³ 1955 yılında Merkez Haysiyet Divanı Üyeliğine seçilmiştir.²²⁴ 27

²¹⁸ TBMM Arşivi Fethi Mahramlı'nın 2170 Numaralı Şahsi Doyası IX. Dönem Tercüme-i Hal Kağıdı

²¹⁹ Öztürk, K. (2010). **Türk Parlamento Tarihi, TBMM X. Dönem(1954-1957)**. Ankara: TBMM Vakfı Yayınlar, C.II, 840-841.

²²⁰ TBMM. (2010). **TBMM Albümü (1920-2010)**. Ankara: TBMM Basın ve Hakla İlişkiler Müdürlüğü, 670.

²²¹ TBMM Arşivi, Samim Yücedere'nin 2171 Numaralı Şahsi Doyası IX. Dönem Tercüme-i Hal Kağıdı

²²² (22 Aralık 1952). **Cumhuriyet**.

²²³ Öztürk, K. (2010). **Türk Parlamento Tarihi, TBMM X. Dönem(1954-1957)**. Ankara: TBMM Vakfı Yayınlar, C.II, 843.

²²⁴ (18 Ekim 1955). **Cumhuriyet**. 1.

Mayıs Darbesi'nden sonra kurulan Yeni Türkiye Partisi kadrolarına dahil olan²²⁵ Yücedere'nin Parlamento hayatı X. dönemle kısıtlı kalmış, 19 Nisan 1992'de vefat etmiştir.

3.3.10. Nurettin Aknoz

1896 yılında İstanbul'da doğan Nurettin Aknoz'un Babası Sadık Bey, annesi Gülistan Hanım'dır. Evli ve iki çocuk babasıdır. İngilizce, Fransızca ve az seviyede Almanca bilmektedir.²²⁶ 1914'te Harp Okulu'ndan Topçu Asteğmeni olarak mezun olmuş Birinci Dünya Savaşı'nda Kafkas, Çanakkale, Galiçya ve Filistin Cephesi'nde bulunmuştur

Nurettin Aknoz askerlik hayatında sırasıyla şu kademelerde görev almıştır; 1914 Harp Okulu, 17 Eylül 1914 Asteğmen, 1 Aralık 1916 Üsteğmen, 30 Ağustos 1921 İnebolu'dan Anadolu'ya geçiş, 15 Ağustos 1921 Yüzbaşı, 1926 Harp Akademisi, 30 Ağustos 1929 Binbaşı, Harp Akademisi Öğretmeni, Gümrük Muhafaza Komutanlığı Kurmay Başkanlığı, 30 Ağustos 1934 Yarbay, 9.Tümen Kurmay Başkanı, Erzincan Askeri Ortaokul Müdürü, Genel Kurmay Harekât 8.Şube Müdürü, 11. Tümen 30.Alay Komutan Muavini, 1939 Albay, Kırıkkale Sanat Lisesi Müdürü, Ordu Dairesi 1.Şube Müdürü, Zırhlı alay Komutanı, 1945 Tuğgeneral, 3.Zırhlı Tugay Komutanı Vekili, 1947 Tümgeneral, Milli Müdafaa Vekâleti Motorlu Vasıtalar Dairesi Başkanı, Genel Kurmay Ordonat Dairesi Başkanı, Gelibolu 4.Tümen Kumandanı, 1951 Korgeneral, 11.Kolordu Komutanı, 3.Ordu Komutanlığı²²⁷ 2. Ordu Müfettişliği²²⁸ 1955 Orgenerallik görevlerinde bulunmuştur.²²⁹ 1956 yılında yapılan Paris'teki NATO tatbikatına Türk ordusunu temsilen giden kişiler arasında yer almış 6-7 Eylül hadiselerinden sonra Örfi İdare Komutanı olarak görevlendirilmiştir.²³⁰

1957 yılında askerlik mesleğinden emekli olduktan sonra DP'den Tekirdağ Milletvekili Adayı olan Nurettin Aknoz 52.442 oy alarak TBMM'ye girmiştir. Dönem içinde Müdafaa Encümeninde görev almıştır. 27 Mayıs Darbesi'nden sonra yargılanan Aknoz Anayasa'yı ihlal suçundan 146/3, 173. maddeler hükmünce 6. sene ağır hapis cezası almış²³¹ fakat 1964'te vefat etmiştir. Askerlik hayatı boyunca Harp, Liyakat, İstiklal, Alman, Avusturya madalyaları almıştır.²³²

²²⁵ (15 Eylül 1961). *Milliyet*, 5.

²²⁶TBMM. (2010). *TBMM Albümü (1920-2010)*. Ankara: TBMM Basın ve Hakla İlişkiler Müdürlüğü, 753.

²²⁷ (27 Ağustos 1954). *Milliyet*, 3.

²²⁸ (25 Ağustos 1955). *Milliyet*, 7.

²²⁹ Oktay, A.(1958). *Biyografiler ansiklopedisi*. Ankara: Bereket Matbaası, 15.

²³⁰ (7 Haziran 1956). *Milliyet*, 1.

²³¹ *TBMM Arşivi*, Yassıada Yüksek Adalet Divanı Kararları, 44

²³² *TBMM Arşivi*, Nurettin Aknoz'un 2470 Numaralı Şahsi Doyası IX. Dönem Tercüme-i Hal Kağıdı

3.3.11. Ali Çakır

1915 yılında Gevgeli’de doğan Ali Çakır’ın babası Hakkı Bey, annesi Hacer Hanım’dır. Evli ve bir çocuk babasıdır. İlk tahsilini Tekirdağ’ın Hayrabolu ilçesinde yapmıştır. İlkokul mezunudur.²³³ Ticaret hayatına kitap ve kırtasiye ile başlamıştır. 1946 senesinde DP’ye girmiş 1950 yılından 1957 yılına kadar Hayrabolu Belediye Başkanlığı yapmıştır.²³⁴ Daha sonra 1957 seçimlerine katılma kararı verip Belediye Başkanlığından istifa etmiştir. Hayrabolu’dan çıkan ilk milletvekili olduğunu söyleyen Ali Çakır²³⁵ yapılan seçimde 52.369 oy alarak TBMM’ye girmiş ve devresinde Gümrük ve İhisarlar Encümeninde görev almıştır.²³⁶

27 Mayıs Darbesi’nden sonra Anayasa’yı ihlal suçundan 146/3, 59, 173. maddeler hükmüne 4. sene 2 ay ağır hapsine amme hizmetlerinden ömür boyu yasaklanmasına 1 sene 4 ay 20 gün Tekirdağ’da umumi emniyet nezareti altında bulundurulmasına 152 lira maktu harcın alınmasına oy birliği ile karar verilmiştir.²³⁷ Bu süreçten sonra siyasetten uzak bir hayat yaşayan Ali Çakır 25 Ocak 1973’te vefat etmiştir.²³⁸

3.3.12. Hasan Gürkan

1914 yılında Malkara’da doğan Hasan Gürkan’ın Babası Mehmet Bey, annesi Zihniye Hanım’dır. Bekardır. İlk tahsilini Malkara’da yaptıktan sonra sanat hayatına atılmış ve atölye açmıştır. 1946 da DP’ye girmiş 10 sene Malkara İlçe Başkanlığı yaptıktan sonra²³⁹ 1950 Eylül ayında yapılan seçimlerinde Belediye Başkanlığına seçilmiştir. Hasan Gürkan halkın istek ve talepleri doğrultusunda 1954 milletvekili seçimlerine katılıp yoklamayı kazanmış fakat genel kurulca veto yediği için seçime dahil olamamıştır. 1957 yılında tekrar Tekirdağ’da yoklamayı kazanarak vilayetin en yüksek oyunu (52377) almış ve TBMM’ye girmiştir.²⁴⁰ Dönem içinde Gümrük ve İhisarlar Encümeninde görev almıştır.²⁴¹

²³³ TBMM. (2010). **TBMM Albümü (1920-2010)**. Ankara: TBMM Basın ve Hakla İlişkiler Müdürlüğü, 753.

²³⁴ **TBMM Arşivi** Ali Çakır’ın 2471 Numaralı Şahsi Doyası IX. Dönem Tercüme-i Hal Kağıdı

²³⁵ **BCA**, 55.162.2 / 10.9.0.0

²³⁶ Arslan, Z. (2013). **Türk Parlamento Tarihi, TBMM XI. Dönem(1957-1960)**. Ankara: TBMM Vakfı Yayınlar, C.III, 894.

²³⁷ **TBMM Arşivi**, Yassıada Yüksek Adalet Divanı Kararları, 44

²³⁸ TBMM. (2010). **TBMM Albümü (1920-2010)**. Ankara: TBMM Basın ve Hakla İlişkiler Müdürlüğü, 753

²³⁹ **TBMM Arşivi**, Hasan Gürkan’ın 2472 Numaralı Şahsi Doyası IX. Dönem Tercüme-i Hal Kağıdı

²⁴⁰ **TBMM Arşivi**, Yassıada Yüksek Adalet Divanı Tutanakları: Anayasayı İhlal Davası 1960/1, 1758

²⁴¹ Arslan, Z. (2013). **Türk Parlamento Tarihi, TBMM XI. Dönem(1957-1960)**. Ankara: TBMM Vakfı Yayınlar, C.III, 895.

Hasan Gürkan 27 Mayıs Darbesi'nin gerçekleştiği sırada yurt dışında olmasına rağmen isnat edilen suçlardan hiçbirini işlemediğine vicdanen emin olduğu için 3 Haziran'da Türkiye'ye dönmüştür. Fakat mahkeme kendisiyle aynı fikirde olmamış ve Anayasa'yı ihlal suçundan 146/3, 173. maddeler hükmüncü 4. Sene 2 ay ağır hapsine amme hizmetlerinden ömür boyu yasaklanmasına 1 sene 4 ay 20 gün Tekirdağ'da da umumi emniyet nezareti altında bulundurulmasına 152 lira maktu harcın alınmasına oy birliği ile karar verilmiştir. Bu tarihten itibaren politika ile ilgilenmemiş 13 Mayıs 1987 tarihinde vefat etmiştir.

3.3.13. İsmail Özdoğuran

1921 yılında Tekirdağ'da doğan İsmail Özdoğuran'ın babası Nazmi Bey, annesi Hatice Hanım'dır. Evli ve üç çocuk babasıdır. Boğaziçi Lisesinden mezun olan Özdoğuran az düzeyde Fransızca bilmekteydi. Askerliğini 1. Zırhlı Tümede Tank Asteğmeni olarak tamamlamıştır. Sonrasında ailesinden kalan un, ırmık, nebati yağ ve rafine fabrikaları sahibi olarak ticaretle uğraşmıştır. ²⁴²1948-1950 yılları arasında siyasetle ilgilenmeye başlayıp DP İl Kurulu Üyeliğine girmiş ardından 1950'de DP'nin ilk Tekirdağ Belediye Başkanı olmuştur.²⁴³ Demokrat Parti içindeki faaliyetlerine 1955-1957 arasında DP Tekirdağ İl Başkanlığında bulunarak devam etmiştir.

1957 seçimlerine de katılan İsmail Özdoğuran 52.500 oy alarak Demokrat Parti listesinden Tekirdağ Milletvekili olarak TBMM'ye girmiştir. TBMM'de bulunduğu süre içinde Ticaret Encümeninde görev almıştır. Seçim bölgesi olan Tekirdağ'ın sorunlarıyla yakından ilgilenen İsmail Özdoğuran Tekirdağ'da Namık Kemal Lisesi ve Ortaokulu inşası için kardeşleri ile birlikte 150 bin lira bağışta bulunmuştur.²⁴⁴ 27 Mayıs Darbesi'nden sonra haksız kazanç sağlamak ve Anayasa'yı ihlal suçundan yargılandıktan sonra 4. sene 2 ay ağır hapsine, amme hizmetlerinden ömür boyu yasaklanmasına, 1 sene 4 ay 20 gün Tekirdağ'da umumi emniyet nezareti altında bulundurulmasına, 152 lira maktu harcın alınmasına oy birliği ile karar verilmiştir.²⁴⁵ Bu tarihten sonra Parlamentoda bir daha bulunmamış 20 Şubat 2007'de vefat etmiştir. ²⁴⁶

²⁴² **TBMM Arşivi**, İsmail Özdoğuran'ın 2473 Numaralı Şahsi Doyası IX. Dönem Tercüme-i Hal Kağıdı

²⁴³ TBMM. (2010). **TBMM Albümü (1920-2010)**. Ankara: TBMM Basın ve Hakla İlişkiler Müdürlüğü, 754.

²⁴⁴ (9 Şubat 1958). **Milliyet**, 5.

²⁴⁵ **TBMM Arşivi**, Yassıda Yüksek Adalet Divanı Kararları, 44

²⁴⁶ Arslan, Z. (2013). **Türk Parlamento Tarihi, TBMM XI. Dönem(1957-1960)**. Ankara: TBMM Vakfı Yayınlar, C.III, 896..

3.3.14. Ahmet Paker

1910 yılında Hacıoğlu Pazarcık'ta doğan Ahmet Paker'in babası Osman Bey, annesi Hatice Hanım'dır. Evli ve beş çocuk babasıdır. Rüştiye mezunudur, Romence, Bulgarca ve Rumca bilmektedir.²⁴⁷ 1934'te Pazarcık'tan ayrılarak Çorlu'ya yerleşmiş burada ticaretle ve ziraatla uğraşmaya başlamıştır. 1946'da Trakya'da Demokrat Parti Müteşebbis Heyetinin kuruluşunda yer aldıktan sonra dört yıl İlçe İdare Heyeti Üyeliğinde, 1950 - 1957 arasında da İlçe İdare Heyeti Başkanlığında bulunmuştur. 1954'ten 1957'ye kadar Çorlu Belediye Başkanlığı görevini bulunan²⁴⁸ Ahmet Paker 1957 seçimlerinde Demokrat Parti Tekirdağ adayı olarak aldığı 52.497 oyla milletvekili seçilmiştir. Devre içinde Ziraat Encümeninde görev almıştır.²⁴⁹

27 Mayıs Darbesi'nden sonra yargılanan Paker'in, Anayasa'yı ihlal suçundan 4. sene 2 ay ağır hapsine, amme hizmetlerinden ömür boyu yasaklanmasına, 1 sene 4 ay 20 gün Tekirdağ'da umumi emniyet nezareti altında bulundurulmasına, 152 lira maktu harcın alınmasına oy birliği ile karar verilmiştir.²⁵⁰ Parlamento hayatına bir daha dönmeyen Ahmet Paker 11 Temmuz 1987 tarihinde vefat etmiştir.²⁵¹

---

²⁴⁷ TBMM Arşivi, Ahmet Paker'in 2474 Numaralı Şahsi Doyası IX. Dönem Tercüme-i Hal Kağıdı

²⁴⁸ (12 Ağustos 1955). Çorlu'nun Sesi, 1.

²⁴⁹ Arslan, Z. (2013). Türk Parlamento Tarihi, TBMM XI. Dönem(1957-1960). Ankara: TBMM Vakfı Yayınlar, C.III, 896

²⁵⁰ TBMM Arşivi, Yassıada Yüksek Adalet Divanı Kararları, 44

²⁵¹ TBMM. (2010). TBMM Albümü (1920-2010). Ankara: TBMM Basın ve Hakla İlişkiler Müdürlüğü, 753.

4. DEMOKRAT PARTİ TRAKYA BÖLGESİ (EDİRNE, KIRKLARELİ, TEKİRDAĞ) MİLLETVEKİLLERİNİN TBMM FAALİYETLERİ

4.1. 24 Mayıs 1950 Genel Seçimleri

Demokrat Parti kurulduktan kısa süre sonra seçime girmek zorunda kalmış buna rağmen oldukça fazla destek görmüştü. Seçim tek dereceli yapılmış fakat açık oy gizli sayım yönteminin kullanılması ve sistemin manipülasyona açık olması 1946 seçimlerinin şaibeli seçimler olarak değerlendirilmesine neden oldu. Bu noktada DP mensupları, yaşadıklarını iddia ettikleri bu mağduriyeti 1950 seçimlerine kadar her fırsatta dile getirecek ve antidemokratik olan seçim kanununda değişiklik isteyeceklerdi. DP'lilerin bu ısrarlı talepleri ılımlı "Günaltay Hükümeti" tarafından dikkate alınmış ve 16 Şubat 1950'de TBMM'de yeni seçim yasası kabul edilmiştir.²⁵² Kanuna göre artık seçimler; tek dereceli, genel, eşit ve gizli oy, açık sayım ilkesine göre yapılacaktı. Buna karşın seçim sisteminde var olan çoğunluk esasından vazgeçilmemiştir. Ayrıca İsmet İnönü'de basına yaptığı açıklamada "Seçimlerin neticesi ne olursa olsun kadere buyun eğmek lazımdır." diyerek demokrasi sözü vermeye çalışmıştır.²⁵³ Yapılan seçimlerde DP beklendiği gibi seçimi, seçim sisteminin de katkısıyla,²⁵⁴ yüksek milletvekili oranıyla tamamlamıştır.²⁵⁵

Demokrat Parti, milletvekili seçimlerinde Türkiye'nin her yerinde olduğu gibi Trakya Bölgesinde de yüksek oranda destek görmüştü. Bunda Trakya halkının tek parti döneminde adeta siyasi, sosyal, ekonomik anlamda kaderine terk edilmiş olmasının etkisi büyüktür.²⁵⁶ Böylece Demokrat Parti Edirne, Kırklareli ve Tekirdağ'da 1950 seçimlerinde milletvekili çıkararak tek parti olmuştur. Tarihsel süreçte incelendiğinde Trakya'dan böyle bir manzaranın çıkması şaşırtmamaktadır çünkü SCF'nin de ilk teşkilatlanma fırsatı bulunduğu yerlerin başında yine Trakya gelmektedir. Cumhuriyetin erken dönemlerinde Trakya belki de savaşların ve mübadelenin müsebbibi olarak CHP'yi görmüştü.

Demokrat Parti Trakya milletvekillerinin siyasi faaliyetlerine geçmeden önce seçim sonuçlarına, aldıkları oy oranlarına, meslek ve eğitim durumlarına bakmakta fayda vardır.

²⁵² Akşin, S.(2004). **Yakın Çağ Türkiye Tarihi**. İstanbul: Milliyet Kitaplığı, 192.

²⁵³(4 Mayıs 1950).**Yeni İstanbul**, 1.

²⁵⁴ Çoğunluk Sistemi: Bu seçim sistemine göre seçim çevresinde kullanılan geçerli oyların salt çoğunluğunu alan siyasi parti o seçim çevresindeki tüm milletvekillerini kazanmaktadır. 1946, 1950, 1954 ve 1957 seçimlerinde "Liste Usulü Çoğunluk Sistemi" kullanılmıştır. Buna göre seçmene siyasi parti ve bağımsız adayların isimlerinin bulunduğu bir liste sunulmakta ve seçmen istediği adaya oy kullanmaktadır. (Türkiye İstatistik Kurumu. (2012). **Milletvekili Genel Seçimleri(1923-2011)**. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu, 14.)

²⁵⁵ (17 Mayıs 1950). **Zafer**, 1.

²⁵⁶ Sarol, M .(2013). **Bilinmeyen Menderes**. İstanbul: İnkılap Kitapevi,79.

	Kayıtlı Seçmen Sayısı	Oy Kullanan Seçmen Sayısı	Katılım	Milletvekili sayısı	DP'nin aldığı oy sayısı	CHP'nin aldığı oy sayısı
Türkiye	8.905.743	7.953.085	%89.5	487	4.391.694	3.148.626

Tablo 4.1. 1950 Türkiye genel seçim sonuçları²⁵⁷

Türkiye geneli seçim sonuçlarına baktığımızda halkın katılımının %89.5 gibi yüksek bir oranda gerçekleşmesi gözden kaçmamaktadır. Bu yüksek katılım oranı dönemin basınının da dikkatini çekmiş resmi rakamların henüz açıklanmadığı günlerde %95 katılım oranları ifade edilerek manşetlere taşınmıştır.²⁵⁸ DP 45 ilde tam liste kazanıp 408 milletvekilliği elde ederken CHP ise seçimde 3.148.626 seçmenle %39.98 oy almasına rağmen yalnızca 39 milletvekilliği kazanabilmiştir.²⁵⁹ Tabii bu durumda daha önce de belirttiğimiz gibi çoğunlukçu seçim sisteminin olağanüstü etkisi olduğu açıktır. CHP esasen kaldırılmasına bizzat karşı çıktığı sistemin kurbanı olmuştur denilebilir.

	Kayıtlı Seçmen	Oy Kullanan Seçmen Sayısı	Katılım	Milletvekili sayısı	DP'nin aldığı oy oranı	CHP'nin aldığı oy oranı
Edirne	97.232	89.355	%91.9	5	47.715	36.238
Kırklareli	87.036	78.872	%90.6	5	42.840	36.607
Tekirdağ	100.559	93.336	%92.8	5	53.660	36.916

Tablo 4.2. 1950 Genel seçimleri Tekirdağ, Edirne, Kırklareli sonuçları²⁶⁰

Trakya illeri özelinde de seçim sonuçları Türkiye genel sonuçlarına paralel ilerlemiştir. DP Kırklareli, Tekirdağ ve Edirne'de de seçimi tam liste almasına rağmen önemli miktarda nüfus CHP'yi desteklemeye devam etmiştir

²⁵⁷ Türkiye İstatistik Kurumu. (2012). **Milletvekili Genel Seçimleri(1923-2011)**. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu, 25.

²⁵⁸ (15 Mayıs 1950). **Yeni İstanbul**, 1- 8.

²⁵⁹ Albayrak, M. (2004). **Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti (1946-1960)**. Ankara: Phoenix Yayınevi, 171.

²⁶⁰ Türkiye İstatistik Kurumu. (2012). **Milletvekili Genel Seçimleri(1923-2011)**. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu, 47-64-84.

Milletvekilleri	Seçildiği il	Aldığı Oy	Eğitim Durumu	Mesleği
Cemal KÖPRÜLÜ	Edirne	47.471	Üniversite	Profesör
Rükneddin NASUHİOĞLU	Edirne	48.360	Mülkiye	Vali
Arif ALTINALMAZ	Edirne	47390	Üniversite	Avukat
Hasan OSMA	Edirne	47.872	Lise	Fabrikatör
Mehmet ENGİNÜN	Edirne	47.841	Üniversite	Avukat
Şefik BAKAY	Kırklareli	42.937	Üniversite	Ziraat Mühendisi
Sıtkı PEKKİP	Kırklareli	42.759	Lise	Fabrikatör
Fikret FİLİZ	Kırklareli	42.704	Lise	Çiftçi
Faik ÜSTÜN	Kırklareli	42.704	Mülkiye	Vali
Mahmut ERBİL	Kırklareli	42.834	Orta Okul	Çiftçi
Zeki ERATAMAN	Tekirdağ	53.664	Üniversite	Doktor
Şevket MOCAN	Tekirdağ	53.527	Lise	Çiftçi
İsmail Hakkı AKYÜZ	Tekirdağ	54.346	Üniversite	Veteriner
Hüseyin BİNGÜL	Tekirdağ	53.405	Lise	Tüccar
Yusuf Ziya Tuntaş	Tekirdağ	53.354	Lise	Çiftçi

Tablo 4.3. 1950 Demokrat parti Tekirdağ, Edirne, Kırklareli milletvekilleri²⁶¹

Tekirdağ, Edirne ve Kırklareli'nden TBMM'ye giren milletvekilleri çeşitli meslek gruplarından gelmelerine rağmen yoğunluk çiftçi ve tüccarlardan oluşmaktadır. Bu tablonun meclis çalışmalarına yansımaları ise üniversite mezunu milletvekillerinin lise mezunu olanlara göre meclis içinde daha aktif bir siyasi hayat sürdürdüğü yönündedir. Trakya Bölgesi milletvekillerinin 1950-1954 arası meclis faaliyetlerinde ön plana çıkan isimler bu doğrultuda Zeki Erataman, Rükneddin Nasuhioğlu, Şefik Bakay'dır. Bu kişiler aynı zamanda seçim bölgelerinde en yüksek oyu olan adaylar olarak TBMM'ye girmişlerdir.

4.2. Demokrat Parti IX. Dönem Trakya Bölgesi Milletvekillerinin TBMM Faaliyetleri

4.2.1. Hukuksal Alanındaki Faaliyetler

Siyasi iktidarların yönetimlerine talip oldukları toplumun gözünde meşru olabilmesinin en kuvvetli yolu kendi faaliyetlerini hukuk kuralları vasıtasıyla topluma kabul ettirmesidir. Bu yüzden hukuk ve politika iç içe geçerek birbirlerinin en büyük

²⁶¹ Öztürk, K. (1999). **Türk Parlamento Tarihi, TBMM IX. Dönem(1950-1954)**. Ankara: TBMM Vakfı Yayınları, C.IV.

destekçisi olmuşlardır. Her siyasi görüş ve çevre kendi hukukunu, her hukuk sistemi de kendi siyasi çevresini oluşturmuştur.

Türkiye Cumhuriyeti'nde de her siyasi parti kendi hukuki sistemiyle gelmiş ve kendinden önceki hukuk sistemlerini tasfiye ya da tadil yoluna gitmiştir. Demokrat Parti de iktidara geldikten hemen sonra kendi siyasi çevresinin isteklerini göz önüne alarak hukuk alanında pek çok değişiklik yapmıştır. Demokrat Parti'nin iktidara ilk kez sahip olduğu IX. yasama döneminde Adalet Bakanlığı yapan milletvekilleri arasında Edirne'den TBMM'ye giren Rükneddin Nasuhioğlu da vardır. Bu sebeple hukuki gelişmeler konusunda Trakya genelinde mecliste en çok söz alan milletvekili Rükneddin Nasuhioğlu olmuştur.

Mardin Milletvekili Mehmet Kamil Boran tarafından Aralık 1951'de Adalet Bakanı Rükneddin Nasuhioğlu'na 14 Mayıs'tan başlayarak 1 Temmuz 1951 tarihine kadar cumhurbaşkanına hakaret veya aleyhinde neşriyatta bulunmaktan ve hükümetin manevi bütünlüğüne zarar verici cürümlerden dolayı kaç kişinin hangi cezaları aldığına dair soru sorulmuştur.²⁶² Konuyla alakalı Adalet Bakanlığına 1406 iş geldiğini aralarından yalnız 300'ü hakkında işlem yapıldığını açıklayan Bakan, bunlar cezaya tabi tutulurken kişinin işlediği varsayılan suçun her şeyden evvel kanuni bir suç oluşturup oluşturmadığına ve hadisenin oluş tarzıyla delillerin hukuki değerine bakıldığını söylemiştir. Bundan başka Adalet Bakanlığının işinin olayları sadece hukuk ve kanun çerçevesinde incelemek olduğunu sanığın herhangi bir siyasi partiye mensup olmasının yargılamaya etkisinin mevzu bahis olamayacağını açıklamasına eklemiştir.²⁶³ Kamil Boran'ın cumhuriyet savcılarının siyasi etki altında kalarak karar verdikleri eleştirisinde bulunması üzerine Rükneddin Nasuhioğlu, söylenenlerin hakikati yansıtmadığını Boran'ın bilerek ya da bilmeyerek savcılarını zan altında bırakıp geniş bir hakarete bulunduğunu, isterlerse dosyaları kendilerinin tetkik edebileceklerini dile getirmiştir.²⁶⁴

Adalet Bakanlığı 1951 yılı bütçesi görüşüldüğü sırada Fahri Ağaoğlu mahkemelerde yeminin Kuran-ı Kerim üzerine yapılması gerektiğini çünkü hala birçok konuda İngiltere'de dahi bu yöntemin kullanıldığını söylemiştir. Bunun üzerine söz alan Adalet Bakanı Nasuhioğlu mukaddes kitaplar üzerine yemin edilmesi fikrine iştirak etmediğini fakat "Allah'ım, vicdanım ve namusum üzerine"²⁶⁵ şeklinde yemin edilmesinin daha doğru olacağını belirtmiştir. Konuşmasının devamında hukuki çalışmalarla ilgili de

²⁶² (22 Aralık 1951). *Milliyet*, 7.

²⁶³ *TBMM Tutanak Dergisi*, D.9, C.10, B.3, 70.

²⁶⁴ *TBMM Tutanak Dergisi*, D.9, C.10, B.3, 73.

²⁶⁵ (22 Aralık 1951). *Milliyet*.

bilgi vererek Adalet Bakanlığının teşkilat ve mevzuat konusunda hazırlık yaptığını, tasarıların Başbakanlığa sunulduğunu ve bu tasarılar istinaf mahkemelerine dair hükümler konulmak istendiğini söylemiştir. Ceza usulü kanun tasarısı ile üst mahkemeler teşkilinin sağlanacağını hakimler ve teşkilat kanunlarının hazırlanarak ücretli mübaşirlerin tamamen kadroya alındıklarını etraflı bir şekilde izah etmiştir. Kırklareli Milletvekili Şefik Bakay ise artık mübaşirlerin bağırımlarını önleyecek bir sitemin ne zaman kurulacağını sormuştur.

Mehmet Kamil Boran'ın adalet kadrolarındaki nakil ve tahvil adedini ve bu nakiller için ne kadar ödenek ayrıldığını sorması üzerine Rükneddin Nasuhioğlu toplam sayının 995 olduğunu bu nakillere ödenen miktarın da 209.516 lira tuttuğunu söylemiştir. Ardından Adalet Teşkilatının müstakil ve zedelenmeden çalışması için ellerinden geleni yaptıklarını sebepsiz nakil ve tahvillere sıcak bakmadıklarını fakat uzun süre aynı yerde kalan veya şikâyet alınan herhangi bir kişinin yer değiştirmesi gerektiğini düşündüklerini eklemiştir. Daha sonra eski iktidar dönemindeki rakamları da verip karşılaştırma yaparak sözlerini sonlandırmıştır.²⁶⁶ Fakat soru sahibinin adli huzursuzluk temalı eleştirileri devam edince tekrar söz alan Nasuhioğlu adli huzursuzluk olduğu iddialarına katılmadığını şimdiye kadar memleketleri gezen yüzlerce vekilin kendisine böyle şikâyetlerle gelmediğini belirtmiştir. Kamil Boran'a bu derece rahatsız edici bir duruma şahit olmasına rağmen önceki görüşmelerinde neden dile getirmediğini sormuş ve Boran'ın üslubunu ölçsüz bularak bir milletvekiline yakıştırmadığını söylemiştir.²⁶⁷ Bir başka oturumda Kamil Boran'ın "Adalet Bakanı cinayetlerin üstünü örtüyor araştırılmasını engelliyor." suçlaması Rükneddin Nasuhioğlu tarafından şiddetle kınandıktan sonra iddiaların delilleriyle kanıtlanması istenmiş ve "Türk milleti bu memleketin adalet tarihinde, Kâmil Boran'ı şüpheye düşürecek herhangi bir hâdiseye şahit olmayacaktır." demiştir.²⁶⁸

Balıkesir Milletvekili Ali Fahri İşeri'nin hukuk ve boşanma davalarıyla, icra işlerinin bir an evvel sonuçlandırılması için Adalet Bakanlığının hangi tedbirleri aldığına dair sorusuna Rükneddin Nasuhioğlu cevap vermiştir. Nasuhioğlu mevcut kanunun İsviçre'den alındığını ve geçen 25 yıl içerisinde ülkedeki problemlere cevap vermede yeterli olmadığını görüldüğünü bu yüzden davaların uzadığını söyledikten sonra işlerin aksamasına neden olan lüzumsuz formalitelerin kaldırılması için çalışmalar yaptıklarını da belirtmiştir. Ardından boşanma davalarında sürenin uzamasını ve masrafları engellemek

²⁶⁶ TBMM TD, D.9, C.11, B. 22, 26.12.1951, 365.

²⁶⁷ TBMM TD, D.9, C.11, B. 22, 26.12.1951, 368.

²⁶⁸ TBMM TD, D.9, C.12, B. 23, 7.11.1952, 9.

için eşlerin dâvadan evvel altı ay süre ile ikamet ettikleri yerin mahkemesine de boşanma davasına bakma hakkı tanındığını eklemiştir.²⁶⁹

Adalet Bakanlığı 1952 yılı bütçe görüşmeleri oldukça uzun ve tartışmalı geçmiştir. Rükneddin Nasuhioğlu öncelikle ülke genelinde davaların ve iş yükünün arttığı iddialarına cevap vermiştir. Rakamlar itibariyle bu seneki bütçenin bir önceki bütçeden aleni bir farkı olmadığını fakat sonuca ulaşmanın ancak imkânlar dâhilinde olabileceğini söylemiştir. Adalet işlerinde yapılan ve yapılması planlanan bütün prensipleri oluştururken dikkate aldıkları ana kaynakların parti ve kabine programı, milletvekillerinin görüş ve şikayetleri, gazetelerde ve ilmi dergilerde çıkan yazıların olduğunu ifade etmiştir. Demokrat Parti yönetime geldikten sonra çıkarılan kanunlara da değinen Nasuhioğlu 20 ay zarfında TBMM’de kabul edilen 13 kanunun hepsinin vaat edilen kanunlar olduğunu belirtmiştir. Bazı kanunların çıkarılmasının uzun zaman aldığı, geciktiği eleştirilerini doğru bulmadığını çünkü bütün ülkeyi ilgilendiren kanunların çıkarılmasının herhangi bir basit işle karıştırılmaması gerektiğini söylemiştir. Adli Tıp Kurumu ile ilgili eleştirilerin de dikkate alındığını ilk olarak fiziksel şartların yenilendiğini ve Adli Tıp Kanunu üzerinde de çalıştıklarını dile getirmiştir. Çocuk ve İşçi Mahkemeleri ile ilgili çalışmaların 1953 yılı içinde bitmesini planladıklarını da sözlerine eklemiştir.

Cezaevlerinin Türkiye genelinde sayısının 495 olduğunu, iki yılda 42 cezaevi yapıldığını ve bunun yanlış yorumlamalara neden olduğunu aktaran Nasuhioğlu meselenin cezaevlerini çoğaltmak değil daha sağlıklı hale getirmek için artık kullanılamaz halde olanların tasfiye edilerek yenisinin yapılması meselesi olduğunu altını çizmiştir. Bunun yanında mevcut adalet dairelerinin de oldukça bakımsız ve eski olduğunu bütçeden bunlar için de pay ayrıldığını söylemiştir. Nasuhioğlu mektepsiz hakimler konusunun tepki çektiğinin farkında olduğunu, fakat içlerinde çok kıymetli olanların da bulunduğunu ve onların tecrübelerinden istifade ettiklerini ifade etmiş Milli Eğitim Bakanlığıyla mahkumlar için yazılacak bir kitap konusunda da ortak çalışmaları olduğunu dile getirmiştir.²⁷⁰

Adalet Bakanlığının 1952 yılı bütçesindeki rakamların samimiyetsiz bulunması karşısında Rükneddin Nasuhioğlu söz almış yeni kadro ve terfiler nedeniyle bir önceki yıla oranla fark olduğunu, göreve geldiğinde yalnızca bir bucakta mahkemenin olduğunu oysa gelecek sene içinde 25 ayrı mahkemenin açılması tedbirlerini aldıklarını ve bunun daha

²⁶⁹ TBMM TD, D.9, C.13, B. 35, 04.02.1952, 29.

²⁷⁰ TBMM TD, D.9, C.13, B. 46, 24.02.1952, 673.

başlangıç olduğunu belirtmiştir. Nasuhioğlu hakimlerin tayini konusunda da ıslah çalışmalarının devam ettiğini ve yüksek meclisi tatmin edecek bir formülle geleceklerini söylemiştir.²⁷¹ Çoruh Milletvekili Abbas Girgin'in mahkumların yol çalışmalarında kullanılması konusundaki sorusuna, her yerde değil imkanı olan yerlerde çalıştırıldıklarını çünkü bu sırada kuvvetli bir güvenliğe de ihtiyaç duyulduğunu aktarmıştır

Tokat Milletvekili Zihni Betil'in Yargıtay'da teşkili kararlaştırılan iki hukuk dairesinin kurulmasının neden geciktiği sorusuna Rükneddin Nasuhioğlu 1 yıl içinde açılan diğer hukuk daireleri hakkında bilgi verdikten sonra bahsi geçen iki hukuk dairesinin de yıl içinde açılacağını Yargıtay'a yapılacak tayinlerin bir günde bitecek bir mevzu olmaması nedeniyle zaman aldığını söylemiştir. Fakat Zihni Betil Nasuhioğlu'nun açıklamasını yeterli bulmayınca Nasuhioğlu açıklamasını yineleyip birkaç hafta içinde açılacaklarını söylemiştir.²⁷² Trabzon Milletvekili Salih Esad Alperen de Yargıtay'ın 6. ve 7. Hukuk Dairelerine başkan ve azalarının tayin edilmemesinin ve 65 yaşını doldurmalarından dolayı emekliliğe sevk edilen Yargıtay başkan ve üyelerinin ne gibi kısıtlara tabi tutulduğunu Adalet Bakanına sormuştur. Rükneddin Nasuhioğlu 60 yaşını dolduran Yargıtay üyelerinin emeklilik işlerinin Emeklilik Kanunu'na göre yapıldığını hiçbiri için ayrı muamele yapılmadığını, eğer göreve devam edenler olmuşsa da kanuna göre görevde kalmalarının faydalı bulunmasından kaynaklandığı açıklamasını yapmıştır.²⁷³

İstanbul Milletvekili Sani Yaver, temyiz mahkemesine bir senede gelen ve sonuçlandırılan davaları ve temyiz mahkemelerinde çalışan memurların durumlarıyla ne derece alakadar olduğunu sormuştur. Adalet Bakanı şu cevabı vermiştir:

“Efendim, muhterem Profesör Sani Yaver arkadaşımızın adalet işleri ve mahkemeleri hakkında gösterdiği hassasiyet hakikaten kendi düşünceleri ve şahsına münhasır bir mevzudur. Ama mevzuun ehemmiyeti itibariyle gösterdikleri hassasiyet ayrıca bizi ikaz bakımından şayanı teşekkürdür. Şimdi mahkemelerde işlerin çoğalması iki esasa taallük eder: 1.Mevcut kanuni mevzuatımızın bu işi tanzim edecek şekilde ayarlanması; 2. İdari tedbirlerle bu işin tanzimi. Yüksek Meclisin Adalet Komisyonuna takdim edilen lâyhalar ve elimizde bulunup bu sene behemehal TBMM'ye takdim edilecek olan iki lâyiha, mevzuat bakımından, işlerin tanzimi için en büyük müeyyide olacaktır. istinaf mahkemelerinin kurulmasıyla, temyiz mahkemelerinin işleri biraz daha tahdit edilmiş olacaktır. 1952 yılında istinaf mahkemeleri teşkili de kabul edilirse temyiz işi hafifleyecektir ve daha büyük bir içtihat müessesesi olmak vasfını daha kuvvetle elde etmiş bulunacaktır. Mahkemelerin bina bakımından vaziyetlerine gelince Sayın Profesör bunda tamamen haklıdır. Şüphesiz bu adalet dairelerimiz adaletin vasfı alisiyle kabili telif olmayacak

²⁷¹ TBMM TD, D.9, C.13, B. 46, 24.02.1952, 677.

²⁷² TBMM TD, D.9, C.15, B. 67, 02.05.1952, 7.

²⁷³ TBMM TD, D.9, C.13, B. 69, 07.05.1952, 110

bir vaziyettedir. Bu bakımdan yüksek adaletin vasfına lâayık binalarla memleketimizi teçhiz etmek yolunda ve programındayız. Geçen sene dört beş daire yaptık. Bu sene de buna devam. Sayın Profesöre bir sene daha müsaade buyurmasını rica edeceğim. Bu bir sene, kendilerini daha müsterih kılan bir netice verecektir."²⁷⁴

Milletlerarası Kadın Hukukçular Teşkilatı tarafından tertip edilen Kadın Hukukçular Kongresi'nin 7.'si İstanbul Teknik Üniversitesinde Adalet Bakanı Rükneddin Nasuhioğlu'nun açılış konuşmasıyla açılmıştır. Bir gün sonra Ankara'ya dönen Adalet Bakanı "Milletlerarası Kadın Hukukçular Kongresinin bu defa İstanbul'da toplanması bizim için şeref kaynağıdır. Birleşmiş Milletler camiası içinde yer alan Demokrat Türkiye hukuk kaidelerini tahakkuk ettirmek yolunda kongrenizden esaslı faydalar temin edecektir. Kongremizin vardığı müspet neticelerden elbette ki istifade edeceğiz" demiştir.²⁷⁵

Dönemin Ulus gazetesinin 2 Ekim 1952 tarihli nüshasında çıkan bir yazıda Rükneddin Nasuhioğlu'na hitaben umum müdürlerinin tavsiyesiyle tayinler yapılmış olup olmadığı sorulmuştur. Bunun üzerine Adalet Bakanı mevcut Hakimler Kanunu'nun eski iktidar zamanında çıkarıldığını, kanunun teminatlı ve teminatsız hakimlerle savcılarının nakil ve tayin salahiyetini Adalet Bakanına verdiğini kendisinin de yetkileri dahilinde bir komisyon oluşturarak tayinleri gerçekleştirdiğini söylemiştir.²⁷⁶ 8 Kasım 1952'de de Rükneddin Nasuhioğlu Adalet Bakanlığından istifa etmiştir.²⁷⁷

Mecliste hukuki konularda söz alan bir diğerk milletvekili Zeki Erataman olmuştur. Erataman, TBMM'ye sunulan kanun teklif ve tasarılarının sözlü sorulardan önce görüşülmesi hakkında bir önerge sunmuş ve TBMM tarafından kabul edilmiştir.²⁷⁸

Adiye Vekâleti 1954 yılı bütçe görüşmelerinde Rükneddin Nasuhioğlu da söz almış ve ihtiyaç olan yerlerde seyyar mahkemeler kurulmasının sulh mahkemelerinin uzlaştırıcı vasıfları dikkate alındığında oldukça faydalı olacağını söylemiştir.²⁷⁹

4.2.1.1. Af Kanunu

Cumhuriyetin kuruluşundan günümüze kadar pek çok kez Af Kanunu çıkarılmıştır. Genel itibariyle devletin af ilanı, suç ve mahkûmiyetleri ortadan kaldırarak unutmaları anlamına gelmektedir. Aflar genel ve özel olarak ikiye ayrılmaktadır. Genel af cezayla birlikte suçu da ortadan kaldırırken, özel af yalnızca cezayı ortadan kaldırır. Genel af, esas

²⁷⁴ TBMM TD, D.9, C.16, B. 87, 19.06.1952, 336.

²⁷⁵ (5 Temmuz 1952). *Milliyet*, 2.

²⁷⁶ (4 Ekim 1952). *Milliyet*, 1.

²⁷⁷ (8 Kasım 1952). *Milliyet*, 1.

²⁷⁸ TBMM TD, D.9, C.19, B. 35, 30.01.1953, 520.

²⁷⁹ TBMM TD, D.9, C.28, B. 48, 23.02.1954, 708.

itibariyle geçmişin unutulması anlamına gelirken özel affin esası ise bir suçu bağışlamak, mazur görmek ve affetmek şeklinde izah edilebilir.²⁸⁰

Genel aflar çoğunlukla politik krizlerden sonra çıkarılmış bu sayede insanları yatıştırmak, toplum huzur ve sükûnunu sağlamak amaçlanmıştır.²⁸¹ 1923 ve 1933 yıllarında çıkarılan iki genel aftan sonra uzun süre bir genel af gündeme gelmemiştir.²⁸² Ta ki II. Dünya Savaşı'nın yaşandığı yıllara kadar. Türkiye fiilen savaşa girmese de beraberinde getirdiği her sorunu yaşamıştır. Savaş yıllarında ülkenin içinde bulunduğu buhran toplumda suç oranını endişe verici derecede arttırmış hapisaneler dolmuştur. Savaş sona erdikten sonra dönemin iktidarı Cumhuriyet Halk Partisi savaş ortamının neden olduğu problemlerin etkisiyle hapse giren vatanlar için bir af düşüncesine girmiş ve TBMM'ye de taşımıştır. Fakat maddeler ve affin kapsamı konularında uzlaşmaya varılamadığı için sonuç alınamamıştır.

Af meselesi DP'nin de seçimden önce ve seçimden sonra üzerinde durduğu konulardan birisi olmuştur.²⁸³ Parti, iktidarının ilk yılında verdiği sözü tutmuş ve bir genel af ilanında bulunmuştur. Adalet Bakanlığınca “Bazı Suç ve Cezaların Affı Hakkındaki Kanun” tasarısı 30 Haziran 1950 tarihinde TBMM'ye sunulmuştur. Fakat bu af diğerlerinden farklı olarak görüldüğü üzere genel af ismini taşımamaktadır. Ancak içeriği itibariyle genel bir aftır. Genel af isminin verilmemesinin nedeni, tecil hükmünün tasarıya eklenmesidir. Tecil hükmü ile suç işleyen hükümlülerin yeniden o suçu işlemeleri halinde eski cezaları ile birlikte cezalarını çekecekleri için genel af ismi verilmemiştir. Çünkü genel afta suç ve ceza tamamen ortadan kaldırılmaktadır.²⁸⁴

Af konusunda Trakya milletvekilleri de söz alarak zaman zaman görüş bildirmişlerdir. Bu milletvekillerinden IX. dönem Tekirdağ'dan TBMM'ye giren Şevket Mocan, DP iktidara gelir gelmez Mayıs 1950'de konuyla alakalı ilk tavrini veren kişi olmuştur.²⁸⁵ Şevket Mocan Af Kanunu çıkarılmasındaki gerekliliği, milletin kendisini şimdiye kadar idare edenleri cezalandırması mahiyetinde değerlendirerek “Millet bize de çok büyük vazifeler ve mesuliyetler yükleyerek ana davaları halle memur etmiştir.

---

²⁸⁰ Keyman, S. **Atatürk Hukukunda Af (Genel Af-Özel)**. Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 42.

²⁸¹ Soyaslan, D. (2001). “Af”. **Anayasa Yargısı Dergisi**, 18, 416.

²⁸² Dokuyan, S. “1950 Yılında Çıkarılan Genel af ve Yansımaları,” **TURAN-SAM**, 36, 691.

²⁸³ (25 Mayıs 1950). **Zafer**, 1.

²⁸⁴ Dokuyan, S. “1950 Yılında Çıkarılan Genel af ve Yansımaları,” **TURAN-SAM**, 36, 694.

²⁸⁵ (24 Mayıs 1950). **Milliyet**, 5.

Bugünkü muazzam inkılabı geniş kapsamlı bir ayla süslemek Demokrat Parti Milletvekillerine düşen bir vecibedir.” demiştir.²⁸⁶

Af Kanunu'nun TBMM'de görüşüldüğü sırada söz alan Şevket Mocan Af Kanunu'nun içine komünizm dolayısıyla siyasi suçlu bulunan kişilerin de girmesi konusunda Adalet Bakanının açıklamalarını eleştirmiştir. Bakan tarafından Ceza Kanunu'nda komünizme ait bir maddenin olmadığı söylenmesi üzerine Mocan şunları söylemiştir:

Komünizme ait Ceza Kanunu'nda bir madde yokmuş. Bu, beni titretti. Hukukçu olmadığım halde bu hususta tekrar tafsilât aldım. Ceza Kanunu'nda komünizmi tecziye edecek madde olmamakla beraber himaye eder madde var. Arkadaşlar, ben öteki arkadaşlarımla nokta-i nazarını kabul etmeyeceğim. Ve fantezi cümlelerle siyasi mahkûmlar şunlar, bunlar gibi güzel cümleler zikretmeyeceğim. Ben komünisti siyasi mahkûm telâkki etmiyorum. Komünist bence vatan hainidir. Çünkü. Komünist vatan tanımaz. Dünya onun vatanıdır, komünist olabilmenin birinci şartı vatan ve milliyeti inkârdır buna vatan hainliği denir.

Arkadaşlar; programımızda sarahatle komünizmi kökünden sileceğiz, diyoruz. Sonra diğer taraftan parti mensubu arkadaşlardan bazıları bu kürsüden, ideolojiymiş, her şeyden önce siyasi mahkûmlar affedilmeliymiş gibi sözler sarf ediyorlar. Arkadaşlar; gençlik her gün tahrip edilmektedir. Üniversitede 500 tane vatansız 16500 temiz Türk gencini elinde oynatıyor. Bunların en büyük tabiyeleri hululdür. Buralar her partinin içine girmişlerdir. İsimleri üzerinde icbar etmeyin. Bütün tabiyeleri budur. Türkiye siyasi tarihinde ilk defa Terakkiperver Fırkasından başlayarak her partinin en yüksek kademelerine hulul etmişlerdi. (Şimdiye kadar ne yaptılar sesleri). Bunlar en yüksek kademelere hulül edip orada bünyeleri çürütmekle mevcut zamanı hazırlarlar²⁸⁷

Konuşmasının devamında Komünizmi ülke için en büyük tehdit olarak gördüğünü söyleyen Mocan 20-25 yıldan beri sakat kanunlar vasıtasıyla bu kişilerin ülkeyi yıkmaya devam ettiklerini iddia etmiştir.²⁸⁸ Hükümetin Af Kanunu ile beraber bir satırlık “ Komünist haini vatandır, cezası idamdır.” şeklinde sarı ve vaat edilen şekliyle getirmesini temenni ettiğini söylemiştir.²⁸⁹

Af Kanunu çıktığı dönemde İçişleri Bakanı Demokrat Parti IX. dönem Edirne Milletvekili olan Rükneddin Nasuhioğlu 'dur. Nasuhioğlu TBMM'de Erzurum Milletvekili Sabri Erduman'ın Af Kanunu'nun 2. maddesinde yazılı olan kız ve kadın kaçırma suçundan mahkûm olan vatandaşların da aftan istifade etmelerini istemesi üzerine söz almıştır.

²⁸⁶ (24 Mayıs 1950). **Cumhuriyet**. 1.

²⁸⁷ **TBMM TD**, D.9, C.1, B. 22, 633.

²⁸⁸ (14 Temmuz 1950). **Cumhuriyet**. 1.

²⁸⁹ **TBMM TD**, D.9, C.1, B. 22, 634.

*Arkadaşlar, cebrî olsun, calî olsun kız kaçırma vakalarının geniş bir müsamahaya maruz kalması, tatbikat bakımından memleketin içinde bazı huzursuzluk yaratabilir. Bunun için bilhassa teşkilâtımızdan, yani zabıta teşkilâtımızdan uzak bulunan yerlerde bir de böyle istisna kabul edilecek olursa memleketimizin bilhassa zabıta teşkilâtından uzak yerlerinde tatbikat bakımından çok geniş rahneler açabilir. Calî olsun, cebrî olsun kız kaçırma vakalarından büyük hâdiseler çıkabilir, cinayetlere meydan verebilir. Bu itibarla bu istisnaiyetin kabulünün, memleketin dahili nizamı ve huzuru için yerinde olmadığını düşünüyorum.*²⁹⁰

TBMM’ de görüşmeler tamamlandıktan sonra “Bazı Suç ve Cezaların Affı Hakkında Kanun” oy birliği ile kabul edilmiştir.²⁹¹ Af Kanunu’nun bu kadar hızlı çıkması ve erken karara bağlanmasının nedeni Ramazan Bayramı’ndan önce hemen yürürlüğe sokularak, mahkûmların Ramazan Bayramı’ndan önce tahliyesinin düşünülmesidir.²⁹² Fakat hapisshanede yaşamaya alışan mahkûmlar tahliye edildikten sonra çoğunlukla toplumda kabul görmeyen ve iş bulma ihtimali zor olan kişiler oldukları için ekonomik ve sosyal sorunlar yaşamışlardır. Pek çoğu da aynı suçları yeniden işleme eğilimi göstererek tekrar cezaevlerine dönmüştür.

Kısmi genel affın yanında 1952 yılında Af Kanunu’nun 7. maddesindeki vergi cezaları tabirinin muhtevasına Gümrük Kanunu’nda yazılı bulunan para cezalarının da dâhil olup olmayacağını yorumlanmasına dair Başbakanlık Tezkeresi ve Adalet, Maliye, Gümrük ve Tekel, Bütçe Komisyonları raporları TBMM’ye sunulmuş burada IX. dönem Kırklareli Milletvekili Fikret Filiz görüşmeye konu olan vergi ve cezaların miktarlarını sormuştur.²⁹³

1954 yılı Mart ayında Bolu Mebusu İhsan Gülez ve 3 arkadaşının, orman suçlarından mütevellit bazı cezaların affı hakkında kanun teklifi üzerine Tekirdağ Milletvekili Şevket Mocan söz almış ve orman suçlarıyla ilgili çıkarılması düşünülen affı bir zümre ve bir sınıfın sanıkları ve mahkûmları hakkında çıkarılacak hususi bir af olarak değerlendirip eleştirerek şunları söylemiştir:

Affı umumi değil, bir sınıf ve bir zümrenin affı üzerindemiz. Acaba Yüksek Meclis, apartmanlardan bir halı, bir kurşun boru çalanı affetmiyor da; böyle orman suçlusu ve mahkûmunu istisna ederek affa neden lüzum görüyor? Ne gibi bir esbabı mucibe düşündü ve bunu getirdi? Çünkü bu suçluların kanunun bile meşru tanıdığı mazur suçlular olduğunu kabul ediyor, bu kanunu önümüze getiriyor.

²⁹⁰ TBMM TD, D.9, C.1, B. 22, 674.

²⁹¹ TBMM TD, D.9, C.1, B. 23, 14.07.1950, 792.

²⁹² Dokuyan, S. “1950 Yılında Çıkarılan Genel af ve Yansımaları,” **TURAN-SAM**, 36, 697

²⁹³ TBMM TD, D.9, C.18, B. 15, 181.

Şevket Mocan sözlerini bitirirken affedilmek istenilen suçların ortaya çıkış nedeninin en büyük sorumlusu olarak yürürlükteki orman rejimini göstermiş ve DP'yi seçim vaadini yerine getirmemekle suçlamıştır.²⁹⁴

4.2.1.2. Atatürk'ü Koruma Kanunu

Demokrat Parti muhalefette olduğu dönemde seçim kampanyası boyunca ezanın yeniden Arapça okunmasını sağlayacaklarını söylemişti. Ve iktidara geldikten sonra ilk yaptığı işlerden birisi söz verdiği gibi Arapça ezan yasağını kaldırmak olmuştur. Bu değişiklik bazı çevrelerce yanlış anlaşılaraq Atatürk devrimlerinin birer birer ortadan kaldırılacağı şeklinde yorumlanmıştır.²⁹⁵ Çünkü Türkiye Cumhuriyeti'nin ilanından itibaren Atatürk ilke ve devrimlerini benimsememiş kişiler, kurulan her muhalefet partisinin içine dahil olmamaya çalışmış ve zaman zaman başarısız olsalar bile faaliyetlerini bu partilerin çatısı altında sürdürmeye devam etmişlerdir. Bu grubun, kuruluş sürecinden iktidara gelişlerine kadar Demokrat Parti içinde de yer edinmeye çalıştıkları bir gerçektir. Fakat konu ile alakalı asıl kargaşayı başlatan ve halkta infiale neden olan hadiselerin başlangıcı Kuzey Afrika kökenli olan Ticani tarikatının irticai faaliyetleri olmuştur. Heykel ve büstleri birer put olarak algılayan ve dinle bağdaştıran tarikat mensupları ülkedeki bütün Atatürk heykellerinin yok edilmesi gerektiği fikrine sahipti.

1951 yılı saldırıların yoğunluk kazandığı bir dönem olmuştur. Birçok şehirde peş peşe Atatürk büstlerine ve onun manevi varlığına saldırılar olmaya başlamış, kısa süre içerisinde de ülkenin çeşitli bölgelerinde yirmi kadar Atatürk büst ve heykeli tahrip edilmiştir. Saldırıları devlet kademeleri tarafından görmezden gelinmemiş Atatürk'ün son Başbakanı ve dönemin Cumhurbaşkanı Celal Bayar, Kırşehir'deki büste yapılan saldırıya tepki olarak, Çankaya'da Atatürk Köşkü'nde bulunan büstü Kırşehir'e göndermiş ve büst törenle açılmıştır.²⁹⁶ Yine yaşananlara yönelik ülke genelinde geniş çaplı protesto ve kınamalar yapılmış özellikle Türkiye Milli Talebe Federasyonu "Atatürk İnkılaplarını Koruma Kanunu" çıkarılmasını istemiştir.²⁹⁷

Demokrat Parti yöneticileri gelen talepleri dikkate alarak daha büyük sorunların önüne geçmek adına "Atatürk'ü Koruma Kanunu" çıkarılmasına karar vermiştir. Fakat bu karar daha TBMM'ye gelmeden Adalet Komisyonunda aralarında Tekirdağ Milletvekili İsmail Hakkı Akyüz'ünde bulunduğu bir kısım milletvekili tarafından eleştirilerek ret oyu

²⁹⁴ TBMM TD, D.9, C.29, B. 64, 798.

²⁹⁵ Albayrak, a.g.e., 226.

²⁹⁶ (2 Mart 1951). *Milliyet*, 3.

²⁹⁷ (22 Mart 1951). *Milliyet*, 1.

almıştır. İsmail Hakkı Akyüz ret oyu kullanmasının nedenini kanunun usule aykırı bir şekilde tanzim edilmesi olduğunu belirtmiştir.²⁹⁸ Kanun Demokrat Parti yöneticileri tarafından bizzat desteklenmesine rağmen komisyonda ancak 7'ye karşı 9 oyla kabul edilmiş hatta daha sonra Adalet Komisyonundaki milletvekilleri oylamanın hatalı olduğunu itirazlarının kabul edilmesi gerektiğini savunmuşlardır. Demokrat Parti yöneticileri, bu kanunla hem Atatürk'ün heykellerini ve reformlarını korumayı, hem de DP'ye iftira edilmesini önlemeyi amaçlamışlardır.²⁹⁹ Fakat Demokrat Parti kadroları ve yöneticileri bu konuda topyekûn görüş birliği içinde olmamış kimi zaman kendi içlerinde yaşadıkları eleştiri ve tartışmaları da TBMM tutanaklarında göze çarpmaktadır.

Günümüzde hala yürürlükte bulunan 5816 numaralı "Atatürk Aleyhine İşlenen Suçlar Hakkında Kanun" Demokrat Parti IX. dönem Edirne Milletvekili Rükneddin Nasuhioğlu'nun Adalet Bakanlığı döneminde hazırlanmıştır.³⁰⁰ Nasuhioğlu kanunun Demokrat Parti içindeki en yüksek savunucularından birisi olmuş ve kabulü için yoğun çaba harcamıştır. Nitekim kanunun TBMM'de görüşüldüğü sırada muhalif milletvekilleri tarafından birçok eleştiriye maruz kalmıştır. Hatta bu vekiller TBMM'de sırasıyla düşüncelerini dile getirirken sorularına ve eleştirilerine Rükneddin Nasuhioğlu bir bakan olarak değil bir milletvekili olarak cevap vermek istediğinde konuşması engellemeye çalışılmış ve kanuna uygun hareket etmediği yönünde milletvekillerinden Cevdet Soydan (Ankara), Hüseyin Balık(Zonguldak) Hamdi Orhon(Trabzon), Nurettin Ertürk(Sivas), Mehmet Kamil Boran (Mardin) ve Kemal Türkoğlu (Mardin) tarafından suçlanmıştır.³⁰¹ Nihayetinde tepkiler arasında söz aldığı anda şunları söylemiştir:

Arkadaşlar, yüksek huzurlarınızda takdim etmiş olduğumuz bu kanun tasarısı hakkında gerek Adalet Encümeninde, gerekse matbuatta uzun münakaşalar oldu ve türlü yazılar çıktı. Malûmu âliniz bundan birkaç zaman evvel, 15 gün içinde memleketin muhtelif yerlerinde Atatürk büstüne, resmine birçok tecavüzler vaki oldu. Biz bu tecavüzlerin mahiyeti ve manası önünde yüksek huzurunuzda bu kanunu getirmek lüzumunu hissettik. Şüphesiz ki, bu kanunun lehinde ve aleyhinde beyan olunan bütün mütalaalar hukuki kıymeti haiz olabilir. Fakat şu noktayı bilhassa arz etmek isterim ki, tenkit olunan mevzular bilhassa 2 - 3 noktaya inhisar etmektedir. Biri; kanunun Anayasa'ya mugayir olduğu, yine Anayasa'nın bir maddesine istinat edilerek, ileri sürülmektedir. İkincisi de; antidemokratik olması bahis mevzuudur. Üçüncüsü ise; bir şahıs için bir kanun yapılamayacağı mevzuudur. Kanunun Anayasa'ya mugayir olması meselesi; bir telâkki tarzından çıkıyor. Biz bu kanunu serk ederken böyle bir tearuz ve böyle bir vaziyet görmüş değiliz. Onun için bu kanunun Anayasa'ya mugayir olduğunu kabul etmiyoruz. İkinci bir mesele ise; dendi

²⁹⁸ (24 Temmuz 1951). **Milliyet**, 1.

²⁹⁹ Ahmad, **a.g.e.**, 66.

³⁰⁰ (24 Mart 1951). **Milliyet**, 1.

³⁰¹ **TBMM TD**, D.9, C.7, B. 72, 50.

ki, şahıs için kanun çıkmaz. Bu kanun antidemokratiktir. Eğer bir kanun, manası ve emri itibariyle bir ferde veya cemiyete bir hususu men ediyorsa yahut bir kanunun manası cemiyete veya ferde haksız bir külfet ve bir mükellefiyet tevdi ve tahmil ediyorsa bu çeşit kanunları demokrasiye uygundur veya değildir manasına almak ve düşünmek lâzımdır. Bundan antidemokratik denecek bir mana nasıl çıkar, bunu anlayamadım...Atatürk yaşamış olsaydı bu kanunu huzurunuzda getiremezdik. Yirminci asrın ortasından çıkıp bu memlekete en geniş medeniyet ve inkişaf yolunu veren Atatürk'ün inkılâplarına ve rejimine vâki olacak tecavüzleri durdurmak mevzuundayız.³⁰²

Nasuhioğlu'nun da sözlerinden anlaşıldığı gibi Komisyonunda ve TBMM'de kanuna muhalefet edilmesinin görülen ana nedenleri Anayasa'ya aykırı olması, antidemokratik olması ve şahıs için kanun yapılamayacağıdır. Fakat Adnan Menderes tasarımı savunmuş kanunun Atatürk'ün değer ve inkılaplarını korumayı amaçladığını, ifade özgürlüğünü değil hakaret özgürlüğünü kısıtladığını belirtmiştir.³⁰³

Rükneddin Nasuhioğlu Atatürk Hakkında İşlenen Suçlar Hakkında Kanun tasarısının amacını Anadolu Ajansı'na verdiği bir demeçte şöyle açıklamıştır:

“Bilindiği gibi büyük Atatürk'e haksız yapılan herhangi bir tarizin takip olunabilmesi için umumi hükümler gereğince ancak varisler tarafından dava açılması icap eder. Hükümetin hazırladığı tasarı ise hususi kanun mahiyetindedir ve Atatürk'ün yüksek manevi şahsiyeti bu suretle millet iradesinin mahsulü olan kanunun himayesine bırakılmış olacaktır.”³⁰⁴

En nihayetinde Atatürk Kanunu 31 Temmuz 1951'de kabul edilerek Resmi Gazete'de yayınlanmıştır. Kanunda “Atatürk'ün hâtırasına alenen hakaret eden veya söven kimse bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Atatürk'ü temsil eden heykel, büst ve abideleri ve yahut Atatürk'ün kabrini tahrip eden, kıran, bozan veya kirleten kimseye bir yıldan beş yıla kadar ağır hapis cezası verilir. Yukarıdaki fıkralarda yazılı suçları işlemeye başkalarını teşvik eden kimse asıl fail gibi cezalandırılır.” maddesi yer almış ve takibat cumhuriyet savcılarında bırakılmıştır.

4.2.1.3. CHP'nin Mallarının Hazineye Devredilmesi Hakkında Kanun

Cumhuriyet Halk Partisi Atatürk tarafından kurulan ve 1938 yılında ölünce kadar genel başkanlığını yaptığı bir parti olarak Atatürk'ün vasiyetinden pay almıştır. Ayrıca uzun süren tek parti döneminde iktidar tekeli ve yönetimin iç içe geçmiş olması sayesinde zengin bir örgüt haline gelmiştir. Serveti arasında Atatürk'ün arazi, para ve İş

³⁰² TBMM TD, D.9, C.7, B. 72, 50

³⁰³ TBMM TD, D.9, C.7, B. 12, 56-60.

³⁰⁴ (24 Mart 1951). Milliyet, 1.

Bankasındaki büyük bir hisseden oluşan maddi mirası da vardı.³⁰⁵ Bir süre sonra kendi içinden kopan ve en büyük rakibi olan Demokrat Parti iktidarı devralmış fakat CHP'nin bir gün yeniden iktidara gelmesinden içten içe hep çekinmiştir.³⁰⁶ CHP'lilerin bir sonraki seçimlere kadar güçlenecekleri ve kazanacakları düşüncesi düşmanlarını hiçbir zaman küçümsemelerine fırsat vermemiştir.³⁰⁷ Özellikle bu noktada DP mensuplarının CHP'nin mal varlığını kullanarak yeniden yönetimi ele geçirebilmesi korkusu bu malvarlığıyla ilgili bir takım faaliyetlerin de başlamışına neden olmuştur.

CHP'ye bağlı en önemli kuruluşlardan birisi olan Halkevleri siyasi bir kurum olmaktan uzaktı. Fakat CHP mallarının hazineye devrinin başlangıcı noktasında Halkevleri yer almıştır. 12 Aralık 1950 tarihinde Niğde Milletvekili Nuri Yurdakul, DP Meclis Grubunda yaptığı konuşmada I.TBMM binasının 1926'dan itibaren CHP tarafından genel merkez binası olarak kullanıldığını bu tarihi binanın müze haline getirilmesi durumunda kendisinde bulunan Atatürk'e ait eşyaları müzeye koymak istediğini söylemesi DP'nin CHP mal varlığı ile ilgili gelecek planları hakkında o dönemin siyasi çevresine sinyal vermiştir.³⁰⁸

Başbakan Adana Menderes CHP mal varlığının hazineye devri konusunda ilerleyen dönemde gericilik ithamıyla aleyhlerine bir suçlama gerçekleştirmemesi düşüncesiyle sert söylemler ve iddialardan kaçınmasına rağmen parti içerisinde aşırıya kaçan isteklerde bulunan ve kimi zaman partiyi zora sokan milletvekilleri de vardı. Bunlardan ikisi IX. dönemde Tekirdağ'dan TBMM'ye giren Zeki Erataman ve Şevket Mocan'dır.

1950 seçimlerinden önceki süreçte DP seçim propagandaları içinde geniş yer bulan bazı banka ve teşekküllerin CHP'ye yüklü bağışlarda bulunduğu iddiası³⁰⁹ seçimden sonra Şevket Mocan tarafından 30 Mayıs 1950'de TBMM'ye sunulmuştur:

1950 seçimlerinden evvel, Sümerbank Genel Müdürlüğü, CHP'ye büyük bir bağışta bulunmuştur. Adana Pamuklu Sanayii müessesesine, 1950 senesinin üçüncü ayındaki dekontunda sarahaten Genel Müdürlüğün CHP'ye bağışından hissesine isabet eden 50 bin lira diye yazılı olması ve bunun da mizan cetveline geçmiş bulunması, bu bağışın inkârına imkân vermemektedir. Sümerbank idaresinde 30'dan fazla fabrika olduğuna nazaran:

1. Diğer fabrikaların hissesine de isabet eden bağış var mıdır"?
2. Bu bağışın yekûnununun açıklanmasını,

³⁰⁵ Zürcher, E. (2000). **Modernleşen Türkiye Tarihi**. (Çev. Y. Gönen). İstanbul: İletişim Yayınları, 324.

³⁰⁶ Albayrak, a.g.e., 208.

³⁰⁷ (25 Mayıs 1950). **Zafer**, 1.

³⁰⁸ Albayrak, a.g.e., 209.

³⁰⁹ (15 Haziran 1950). **Cumhuriyet**. 3.

3. Neye istinaden yapıldığını,

4. CHP'ye bağışta bulunan Genel Müdürlük, prim üzerine maaş alan satış memurlarına, 1950 senesine kadar % 5 verdiği primi, 1950 de % 3 e indirmiştir. Geçen sene ayda 180 lira alan memur, bağış senesi 140 lira maaş almaktadır. Bir gün gelmediği için yevmiyesine isabet eden miktarın bir kaç misli de primden kesilmektedir. Bu hususta bir memura verilen dekont ilişiktir. Bu kesintiler, bu bağışın temini için mi yapılmaktadır?

5. Milletın parası olan bu bağışın istirdat edilip edilmeyeceğinin, İşletmeler Bakanı tarafından sözlü olarak cevaplandırılmasını rica ederim.³¹⁰

Şevket Mocan'ın sorusuna işletmeler bakanı Muhlis Ete cevap vermiştir. Bakan CHP Genel Sekreterliğinin Sümerbank'a yazdığı mektupta CHP'nin yıllardan beri korumakta olduğu muhtaç çocuklara yardım için bağışta bulunulmasını ve mümkünse geçen yıla nazaran daha geniş bir yardımın İş Bankasındaki cari hesaba yatırılmasını istemiştir şeklinde açıklama yapmıştır. Ayrıca Halkevleri açılış yıl dönümünde tertip edilecek sergilerde Sümerbank'ın temsilini sağlamak üzere 10 bin lira ödenek de yine CHP ye verilmiştir demiştir.³¹¹ Söz alan Şevket Mocan bu bağışların her yıl düzenli alındığını bunun bağış değil haraç olduğunu söylemesi üzerine bir kısım milletvekili tarafından alkışlanmıştır. Sözlerine devam eden Mocan "Bu bağışlar denildiği yere harcansaydı TBMM ile Ankara Palas arasındaki cemiyetimizin yüz karası 7 yaşındaki çocukları, gece saatlerinde dilenen yavrucakları kurtaracak kaç müessese kurulurdu senelerden beri." demiştir.³¹²

Çeşitli münakaşalardan sonra 12 Aralık 1950'de Hükûmet, CHP merkez binasına el koymuştur. Fakat bir süre CHP'nin malları konusu bu dönemde yaşanan hükümet bunalımı nedeniyle rafa kaldırılmıştır. İç politikadaki birçok problem çözüme kavuşturulduktan sonra 6195 sayılı kanunla CHP'nin mal varlığı devlet hazinesine devredilmiştir.³¹³

CHP'nin malları DP grubunda görüşülürken içlerinde Zeki Erataman'ın da bulunduğu bir grup milletvekili CHP'nin bütün mallarının geri alınmasını istemiştir. Hatta Zeki Erataman hükümet mensupları hakkında ağır sözler sarf etmiştir. Bunu üzerine Şevket Mocan " Bravo Zeki seni haysiyet divanına davet ediyorum" diye bağırmıştır. Başbakan Adnan Menderes ise konuyla ilgili ne söylenirse söylensin son kararı TBMM'nin alacağını ve meselenin orada tartışılması gerektiğini belirtmiştir.³¹⁴

³¹⁰ TBMM TD, D.9, C.1, B. 15, 313.

³¹¹ Bunun üzerine DP sıralarından "Kitabına uydurmuşlar" sesleri gelmiştir. (1 Temmuz 1950). **Cumhuriyet**.

³¹² TBMM TD, D.9, C.1, B. 15, 314.

³¹³ **Resmi Gazete**, 16 Aralık 1953.

³¹⁴ (10 Haziran 1953). **Milliyet**, 1.

4.2.2. Basın Alanındaki Faaliyetler

Takvim-i Vakayı ve Tercüman-ı Ahval 'in çıkarılması ile başlayan Türk basın tarihi Meşrutiyet'ten başlayarak sancılı bir geçmişe sahip olmuştur. Türkiye Cumhuriyeti'nin ilanından sonra da basın hiçbir zaman uzun süre istenen durumda kalamamış değişen siyasi tavırla birlikte mutlaka yön değiştirmiştir. Özellikle II. Dünya Savaşı'ndan sonra tek parti yönetimine karşı basın tarafından tavır alınmasının DP'nin iktidara gelişinde önemli bir rol oynadığı yadsınamaz bir gerçektir. Çünkü dönemin gazetecileri büyük bir çoğunluk halinde bir kurtarıcı olarak gördüğü DP'nin yanında yer almış ve iktidara gelmesi için desteklemiştir. Bunun karşılığı olarak da demokratlar yönetime geçtiğinde hemen basın hakkında bir kanun tasarısı oluşturmuşlardır. 21 Temmuz 1950'de yürürlüğe giren Basın Kanunu birçok tadilata uğramasına rağmen günümüzde hala kullanılmaktadır.³¹⁵ DP iktidarının ilk yıllarında yaşanan karşılıklı memnuniyet dönemi, ekonominin düzelmemesi ve ülke içinde bir takım sorunların yaşanmasının ardından son bulmuş ve ipler kopmuştur.

DP iktidara geldikten birkaç ay sonra yeni Basın Kanunu'nun yapılacağı söylentileri gazetelerde yer almaya başlarken Şevket Mocan'ın da içinde bulunduğu bazı milletvekillerinin Basın Kanunu'nu tamamen kaldırmak suretiyle, basın suçlarının Ceza Kanunu'nda zikredilen suçlar gibi muameleye tabi tutulması için taktir vereceği yayılmıştır.³¹⁶

Basın Kanunu tasarısını hazırlayan komisyonda bulunan IX. dönem Edirne Milletvekili Mehmet Enginün, Karma Komisyon sözcüsü olarak tasarının TBMM'de görüşülmesi sırasında sorulan soruları cevaplandırmıştır. Seyhan Milletvekili Cezmi Türk gazetelerin mesul müdürlerinde aranması gereken özelliklerin belirtildiği maddeye "hükümlü Komünist olmamak" maddesinin eklenmesini istemiştir. Enginün, komünistlikten suçlu olarak mahkûm olanların Ceza Kanunu'nun 141, 142, 143. maddelerine göre mahkûm olacağını ve sonucunda ağır hapis cezasına tabi olacağı için ağır cezaya çarptırılanların zaten mesul müdür olamayacağını bu yüzden ayrıca belirtmeye lüzum olmadığı görüşünü sunmuştur. Mesul müdürler maddesi ile ilgili Çanakkale Milletvekili Kenan Akmanlar'ın "Neşriyatın muhtelif kısımlarını idare için ayrı mesul müdürler bulundurulabilir." kısmının neden eklendiğini sorması üzerine Mehmet Enginün gazeteciliğin gün geçtikçe ilerlediğini, gazetelerde siyaset, iktisat, çocuk ve spor sayfaları gibi sayfaların yer almaya başladığını bir kişinin de hepsi ile ilgili ihtisas sahibi

³¹⁵ Topuz, H. (2003). **Türk Basın Tarihi**. İstanbul: Remzi Kitapevi, 192-193

³¹⁶ (11 Haziran 1950). **Milliyet**, 7.

olamayacağı için işi ihtisas erbabına vermek maksadıyla böyle bir ekleme yapıldığını belirtmiştir.³¹⁷

Basın Kanunu'nun 13. maddesinde geçen süreli yayınlarda çalıştırılacak muhbir ve muhabirlerin 18 yaşını bitirmiş olması şarttır maddesi ile ilgili TBMM içinden gelen “Başka şart aranmayacak mı?” sorularına komisyon sözcüsü olarak Enginün, muhbir ve muhabirlerin yaptıkları işin haber toplamak olduğunu haber toplayacak bir insanın mutlaka okuryazar olmasının şart olmadığını bu itibarla okuryazarlık veya herhangi bir mektep mezunluğu gibi bir kayıtla sınır koymanın encümenlikçe doğru görülmediğini aktarmıştır. Bunun üzerine Kütahya Milletvekili Necdet Akın “Okuryazar olmayan bir muhbirin vereceği haber nasıl doğru olur ve buna nasıl inanılır?” çıkışında bulununca Mehmet Enginün “Onu gazetenin neşriyat müdürü düşünecek” şeklinde cevap vermiştir.³¹⁸

Mehmet Enginün kanun çıktıktan sonra patron ve mesul müdür arasında yaşanması olası ihtilaflardan bahsederken fikir belirten bazı milletvekillerinin patronları kaşları çatılmış ve mesul müdüre kızgın bir kişi olarak tasavvur etmelerini de eleştirmiştir. Çünkü bu iki konumdaki insanın normalde birbirlerine bağlı ve samimi olduklarını belirterek eğer ikisi geçinemeyecek duruma gelmişse mesul müdürün orada tutunmasına zaten imkanı olmadığını o yüzden konunun bu yönüyle değerlendirilmesi gerektiğini söylemiştir.³¹⁹

Kanun için söz alan Nadir Nadi, Mehmet Enginün'e cevap hakkının önemli olduğunu ama bunun zaman zaman suistimal edildiğini en ufak eleştiri ve medih için cevap vermenin gazetecileri vazifelerini yapamayacak hale getireceğini ayrıca cevaba layık görülmeyen sanat eleştirilerinin hakim karşısına çıkmak için yeterli olup olmadığını sormuştur.³²⁰ Enginün, hakimlerin takdir hakkının kanunla oldukça geniş tutulduğunu fakat alakadar görülmeyen hususlarda pek tabii cevap verilmesine zorlanılmayacaktır demiştir.³²¹ Cevap hakkı konusundaki tartışmalara Trabzon Milletvekili Mahmut Goloğlu da dahil olmuş “Eğer, gönderilen cevaba mesnet tutulan yazı, cevap sahibine cevap hakkı bahsetmiyorsa yargıç mezkûr cevabın neşrinde kanuni mecburiyet olmadığına da karar verebilir” fıkrasını eleştirmiştir. Bunun üzerine Mehmet Enginün şunları söylemiştir:

Efendim, bu hususta umumi bir temayül görmekteyim. Bu temayül şöyledir: Gönderilecek cevabın, evvelce neşredilmiş bulunan cevabı gerektiren yazı ne kadar yer tutuyorsa, o kadar yer tutabilmesini temindir. Eğer hiç alâkası yoksa bir

³¹⁷ TBMM TD, D.9, C.1, B. 23, 14.07.1950, 736.

³¹⁸ TBMM TD, D.9, C.1, B. 23, 14.07.1950, 738.

³¹⁹ TBMM TD, D.9, C.1, B. 23, 14.07.1950, 742-743.

³²⁰ TBMM TD, D.9, C.1, B. 23, 14.07.1950, 744.

³²¹ TBMM TD, D.9, C.1, B. 23, 14.07.1950, 746.

vehimden ibaretse hiç dercedilmesine imkân vermemektedir. Ben bu temayül üzerine bir değişiklik hazırlamışım. Bunları okuyayım müsaadenizle:

Fıkra 4: Gönderilen cevap ve düzeltmede yazı ile ilgisi bulunmayan hususlar mevcut ise veya neşrinden itibaren üç ay geçmişse dercinden çekinilebilir. Bu takdirde çekinmenin sebepleri derhal o yerin sulh ceza yargıçlığına bildirilir. Yargıçlık en geç 24 saatte neşirle alâkalı bulunup bulunmadığını ve müddetin geçip geçmediğine karar verir veya münasip göreceği değişikliği yapar. Yargıçlığın kararı yerine getirilir. Getirilmezse 29. maddede cezası vardır.³²²

Hükümetin Basın Kanunu tasarısında bulunan fakat sonradan “İntihar vakaları hakkında haber çerçevesini aşan ve okuyanları tesir altında bırakacak resimlerin neşri yasaktır. Bu maddeye muhalif hareket edenler 100 liradan 1000 liraya kadar ağır para cezasıyla cezalandırılırlar.” ibaresinin tasarıdan neden çıkarıldığı sorusu sorulmuştur. Mehmet Enginün Ceza Kanunu’nun 454. maddesinde “bir kimseyi intihara ikna eden ve yardım eden kimse” diyerek zaten ceza tayin edildiğini bu itibarla eğer ortada cezalandırılacak bir fiil varsa ilerde Ceza Kanunu üzerinde yapılacak bir değişiklik sırasında 454. maddeye bu husus, bir fıkra halinde geçirilebilir şeklinde cevap vermiştir.

Adalet Bakanı Rükneddin Nasuhioğlu’na da gazetelerde çıkan yazılar ve basın yoluyla yapılan kimi açıklamalar ile ilgili pek çok soru gelmiştir. Bunlardan biri Ağrı Milletvekili Celal Yardımcı tarafından sorulmuştur. Yardımcı, Ulus gazetesinde çıkan TBMM müzakereleriyle ilgili yazılarda DP milletvekillerine ait kısımlarda devamlı ve maksatlı tahrifler yapıldığını ve TBMM otoritesini zedeleyen neşriyatlarla ilgili hükümetin ne düşündüğünü Rükneddin Nasuhioğlu’na sormuştur. Adalet Bakanı, önceki Matbuat Kanunu’nda bu durumun suç olarak yer aldığını ancak 5680 sayılı Basın Kanunu’nda böyle bir hüküm bulunmadığı için takibat yapılamadığını fakat bu durumun tabi ki hiçbir zaman yalan ve tahrifli haber yapmayı meşru kılmayacağını belirtmiştir. Ardından iyi niyetli olmayan bu kişilerin kanunun arkasına sığınarak kabaca istismarda bulduklarını bu duruma karşı tekrar yaptırımlar koymak gerektiğini dile getirmiştir. Memleketin yüksek menfaatlerini gözetmek zorunda olduklarını ekleyen Nasuhioğlu “Particilik gayreti yüzünden bu memleketin yüksek menfaatlerine kıymayı göze alanların içine düştükleri ihtiras girdabının dehşeti karşısında irkilmemek kabil değildir.” diyerek sözlerini noktalamıştır.³²³

İzmir Milletvekili Pertev Arat, Yeni Cephe gazetesi sahibi Osman Hamit Tad’ın Yeni İstanbul gazetesi sahibi Habip Edip Türehan’a neşren hakaret suçundan aldığı infazın

³²² TBMM TD, D.9, C.1, B. 23, 14.07.1950, 749.

³²³ TBMM TD, D.9, C.10, B. 4, 14.11.1951, 91-92.

neden gerçekleşmediğini sormuştur. Sorusuna Adalet Bakanı Rükneddin Nasuhioğlu, Osman Hamit Tad'ın İstanbul Toplu Basın Mahkemesinde yapılan duruşmada üç ay hapis ve 300 lira ağır para cezası ile cezalandırıldığını fakat mahkûmun yerinde bulunmadığını bir süre sonra Ankara'da Hamit Tad hakkında ihbar alındığını belirtmiştir. Ankara Cumhuriyet Savcılığınca, cezası infaz edilmek üzere kendisine davetiye gönderildiğini ve mahkûmun bir dilekçe ile "İstanbul'daki matbaasını Ankara'ya nakledeceğinden infazın geri bırakılmasını istediğini, bu mazeretin de doğru olduğu yetkili makamlarca onaylanınca Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nun 400. maddesine göre cezanın 13 Kasım 1951 tarihinden itibaren dört ay müddetle geri bırakılmış olduğunu söylemiştir.³²⁴

Basın Kanunu'nun 36. maddesinde bulunan basın yolu ile işlenmiş suçlar tabirinin yorumlanması hakkındaki önerge münasebetiyle söz alan Rükneddin Nasuhioğlu, bir maddenin veya hükmün mahalli yorumunun olmasının hakim in veya alakadarların bir şüphesinin olmasına bağlı olduğunu, şimdiye kadar mahkemelerce verilen kararlarda içtihat farkının olmadığını, kanunun gayet açık olduğunu dile getirmiştir.³²⁵ Bu konuşmadan bir yıl sonra 6 Şubat 1953'te Basın Kanunu'nun 36. maddesinde tekrar tadil gerçekleştirilmek istenince, eğer bir önceki yıl istenen tefsir yerine getirilse idi meselenin tekrar gündeme gelmeyeceği imasında bulunulmuş, Nasuhioğlu da meselenin bir tefsir değil tesis meselesi olduğunu söyleyip bu çerçevede hareket edilmesi istemiştir.³²⁶ Basın-Yayın ve Turizm Umum Müdürlüğü 1953 yılı bütçesinde de konuşan Rükneddin Nasuhioğlu Türkiye'nin dış ülkelerde iyi tanınmadığını, batı kaynaklı mecmualarda neredeyse Türkiye'ye hiç yer verilmediğini bu sebepten Amerika, İngiltere ve Fransa gibi büyük memleketlerde mahalli lisanlarla fakat Türk Cemiyeti'nin organı olarak siyasi ve içtimai gazetelerin çıkarılması tavsiyesinde bulunmuştur. Bunu kar amaçlı değil ülkenin tanıtımı için yapılması gerektiğinin de altını çizmiştir.³²⁷

Milletvekili olarak TBMM'de bulunduğu kısa süre içerisinde mümkün olduğunca her konuda fikrini belirten ve gerekirse eleştirisini Adnan Menders'ten dahi esirgemeyen Tekirdağ Milletvekili Şevket Mocan basın konusunda da söz almıştır.³²⁸ Neşir Yoluyla veya Radyo ile İşlenecek Bazı Suçlar Hakkında Kanun'la alakalı olarak söz alan diğer

³²⁴ TBMM TD, D.9, C.11, B. 22, 26.12.1951, 372.

³²⁵ TBMM TD, D.9, C.13, B. 36, 06.02.1952, 82.

³²⁶ TBMM TD, D.9, C.20, B. 39, 06.02.1963, 162.

³²⁷ TBMM TD, D.9, C.20, B. 47, 19.02.1953, 498.

³²⁸ Neşir yoluyla veya Radyo ile işlenecek bazı suçlar hakkında kanun münasebetiyle kürsüye geldiğinde İstanbul milletvekili Celal Türkgeldi'nin orman yok ki neden söz istiyor şeklinde nüktedan bir söz söylemesi Mocan'ı sinirlendirmiş, "yüzünüz kızarmadan hala orman kelimesini ağzınıza alabiliyorsunuz" cevabını vermiştir. TBMM TD, D.9, C.29, B. 62, 09.03.1954, 535.

vekillerin kaygılarını anladığını belirtip seçim arifesinde böyle şüpheye yer verecek kanunların getirilmek yerine kaldırıldığını söyleyerek bu tadilin seçimden sonraya bırakılmasını teklif etmiştir. Mocan'ın "Eğer hükümet de korkmuyor ise teklifimi kabul eder yoksa vebal taşıyanların hesap vermeleri kadar zevkli bir şey yoktur" sözleri gürültüye neden olunca "Teklifi kendim için değil kanunu getirenlerin selameti için getirdim" demiştir.³²⁹

4.2.3. İdare, Bayındırlık ve İskan Alanındaki Faaliyetler

II. Dünya Savaşı'nın getirdiği yeni ortam Türkiye'de de yeni görüşlerin örgütlenerek siyasi partiler şeklinde ortaya çıkmalarını sağlamış ve Demokrat Parti bu şekilde kurulmuştur. DP tarafından her alanda eleştirilen CHP politikaları, üzerine yeni bir şeyler koyarak daha ileriye taşınmak yerine iskan, şehirleşme ve kentsel kalkınma konularında da neredeyse tamamen terk edilmiş başlı başına farklı bir döneme girilmiştir. Mevcut rekabet dolayısıyla hep bir önceki iktidardan daha iyisini yapma gayreti kentsel alanda yoğunlaşmayı doğurmuştur.

Trakya milletvekilleri özelinde kent, iskan ve çevre sorunları konusunda TBMM'de en aktif milletvekili Adalet ve İçişleri Bakanlıkları dolayısıyla Rükneddin Nasuhioğlu olmuştur. 1950'de İçişleri Bakanlığı görevinin ilk aylarında Erzurum Milletvekili Enver Karan tarafından İstanbul şehrinin susuzluğunu gidermek için ne gibi tedbirlerin alındığı sorusuna; tüm ülkede olduğu gibi İstanbul'da da su sıkıntısı olduğunu, şehrin son zamanlarda göç alması nedeniyle alt yapının yetersiz kaldığını, sorunun çözümü için gerekli olan 30 milyon liranın 18 milyonluk kısmını temin ettiklerini, geri kalanı da en kısa sürede temin edeceklerini söylemiştir.³³⁰

Taşlıçay bucağının Ağrı'ya bağlanması hakkındaki muhalefetin sorusuna Rükneddin Nasuhioğlu, böyle bir karar verilmesi için öncelikle halk ve oradaki resmi makamlar tarafından gerekçeli bir müracaatın olması gerektiğini, bunun da yeterli olmayıp TBMM'nin kararının söz konusunu olduğunu ifade etmiştir. Fakat şimdiye kadar adı geçen bucakla ilgili herhangi bir talep gelmediğini belirten Nasuhioğlu teklif gelmesi halinde de icap edenin yapılacağından şüphe duyulmamasını istemiştir.³³¹ Birkaç zamandır gazetelerde çıkan mesken düzenlemesi sırasında gecekonduların yıktırılacağı söylentileri üzerine ise gecekonduların yükünü İstanbul, Ankara ve İzmir'de yoğunluk kazandığını ancak

³²⁹ TBMM TD, D.9, C.29, B. 62, 09.03.1954, 535.

³³⁰ TBMM TD, D.9, C.1, B. 3, 26.06.1950, 266

³³¹ TBMM TD, D.9, C.1, B. 14, 28.06.1950, 289.

bununla ilgili henüz bir adımları olmadığını, mevzubahis yıkım ile alakalı ileri sürülen iddiaların kasıtlı bulunduğunu söylemiştir.³³²

Seyhan Milletvekili Sinan Tekelioğlu'nun Maçka'da "Taşlık" adıyla bilinen sahadaki vakfa ait arsalar ile bu arsadan geçen asfalt yol için ne kadar para sarf edildiğine dair sorusuna Rükneddin Nasuhioğlu, söz konusu arazinin Sultan Aziz tarafından cami yaptırmak için alındığını fakat vefatından sonra metruk kaldığını daha sonra Osmanlı hanedana ülke yasağı gelince arazinin hazineye devredildiğini, buradan da yollar kanunu gereğince İstanbul Belediyesi emrine verildiğini aktarmıştır. Yol planının ilk günkü halinden, herhangi bir kimsenin tesirinde kalarak veya arsa değerlendirmek amaçlı değişiklik yapılmadığını, küçük çıkarlar için milyonlarca liranın heba edilmesinin mümkün olmadığını vurgulamıştır.³³³

Çoruh Milletvekili Zihni Ural'ın Köy Kanunu ve il idaresi karşısında, idare amirlerinin görev ve yetkileri ile köy sağlığını koruyucu tedbirler hakkında bakanlıkça ne düşünüldüğüne dair sorusuna Rükneddin Nasuhioğlu; idari amirleri kanunları tatbik ederken müesseseyi yanlış istikamete sevk edecek durumlardan kurtaracak bir düzenlemenin gereklilik olduğunu söyledikten sonra Köy Kanunu'nun artık ihtiyaca cevap vermediğini, yeni bir Köy Kanunu tasarısının TBMM'ye sunulmak üzere olduğunu belirtmiştir.³³⁴ Bakanlık teftiş kadrolarının yeterli alt yapıya sahip olmamasının köylerin teftişini zorlaştırdığına da değinen Nasuhioğlu imkânları daha da geniş tutmak için çalıştıklarını dile getirmiş ve şu konuşmayı yapmıştır:

Arkadaşlar, hakikaten memleketin köy mevzuu üzerinde, bu işin içinde uzun müddet bulunmuş bir arkadaşınız, bilhassa mahallî idarelerde çalışmış bir insan sıfatıyla mevzuun ehemmiyetini vekâletimiz ve şahsan bendeniz bilmekteyiz. Şunu arz edeyim ki 25 senelik; Köy Kanunu, Cumhuriyet kanunları içinde hakikaten mühim ve kıymetli bir kanundur, muhtevasının basit olması bakımından, anlayış bakımından en kıymetli bir kanundur. Fakat o günden bugüne kadar tatbikatta buyurdukları gibi çok zikzaklı hareketler neticesinde matlup olduğu kadar netice vermemiştir. Yakında takdim edeceğimizi arz etmiş olduğum Köy Kanunu tasarısında hakikatten hayale kaçmayarak köyün bünyesine ve köyün karakterine uygun bir şekilde sadece köyün kalkınması için bir program tanzimi hususunda yeni Köy Kanunu'nda hükümler bulunmaktadır.³³⁵

Burdur Milletvekili Hüseyin Özbey il, ilçe, bucak ve köylerin haritaları ve içme suları hakkında İçişleri Bakanı Rükneddin Nasuhioğlu'na soru sormuştur. Nasuhioğlu

³³² (28 Ekim 1950). **Cumhuriyet**, 1.

³³³ **TBMM TD**, D.9, C.2, B. 8, 20.11.1950, 168-170.

³³⁴ (14 Kasım 1950). **Milliyet**, 1.

³³⁵ **TBMM TD**, D.9, C.2, B. 5, 13.11.1950, 52.

sorunun muhatabının İller Bankası olduğunu ama memnuniyetle cevaplandıracağını söylemiştir. Şehirlerin içme suyu, şehir planları, elektrik tesisatı gibi konular için harcamanın bu bankada biriken fonlardan karşılandığını 635 belediyeden 316'sının haritasının yapıldığını İçişleri Bakanlığı emrindeki fondan da belediye içme suları için 44 milyon lira tahsis ettiklerini aktarmıştır. Harita ve imar planlarının her ne şekilde yapılmış olursa olsun Bayındırlık Bakanlığının onayından geçtikten sonra kullanıma konulduğunu belirten Nasuhioğlu gerek belediyelerden gerekse de diğer yerlerden mütemadiyen elektrik, su tahsisatı için ayrılan miktarın %20 arttırılması için müracaatlar adlıklarını da eklemiştir.³³⁶

Tunceli Milletvekili Hıdır Aydın tarafından zamanında batı illerine nakledilip daha sonra eski yerlerine dönmelerine müsaade edilen Tunceli'nin serbest ve boşaltılmış halkı ile yasaklığı kaldırılan Sason ve Zeylan'ın yasak bölge vatandaşlarının durumu İçişleri Bakanı Rükneddin Nasuhioğlu'na sorulmuştur. Eski hükümet döneminde nakiller yapılırken, nakledilen kişilerin tüzel kişiliklerinin de kaldırıldığını belirten Nasuhioğlu Tunceli'ye dönen vatandaşların topluca rahat ve serbest halde yaşamaları için icap eden yerlere karakol tesisi için malumat istediklerini söylemiştir. İsmi geçen yerlerde yeni köylerin mi yapılacağı yoksa eskilerinin olduğu gibi mi bırakılacağı konusunda ise durumu kolaylaştıracak bir malumat aldıktan sonra bir kanun çıkarılacağını ve köylerin kurulması için çalışmalara başlanacağını belirtmiştir.³³⁷

Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü 1951 yılı bütçe görüşmelerinde söz alan Zeki Erataman bütçenin küçültülmesi konusundaki taleplere karşı çıkarak şu açıklamayı yapmıştır:

Bir taraftan memleketin en büyük derdi olan tapu ve kadastro işlerinde Yüksek Meclisin hissiyatına uygun olarak geniş bir inkişaf istiyoruz, diğer taraftan makine ve evrakı matbuada bir kısıntıya gitmek istiyoruz. Bu tezadı anlayamadım. Bazı bütçelerin bu kırtasiye ve diğer fasıllarında indirmede ben de beraberim. Ama bugün Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü bütçesi münakaşa edilirken bu indirmeye taraftar değilim. Sebebi burada okunan maddelerde gördük, bize maroken koltuk diye bir şey söylemediler. Kuru sandalyeden ve daktilo makinelerinden bahsettiler. Bunlarda indirme yapmak demek inkişafını, yürümesini candan gönülden özlediğimiz bu müdürlüğün vazifelerini kösteklemek demektir. Aksi halde ne olacaktır? Biraz evvel kıymetli bir arkadaşımız tapudaki mevhum bazı suistimallerden bahsettiler. Yarın arkadaşlar bu tahsisatı vermezseniz, tapu memuru vatandaşa, benim sana

³³⁶ TBMM TD, D.9, C.4, B. 14, 4.12.1950, 31.

³³⁷ TBMM TD, D.9, C.4, B. 36, 29.1.1951, 450-453.

*verecek kâğıdım yok, şu parayı getir de yazalım, gibi daha müşkül bir durum karşısında kalınabilir.*³³⁸

Mardin Milletvekili Aziz Uras'ın Güneydoğu Ovasını Sulama Projesi, İskenderun İnan yolu ve Gurs Hidroelektrik Santrali inşaatı hakkındaki sorusu itibariyle söz alan Rükneddin Nasuhioğlu su projesinin esaslı bir şekilde yapılmadığı için uzadığını ve yanlışları düzeltmek için çalıştıklarını belirttikten sonra Gurs Hidroelektrik Santrali'ne bağlanan suyun arazi sulama işlerinde de kullanılması nedeniyle tam olarak işletilemediğini, santralin şehrin aydınlatılmasından ziyade suyun aşağı yukarı yükseltilmesi amacıyla yapıldığını eklemiştir.³³⁹

Yeniden 22 Kaza Kurulması Hakkında Kanun müسابetiyle Rükneddin Nasuhioğlu söz alarak eleştirilerde bulunmuştur. Memleketin bir yerinde bir kaza kurulacaksa o kazayı birleştiren köylerin portrelerinin iyi bilinmesi gerektiğini aksi takdirde falan yerde kaza kuruldu burada da kurulsun mantığıyla kaza kurulmasının yanlış olduğu söyleyerek Necip Bilge'nin teklifini doğru bulmadığını dile getirmiştir.³⁴⁰ İskan Kanunu'nun bazı maddelerinin değiştirilmesi ve yeni maddelerin ilave edilmesine dair kanunun komisyonda görüşülmesi sırasında Nasuhioğlu doğu illerindeki bazı bölgelerin yasaklarının kaldırılmasından sonra oradaki halkın iskan ile alakalı olarak büyük ıstırapların yaşandığını dile getirmiştir. Daha önce de TBMM'de Tunceli Milletvekili Hıdır Aydın vasıtasıyla görüşülen bu mevzunun halledilmesini ve kanunun bir an evvel çıkarılmasını rica etmiştir.³⁴¹

Bina yapımına teşvik ve izinsiz yapılan binalar ile ilgili kanun görüşmelerinde Rükneddin Nasuhioğlu hayata geçirilmesi planlanan ucuz ev yapımı meselesinin bu tarihe kadar kalmasının nedenini “maliyeye ait arsalar yüzünden ihtilaf çıkması” olarak açıklamıştır. Mesele İçişleri Encümenliğinde konuşulurken mevzubahis edilmeyecek arsaların maliyeye iadesi fikri ortaya atıldığını kendisinin de sorunun bu şekilde çözüme kavuşturulması taraftarı olduğunu belirtmiştir.³⁴²

Köy Kanunu görüşmeleri sırasında İçişleri Komisyon Başkanı Rükneddin Nasuhioğlu kanunun hazırlanırken Sıhhat Komisyonundan, Maliye Komisyonundan, Bütçe Komisyonundan, çiftçi mallarının korunması bakımından da Tarım Komisyonundan geçmemiş olduğunu söylemiş bu komisyonlardan geçtikten sonra görüşmelere alınmasını

³³⁸ TBMM TD, D.9, C.5, B. 49, 23.2.1951, 530.

³³⁹ TBMM TD, D.9, C.4, B. 25, 13.1.1951, 12.

³⁴⁰ TBMM TD, D.9, C.20, B.55, 27.02.1953, 1203.

³⁴¹ TBMM TD, D.9, C.22, B. 77, 6.5.1953, 33.

³⁴² TBMM TD, D.9, C.24, B. 14, 1011.

önermiştir. Köy Kanunu'nun eski iktidar zamanında da iki defa TBMM'ye getirildiğini fakat meclis devresinde bitirilemediği için kadük kaldığını bu yüzden şimdi 18 milyonu ilgilendiren bu kanunun her bir maddesinin üzerinde hassasiyetle durularak konuşulması gerektiğini vurgulamıştır.³⁴³ Köy sınırı meselesine de değinen Nasuhioğlu herhangi bir ihtilaf olması halinde sorunun ya idari ya da adli yollarla çözüme kavuşturma planları olduğunu söylemiştir.³⁴⁴ Bazı milletvekilleri tarafından gerekçeli nedenlerde tezatlar olduğu, bazı rakamların yanlış verildiği eleştirisinin yapılması üzerine Rükneddin Nasuhioğlu:

*Köylerin sayısı üzerinde bazı muhtelif telâkkiler vardır dediler. Bazı köy parçaları vardır ki idare bunları köy addeder, bir kısmını mahalle addeder, binaenaleyh rakam farkı olabilir. Fakat biz bir istatistik mevzuu içinde değiliz. Meselâ, köy sayısı velev 10 bin, velev 20 - 40 bin olsun, maksat bu köylerimizin vaziyetini islah için kanun getirmektir. (Bravo sesleri)...Bendenizin arzı şudur: Bu kanunu elde etmekle Türk köylüsünün içtimai ve medeni hayatında ileriye doğru gerçekten büyük bir inkişaf olacaktır. Hâdiselerini seyrine göre belki 10 - 15 sene sonra yine tadil edilecektir, yani bu da hayatın mecburiyetindedir.*³⁴⁵

Abana Kaza merkezinin Bozkurt-Pazaryeri Kasabası'na nakli hakkında kanun münasebetiyle Rükneddin Nasuhioğlu bir idari merkezin kurulması veya yer değiştirmesinin idari, mali, askeri birçok şarta bağlı olarak değerlendirmeye alındığını ve objektif olunması gereken konuların arasında olduğu açıklamasını yapmıştır. Siyasi bir maksatla böyle bir harekete girişilmesinin mevzunun mahiyeti dolayısıyla mümkün olamayacağını belirtmiştir. İşleri Komisyonunda meselenin uzun uzadıya müzakere edilmesinden sonra Abana ve Pazaryeri halkıyla temasa geçildiğini söyleyen Nasuhioğlu bölgeyi gerek yol gerekse etrafla olan irtibatları bakımından bütün yönleriyle inceleyip siyasi düşüncelerden bağımsız olarak bu raporu hazırladıklarını dile getirmiştir.³⁴⁶

Toprak ve İskan İşleri Umum Müdürlüğü 1953 yılı bütçesi münasebetiyle TBMM'de konuşan Zeki Erataman seçim bölgesi olan Trakya'nın iskân meselesiyle ilgili şunları söylemiştir.

Senelerden beri Trakya'ya gelip iskân edilmiş olan göçmenler yekûnu orada iskânı mümkün olan adedin çok üstünde bulunduğu halde sonradan, bilhassa son 150 bin küsura balığ olan göçmen geldikten sonra Anadolu'da iskân yerine gitmeyen veya iskân edildiği yerden, akraba ve taallukatının orada olması dolayısıyla, Trakya'ya hicret edenlerle artık hali işbaa gelmiştir. Ve bu sebepten gerek göçmen gerekse yerli halk toprak sıkıntısına düşmüştür. İşte bunun için göçmen ailelerini bir yerde iskân

³⁴³ TBMM TD, D.9, C.22, B. 85, 20.05.1953, 317.

³⁴⁴ TBMM TD, D.9, C.22, B. 85, 20.05.1953, 318.

³⁴⁵ TBMM TD, D.9, C.22, B. 85, 20.05.1953, 319

³⁴⁶ TBMM TD, D.9, C.26, B. 20, 21.12.1953, 339.

*ettikten sonra onu oraya bağlamak ve şartları ne olursa olsun o mintıkayı terk etmelerini önlemek için tedbirler almak lâzımdır.*³⁴⁷

4.2.3.1. İstanbul belediyesinin vilayetten ayrılması

Ülkemizde belediyelerle ilgili uygulamaların tarihi için Osmanlı dönemine kadar inmek gerekir. Kuruluşundan 1850’li yıllara kadar Osmanlı Devleti’nde bir belediye örgütlenmesi yoktu. Devletin görmesi gereken belediye hizmetleri vakıflar aracılığıyla yerine getirilmekteydi. Hukuki olarak belediye yönetimlerinin kurulması ise Osmanlı’da I.Meşrutiyet döneminde çıkarılan 1877 Dersaadet ve Vilayet Belediye Kanunu’na dayanır.³⁴⁸

Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan sonra, 1930’da 1580 Sayılı, Belediyeler Yasası çıkarılana kadar belediye hizmetleri uzun süre valilikler tarafından yürütülmüştür. Demokrat Parti iktidarı sırasında ise Belediye Kanunu ile ilgili değişiklikler daha çok IX. yasama dönemi hükümetleri sırasında yapılmıştır.

Demokrat Parti, milletvekili seçimlerini kazandıktan sonra, belediye seçimleri için de çalışmalara hız vererek konuyla alakalı kanunlarda bir kısım değişiklikler yapma yoluna gitmiştir. Ve 7 Temmuz 1950’de İçişleri Bakanı olan Edirne Milletvekili Rükneddin Nasuhioğlu’nun girişimiyle Belediye Seçim Kanunu’nda ve belediye meclislerinde çeşitli değişiklikler yapılması teklif edilmiştir. Teklif edilen değişiklikler arasında seçimlere kadar kütüklerin doğru ve eksiksiz kaydedilmesi, belediye seçimlerindeki masrafların nereden karşılanacağı ve belediye meclisine seçilecek kişilerin nasıl belirleneceği meseleleri vardı.³⁴⁹ Kanun tasarısının müzakeresine başlamadan önce Rükneddin Nasuhioğlu milletvekillerine hitaben “Bu kanunlar, hacimleri itibariyle küçük iseler de, mahiyetleri itibariyle, işaret ettiğim gibi, Türk demokrasisinin inkişafına en geniş manada yer veren kanunlardır. Bu kanunları huzurunuzda getirmekle şahsan geniş iftihar duymaktayım” demiştir. Tasarı TBMM’de kabul edilmiş fakat çeşitli eleştiriler almıştır. Eleştirenlerden biri de Çanakkale Milletvekili olan Süreyya Endik idi. Endik getirilen kanun tasarısını yeni olmadığını ve CHP’nin geçmişte çıkardığı kanunlardan birine örnek olduğunu vurgulayıp “Yorulmak zahmetine katlanmamak için “ ifadelerini kullanmıştır.³⁵⁰ Endik’in bu ithamına karşılık Nasuhioğlu şunları söylemiştir:

³⁴⁷ TBMM TD, D.9, C.20, B. 48, 20.02.1953, 584.

³⁴⁸ <https://www.ibb.istanbul/SitePage/Index/102>, Erişim Tarihi: 15 Mayıs 2019.

³⁴⁹ TBMM TD, D.9, C.1, B. 18, 420.

³⁵⁰ TBMM TD, D.9, C.1, B. 18, 409

Biz bu kanunu kopya ederek ve yorulmak istemeyerek buraya getirmiş değiliz. Yalnız bugünkü Meclis-i Âli'nin ekseriyet bünyesini teşkil eden, bugünkü durumu doğuran bir kanunun ana hatlarından istifade ederek bu kanunu getirdik. Dört kanundur. Seçim mekanizmasının bütün esaslarını ve şartlarını köyde veya şehirde muhtelif icaplara göre başka türlü, ayrı ayrı, çok ölçülü bir şekilde tanzim etmek suretiyle hareket etmiş olsaydık, bu kanunlar, demin de işaret ettiğim gibi, buraya ancak kışın arz edilebilirdi. Onun için önümüzdeki seçimlerin süratle yapılması zaruretim ve aynı zamanda mevcut "Milletvekilleri Seçimi Kanunu'nun" emniyeti haiz olan kısımlarını şimdilik kâfi görerek, ilerdeki tatbikatın tezahürlerine göre, esas kanunlar yapılacağı zaman, daha müttekâmil yapacağımız düşüncesiyle bu kanunu getirdik. Biz yorulmak istemeyerek, kopya ederek kanun getirmiş değiliz. Kendilerine bilhassa arz etmek isterim.³⁵¹

Meclis görüşmelerinin 07 Temmuz 1950 tarihli ikinci oturumunda Şehir ve Kasabalarda Mahalle Muhtar ve İhtiyar Heyetleri Teşkiline Dair Kanuna bazı maddeler eklenmesine ve bu kanunun bazı maddelerinin kaldırılmasına dair tasarı görüşülmüştür. Bu sırada söz alan Zonguldak Milletvekili Hüseyin Balık ve Yozgat Milletvekili Yusuf Karşlıoğlu seçimin dört yılda değil iki yılda bir yapılmasının daha doğru olacağı yönündeki tekliflerine Nasuhioğlu şunları söylemiştir:

Efendim, biz bu kanunların takdiminde bütün seçimleri dörder sene olarak, mütenasip olarak arz ettik. Şimdi mahalle seçimlerinin iki senede bir olması teklif ediliyor. Bu mesele üzerinde durulmaya lâyık bir meseledir. Takdir buyurursunuz ki, mahallî seçimlerde her seçim esnasında tedahül etmek suretiyle parsiyel (tam olmayan, parça) seçimlere gitmek esasları da mevzuatta vardır. Yani kısmen değişme suretiyle seçimlerin yapılması ihtimali de vardır. Gerek köy, gerek il ve gerek diğer seçimler için bu hususta hükümler koyacağız. Arz ettiğim gibi, esas kanunlar gelinceye kadar bugünkü derpiş edilen dört sene esasının kabul edilmesi uygun olacaktır. Esas kanunlar geldiği zaman bu meseleyi ayrıca tetkik ederiz efendim.³⁵²

Demokrat Parti iktidara geldiği günden itibaren yapılmak istenen bir diğer değişiklik de İstanbul Vilayeti ile İstanbul Belediyesinin birbirinden ayrılmasıdır. 1950 yılında mesele çok defa gündeme gelmiş hatta Rükneddin Nasuhioğlu basına verdiği demeçte "Şunu arz edeyim ki ben İstanbul'da hem vilayette hem belediyede ayrı ayrı vazife gördüm. Bu iki idare birleştikten sonra da vali muavinliği, vali vekilliği yaptım. Her iki devrin tezahürlerini gördüm." diyerek iki kurumun rahat çalışabilmesi için iyi analizlerde bulunulup, aceleci olmadan hareket edilmesi gerektiğini belirttikten sonra İstanbul Valiliği ve İstanbul Belediyesinin birbirinden ayrılması işinin çok zamandan beri görüşüldüğünü hatta bir önceki hükümet döneminde bu hususta bir layihanın TBMM'ye verildiğini fakat TBMM'den çıkmadığını söylemiştir.³⁵³ Çok istenmesine rağmen

³⁵¹ TBMM TD, D.9, C.1, B. 18, 427.

³⁵² TBMM TD, D.9, C.1, B. 18, 427.

³⁵³ (11 Temmuz 1950) Cumhuriyet, 3.

Rükneddin Nasuhioğlu'nun İçişleri Bakanlığı döneminde de mesele çözülememiş ve 27 Mart 1953'te Trabzon Milletvekili Hamdi Orhon'un, Belediye Kanunu'nun bazı maddelerinde değişiklik yapılması hakkında önergesi vesilesiyle konu kararlı bir şekilde gündeme alınmıştır. Bu sırada İçişleri Komisyon Başkanı ise yine Rükneddin Nasuhioğlu'dur. Ve kendisi kanunun çıkarılmasını yavaşlatmak, tatbikini istememekle ve hukuka uygun hareket etmemekle suçlanmıştır. Söz sırası Nasuhioğlu'na geldiğinde şunları söylemiştir:

İstanbul Belediyesi ile İstanbul Vilâyetinin birbirinden ayrılması mevzuu, hakikaten geçen iktidar zamanından beri bahis konusudur. Hamdi Orhon arkadaşımız bir teklifi kanuni yapmışlar bu teklifi kanuni bendenizden evvel, encümence görüşülmüş ve bir komisyona havale edilmiş. Sabık Dahiliye Vekili zamanında birçok safahat geçirmiş, şöyle olmuş, böyle olmuş... Yalnız bendeniz komisyon reisliğini deruhte ettiğim vakit şu durumla karşılaşmıştım: Karşımızda iki kanun lâyihası vardı; biri Hamdi Orhon'un teklifi üzerine Su Komisyonunun vasil olduğu şekil; bir de Hamdi Başar'ın vermiş olduğu teklifi kanuni. Komisyon böyle iki kanun lâyihası karşısında karar verecek vaziyette değildi. Uzun boylu müzakereden sonra, şimdi arkadaşımızın haklı olarak kabul ettiği gibi, bu iki kanun teklifini komisyona havale etti. Bir defa daha görüşülsün bir tek lâyiha halinde gelsin dendi.³⁵⁴

4.2.4. Eğitim Alanındaki Faaliyetler

Demokrat Parti, göreve başlarken parti programlarında uzun uzadıya eğitime yer vermiş ve önem atfeden söylemlerle bulunmuştur. Fakat iktidarda geçirdikleri süreyle paralel olarak hükümet programlarında eğitim konusuna verilen değer her geçen gün düşmüştür. Eğitim sorunları hiçbir zaman ekonomik ve siyasi sorunların önüne geçememiştir.³⁵⁵ Trakya özelinde baktığımızda da IX. dönem milletvekillerinin diğer konulara nispeten eğitim öğretim konusunda pek aktif olmadıkları görülmektedir.

İstanbul Üniversitesinin eğitim öğretim yılı açılışı itibariyle 1 Kasım 1950'de yapılan törende bazı öğrencilerin fakülte harçlarının kaldırılması için beyannameler dağıtması sonucu öğrenciler hakkında amme davası açılmış ve üçer lira para cezası ödemelerine karar verilmiştir. Beyannamelerinin siyasi mahiyette olmaması öğrencilerin yüklü bir ceza almalarını engellemiştir. Fakat verilen cezayı Şevket Mocan az bulmuş ve komünizmle ilişkilendirip şunları söylemiştir:

“Vahşet öncüleri vatan bünyesinde üç liraya mahkûm oluyor. Tarih boyunca bir daha dirilmemek üzere bizi tasfiye edecek Kominform, öncülerini 20. asra uygun ideoloji maskesiyle bünyemize sokmuştur. O kadar ki sayın makam sahipleri devletlü

³⁵⁴ TBMM TD, D.9, C.21, B. 59, 96-98. Hamdi Orhon'un önergesi kabul edilmiş ve kanun teklifi gündeme alınmıştır. Fakat kanunun çıkması 27.2.1955 tarihine kadar sürmüştür. (Resmî Gazete 1.03.1955, 8943)

³⁵⁵ Albayrak, a.g.e., 367-368.

saadetlû Kominform casusları sayesinde en yüksek irfan yuvamızı tahribe, Adliye Bakanı'nın itirafı gibi ceza müeyyidesiz bir serbesti ile her gün biraz daha cüretle devam etmektedirler. Eski iktidarın kararsız, korkak, idare-i maslahat politikası böyle ceza müeyyideleriyle vatan hainlerine cüret; serserilere ise macera antrenmanları teşvik etmiş, hatta ileri şantaj yapanlara taviz bile vermiştir. Hududu geçerken geberen Sabahattin Ali'ler mekteplerimize kadar sokulmuş, vazife verilmiştir. Nazım Hikmet şiirleri mektep kıraat kitapları haline getirilmiştir. Sanki dört serserinin kafası ezilirse bize ilânı harp edilecekler böyle taviz verilirse vatana tevcih edilmiş emperyalist emeller değişecek."³⁵⁶

Mili Eğitim Bakanlığı, İstanbul Üniversitesi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Ankara Üniversitesi ve Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü 1951 yılı bütçe görüşmeleri sırasında muhalefetin DP'nin eğitim politikalarını eleştirmesi üzerine Tekirdağ Milletvekili Zeki Erataman söz almıştır. Eski iktidarın kararsız plansız ve prensipsiz eğitim politikası yürüttüklerini belirten Erataman tavsiyeye ihtiyaçları olmadığını söyledikten sonra parti programlarının eğitime değinen 40. maddesini okumuştur. Konuşmasında Köy Enstitülerini beklenen hizmeti vermeyen kurumlar olarak adlandıran Erataman bunların bir an evvel tasfiye edilmesini ve öğretmen okullarının çoğaltılmasını istemiştir. Orta, lise ve üniversite düzeyindeki öğrencilerden bizatihi kendi ihtiyaçlarına harcanmak üzere iktisadi şartları müsait olanlardan az da olsa aylık veya yıllık bir ücret alınmasına taraftar olduğunu dile getirmiştir. Aynı zamanda tiyatro ve güzel sanatların desteklenerek köylere kadar indirilmesini savunan Zeki Erataman ülkenin doğusunda yaşayan vatandaşların da eğitim öğretime katılması gerektiğini vurgulamıştır.³⁵⁷

Mili Eğitim Bakanlığı, İstanbul Üniversitesi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Ankara Üniversitesi ve Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü 1952 yılı bütçe görüşmelerinde Edirne Milletvekili Hasan Osma ve Tekirdağ Milletvekili Zeki Erataman konuşmuşlardır. Hasan Osma ortaokul hocalarından liselerde de ders verenlerin olup olmadığını sorması üzerine Milli Eğitim Bakanı Tevfik İleri, Gazi Terbiye Enstitüsünden mezun olanların liselerde hocalık yapmasını üniversite mezunlarına tercih edildiğinin zannedildiğini fakat üniversite mezunu olup da hocalık için müracaat edenlerin müracaat sırasına göre lise hocalığına alındığını, bunlar bulunmadığı veya ihtiyacın tazyiki halinde muvakkaten ortaokul hocalarından bazılarının lise hocalığında istihdam edildiği cevabını vermiştir.³⁵⁸ Zeki Erataman ise 50 arkadaşı ile beraber 1951 senesinde 390 bin lira olan Milli Eğitim tahsisatın 1952 yılında 50 bin lira eksikliğiyle 340 bin liraya indirildiğini bunun yine eskisi gibi 390 bin lira olarak kabulünü teklif etmişlerdir. Önerge oy çokluğuyla kabul edilmiş

³⁵⁶ TBMM TD, D.9, C.1, B. 21, 20.12.1950, 274.

³⁵⁷ TBMM TD, D.9, C.5, B. 51, 25.02.1951, 781.

³⁵⁸ TBMM TD, D.9, C.13, B. 49, 961.

kabul oyu verenler arasında Kırklareli Milletvekili Fikret Filiz, Tekirdağ milletvekili Şevket Mocan da yer almıştır.³⁵⁹

Mili Eğitim Bakanlığı, İstanbul Üniversitesi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Ankara Üniversitesi ve Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü 1953 yılı bütçe görüşmelerinde Kırklareli Milletvekili Şefik Bakay, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi için iki sene evvel tatbikat çiftliği yapılacağına söylenmesine rağmen bu konuda hala netice alınmamasının nedenini Milli Eğitim Bakanına sormuştur. Tevfik İleri ise sorunun bir türlü çözülememesinin nedenini mevzubahis çiftliğin hem Ziraat Fakültesi hem de Ziraat Vekâleti tarafından istenmesi olarak açıklamış, konunun bir an önce çözülmesi için çalıştıklarını eklemiştir.³⁶⁰

Meclis Dilekçe Komisyonunda 12 Şubat 1954'te Cami-ül Ezher'de okuyan öğrencilerden bazıları için askerlikten tecil kararı verilmesi uzun müzakereler ve tartışmalara neden olmuştur. Konuyla alakalı söz alanlar bu müessesenin üniversiteden ziyade medrese olduğunu, pozitif bilimlere yer vermediğini vurgulayıp verilen kararı eleştirmişlerdir. Olayın gündeme geliş nedeni ise tahsil durumları Türkiye'deki imam hatip veya ilahiyat fakültelerinde okumaya elverişli olmayan ve halen Cami-ül Ezher'de bulunan talebelerden birinin babasının bir müddet önce Meclis Dilekçe Komisyonuna başvurarak oğlunun askerliğinin tecilini istemesidir. Dilekçe Komisyonu ise bahis konusu Cemal Tekin'in askerliğinin tecilini kararlaştırmakla kalmamış halen Cami'ül Ezher'de bulunan talebelerin hepsini karara katmıştır. Zeki Erataman kurulan ilahiyat fakültelerinin ihtiyacı karşıladığını ve tamamen müspet ilim çerçevesinde faaliyet gösterdiğini dile getirip kararın reddi hakkında konuşmuştur. Mısır'da bulunan bir arkadaşının kendisine Ezher Medresesinde okuyan talebelerin resmini gönderdiğini iddia eden Erataman hepsinin kir pas içinde olduklarını ve memlekete yobaz ithal edilemeyeceğini söyledikten sonra “Yarım doktor insan öldürür, yarım öğretmen insanı cahil eder, yarım hoca insanı dinden eder.” ifadeleriyle konuşmasını sonlandırmıştır.³⁶¹

Mili Eğitim Bakanlığı, İstanbul Üniversitesi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Ankara Üniversitesi ve Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü 1954 yılı bütçe görüşmelerinde Zeki Erataman Tekirdağ'da bazı okullarda uygulanan Miss Vaffird adlı sistemle ilgili

³⁵⁹ TBMM TD, D.9, C.13, B. 49, 977.

³⁶⁰ TBMM TD, D.9, C.20, B. 53, 25.02.1953, 1010

³⁶¹ Ömer Bilen, Abdullah Aytemiz ve Ali Fahri İşeri dilekçe komisyonunun kararının kabul edilmesini ısrarla isteyip inkılapların eksik ve hatalı yapıldığını ileri sürmesi üzerine mecliste gürültü kopmuş sıra kapakları vurulmaya başlamıştır. (13 Şubat 1954). **Cumhuriyet**. 1.

konusmuştur. Bu sistemin diğer illerde ne kadar uygulanıp uygulanmadığını bilmediğini söyleyen Erataman adı geçen sistem ve seçim bölgesi Tekirdağ'daki eğitim konularıyla alakalı eleştirilerini şu şekilde dile getirmiştir.

Amerikalı bir kadın, kendisine göre bir sistem yapmış, bizim Millî Eğitim Müdürü de bunu benimsemiş. Bu, bizim eski kalfa sistemine benziyor. 20-30 talebe olacakmış, öğretmen talebeyi, talebe kendisinden daha az çalışkan talebeyi yetiştirecekmış. Bunun pek çok mahzurlarını öğretmen arkadaşlarımız bize ifade ettiler. Sebebi de bazen bir tek Öğretmen 120 talebe okutmaktadır. Bu bakımdan Bakanlığın görüşünü açıklaması ve başka vilâyetlerde bu sistemin tatbik edilip edilmediğinin bildirilmesini rica edeceğim.

İkincisi, ilkokullarda din tedrisatı yaptığımızı, daha evvelkileri de Sayın Bakan beyan buyurmuşlardı. Son zamanlarda bazı genç öğretmenlerimiz, bilhassa din tedrisatı yapacak bilgiden mahrum olduğunu da ifade etmek isteriz. Acaba son senelerde yetişen genç öğretmenleri, din tedrisatı için kısa bir müddet de olsa bir kursa tabi tutmayı düşünüyorlar mı? Bunun dışında yüzde 80 - 90 ilkokul talebesinin okuduğu bir bölge olan Tekirdağ, maarif hareketi itibariyle Türkiye'de birinci derecede bir yerdir. Senelerden beri teşebbüs ederiz, vadini alırız, fakat hâlâ lisenin açılmadığını görüyoruz. Müteessir oluyoruz. Bir an evvel lisenin açılmasını da rica ediyoruz.³⁶²

4.2.5. Ekonomi Alanındaki Faaliyetler

Tek parti döneminde özellikle İnönü hükümetleri denk bütçe, sağlam para ilkesine sıkı sıkıya bağlı kalmıştır. Bu politikanın hiç şüphesiz en önemli nedeni Osmanlı dönemindeki bütçe açıkları ve bunları kapatmak için başvuru dış borçların getirdiği sonuçlardır. Cumhuriyetin ilk yıllarında iktisat politikalarını yönetenler Osmanlı Devleti'nin son dönem ekonomik ve buna bağlı siyasi sorunlarını bizzat yaşamış kişiler olarak parasal politikalarda, dış borçlanma konularında ihtiyatlı davranma yolunu benimsemişlerdi.³⁶³

II. Dünya Savaşı yıllarında tüm dünya gibi Türkiye'de de kıtlıklar, sıkıntılar yaşanmış bireysel özgürlükler devlet tarafından sınırlandırılmıştı. Ayrıca Milli Korunma Kanunu'nun uygulanmasında yapılan yanlışlar ve haksızlıklar halkın CHP hükümetlerinden soğumasına neden olurken DP'ye bir kurtarıcı gibi sarılmasını sağladı. Yine bu dönem savaş zenginleri ve azınlıklar liberal bir düzende birikimlerini daha kolay ve kısa zamanda değerlendirebilecekleri kanısıyla DP'yi desteklemiştir.³⁶⁴ 1950 yılında yapılan seçimle iktidarın değişmesi sonucu Türkiye'de iktisadi büyüme ve sanayi politikalarında önemli değişiklikler olmuştur. DP döneminde tamamen olmasa bile

³⁶² TBMM TD, D.9, C.28, B. 49, 20.02.1954, 850-858.

³⁶³ Pamuk, Ş.(2012). *Osmanlı'dan Cumhuriyete Küreselleşme, İktisat Politikaları ve Büyüme*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 264

³⁶⁴ Tokgöz, E.(2004). *Türkiye'nin İktisadi Gelişim Tarihi*. İstanbul: İmaj Yayıncılık, 137.

çoğunlukla devletçilik terk edilerek serbest piyasa ekonomisi ve özel sektörün girişim gücüne dayanan bir kalkınma stratejisi esas alınmıştır.³⁶⁵

DP'nin iktidarı devraldığı IX. yasama dönemi partinin 10 yıllık iktidarında ekonomi alanında altın çağı olmuştur. Bu dönemde Trakya Bölgesinden TBMM'ye giren milletvekilleri de ekonomi, maliye konularında özellikle bütçe görüşmelerinde söz alarak düşüncelerini beyan etmekten çekinmemiştir.

Van Milletvekili İzzet Akın'ın 1950 seçimlerinden önceki günlerde Kızılay tarafından İçişleri Bakanlığı emrine Ziraat Bankasına yatırılan para hakkındaki sorusuna İçişleri Bakanı olan Edirne Milletvekili Rükneddin Nasuhioğlu cevap vermiştir. Yapılan araştırma sonucu 1949-1950 senelerinde meydana gelen kuraklık ve uzun süren kış dolayısıyla birçok yerde vatandaşın muhtaç duruma düştüğünü bu durum karşısında eski hükümetin İçişleri Bakanının teklifiyle Kızılay Derneği Genel Merkezi emrine tahsis edilen ve harcanmayan 177 bin liranın bu maksat için kullanılması için verildiğini aktarmıştır. Ancak talebin çok miktarın az olması nedeniyle paraya 200 bin lira daha eklenildiği ve bu paraların vali, kaymakamlar aracılığıyla ihtiyaç sahiplerine geri ödemeleri karşılığında senetle dağıtıldığı bilgisinin verildiğini söylemiştir. Paranın maksat dışı herhangi bir şekilde harcanmasına rastlamadıklarını eğer şikayet gelirse araştırmaya koyacaklarının da belirtmiştir.³⁶⁶

Isparta Milletvekili Kemal Demiralay, İller Bankası'nın durumu hakkında İçişleri Bakanlığına soru sormuştur. Rükneddin Nasuhioğlu böyle bir soru sorduğu için Demiralay'a teşekkür etmiş ve bankanın bütün sermayesinin, fondaki gelirlerinin önceden girilen birçok taahhüde bağlanmış olduğunu 1953 yılı başına kadar da bu taahhütlerin ancak yerine getirebileceğini söylemiştir. Bankanın mali durumunu geliştirmek için çalıştıklarını ekleyen Nasuhioğlu ülkenin birçok yerinden belediye başkanlarının kendisini su ve elektrik temini için aradığını fakat tüm bunları sağlamak için de sermayeye ihtiyaç olduğunu, 1953 yılı sonrasında mali açıdan rahatlayacaklarını belirtmiştir.³⁶⁷

Maliye Bakanlığı ve devlet borçları 1951 yılı bütçeleri görüşmelerine Edirne Milletvekili Cemal Köprülü Milli Kütüphaneye Yardım Derneğine komisyonca tahsis edilen 5 bin liranın kaldırılması tekliflerine karşı çıkmıştır. Derneğin bir azası olarak Milli Kütüphane kurulmadan evvel de bu derneğin var olduğunu belirten Köprülü, derneğin

³⁶⁵ Yediyılmaz, B. (2002). *Atatürk'ten Günümüze Türkiye Ekonomisi*. Ankara: Gazi Kitapevi, 41.

³⁶⁶ **TBMM TD**, D.9, C.2, B. 5, 13.11.1950, 55.

³⁶⁷ **TBMM TD**, D.9, C.5, B. 38, 02.02.1951, 13.

Milli Kütüphaneye 30 bin kitap devrettiğini o yüzden bu tahsisatın çok görülmemesi gerektiğini dile getirmiştir. Bunun üzerine 5 bin lira tahsisatın kaldırılması önergesi TBMM’de reddedilmiştir.³⁶⁸

Balıkesir Milletvekili Ali Fahri İşeri’nin Milli Korunma Kanunu’nun kaldırılması hakkındaki sorusu için söz alan Rükneddin Nasuhioğlu kanunun bugüne kadar geçirdiği safhaları detaylı olarak anlattıktan sonra Milli Korunma Kanunu’nda 1944 yılından itibaren daima mal sahipleri lehine yumuşamaya gidildiğini, altı ay evvel de kanunun tamamen lağvı teklifinin komisyonca reddolunduğunu hatırlatmıştır. Aynı teklifin Ticaret Komisyonunda müzakere edildiğini yakında da TBMM’ye sunulacağını ve tasarının nasıl şekil alacağını şimdiden kestirilemeyeceğini söylemiştir. Nasuhioğlu demokrat olan bütün devletlerde savaş dolayısıyla bu tarz kısıtlamaların çok normal olduğunu fakat zamanla şartların yumuşatılması gerektiğini de sözlerine eklemiştir.³⁶⁹

Milli Korunma Kanunu’nun kirayla ilgili olan maddelerinin düzenlenmesi hakkında kanunla ilgili Zeki Erataman da söz alarak Milli Korunma Kanunu’nun ortaya çıkmasına sebep olan nedenlerin artık olmamasına rağmen kanunun devam etmesini bir hastalık olarak nitelendirerek TBMM’nin bu hastalığa neşter vurması gerektiğini söylemiştir. Söz konusu 30. maddeye göre bu kanunun uygulandığı süre zarfında şehir, kasaba, iskele, liman ve istasyonlarda gayrimenkullerin kira bedelleri bir önceki yılın kira bedelinden fazla olamazdı, bu maddenin uygulanacağı yerleri de hükümet tayin edecekti.³⁷⁰ Erataman bu maddenin yürürlükten kaldırılmamasının zararını hazinenin, belediyelerin, vakıfların ve özel idarelerin ödediğini, kiraların hala 1939 yılı rayicinden alındığını bu yüzden kiralar için yapılması planlanan zammın da kademeli olmasından yana olmadığını söylemiştir.³⁷¹

Nisan 1953 tarihinde Tekirdağ Milletvekili Şevket Mocan tarafından 1952 yılında kaç vatandaşın yurtdışına seyahat ettiği ve bunların kaç tanesinin döviz verilmeden yalnızca 100 Türk lirası ile gittiği aynı zamanda döviz açığının ne kadar olduğuyla ilgili Maliye Bakanı’na soru sorulmuştur. Maliye Bakanı’nın soruyu döviz rezervleri etrafında cevaplaması üzerine Mocan soruyu sormadaki amacının döviz açığı konusunda endişe duyması değil eski devirlerden kalma işlerliği kalmayan kanun ve mevzuatlara dikkat çekmek olduğunu belirtmiştir. Yurtdışına çıkışlarda yalnızca 100 lira müsaadesinin gerçekçi olmadığını bu durumun kişileri kanuni kaçaklığa sevk ederek döviz açığını

³⁶⁸ TBMM TD, D.9, C.5, B. 50, 24.5.1951, 733.

³⁶⁹ TBMM TD, D.9, C.7, B.77, 16.05.1951, 274.

³⁷⁰ Resmi Gazete, 11 Ağustos 1944, 5780

³⁷¹ TBMM TD, D.9, C.20, B. 37, 04.02.1953, 76.

büyüttüğünü vurgulamıştır. Şevket Mocan “Küflenmiş Kanunlar” olarak adlandırdığı bu kanunları değiştirmek için iktidara geldiklerini ve eleştirilerinin Maliye Bakanı tarafından dikkate alınmasını istemiştir.³⁷²

1953 Ekim ayında Şevket Mocan tüccarlar tarafından Merkez Bankasına ödenen bedel karşılığı yurtdışından gönderilen malların transferlerinin yapılmadığını bu yüzden malların aylarca gümrükte kaldıktan sonra tekrar geriye gittiği konusunun ne kadar doğru olduğunu, Türk parasının yurtdışında neden değer kaybettiği ve neden takas sisteminde sterlinin 14, doların 10 liraya ulaştığı sorularını Ticaret Bakanı’na sormuştur.³⁷³ Ticaret Bakanı Fethi Çelikbaş’ın “Hızla kalkınma halinde olan bir memlekette tediyede elbette güç mecburiyetlerle karşı karşıya kalır” sözünü eleştiren Mocan, Merkez Bankasının parasını aldığı borcu ödemeyerek senelerce transfer yapmadığı için vatandaşın dış ülkelere karşı mahcup edildiğini İngiltere, İtalya ve Fransa’dan bir çok tüccarın bundan sonra Türkiye’ye parasız mal göndermeyecekleri konusunda şikayet mektupları yazdığını iddia etmiştir. Ardından Türk parasının değer kaybıyla ilgili şunları söylemiştir:

Bu tarzda konuştuğumdan dolayı vekilleri rahatsız ediyorum diye hükümlüyüm. Ya vekillerin bu halleri beni ne kadar rahatsız ediyor? Bir memlekette hayat seviyesinin yegâne mesnedi mübadele vasıtası olan paranın bir kıymet ifade etmesi ve stabilize bir kıymette durması ile mümkündür. Bugün hariçte paramız kıymetini % 40 derecede kaybetmiştir. Kendi kendimize tatbik edilen % 200 aşağı kıymetli bir para kıymeti ile dünya ile nasıl münasebette bulunabiliriz, nasıl ihracat yapılabilir? Başbakan nutuklar çekerken inkişaf iddia ederken tenkit edenlerin, hüsnüniyet sahibi olmalarını hakikatin hakikat olduğunu kabul etmeyi bilmelerini istiyor. Elbette hakikatin hakikat olduğu bilinmelidir. Birbirimizi aldatmadan, pembe nutuklar söylemeden yalnız neticeleri konuşturursak daha iyi olur. Çünkü önümüzde muhasebe günü var. Bizimle evvelce arkadaşlık etmiş olanların üç sene gibi kısa zamanda bu derece kendilerini hızla israf etmelerine acımamak elde değildir. Çok isterdim ki suallerimi Fethi yerine Ali Fahri'nin bir hindi meselesi hakkındaki sorusu münasebetiyle yedi defa kürsüye gelen, her şeyin kâhyası olan Menderes cevaplandırsın. Onunla karşılaşalım. Başka şey istemezdim.³⁷⁴

Zeki Erataman 1953 Aralık ayında devlet memur ve hizmetlilerine ödenek verilmesi hakkında kanun münasebetiyle söz almış ve memurlara verilecek ikramiyeye karşı çıkanları eleştirmiştir. Kötü çalışan memurlar üzerinden hareket edilmemesi gerektiğini belirten Erataman onların zaten amirleri tarafından cezalandırılmasının sağlanabileceğini buna karşın işini layıkıyla yapan memurların oldukça fazla olduğunu ifade edip onları mükâfatlandırmak için herhangi bir hukuki düzeneğin olmadığından

³⁷² TBMM TD, D.9, C.21, B. 65, 09.04.1953, 292.

³⁷³ (8 Ekim 1953). *Cumhuriyet*. 1.

³⁷⁴ TBMM TD, D.9, C.26, B. 15, 9.12.1953, 111.

yakınmıştır.³⁷⁵ 1953 yılı Maliye Vekâleti bütçesi münasebetiyle Edirne Milletvekili Cemal Köprülü zürri vakıfların³⁷⁶ mübadeleye tabi olup olmaması konusunda alakalı söz almıştır. Köprülü, mühim bir hak ve adalet davasında kaybedilen memleketlerle beraber vakıflar bakımından milyonlarca liralık servetlerin kaybedildiğini söylemiştir. Özellikle Köprülü ailesinin vakıflarının yönetiminin devletin evkaf idaresinde olduğu için Osmanlı'dan ayrılan memleketlerle birlikte heba olduğunu dile getirmiştir. Memlekette öteden beri millet davasından önce gelen bir hazine davası olduğunu, Maliye Bakanlığının bütçesine konulmasına rağmen hükümetin mutabık kalamayarak “Emsali pek çok çıkacaktır.” gibi sözler sarf etmesini eleştirmiştir.³⁷⁷

4.2.6. Göçmenlerle İlgili Faaliyetler

XIX. yüzyıl başlarından itibaren Rusya'nın Osmanlı toprakları üzerinde uzun süre uygulamaya koyduğu Slavcı politikalar nedeniyle yüzyılın son çeyreğinde hayli üzücü sonuçları olan 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı yaşanmış, ardından imzalanan Berlin Anlaşması'yla Bulgar toprakları üç ayrı yönetime ayrılmıştı. Bağımsız bir Bulgaristan fikri bu süreçten sonra daha da güçlenmiş, çok geçmeden Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu zor durumdan istifade ile 1908 yılında Bulgarlar kendi devletlerinin kurmuşlardır. Bulgaristan, kurulduktan hemen sonra katıldığı 1912-13 Balkan Savaşları'nda Osmanlı'yı ve kendi ülkesinde yaşamakta olan Türkleri hayli zor durumda bırakmıştır. Bu tarihten başlayarak Bulgaristan Türkleri yaklaşık bir asır boyunca belli aralıklarla Bulgar hükümeti tarafından sınır dışı edilerek Anadolu'ya sürülmüşlerdir.³⁷⁸

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan itibaren Bulgaristan Türkleri'nin en yoğun göç hareketi II. Dünya Savaşı'nı takip eden süreçte yaşanmıştır. Bunda savaşın hemen sonrasında başlayan ABD ve SSCB kutuplaşmaları etkili olmuştur. Türkiye siyasi çıkarlar doğrultusunda ABD'nin yer aldığı Batı bloğunda, Bulgaristan ise SSCB'nin temsil ettiği Doğu bloğunda yer almayı tercih etmiştir. Bulgaristan'ın 1949 yılında COMECON'a üye olmasını Türkiye'nin NATO'ya üye olması takip edince siyasi ortam iyice gerilmiştir.³⁷⁹ Sınır komşusu olan bu iki ülkenin farklı kutuplarda yer almasıyla adeta Bulgaristan'da yaşayan Türkler iki ülke arasında ortaya atılacak siyasi çekişmelerin bütününe oluşturur

³⁷⁵ TBMM TD, D.9, C.26, B. 21, 23.12.1953, 412.

³⁷⁶ Zürrî Vakıflar: Herhangi bir hayır şartı olmayıp, gelirinin tamamı vakfın evlatlarına tahsis edilmiş bulunan vakıflardır. Nesebin yok olması halinde bir hayri hizmete tahsis edilebilir.

³⁷⁷ TBMM TD, D.9, C.20, B. 52, 911.

³⁷⁸ Şimşir, B.(1986). **Bulgaristan Türkleri. İstanbul:** Bilgi Yayınevi, 10-11.

³⁷⁹ Pazarıcı, H.(1972). “Comecon (Hukuksal Yönü)”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, 27 (3), 219.

hale gelmiştir. Bulgar makamları gerek Türklerin ülkedeki sayısını azaltmak gerekse Türkiye'yi kitlesel göç hareketleriyle ekonomik sorunlara maruz bırakmak amacıyla göçü araç olarak görmüştür.³⁸⁰ Fakat planlananın aksine Türkiye'ye göç edenlerin çoğu Bulgaristan'ın işgücünü oluşturan eğitilmiş, meslek sahibi ya da tarım alanında kullandığı insanlardı. Türkiye bu kişilerin ülkeye gelmesini doğru değerlendirip kendi lehine çevirirken Bulgaristan'da ise zamanla iş gücü sorunu ortaya çıkmaya başlamıştır.

Göçmen meselesinin ilk ortaya çıktığı dönem CHP'nin iktidarda olduğu döneme denk gelmiş ve yöneticiler belki de durumun ciddiyetini, boyutunu hesap edemediklerinden talepleri karşılayamamıştır. Fakat göç isteklerinin günden güne artması karşısında Türkiye, Bakanlar Kurulunda 31 Mayıs 1947'de bu sorunu görüşmüş ve bir kararname kabul etmiştir. Kararnameye göre Türk hükümeti, Balkanlar'dan toplu olarak göçmen alma işini daha elverişli bir zamana bırakıyordu. Yani şimdilik Bulgaristan'dan Türkiye'ye toplu olarak iskanlı göçmen alınmayacaktı. Buna karşılık serbest göçmen vizesiyle gelenler ve mülteciler kabul edilecek, Türk vatandaşlığına alınabileceklerdi.³⁸¹

Türkiye'de 1950 yılında DP'nin iktidara gelmesiyle diğer tüm alanlarda olduğu gibi göçmen meselesine bakış açısı da değişime uğramıştır. DP Hükümeti, CHP'den farklı olarak göçmenlerin iskân ve ihtiyaçlarının karşılanmasında daha aktif bir politika izlemiştir.³⁸² Tek parti döneminde soğuk bakılan vatandaşlık verme ve iskan ettirme meselesi bu dönemde hızla pozitif yönde değişmiştir. DP'nin göçmenlere karşı gösterdiği ilgili tutumu özellikle göçmenlerin yoğun yaşadığı Tekirdağ, Edirne, Kırklareli'nin hem yerel hem genel seçimlerde büyük bir çoğunlukla DP'nin desteklenmesi şeklinde dönüş almıştır. Nitekim 9. 10. ve 11. yasama dönemlerinde Trakya Bölgesinden TBMM'ye yalnızca Demokrat Parti adayları girebilmiştir.

Göçmen sorununun yaşandığı Demokrat Parti iktidarının ilk yıllarında İçişleri Bakanı Demokrat Parti Edirne Milletvekili olan Rükneddin Nasuhioğlu'dur ve İçişleri Bakanlığı süresince göçmen meselesi ile yakından ilgilenmiştir.

1950 yılı Temmuz ayına gelindiğinde Bulgaristan sınırimızdaki Edirne'de günün başlıca meselesi göçmenlerdir çünkü günlük Bulgaristan'dan Türk sınırını geçen muhacir sayısı ortalama 300'ü bulmaktaydı. Bu sebeple Rükneddin Nasuhioğlu tüm Trakya'yı

³⁸⁰ Korkmaz, N.(2017). “Bulgaristan Türklerinin göç süreci ve Göçmenlerin Türkiye'deki İskan ve İş Gücüne Dayalı Entegrasyonu.” ANKASAM Bölgeler Araştırma Dergisi, 3, 12

³⁸¹ Şimşir, a.g.e., 217-218.

³⁸² Yalman, A. (1997). **Yakın Tarihte Gördüklerim ve Geçirdiklerim**, İstanbul: Özener Matbaacılık, 1541.

dolaşmış bilhassa Bulgaristan'dan gelen muhacirlerin iskanı ile meşgul olmuştur.³⁸³ Özellikle seçim bölgesi de olan Edirne'ye geldiğinde sınırda gözlemler yapmış, vali ve belediye başkanlarından Bulgaristan'dan gelecek olan Türklerin iskanı için yapılan hazırlıklar hakkında bilgi almıştır.³⁸⁴

Sadece İçişleri Bakanı değil IX. dönem Trakya Bölgesi milletvekillerinin çoğu göçmen meselesiyle yakından ilgilenmiş, hükümeti de yardım konusunda teşvik etmişlerdir. Fakat özellikle DP'nin temellerinin atıldığı günden beri parti kadrolarında yer alan ve Tekirdağ'dan Milletvekili seçilen Zeki Erataman Bulgaristan'dan ülkemize gelen göçmenlerle en çok ilgilenen kişi olmuştur. Erataman TBMM'ye bu konuyla ilgili iki soru önergesi sunmuştur. İlk olarak Toprak ve İskan Genel Müdürlüğü'nün biriken göçmen işlerini başarıp başaramayacağı Bulgaristan, Yunanistan ve Avrupa kamplarındaki vatandaşlarımızın yurda nakilleri hakkında hükümetçe ne düşünüldüğünü sormuş ve Başbakan adına Zeki Erataman'ın sorusunu Devlet Başkanı ve Başbakan Yardımcısı Samet Ağaoğlu cevap vermiştir. Ardından Erataman söz alarak şunları söylemiştir:

Yüksek Meclisinize arz edeyim arkadaşlar iskân dâvası bu memlekette senelerden beri başarılammış kör, topal gitmekte olan bir davadır. Bu, âdetâ Cumhuriyet hükümetlerimin yüz karası olmuştur. Arkadaşlar; rica ederim, 25 - 30 seneden beri elden ele vekâlet değiştiren bu işin bundan sonraki akıbeti hakkında şüpheliyiz. Bu dâvanın bugünkü elemanlarla başarılammayacağına eminiz. Bugün bilhassa kaza ve vilâyet teşkilatındaki iskân daireleri işlememektedir. Bugün gelen vatandaşlarımız ıstrap içerisinde dirler, hâlâ topraklarını, evlerini alamamışlardır. Topraklarının, evlerinin üç, dört şahısta tapusu vardır. Bugün nüfus daireleri, tapu daireleri, mahkemeler göçmenlerin dertleriyle her gün dolup taşmaktadır. Bilhassa Toprak Genel Müdürlüğü'nden ıstırham ediyorum, iskân teşkilâtına önem versinler, kadrolarını hukuk bilgisi olan yüksek, hakiki memurlarla takviye etsinler. Yoksa arkadaşlar bu işin tecrübeye tahammülü yoktur.

Zeki Erataman, konuşmasının devamında bir önceki iktidar zamanında da serbest göçmen olarak tanınmış ırkdaşlarımızın yurda gelmelerinin 30 Mayıs 1950 tarihli 5613 sayılı kanunla bir aydır durdurulduğunu vizesini almış vatandaşların memlekete giremediğini bildirdikten sonra şunları söylemiştir.

“Sayın Başbakan Yardımcısı hâlâ talimat verilmek üzere dir, getirteceğiz, diyorlar. Efendim, derhal emir buyursunlar. Arkadaşlar; aldığımız mektuplara ve Trakya'dan edindiğimiz bilgilere göre vaziyet şudur: Bugün Bulgaristan'da yaşayan ırkdaşlarımız ya komünistliği kabul edeceklerdir; o zaman kendilerine ancak amele olarak çalışmak için iş verilecektir veya Komünist Partinin azası olmadıkları takdirde iş verilmeksizin aç biilaç ölüme mahkûm olacaklardır. Yarın hayatları pahasına, yaşama pahasına bu vatandaşlarımız Komünist Partisine kaydolurlarsa,

³⁸³ (25 Ekim 1959). **Cumhuriyet**, 1.

³⁸⁴ (25 Kasım 1950). **Milliyet**, 2.

bunları bir buçuk, iki sene sonra getirmek esasen mümkün olamayacaktır. Demokrat Parti hükümeti bir milyon mu ayıracak, iki milyon mu ayıracak ne yapacaksa yapsın, bu vatandaşları bu sene yurda getirmek zaruretindeyiz. Bu, milli bir şereftir. (Alkışlar)”

Erataman, ayrıca ülkemize gelen göçmenlerinin çoğunun ailelerinin Bulgaristan’da kaldığını, dinamik Adnan Menderes hükümetinin hassasiyetle karar alacağından emin olduğunu söylemiştir. Bulgaristan’dan kaçak olarak Yunanistan’a sığınmış olan 2500 Türk’ün Uluslararası Mültecileri Koruma Teşkilatı (I.R.O) tarafından himaye edildiğini belirten Erataman bu teşkilat birkaç ay sonra lağvedileceği için Yunan hükümetinin sığınmacıları Bulgaristan’a iade edeceğini bu yüzden burada bulunanları da unutmamak gerektiğini hatırlatmıştır.³⁸⁵

Demokrat Parti en alt kademesinden en üst kademesine kadar muhacir meselesiyle alakalı maksimum dikkati göstermeye çalışmış, yardım kampanyaları yanında göçmenlere özel bakanlık kurulması fikri bile Kırklareli Milletvekili Şefik Bakay tarafında öne sürülmüştür. Nitekim 1950 yılı sonlarında “Göçmenlere Yardım Milli Komitesi” Cumhurbaşkanı Celal Bayar’ın himayesinde kurulmuş, fahri başkanlığına da Bayar getirilmiştir. Komite dönemin TBMM Başkanı Refik Koraltan’ın başkanlığında faaliyete geçmek üzere hazırlık çalışmalarını bitirmiştir. 43 ilde aynı anda harekete geçecek olan Milli Komiteye Rükneddin Nasuhioğlu ve IX. dönem Tekirdağ Milletvekili olan İsmail Hakkı Akyüz de dahil edilmiştir.³⁸⁶

1950 yılı bitmeden Konya Milletvekili Saffet Gürol göçmen piyangosu tertibi hakkında kanun teklifinde bulunmuştur. Teklifin müzakeresinde Kırklareli Milletvekili Şefik Bakay bir defaya mahsus piyango düzenlenmesine karşı çıkmış, her yıl bir keşide olmak üzere piyangoğunun beş sene devam etmesini ve ayrıca piyangodan sağlanacak paranın “ Göçmen Mülteciler Türkiye Yardım Birliği” emrine verilmesini istemiştir.³⁸⁷ Bu isteğinin nedeni ise şöyle açıklamıştır:

Bendeniz bir göçmen diyarı olan Trakya'nın milletvekillerinden biriyim. Hemen her Trakyalı ya bizzat göçmendir veya uzak, yakın, birçok akraba ve dostları ana yuvalarından sökülüp atılarak göç etmek mecburiyetinde kalmıştır. Bu zavallılara şimdiye kadar maalesef yardım edememiştir. 1293 göçmenlerinin birçoğuna hâlâ işledikleri toprakların tapuları verilmemiştir. Kötü bir iskân politikası yüzünden orman muntukalarına iskân edilmiş ve Orman Kanunu tatbiki yüzünden sefil, perişan kalmış on binlerce mübadil vatandaşlarımız mevcuttur. Onlara yardım edelim

³⁸⁵ TBMM TD, D.9, C.1, B. 14, 282-283

³⁸⁶ (19 Aralık 1950). *Milliyet*, 5.

³⁸⁷ (26 Aralık 1950). *Milliyet*, 5

Şefik Bakay kendisinin göçmenlerin bizzat dertlerine şahit olduğunu ve göçmenlerin oylarının yardımıyla iktidara geldiklerini söyleyip doğal olarak onlara yardım etmek zorunda olduklarını ifade etmiştir. Ve bir defaya mahsus yapılan piyangoğun yüzbinlerce göçmenin en ufak bir ihtiyacını dahi karşılayamayacağını 5 yıl müddetle her yıl bir keşide olmak üzere tertip edilmesi gerektiğini teklif etmiştir. Ardından piyangodan gelen paranın bir kısmının Toprak ve İskan Genel Müdürlüğünün hesabına aktırılması konusuna değinip eleştirilerde bulunmuş ve şunları dile getirmiştir:

Arkadaşlar, Toprak ve iskân Genel Müdürlüğünün ne talihsiz bir umum müdürlük olduğunu sizler çok iyi bilirsiniz. Sabık iktidar zamanında bu umum müdürlük bir bohça gibi mütemediyen el değiştirmiş ve nihayet son yıllarda expres kanunların biriyle ve on binleri aşan yüklü dosyalar ile Tarım Bakanlığına bağlanmıştır. Tarım Bakanlığının ise bu işte ihtisası ve tecrübesi yoktur. Bunun için arkadaşlarım, hariçten gelecek göçmen ve mülteciyi, orman muntıklarında yaşayan milyonlarca insanı yerleştirebilecek bir Toprak ve İskân Bakanlığına ihtiyacımız vardır. Plânlı ve tedbirli hareket edersek memleketimize her bakımdan büyük kazançlar sağlamış oluruz. Bugün birçok memleketlerde göçmen bakanlıkları kurulmuştur. Almanya'da kurulan göçmen bakanlığı iki yıl zarfında doğudan batıya iltica eden on bir milyon Alman'ı iskân etmiş ve müstahsil hale sokmuştur. Bu teşkilâtı biz örnek olarak alabiliriz, mütehasıslarından da istifade edebiliriz. Bendeniz Almanya'dan bu işin organizasyon plânını getirttim.

Şefik Bakay, getirdiği raporların incelenmesini tavsiye ettikten sonra bu işlerin iyi bir şekilde organize edilmeden piyangolardan sağlanacak parayı bugünkü teşkilatın emrine verirseler, kanunların formaliteleri içinde göçmenlere zamanında yardım edilemeyeceğini söylemiştir. O yüzden bu paraların Celal Bayar'ın koruyucu başkanlığında göçmenlere yardım maksadıyla kurulan “Göçmen ve Mültecilere Yardım Birliği” emrine verilmesini teklif etmiş ve bu hususta önerge sunmuştur.³⁸⁸

Tekirdağ Milletvekili Zeki Erataman, Şefik Bakay'ın aksine teklifi savunmuş ve piyangoğun bu büyük dava karşısında küçük bulanlara karşı aslında birçok yaraya merhem olabileceğini çünkü küçük yardımlara da mutlaka ihtiyaç olduğunu söyleyerek “Belki 250 bin, 500 bin, 750 bin... Bu kadar kişiye nasıl yetecek?” demeden bu kanunun kabulünü rica etmiştir.³⁸⁹

En başından beri göçmen meselesiyle ilgilenen ve peşinde duran Zeki Erataman 1951 Ocak ayına gelindiğinde yine TBMM Başkanlığına bir soru önergesi vererek 14 Mayıs'tan evvel ve sonra yurdumuza gelen göçmenlerin sayısı, nerelerde iskân edildikleri

³⁸⁸ TBMM TD, D.9, C.3, B. 23, 329-330.

³⁸⁹ TBMM TD, D.9, C.3, B. 24, 329-346.

ve bir an evvel üretici hale getirilmeleri için alınması düşünülen tedbirleri sözlü olarak öğrenmek istemiştir. Ve şunları sormuştur:

1. 14 Mayıs'tan evvel yurdumuza giren göçmen sayısı nedir? Bu miktarın ne kadarı son senede gelmiştir?
2. Bu göçmenlerin Hükümetçe taahhüt edilen ihtiyaçları toprak ve ev istihkakları tamamlanmış mıdır?
3. 14 Mayıstan bugüne kadar gelen göçmen sayısını 50 bin kadar olduğu söylenmektedir. Bu göçmenler nerelere ve ne miktar yerleştirilmiştir! Günlük ihtiyaçları ne şekilde karşılanmaktadır?
4. Yurda alınacak göçmenler hakkında kati bir rakam tespit edilmiş midir? Bilinen 250 bin göçmen ne zamana kadar yurda kabul edilecektir?.
5. 250 bin göçmen mevzuubahis ise yurt içinde kışlık barınmaları için ne gibi tedbirler alınmış ve alınacaktır.
6. I.R.O Teşkilâtı yardım edecek midir?
7. Bu göçmenler İçin 1951 bütçesinde ne miktar bir tahsisat ayrılmıştır?
8. Bu göçmenler için ilkbaharda ne düşünülmektedir. Muş, Van, Bitlis, Tunceli vilâyetlerinde dokuz milyon dönüm boş arazi bulunduğu söylenmektedir, Bu arazinin göçmenlere tahsisi düşünülmekte midir? Düşünülyorsa bu arazi üzerinde ne gibi bir hazırlığa başlanılmıştır!
9. Çiftçi olmayan sanat ve ticaret erbabı göçmenler için ne düşünülmektedir?

Dönemin Tarım Bakanı Nihat Eğriboz soruları cevaplandırdıktan sonra Erataman kürsüye tekrar gelip teşekkür etmiştir. Bu soru önergesini vermesinin nedenini 14 Mayıs'tan evvel ülkeye gelen göçmenlere ilgisiz kalındığı ev ve toprak bakımından ihtiyaçları giderilmediği için hükümetin bu işleri eskilere uymadan kısa zamanda en iyi yoldan halletmesini beklemek şeklinde açıklamıştır. Göçmen meselesini adım adım takip etmenin vicdani sorumluluğunu duymasında kendi seçim mıntıkası olan Trakya'nın göçmen bölgesi olması ve gelen insanların hangi şartlarda ne gibi problemler yaşadıklarını görmesi de büyük etkindir. Erataman'ın aynı konuşmada ısrarla üstünde durduğu konulardan biri de serbest göçmen vizesi ile gelen kişilerin ciddi anlamda sefalet çekmesi olmuş ve şunları söylemiştir:

Ülkemize gelenler içinde ıstırap çeken bir sınıf var bunu tebarüz ettirmek istiyorum. Türkiye'de 2 - 3 akrabası bulunanlar 20, 30 hatta 50 vatandaşa bakacağım diye Türkiye'ye getirilmişler. Bunlar için sayın Bakan dediler ki: Serbest vize ile gelenlere 12 - 15 gün baktıktan sonra mukadderatıyla alâkadar değiliz. Bugün bu şekilde gelen göçmenler gayet muztar durumdadırlar. Geçen gün göçmen piyangosu dolayısıyla arz etmişim bunlar hakikaten yiyecek içecek bulamayacak derecededirler. Kendimizi aldatmaya mahal yoktur. Hükümetin bunlara yardım elini uzatması, lâzımdır. Yalnız bugün tehcir yoluyla gelenlere karşı taahhüt edilenleri, Hükümetten bir şey

istemediklerini söyleyerek gelenleri de kapsama almamız. Hükümet ve millet bunlara da el uzatmalıdır.

Zeki Erataman konuşmasının devamında ülkemize gelen göçmenlere karşı Türk misafirperverliğinin sonsuz olacağını fakat köylerimiz onları uzun zaman besleyemeyeceği için bir yuva yapmanın daha makul olacağına değinmiştir. Aynı zamanda yapılması planlanan evler için hazırlanan projelerin lükse kaçtığını eleştirip köylerdeki miri arazilerden küçük bir miktar ve yapı malzemesi verildiğinde köylü vatandaşların imece usulü yardımda bulunmasını teklif etmiştir. Çünkü bütün bunları devletin yapması halinde bütçeye kaldırılamayacak bir yük çıkaracağını öngördüğünü söylemiştir.³⁹⁰

4.2.7. İç Güvenlikle İlgili Faaliyetler

DP'nin 1950 seçiminden zaferle çıkmasında, halkın CHP'ye olan hoşnutsuzluğu ve diğer farklı unsurların yanı sıra Milli Şef dönemi güvenlik güçlerinin tutum, davranışlarının da büyük payı olmuştur. Özellikle II. Dünya Savaşı'nın en az hasarla atlatılabilmesi için yönetimin aldığı kararların ilk elden uygulayıcısı durumundaki polislerin, halk nezdinde bir güven ve itibar sorunu yaşadığını söylemek mümkündür.³⁹¹ Demokrat Partililere göre de yönetme hakkı ile iç güvenliğin sağlanması arasında doğrudan bir bağlantı vardı. Bu nedenle DP hükümetlerinin önem verdiği ve öncelik tanıdığı konuların başında yine iç güvenlik konusu gelmekteydi.³⁹²

IX. dönem iç güvenlik konularında atılan adımlarda, önce İçişleri sonra Adalet Bakanlığı görevlerinde bulunan Edirne Milletvekili Rükneddin Nasuhioğlu'nun çokça tesiri olmuştur. Ocak 1951'de Nasuhioğlu basına yaptığı açıklamada polis ve jandarma teşkilatlarının ıslahı konularında çalıştıklarından bahsetmiştir. Polis üniformalarının daha pratik ve diğer devletlerdeki teşkilat mensuplarına benzer bir hale getirilmesi hazırlıklarının tamamlandığını Polis Teşkilatının mümkün olduğu kadar toplu olmaktan ziyade vazifesini temin için daha yayılmış bulunmasını düşündüklerini söylemiştir.³⁹³ Nasuhioğlu'nun basına yaptığı diğer bir açıklamada ise silah kaçakçılığının şiddetle takip edileceğini ve vatandaşların sanıldığının aksine ateşli silahlardan ziyade kesici silahlarla

³⁹⁰ TBMM TD, D.9, C.4, B.31. 233-235.

³⁹¹ Dikici, A.(2009). "Demokrat Parti Döneminde Güvenlik ve Türk Polis Teşkilatı". **Akademik Bakış Dergisi**, 5(3), 62.

³⁹² Dikici, a.g.m., 62.

³⁹³ (17 Ocak 1951). **Milliyet**, 1.

suç işlemekte olduğunu, bundan dolayı bütün yaralayıcı silahların taşınmasını önleyici tedbirlerin alınacağını belirtmiştir.³⁹⁴

Çorum Milletvekili Baha Koldaş'ın polis ve jandarma kuvvetlerinin motorlu vasıtalarla teçhizi, jandarma karakol komutanlarının bilgilerinin artırılması, terfi etmeye hak kazanan polis memurlarının durumu ve muamele sınıfında bulunan memurların üniformalı kısımla birleştirilmesi hakkında ne düşünüldüğüne dair sorusuna İçişleri Bakanı olarak Rükneddin Nasuhioğlu cevap vermiştir. Zabıta kuvvetlerinin, suçların önlemesi için hareket kabiliyetlerinin artırılmasının İçişleri Bakanlığı tarafından ele alınan ve üzerinde çalışılan mevzular arasında olduğunu fakat bu yılki bütçenin tanziminde prensip olarak alınan tasarruf fikri dolayısıyla alınması planlanan motorlu vasıtaların hemen alınamayacağını, sene içindeki imkânların ise değerlendirileceğini söylemiştir. 1930 senesinde kabul edilmiş 1706 sayılı Jandarma Kanunu'na göre jandarma subaylarına müsait şartlarla at temin etmek imkânları verildiğini hâlbuki o zamandan beri yolların artması ve seyahatin büyük ölçüde motorlaşması dolayısıyla atın her zaman her yerde yeterli bir kabiliyete sahip olmadığını, hazırlanan tasarıda memleketin yeni şartları düşünülerek bu maddenin değiştirildiğini eklemiştir. Jandarma komutanlarının yetiştirilmesinde halen mevcut eğitim müesseselerinin mevzuata göre verimli olarak çalıştığını, öğretmenler tarafından Millî Eğitim Bakanlığının kabul etmiş olduğu programlarla öğretim yapıldığını söylemiştir. Nasuhioğlu eski iktidar döneminde plansızca emniyet görevlileri yetiştirilmesi ve hepsinin daha mevcut kadrolar boşaltılmadan mezun olması sonucu ihtiyaç fazlası ortaya çıktığı için yığılma meydana geldiğini fakat ilk fırsatta tayinlerin tamamlanacağını ifade etmiştir.³⁹⁵

İçişleri Bakanlığı, Emniyet Genel Müdürlüğü ve Jandarma Genel Komutanlığı 1951 yılı bütçesi münasebetiyle İçişleri Bakanı Rükneddin Nasuhioğlu söz istemiştir. Zabıta vakaları konusunda yapılan eleştirileri haksız bulduğunu dile getiren Nasuhioğlu güvenlik konusunda zabıta ve vatandaşa rahat verdirecek şekilde tedbirler alındığını kontrollerin sürdüğünü söylemiştir. Zonguldak Milletvekili Salim Başol tarafından emniyetin kullandığı telsizlerin suistimallere uğrayıp Moskova tarafından dinlendiğini zira ülkede gerçekleşen en ufak şeyin saatler içerisinde Moskova radyosundan duyurulmasının imkanı olmadığını vurgulaması üzerine Rükneddin Nasuhioğlu zaman zaman böyle şikayetlerin geldiğini, eğer varsa araştırmanın sonunda ortaya çıkacağını belirtmiştir.³⁹⁶

³⁹⁴ (23 Ocak 1951). *Milliyet*, 1.

³⁹⁵ **TBMM TD**, D.9, C.5, B.38, 02.02.1951, 14-20.

³⁹⁶ **TBMM TD**, D.9, C.5, B.50. 24.02.1951, 670.

Nasuhioğlu'nun açıklaması üzerine Şevket Mocan "Emniyet Teşkilatının bu hususta yeterli elemanları var mıdır? Olanların dahi telsiz yuvalarını bulmak için kültürleri ve dimağları yeterli değildir?" sorularını sormuştur. Rükneddin Nasuhioğlu bu sorulara cevaben "Bir hırsız ararken ayağına takunya giyerek, ben geliyorum diye aranmaz. Onun için bizim bu taharri işlerimizi işin icabına ve ciddiyetine göre yapmakta olduğumuza muhterem Mocan'ın da iştirak etmesini rica ediyorum" demiştir.³⁹⁷

Milli Savunma Bakanlığı 1951 yılı bütçe görüşmelerinde Tekirdağ Milletvekili Zeki Erataman söz almıştır. İlk olarak askerlerin sağlık muayenelerinin tam olarak yerine getirilmesini daha sonra yine sağlıklı bir şekilde ailelerine teslim edilmesinin en büyük istekleri olduğunu söylemiştir. Askerlikte kazanılan tüberküloz, kemik veremi, akciğer kanseri gibi hastalıkların mutlaka yine askerlikte tedavi edilmesi gerektiğini çünkü askerin döndüğü muhitinde bir tehlike, salgın yaratmaması için sağlam olarak gönderilmesine dikkat edilmesini istemiştir. Askeri ve sivil hastane ayırımına karşı olduğunu söyleyen Erataman, ordunun hemşire eksiki olduğunu da değinmiştir. Konuşmasında kışlaların bakımsızlığını da gündeme alan Zeki Erataman askeri müzelerin zenginleştirilerek harp tarihinin yeniden yazılmasını en önemlisi de Çanakkale'de Türk milletine yakışacak şekilde Türk Mehmetçiğinin büyük bir abidesinin yapılmasını rica etmiştir.³⁹⁸

Kırklareli Milletvekili Sıtkı Pekkip Savunma Bakanlığı 1952 yılı bütçesinde bir yıl önce Zeki Erataman'ın da değindiğini askeri birliklerin seyyar bir vaziyette olması konusunda söz istemiştir. Birliklerin bir iki sene, bir mıntıkada kalmalarına rağmen garnizon inşa ettiklerini ve giderken de tekrar hepsini söktüklerini bunların birçok örneğini Trakya'da gördüğünü tüm bu külfet yerine imkânı varsa ordu için portatif binalar alınmasının daha doğru olacağını söylemiştir.³⁹⁹

Nisan 1951 tarihinde kan gütmeye sebebi ile işlenen adam öldürme veya buna teşebbüs edenler ve bu kişilerin hısımları hakkında uygulanacak olan muameleye dair 3236 sayılı kanunun ilgası hakkında kanun teklifi yapılmıştır. Fakat gerek teklifin görüşülmesi sırasındaki anlaşmazlıklar gerekse yapılmak istenilenlere Adalet Bakanlığında set konulması yüzünden uzun süre tartışma konusu olmuştur. Kanunun aslında, adam öldüren veya teşebbüs edenlerle aynı çatı altında yaşayan kişilerin, ikametlerinden alınıp başka yerlere nakilleri söz konusuydu. Verilen kanun teklifiyle bu cezayı içeren maddelerin

³⁹⁷ TBMM TD, D.9, C.5, B.50, 24.02.1951, 671.

³⁹⁸ TBMM TD, D.9, C.5, B.49, 23.02.1951, 549

³⁹⁹ TBMM TD, D.9, C.13, B.46, 714.

kaldırılması istenmiştir.⁴⁰⁰ Adalet Bakanı sıfatıyla konuşan Rükneddin Nasuhioğlu konuyla alakalı şunları söylemiştir:

Cezada niyabetin caiz olmadığı esastır ve şüphesiz bu bakımdan bu kanunun kaldırılmasını isteyen arkadaşların hakları vardır. Fakat diğer taraftan memleketimizin başka muntikalarının ahvali ruhiyesi itibariyle bu kanunun bir koruyucu vasfı vardır. Binaenaleyh bazı arkadaşların buyurdıkları gibi, bu kanunu derhal kaldırıp da yerini boş bırakırsak bunun tatbikatta ne gibi tesirleri olacaktır, bunu da düşünmek lâzımdır. Yani bir kanunun yalnız mevcudiyetini ve varlığını değil, o kaldırıldığı zaman onun bıraktığı boşluğu da düşünmek lâzımdır. Bu kanunun tekrar encümünde tetkiki iyi olur kanaatindeyim, zaten bu kanunu hükümet teklif etmiş değildir.⁴⁰¹

3236 sayılı kanun kaldırılması TBMM’de reddedilmiş, fakat bir yıl sonra tekrar TBMM gündemine alındığında antidemokratik bir kanun olduğu konusunda eleştiriler devam etmiştir. Nasuhioğlu kanunun tedbir mahiyetinde düşünüldüğünü hukuki olmaktan ziyade inzibati yönü olduğu, kanun uygulandıktan sonraki sonuçların şimdiye kadar ekseriyetle pozitif olduğunu belirtip bunun örneklerine batı ülkelerinde de rastlandığını eklemiştir. Rükneddin Nasuhioğlu söz konusu kanunun sadece “Tunceli, Elâzığ, Siirt, Artvin, Bingöl, Muş, Bitlis, Trabzon, Diyarbakır, Mardin, Osmaniye, Gaziantep, Urfa, Malatya, Bolu” illerinde uygulandığını buralarda da yıldan yıla adam öldürme veya cana kastetme suçlarında düşme gözlemlendiğini aktarmıştır. Maraş Milletvekili Mahir Özsoy Nasuhioğlu’nun sözünü kesip meselenin sosyal seviyeye bağlı olduğunu dile getirirken Rize Milletvekili İzzet Akçal Adalet Bakanını eleştirerek “Bir sene evvel aynı kanunun görüşülmesi sırasında tedbir alıp kaldıracağı vadinin verilmesine rağmen Ceza Kanunu’nun hala revizyonda olduğunu işitiyoruz ne zaman TBMM’ye gelecektir.” ifadelerini kullanmıştır. Rükneddin Nasuhioğlu ise 1953 yazından önce düzenlemenin yetişmeyeceğini belirtince bir çok eleştiri almıştır.⁴⁰² Gelen eleştirilerin arkası kesilmeyince de şu konuşmayı yapmıştır:

Muhterem arkadaşlar, İzzet Akçal arkadaşımız işi biraz his meselesi olarak ele aldılar. İddialı olarak konuşmayacağım, Yüksek Meclis nasıl arzu ederse öyle yapar. Bir nokta arz edeceğim: bir adalet müfettişi bendenize dedi ki: İmralı Cezaevinde müddetini bitiren bir cezalı, müdüre gelerek, beni bırakmayın, İstanbul’a göndermeyin, çünkü haber aldım, gidecek olursam kan gütmeye hasebiyle beni vuracaklardır, demiştir. Yalnız İzzet Akçal arkadaşımıza soruyorum; bu kanun kalktıktan sonra kısa bir zaman zarfında, birçok katillerle karşılaşırırsak acaba Sayın İzzet Akçal’ın vicdanı müteessir ve müezzi, olmaz mı? Bugün bir cinayetin failine mensup olanları yer değiştiriyoruz. Orada kalırlarsa ölmek tehlikesine mâruz kalıyorlar. Bir insanı doğduğu yerden alıp beş yüz kilometre uzağa götürmek iyi bir

⁴⁰⁰ TBMM TD, D.9, C.6, B.70, 30.04.1951, 353.

⁴⁰¹ TBMM TD, D.9, C.6, B.70, 30.04.1951, 359.

⁴⁰² TBMM TD, D.9, C.15, B.70, 09.05.1952, 128.

*şey değildir. Ama bir ailenin bütün fertleri kalmayınca kadar müteakbil kan gütme hislerini silmek meselesi mevzuubahistir. Netice itibariyle işi tamamen objektif bakımdan mütalâa etmeli, bu kanunun kalkmasıyla hâsıl olacak boşlukları dolduracak hükümleri koymalıyız.*⁴⁰³

Demokrat Parti hükümeti cezaevleri konusunda da hassas davranmıştır. Adalet Bakanı olarak Rükneddin Nasuhioğlu basına verdiği demeçte cezaevlerinin gerek sağlık gerekse bina olarak kötü olanların yerine Bakanlık tarafından tespit olunan program dahilinde yenilerin yaptırıldığını, çocuk mahkemeleri kanununu bizzat takip ettiğini ve bakanlıklar arasında kurulmuş bir komisyonda etraflı olarak ele alındığını söylemiştir.⁴⁰⁴ Kasım 1952 tarihinde İstanbul hapisanelerinde gerçekleşen bıçaklı tabancalı kanlı hadiselerden sonra Adalet Bakanlığı bu gibi vakaların kati surette önüne geçilmesi için acelece şiddetli bir talimatname hazırlamıştır. Hazırlanan talimatname cezaevleri müdürlerine mutlak salahiyet vermekte ve bu gibi hadiselerin vukuu bulmaması için zecri tedbirleri alabilmelerini sağlamaktadır.⁴⁰⁵

Çorum Milletvekili Ahmet Başbüyük tarafından iş esasına dayanan ceza evlerindeki mahkûmlara uygulanan sistemin devamına, hükümetin taraftar olup olmadığını, bu cezaevlerine sevk edilen mahkûmların mahallî cezaevlerinde geçirdikleri müddetin artırılması ve artma eğilimi gösteren bazı suçlardan mahkûm olanların asri cezaevlerine gönderilmemesi hususlarından ne düşünüldüğü Adalet Bakanı'na sorulmuştur. Dört devreye ayrılan İnfaz Yasası'nın mahkûma bir cezayı çektirmekle beraber mahkûmun ıslahını da amaçlandığını aktaran Nasuhioğlu iş esasına dayanan cezaevinden çıkanların, cezaevinden çıktıktan sonra suç işleyip geri geldiğinin görülmediğini bu yüzden sistemi faydalı bulduğunu söylemiştir. Fakat iş esasına dayanan cezaevlerine gidenlerin çok kısa zamanda oradan çıkmalarının kamuoyu üzerinde yaptığı tesiri fark ettiklerini bunun için de yeni bir İnfaz Kanunu tasarısı hazırladıkları belirtmiştir.⁴⁰⁶

Ateşli Silahlar ve Bıçaklar Hakkındaki Kanun müsabetiyle Temmuz 1953'te TBMM'de Tekirdağ Milletvekilleri Zeki Erataman ve Şevket Mocan söz almıştır. İlk olarak Mocan, komisyonun ateşli silah taşıma teklifinde çok ileri gittiğini söyleyip sonucunu sakıncalı gördüğünü dile getirmiştir. Bir aile reisini 15 santimden küçük, resmi

⁴⁰³ **TBMM TD**, D.9, C.15, B.70, 09.05.1952, 128.

⁴⁰⁴ (23 Temmuz 1952). **Milliyet**, 1.

⁴⁰⁵ (2 Kasım 1952). **Cumhuriyet**. 2.

⁴⁰⁶ **TBMM TD**, D.9, C.15, B.76, 25.06.1952, 364.

olmayan bir silahla ailesini korumaktan evin içinde dahi mahrum ettiğini, tabanca taşımanın kaymakamların vereceği izne tabi olmasını şu şekilde eleştirmiştir:

Komasyon, biz vatandaşı bundan menetmiyoruz, gitsin izin alsın diyor. Bugün kaymakamlara ve diğer mülkiye âmirlerine bir imtiyaz veriyoruz. Hepimiz ayrı ayrı memleket içinden gelmiş milletvekilleriyiz, çok iyi biliriz ki, kaymakamlara verilen, mülkiye âmirlerine verilen bu salâhiyetlerden bâzı mahzurlar doğabilir, istemedikleri antipatileri olan vatandaşa, bu izni vermeyebilirler. Dünyanın hiçbir tarafında, vatandaşı, kendi evinde namusunu muhafaza için en ufak bir silâh bulundurmaktan mahrum eden yer yoktur, varsa bize söylesinler, bu teklif bir hükümet teklifinden ziyade bir işgal ordusunun emri yevmisine benziyor.⁴⁰⁷

Zeki Erataman ise Ateşli Silahlar ve Bıçaklar Hakkındaki Kanun'un 7. maddesi ile ilgili konuşmuştur. Memleketin içinde bulunduğu sosyal durum nedeniyle birçok suçun işlendiğini bunların da yalnız ateşli silahlarla olmadığını söylemiştir. Bahsedilen tedbirlerin alınmasıyla suçluların hiçbir zaman silahlarını hükümete teslim etmeyeceklerini, mutlaka bir yolunu bulacaklarını, bundan yalnız masum halkın zarar göreceğini belirtip Şevket Mocan ile birlikte bu sebeple bir takrir sunmak istemiştir. Takrire göre “20 yaşını doldurmuş her vatandaş namlusu 15 santimi geçmeyen bir ateşli silâhı evinde veya iş yerinde bulundurabilir. Ancak en yakın zabıta âmirine, bulunmadığı yerlerde mülkiye âmirine bu silâhı harçsız olarak tescil ettirmeye mecburdur” ibaresi 4. fıkraya eklenmek istenmiştir.⁴⁰⁸ Konuyla alakalı TBMM'deki diğer milletvekilleri tarafından da birçok takrir verilmiş Rükneddin Nasuhioğlu da söz alarak eleştiride bulunmuştur:

Eğer Hükümetin izni kalkarsa, doğrudan doğruya herkes evinde silâh bulundurmak ve taşımak hakkına sahip olursa bu kanunun mânası, ruhu kalmaz. Bu kanun, Türkiye'de Türk çocuğuna silâh sevgisini unutturur diye tenkitler yaptılar. Eğer Türk çocuğunun silâh sevgisi olacaksa ki olmalıdır, bunun için sahalar vardır, spor yerleri vardır, atış yerleri, poligonlar vardır. Onlar silâh sevgisini telkin edebilirler. Fakat silâh sevgisini unutmasın diye yanında silâh bulundurmasına ve ufak fevrî bir hareketle adam öldürmesine mâni olmak da bizim vazifemizdir. Bu işin ne silâh sevgisi ve ne de tarihî ananelerle bir alâkası yoktur, sadece meydana gelen cinayetlerin azaltılmasını amaçlamaktadır. Bu itibarla maddenin yerinde olduğu kanaatindeyim.⁴⁰⁹

4.2.8. Komünizme Karşı Faaliyetler

II. Dünya Savaşı'ndan sonra hızla kutuplaşan dünyada Türkiye Cumhuriyeti tarafını ABD'nin öncülüğündeki Batı bloğundan yana seçmiştir. Bunda sınır komşusu olan

⁴⁰⁷ TBMM TD, D.9, C.24, B.100, 02.07.1953, 71.

⁴⁰⁸ TBMM TD, D.9, C.24, B.100, 02.07.1953, 73.

⁴⁰⁹ TBMM TD, D.9, C.24, B.100, 02.07.1953, 74.

SSCB'nin zaman zaman Türkiye üzerinde endişe verici taleplerde ve açıklamalarda bulunmasının etkisi olduğu bir gerçektir. Türkiye'nin Batı bloğuna yakınlaşma girişimleri daha CHP döneminde başlamış defalarca ABD'nin koruyucu şemsiyesi altına girmek istenmiştir. Bahsedilen dönemde verilen kararlar Türkiye'nin Soğuk Savaş sürecinde izlediği dış politikasının da temelini atmıştır.

DP'nin iktidarı CHP'den devralmasından sonra da Sovyet tehdidine karşı ABD yanlısı politikaya devam edilmiştir. Dönemin dış politikadaki odak noktası komünizm ve Sovyet Rusya'nın tehlikesinin arttığı bir dönemde Türkiye'nin temel hedefi NATO'ya bir an evvel üye olmak olmuştur.⁴¹⁰ Dış politik gelişmeler doğrultusunda alınan kararlar iç politikayı da etkiler hale gelmiş, Sovyetlerin ülkeyi yıkmak için gönderilmiş temsilcileri olarak görülen komünistler için esaslı bir baskılama programına girilmiştir. Bu politikanın altında yatan temel nedenler ise çoğunlukla Sovyetlere karşı batılı devletlerin arasında yer edinmek, Amerika'nın ekonomik yardımlarından pay almak şeklinde özetlenebilir.⁴¹¹

Komünizmle mücadele kapsamında Demokrat Parti, iktidarının daha ilk aylarında harekete geçmiştir. Demokrat Parti 1950'den başlayıp 1960 yılına kadar alınan Bakanlar Kurulu kararlarında komünist propaganda nedeniyle 53 dergi, 36 kitap, 34 gazete, 18 broşür, 15 bülten, 6 beyanname, 4 mektup, 3 rapor, 3 kartpostal, 2 piyes ve sayısı belli olmayan bazı matbuatlar yasaklanmış ve 47 yasaklama kararı alınmıştır.⁴¹² Konu ile alakalı Tekirdağ Milletvekili Şevket Mocan oldukça faal kalarak hem seçim bölgesinde hem de mecliste çalışmalar yürütmüştür. Mocan 07 Ağustos 1950'de Tekirdağ'da komünizmi lanetlemek için bir miting düzenlemiş ve “ Komünist vatan hainidir.” cümlesi milli birlik sembolü olarak kabul edilerek ant içilmiştir. Miting sonunda alınan kararlar bir telgrafla Başbakan'a da gönderilmiştir.⁴¹³

Komünizmi ülkenin en büyük düşmanı olarak gören Mocan, komünistlere ve onlara yardım eden, öven, bilip de söylemeyen kişilere ölüm cezası isteyecek bir kanun değişikliğini TBMM'ye sunmak için hararetli bir imza toplama faaliyetine girişmiştir.⁴¹⁴ Nitekim Şevket Mocan ve 53 arkadaşının, Türk Ceza Kanunu'nun 141. maddesinin değiştirilmesi hakkında kanun teklifi 8 Aralık 1950 tarihinde Adalet Komisyonuna

⁴¹⁰ Albayrak, a.g.e., 411.

⁴¹¹ Albayrak, a.g.e., 411.

⁴¹² Yılmaz, M. Doğaner, Y.(2006). “*Demokrat Parti Döneminde Bakanlar Kurulu Kararı ile Yasaklanan Yayınlar*”. **Kebikeç Dergisi**, 22, 151-204.

⁴¹³ (7 Ağustos 1950). **Milliyet**, 1.

⁴¹⁴ (5 Kasım 1950). **Cumhuriyet**. 1.

verilmiştir. ⁴¹⁵ Komisyon kararının uzaması üzerine Mocan 25 Aralık'ta konunun ivedilikle görüşülmesi için bir önerge vermiş ve “Ordumuzun bir kısmı hür milletler cephesinde komünizm denilen hürriyet düşmanı afetle çarpışırken, Türk ismi taşıyan Kominform üyeleri bugünkü kifayetsiz ceza usulleri sayesinde ülkeye zarar vermektedir.” ifadelerini kullanmıştır. Konuşmasını “Encümenlerde geç kalan kanun teklifleri, yabancı emperyalist emellere alet olanları daha ziyade cürretlendirdiği nazarı dikkate alınarak teklifimizin komisyonda ivedilikle görüşülmesini arz ve rica ediyoruz.” şeklinde tamamlamıştır.⁴¹⁶

Kısa süre sonra TBMM'de uzun zaman alan ve tartışmalar başlatan Ceza Kanunu'nun 141. ve 142. maddelerinin görüşülmesine başlanmıştır.⁴¹⁷ Teklifi sunan kişi olarak Şevket Mocan bu görüşmeleri IX. dönem TBMM'nin tarihi büyük bir oturumu olarak niteleyip Kore kararı kadar önemli ve değerli olduğunu vurgulamıştır. Sözlerine Türkiye Komünist Partisinin tüzüğünü okuyarak devam etmiş ve ülkeyi bölmek, ilhak etmek gayelerini gizleme gereği görmeyen, vatan hainleri, kızıklar olarak adlandırdığı komünistlere karşı iç idarenin müdafaasını sağlayacak bir kanun tasarısını huzurlara sunduğunu belirtmiştir. Bu teklifi sunma nedenini de “Yavrularımızın dimağlarına engerek zehrinin akıtılmasına bigâne kalamazdık ve ölüm cezası onaylanmalıdır.” olarak açıklamıştır.⁴¹⁸ Aynı oturum sırasında konuşan Arif Nihat Asya da Şevket Mocan'ın sözlerini desteklediğini söyledikten sonra İsmet İnönü'nün komünistlere tolerans gösterdiğini ima etmesi üzerine karşılıklı tartışmalar yaşanmış ve asıl konunun dışına çıkmıştır. Yaşananlar üzerine Mocan'ın isteğiyle oturuma gizli devam edilmiştir.⁴¹⁹

Gizli oturumdan sonra dönemin Adalet Bakanlığını yapan Edirne Milletvekili Rükneddin Nasuhioğlu konuyla ilgili milletvekillerinin görüşlerini, eleştirilerini ifade etmeden konuşmak istemediği için şimdiye kadar beklediğini dile getirdikten sonra Osman Bölükbaşı'nın neden yeni bir Ceza Kanunu yapmak yerine tadillerle uğraşıldığı eleştirisine Adalet Bakanlığının bu konuda çalışması olduğunu ancak kapsamlı bir mevzu olduğu için zaman alacağını söylemiştir.⁴²⁰

Nasuhioğlu TBMM'de eleştirilerin arkası kesilmeyince çeşitli fikirler arasında konunun berraklığını yitirdiğini Ceza Kanunu için faşist yakıştırmalarının dahi yapıldığını söyleyip bunları haksız bulmuştur. Cezmi Türk'ün bir ara “ Öyle bir devir ki Ropespiyer

⁴¹⁵ TBMM TD, D.9, C.2, B.13, 08.11.1950, 32.

⁴¹⁶ TBMM TD, D.9, C.2, B.10, 189.

⁴¹⁷ (27 Ocak 1951). *Milliyet*, 5.

⁴¹⁸ TBMM TD, D.9, C.10, B.5, 111-121.

⁴¹⁹ TBMM TD, D.9, C.10, B.7, 21.11.1951, 136.

⁴²⁰ TBMM TD, D.9, C.10, B.7, 21.11.1951, 137-138.

devri açılmak isteniyor.“ sözü ortamı iyice germiş tartışmalar bitmeyince Rükneddin Nasuhioğlu açıklama istemiştir.⁴²¹

Geçenlerde bir hâdise oldu takdir buyurursunuz; Faşistlikten mahkûm olan bir kimse Türkiye'ye pasaportsuz geldi. Fiilî affa tâbi olduğu için rahat rahat girebilecekken yüzünü gözünü, kılığını kıyafetini değiştirdi, kendisini maskeleydi, öyle geldi. Elimizdeki ceza hükümleri az olduğu için bu adama pasaportsuz geldi, diye ceza verdik. Suiniyetini izhar eden şahsa mevzuatımızın darlığı yüzünden hak ettiği cezayı veremiyoruz. Bu itibarla bu kanunu tadil ile huzurunuzda gelmiş bulunuyoruz. Yoksa yeni bir Ceza Kanunu meselesi, antidemokratik kanunların tashihi meselesi bu mevzudan ayrı bir mevzudur.⁴²²

Konunun yeni bir Ceza Kanunu oluşturma meselesine gelmesi üzerine Şevket Mocan ve Sıtkı Yırcalı kanunun değiştirilmesi istenen maddelerinin bir an önce görüşülmesine başlanması için TBMM'ye yeni bir önerge sunmuşlardır.⁴²³ Adalet Bakanı Rükneddin Nasuhioğlu da komünizmle mücadele söz konusu olduğu için 141. ve 142. maddelerin bir an önce sonuca kavuşturulması halinde ancak diğer isteklere cevap verilebilir duruma gelineceğini söylemiştir.⁴²⁴ TBMM'ye sunulan değişiklik şu şekildedir:

Madde 141:

- 1. Bir sosyal sınıfın diğer sosyal sınıflar üzerinde tahakkümünü tesis etmeye veya bir sosyal sınıfı cebir yolu ile kısmen veya tamamen ortadan kaldırmaya veya memleket içinde müesses iktisadi veya sosyal nizamları cebren yok etmeye matuf cemiyetleri her ne suret ve nam altında olursa olsun kurmaya tevessül, teşkil, tanzim veya sevk ve idare eden yahut bu hususlarda yol gösteren kimse 8 yıldan 15 yıla kadar ağır hapis cezasıyla cezalandırılır.*
- 2. Devlet siyasi ve hukuki nizamlarını topyekûn yok etmek gayesini güden cemiyetleri her ne suret ve nam altında olursa olsun kurmaya tevessül, teşkil-tanzim veya sevk ve idare eden yahut bu hususlarda yol gösteren kimse aynı ceza ile cezalandırılır.*
- 3. Amacı cumhuriyetçiliğe aykırı olan veya demokrasi prensiplerine aykırı olarak devletin tek bir fert yahut bir zümre tarafından idare edilmesini hedef tutan cemiyetleri kurmaya tevessül, teşkil, tanzim veya sevk ve idare eden yahut bu hususlarda yol gösteren kimse birinci fıkrafta yazılı ceza ile cezalandırılır.*
- 4. Anayasanın tanıdığı kamu haklarını ırk mülâhazasıyla kısmen veya tamamen kaldırmayı hedef tutan veya millî duyguları yok etmeye veya zayıflatmaya matuf bulunan cemiyetleri kurmaya tevessül, teşkil, tanzim veya sevk ve idare eden yahut bu hususlarda yol gösteren kimse bir yıldan 3 yıla kadar ağır hapis cezasıyla cezalandırılır.*
- 5. 1, 2, ve 3. fıkralarda yazılı cemiyetlere girenlere 5 yıldan 12 yıla kadar ağır hapis cezası verilir, 4. fıkrafta yazılı hallerde 6 aydan 2 yıla kadar hapis cezası verilir.*

⁴²¹ TBMM TD, D.9, C.10, B.7, 21.11.1951, 143.

⁴²² TBMM TD, D.9, C.10, B.7, 21.11.1951, 147.

⁴²³ TBMM TD, D.9, C.10, B.7, 21.11.1951, 151.

⁴²⁴ TBMM TD, D.9, C.10, B.8, 23.11.1951, 177.

6. Yukarıdaki fıkralarda yazılı fiilleri devlet daireleri, belediyeler veya sermayesi kısmen veya tamamen devlete ait olan iktisadi teşekküller, sendikalar, işçi teşekkülleri, okullar, yüksek tahsil müesseseleri içinde veya bunların memur, müstahdem ve mensupları arasında işleyenler hakkında verilecek ceza üçte bir nispetinde artırılır.
7. Bu maddede yazılı suçları işleyenlerden biri suçu ve diğer faillerini tahkikatın her safhasında yetkili makamlara bildirdiği takdirde bu kimseye verilecek ceza hal ve şartlara ve hâdisenin hususiyetlerine göre kısmen veya tamamen kaldırılabilir.
8. Bu maddede yazılı suçlardan dolayı mükerrer olanlar hakkında hükmedilecek ceza bir misli artırılır.
9. Bu maddedeki cemiyet tabirinden maksat, 2 veya daha ziyade kimselerin birleşmeleri halidir.⁴²⁵

Maddelerin sunulmasından sonra birinci madde çok tepki toplamış hapis cezası değil birkaç milletvekili tarafından idam cezası istenmiştir. İddialarına dayanak olarak hapisanede bu kişilerin komünizm faaliyetlerine devam edeceklerini, bunun en net örneğinin Nazım Hikmet olduğunu söylemişlerdir. Bazı milletvekilleri ise Komünizm suçlularının sınır dışı edilerek Rusya'ya gönderilmesi teklifini sunmuştur. Bir ara Şevket Mocan ile Osman Bölükbaşı haksız yere mahkum ettirildiği iddia edilen kişiler için tartışmaya girmiş konuya Adnan Menderes de dahil olmuştur.⁴²⁶ Maddelerin tartışılması sırasında konu ırk meselesine de gelince Edirne Milletvekili Cemal Köprülü söz alıp meselenin çok tehlikeli olduğunu belirtip şunları söylemiştir:

Bugün memleketimizde ırkçılık var mıdır, yok mudur onu bilmem. Fakat kanunlar ebet müddettir. Bu itibarla Bolşevikliğin bozguna uğradığı bir zaman gelecektir ki, o zaman Bolşevikliğin işaret ettiği yerlere muhtelif partiler geçebilir. Bu itibarla tehlikeli vaziyetleri önlemek mecburiyetindeyiz. Binaenaleyh Bolşeviklikten sonra soldan sağa doğru terazinin meyletmesi daima mümkündür. Kanunlar bugün için değil, yarın için yapılır. Binaenaleyh, bu hususta dikkat nazarınızı çekerim. Irkçılık çok tehlikeli bir şeydir, komünistlikten çok aşağı bir şey değildir, milleti tehlikeye götüren bir teşekküldür.

Konuşma ilerledikçe dallanıp budaklanıp Paris'te yaşayan İleri Jön Türk adı verilen grubun faaliyetlerine gelmiştir. İstanbul Milletvekili Sani Yaver'in Türk-Fransız futbol maçına iştirak eden Türk öğrencilerin tribünler üzerinde İleri Jön Türk Derneğinin komünizm beyannamelerini dağıttıklarını, konuyla alakalı da hiçbir şey yapılmadığını söylemiştir. Bunun üzerine Şevket Mocan Ocak 1951'de bir takrir vererek Komünist Jön

⁴²⁵ TBMM TD, D.9, C.10, B.8, 23.11.1951, 185-189.

⁴²⁶ TBMM TD, D.9, C.10, B.9, 26.11.1951, 257.

Türk hareketinin Fransa’da, Türkiye’nin Kore’ye asker göndermesini protesto ettiklerini bu esnada da 3 kişinin yaralandığını bunların araştırılması gerektiğini beyan etmiştir.⁴²⁷

Ceza Kanunu’nun 141. maddesinin yedinci fıkrasının görüşülmesi sırasında da sorunlar yaşanınca Rükneddin Nasuhioğlu bir kez daha söz almış maddenin tartışılacak bir yanı olmadığını hukuki açıdan bir açık kapı bırakmadığını belirtmiştir.⁴²⁸ Nasuhioğlu ceza sisteminde görülen orantısız sonuçları kanunun emrettiği çerçevede yaptıklarını ve en kısa sürede bu görülen sorunları kapsamlı bir yenilikle aşacaklarını söylemiştir. Komünist mahkûmlar konusundaki kaygılara da cevap vererek onların belli cezaevlerinde diğer mahkûmlardan farklı bölmelere yerleştirdiklerini konuyla ilgili Adalet Bakanlığının çok hassas davrandığını vurgulamıştır.⁴²⁹

Komünistlik meselesi ile bütün mesaisini dolduran Şevket Mocan, Suat Derviş ile Kasım 1951 tarihinde Konak Oteli salonunda sert münakaşaya girmiş Derviş’i komünistlikle suçlayınca mahkemeye verilmiştir.⁴³⁰ Onun bu hararetli tutumu zaman zaman tehdit mektupları almasına da neden olmuştur.⁴³¹

Şevket Mocan’ın⁴³² Adalet Bakanı Rükneddin Nasuhioğlu’nun sözlü cevablaması için muhtelif tarihlerde Türkiye’ye iltica edenler hakkında yapılan muamelelere ve ülkede komünistliğin üremesine neden olanlarla ilgili soru sormuştur.⁴³³ Adalet Bakanı Rükneddin Nasuhioğlu sorulara Dışişleri, İçişleri ve Milli Savunma Bakanlıklarından bilgi topladıktan sonra cevap vermiş ve II. Dünya Savaşı’nda itibaren Türkiye’ye sığınan kişilerin ülkelerle olan siyasi ilişkilerimize göre yön aldığını belirtmiştir. 23 Şubat 1945 tarihinde Almanya ve Japonya’ya savaş ilan etmemiz üzerine karşılıklı olmak şartıyla Sovyetler’in kendi tebaasından olan askeri mültecilerin iadesini istediğini ve anlaşma gereği 237 Sovyet askeri mültecisinden 195’inin Tıhmıs kapısından iade edildiğini eklemiştir. Nasuhioğlu komünistlik propagandası ve tahrikatı yapmak fiillerinin takibinde zabıta ve adalet makamlarının hassasiyetle hareket ettiğini ve faileri hakkında süratle takibata geçildiğini belirtmiştir.⁴³⁴

⁴²⁷ (5 Ocak 1951). **Milliyet**, 5.

⁴²⁸ **TBMM TD**, D.9, C.10, B.11, 321.

⁴²⁹ **TBMM TD**, D.9, C.10, B.11, 334.

⁴³⁰ (5 Ocak 1952). **Milliyet**, 2.

⁴³¹ (4 Temmuz 1951). **Cumhuriyet**, 2.

⁴³² Şevket Mocan’ın komünizmi engellemekle ilgili çalışmaları hız kemedemeden devam ederken kızının Mihri Beli’nin yakın arkadaşı olan Dünder Baştımar ile gizlice evlenmesi bir skandal yaratmış, kızını ve damadını ihbar etmiştir. (03 Haziran 1951). **Milliyet**, 1.

⁴³³ **TBMM TD**, D.9, C.9, B.101, 18.07.1951, 203.

⁴³⁴ **TBMM TD**, D.9, C.9, B.101, 18.07.1951, 204-205.

Rükneddin Nasuhioğlu'ndan sonra söz alan Mocan, huzura sunulmuş vakaların etkilerinin bugün de devam ettiğini ve bunu TBMM'ye sunmamanın tarihe karşı bir suç olacağını söylemiştir. Nasuhioğlu'nun yaptığı açıklamayı “Gerçekler öyle değildir.” diyerek reddeden Mocan, Bakanın eski devir mesullerinin cürümlerini kapamak için hazırlanmış dokümanlarla konuştuğunu ileri sürmüştü “Her şeyin açığa kavuşması için sorulan sorulara o devrin avukatlığını yaparak cevap veriyorlar.” demiştir.⁴³⁵ İthamlar karşısında Rükneddin Nasuhioğlu yaptığı açıklamanın dokümanlar çerçevesinde gerçekleştiğini, geçmiş zaman faaliyetlerini savunmak amaçlı bir açıklama yapmadığını söylemiştir. Sabık idarenin bir avukatı gibi konuştuğu iddiasına da “Hiçbir hakikat ört bas edilemez, bizim icraatımız olsaydı avukatlıkla suçlanabilirdik fakat kendi içinde bulunmadığım bir devrin avukatlığını yapmaya sebep yoktur.” demiş ve Şevket Mocan'ın mütemadiyen kendilerini uyarmasının haksız olduğunu, bununla iyi bir şey yapıyor olmadığını dile getirmiştir.⁴³⁶

Demokrat Parti tarafından çıkarılan af kapsamında Nazım Hikmet'in de cezaevinden çıkmasını Şevket Mocan TBMM'ye taşımış ve komünizm temalı tartışmalara konu olmuştur. Nazım Hikmet'in aftan kısa süre sonra firar etmesi üzerine ise Şevket Mocan, Hikmet'in vatandaşlıktan çıkarılması istemiş ve şu soruları sunmuştur:

1. *Nâzım Hikmet'in firarı gizli ve alenî emniyet teşkilâtımızın ne gibi kusur veya noksanlarından ileri gelmiştir?*
2. *Kominform'un aziz vatan ve istiklâlimize karşı bir tahrip bayrağı olarak kullanacağı herkesçe bilinmekte olan bu şahsı mütenekkiren kaçırın teşkilâtın bir zaferi ve mükemmeliyetine ibretli bir misal olan firarı kimler tarafından nasıl ve nerede tertiplenmiştir?*
3. *Ayağının tozu ile Moskova Radyosu'nda Demir Perde gazetelerine beyanâtı ile «Ben Sovyetler Birliğinin çocuğuyum, Moskova benim şehrim, benim vatanım» diyerek vatana, ihanetle işine başlayan bu mahlukun vatandaşlıktan ihracı salâhiyetini Bakanlar Kurulu hâlâ kullanmayacak mıdır?*
4. *Mezarından kendi elimizle çıkardığımız Nâzım Hikmet Moskova Radyosu'nun 26.06.1951 tarihli akşam dokuz saatindeki neşriyatında Türkiye barışseverlerinin (Kudret ve kuvveti hapishane duvarlarını yıkarak beni çıkardı, cennet ve hürriyet âlemine kavuştum) mukaddemesiyle başlayan beyanâtı ile aziz Türkiye'mizin bünyesindeki tahribat ve teşkilât bilançosunu Kominform'a veriyor. Eşsiz İrade-i Milliye'ye istinat eden iktidarımızın vatan hainlerine karşı artık cezrî ve fevkalâde tedbirlerin lüzumuna kail değil midir?⁴³⁷*

⁴³⁵ TBMM TD, D.9, C.9, B.101, 18.07.1951, 205-206

⁴³⁶ TBMM TD, D.9, C.9, B.101, 18.07.1951, 207.

⁴³⁷ TBMM TD, D.9, C.10, B.3, 12.11.1951, 73-74.

Mocan'ın sorusu üç ay sonra TBMM'ye geldiğinde, bu süreçte yaşanan birçok gelişmeden sorduğu soruların cevabını aldığını; Nazım Hikmet'i kaçıranların, komitenin son ferine kadar yakalanmak üzere olduğunu bugün bu sorusunun münakaşa edilmesinin doğru olmadığını söyleyerek sorusunu geri almıştır.

4.2.9. Tarım ve Ormancılık Faaliyetleri

4.2.9.1. Tarım

Cumhuriyetin kurulduğu yıllarda Türkiye, nüfusun büyük bölümü tarımla uğraşan fakir bir ülke görünümündeydi. O dönem Türkiye'de en büyük sosyal grup köylülerdi.⁴³⁸ Sanayi alanında gelişmek için yapılan çalışmalar kısa sürede etkisini göstermezken tarım sektörü yapılan yatırımın sonucunun çok çabuk alındığı bir iş kolu olmuştur. Dönem dönem ülkenin ekonomi politikası tercihleri çeşitlilik gösterse de tarım ve toprak her zaman halkın ilk seçeneği olmuştur. Bu ülke gerçeği karşısında bazı durumlarda alınan dış yardımlar da daha çok tarımsal alanda yatırıma dönmek zorunda kalmıştır. 1947 yılında Türkiye'yi de kapsayan Marshall yardımı yine ağırlıklı olarak tarım alanında makineleşmeye ayrılmıştır.

Demokrat Parti iktidarı döneminde ise tarımda makineleşmenin katkısıyla üretim artmış bu da yine tarım alanında hükümet olarak çalışmaların yakından takip edilmesini sağlamıştır. Bu amaçla her on beş günde bir olmak şartıyla tarım sorunlarının konuşulacağı bir toplantı kararı alınmış ve üyeler arasında Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarından itibaren ülke tarımına önemli katkılar sağlamış olan Şefik Bakay'a da yer verilmiştir.⁴³⁹ Tarım söz konusu olduğunda Trakya Bölgesinden TBMM'ye giren ve dönem bazında çok fazla meclis konuşması olmayan milletvekillerinin dahi tarım, toprak konusunda söz aldığını görmekteyiz. Tekirdağ Milletvekili Yusuf Ziya Tuntaş da bunlardan birisidir ve Temmuz 1950 tarihinde konuyla alakalı TBMM'de uzun bir konuşma yapmıştır.

Yusuf Ziya Tuntaş, Adapazarı ve Adana'da şeker fabrikası kurulması hakkında hükümetçe ne düşünüldüğüne dair İşletmeler Bakanlığına soru sormuştur. Ülkede mevcut 3.5 milyon çiftçi ailesinin 1.5 milyonunun pulluk sahibi olduğunu geri kalanların kara sabandan kurtarılması için Marshall yardım planının ziraatla alakalı kısmından bir miktarın küçük ve orta ziraat aletlerine ayrılması gerektiğini belirtmiş ve bu eksiklik için bilgilendirme istemiştir. Tarım Bakanı Nihat Eğriboz, Tuntaş'ın sorusunu cevaplandırırken bahsedilen sorunlara katıldığını ve çiftçinin durumunu iyileştirmek istediklerini bunun için

⁴³⁸ Karpat, a.g.e., 90.

⁴³⁹ (17 Haziran 1950). *Milliyet*, 5.

makineleşme konusunda da adımlar attıklarını belirtmiştir. Tekrar söz alan Yusuf Ziya Tuntaş vaat edilen teçhizatın elbette bir gün temin edileceğine inandığını fakat esas meselenin plansız, güdümsüz ziraat çalışmalarının gelişmeyi engellediğini ifade edip çiftçinin hala dedesinden ne görmüşse onunla işini hallettiğini eklemiştir. Tuntaş çiftçiye bol, ucuz ve uzun vadeli kredi vermek gerektiğini belirtip şunları söylemiştir:

Muhterem arkadaşlar, bu memlekette yarı aç, yarı tok yaşayan insanlar vardır. Halbuki ki bu güzel ve verimli memleket, bu güzel topraklar yüz milyon insanı refah içinde geçindirebilir. Biz niçin yüzümüz kızarmadan sağdan ve soldan hâlâ buğday satın alıyoruz? Sebebi basit. Eski iktidarlar bu memleketin efendisi olan çiftçiye düşünmemiştir. Bunların büyük vebali o idarelere aittir. Fakat biz Demokrat Parti olarak işe dört elle sarılıp bu yaraları tedavi etmemiz lâzımdır. Güzel bir ziraat odaları teşkilâtı kuracağız ve kurmalıyız. Bunların başına şu veyahut bu zatı değil, muhitin sevdiği inandığı, bildiği kültürlü kimseleri getireceğiz. Ziraat teşkilâtımızı esaslı surette tasfiyeye tâbi tutmamız lâzımdır. Öte taraftan tohum ıslah istasyonlarını çoğaltalım. Mevcutlarını çoğaltmakla beraber iki istasyondaki arkadaşlara salâhiyet ve mesuliyet verelim. Mademki milletin efendisi diyoruz onları korumak koruyup kollamamız gerekmez mi?

Konuşmasına devam eden Tuntaş ülkedeki temel tarım sıkıntısının yalnız traktör eksikliğinden kaynaklanmadığı bunun büyük, küçük bütün çiftçilerce arzulanacak elzem bir şey olmadığını çünkü ülkede henüz yeterince deneyimlenmediği için sürprizler yaşanması ihtimalini göz önünde bulundurulmasını istemiştir. Memlekette çiftçiliğin çok geride olduğunu çiftçinin gerek toprağı ne zaman sürüp nasıl ekeceğı gerekse mahsulü ne zaman toplayacağı gibi temel tarım bilgisinin eksik olduğunu bu yüzden bu durumun değiştirilip geliştirilmesinden sonra ancak tarımda ilerlemeden söz edilmesini istemiştir.⁴⁴⁰

Tarım Bakanlığı, Toprak ve İskan İşleri, Devlet Üretme Çiftlikleri ve Orman Genel Müdürlüğü 1951 bütçesi görüşmelerinde söz alan Zeki Erataman Tarım Bakanlığına ayrılan yüklü bütçe için hükümete teşekkür etmiştir. Ardından iskan meselesinin Ziraat Bakanlığından alınarak yeni bir bakanlık kurulup iskan işinin ehliyetli kişilerce yönetilmesi düşüncesini desteklediğini söylemiştir. Bunun dışında traktör verilen kişilerin bir kurstan geçirilerek bunları kullanabilir seviyeye getirmek gerektiğini aksi takdirde verilen makinelerin birkaç günde parçalanacağını ve milli servetin heder olacağını belirtmiştir. Erataman'ın temas ettiği bir diğer nokta da makinenin girdiği yerlerde hayvan

⁴⁴⁰ Meclis başkanının konuşma süresinin dolduğunun söylemesi üzerine “Konuşsun müsaade buyurun.” sözleri durulunca Tuntaş” Arkadaşlar, konuşsun demeyiniz. Eğer biraz daha konuşulmasını arzu ediyorsanız tüzüğü tadil ediniz ki uzun konuşmak isteyen arkadaşlar olduğu zaman bu kararınıza uysun diyerek konuşmasını bitirmiştir. (TBMM TD, D.9, C.1, B.19, 10.7.1950, 500-5002..)

neslinin de azalmasıdır. Bu sorunun gübre sıkıntısı da yaratacağını söyleyen Erataman, bir an önce suni gübre fabrikasının kurulması gerektiğini söylemiştir.⁴⁴¹

Zeki Erataman dış memleketler hububat mahsulünün bu seneki vaziyetine, hububat ve bakliyatın bizdeki fiyatlarıyla dış piyasalar fiyatlarına, Toprak Mahsulleri Ofisinin alım ve stok vaziyetine dair soru sormuştur. Mecliste asgari fiyat olarak bir sene evvelki fiyatların aynı kaldığı haberi için ise hükümete teşekkür etmiştir. Erataman buğday için düşünülen stokun ülke ihtiyacının yarısı olduğunu bu stokun kısa sürede bitmesinin ülkeyi sıkıntıya sokacağını, buğday üretmeyen ülkelerde dahi ihtiyacın iki katı stok yapılırken bu sene altı aylık bir stok yapılmasının Türkiye gibi bir ziraat ülkesi adına doğru bir adım olmayacağını dile getirmiştir.⁴⁴²

Tarım Bakanlığı, Devlet Üretme Çiftlikleri ve Orman Genel Müdürlüğü 1952 bütçesi görüşmelerinde Şevket Mocan da söz almış orman davası hakkında verilen vaatlerin ne zaman yerine getirileceğini sormuştur. Bakanın, sorunun komisyonda olduğunu bildirmesi üzerine Mocan meselenin geçirildiğini ileri sürüp Tarım Bakanın komisyon görüşmelerine yalnızca bir kez geldiğini halkın tarım ve ormancılık alanındaki sorunlarıyla ilgisiz olduğunu iddia etmiştir.⁴⁴³ Kötü olan sistemi değiştirmek için gelmelerine rağmen iki sene boyunca sistemi tüm kötü neticeleriyle birlikte yaşatmak için bir bütçe daha kabul ediyoruz diyerek eleştiride bulunmuştur. Şevket Mocan kurulan 15 adet orman başmüdürlüğünün valilerin denetiminden uzak bir orman imparatorluğu, ağaç ve millet aleyhine kurulmuş bir saltanat olarak adlandırmıştır. Bir kahraman gibi dediği ve hükümete sorduğu sorularla, sorunlara tam olarak değinen birisi olarak adlandırdığı Maraş Milletvekili Nedim Ökmen'i Tarım Bakanı yaptıklarını fakat onun da koltuğa oturduktan sonra kötü bir sistem avukatı gibi sisteme adapte olduğunu "İlânı Meşrutiyetten beri görülmeyen bir renk ve hüviyet değiştirme rekoltesi." diyerek ifade etmiştir. 1952 bütçesinin hükümet ve parti programına zıt bir bütçe olduğunu düşünen Mocan kendisinin ret oy vereceğini yeni rejimin eskisinden bir farkı olması gerektiğini söylemiştir.⁴⁴⁴

Seyhan Milletvekili Cezmi Türk, çeltik ekimi ve tohumluk tevziatına dair sözlü soru önergesi vermiş ardından, çeltik ekimi için arazi tespit eden komisyonda milletvekillerinin bulunmasının doğru olmayacağını ve komisyonda olan vekillerin çeltik mütehassısı olduklarını söylemiştir. Suçlamada adı geçen vekillerden birisi de Kırklareli

⁴⁴¹ TBMM TD, D.9, C.5, B.52, 26.2.1951, 998.

⁴⁴² TBMM TD, D.9, C.8, B.85, 04.06.1951, 34.

⁴⁴³ TBMM TD, D.9, C.13, B.50, 28.2.1952, 1136-1137.

⁴⁴⁴ TBMM TD, D.9, C.13, B.50, 28.2.1952, 1153.

Milletvekili Şefik Bakay'dır. Tarım Bakanı ise iddiaları reddederek Akif Sağıroğlu ve Şefik Bakay'ın çeltik mütehasısı olmadıklarını bildirmiştir.⁴⁴⁵

Toprak ve İskan İşleri Umum Müdürlüğü 1953 yılı bütçesi münasebetiyle TBMM'de konuşan Zeki Erataman, Toprak ve İskan Umum Müdürlüğü teşkilatında çalışanların bir kısmının kalifiye olmadıklarını komisyonda çalışanların birbirine zıt kararlar aldıklarını ve birçoğunun vatandaşların işlerini karıştırmaktan başka bir işe yaramadıkları eleştirisinde bulunmuştur. Erataman toprak konusuna da değinip hazineye ait çok cüzi bir toprağın bulunduğunu daha evvel nüfuzlu kimselerin işgal ettiği bu toprakların üzerinde, kurulan komisyonların hiçbir şey yapamadan köyden çıkıp geldiğini söylemiştir. Bir toprak reformuna ihtiyaç duyulduğunu fakat bu yola girerken de vatandaşın elindeki toprağın yok pahasına istimlak edilmesini de uygun bulmadığını vurgulamıştır.⁴⁴⁶

Ziraat Vekaleti Devlet Üretim Çiftlikleri 1954 yılı bütçesinde konuşan Zeki Erataman memleketin kısa sürede çok sayıda motorlu tarım aracına sahip olduğunu fakat bu artan sayı karşısında yedek parça ihtiyacının zamanında karşılanamaması neticesinde köylünün mağdur olduğunu söylemiştir. Motorların girdiği yerlerde meralar ve otlak alanların gittikçe yok olmasının ise kaçınılmaz olacağını dile getiren Erataman hayvan yemi konusunun üzerinde hassasiyetle durulup özellikle ahır hayvanları için memleketin çeşitli yerlerinde tecrübe istasyonlarının derhal açılmasını istemiştir.⁴⁴⁷

4.2.9.2. Ormancılık

Türkiye Cumhuriyeti kurulduğu günden itibaren ormanların korunması ve varlığının sürdürülmesi konusunda her zaman hassasiyet göstermiş ve siyasi partiler, parti programlarına dahi ormanlar meselesini eklemişlerdir. Bu konuda en önemli adımlar Türkiye'de ormanların tahrip edildiği, ormanlar yok olursa tarıma dayalı bir toplum olduğumuz için ekonominin kötüye gideceği gibi nedenlerle atılmıştır. Ormanlarla ilgili ilk kapsamlı kanun 8 Şubat 1937 tarihinde çıkarılan 136 maddeden oluşan 3116 sayılı Orman Kanunu olmuştur.⁴⁴⁸ Bu kanunla artık ormanların işletilmesi devlet tarafından Tarım Bakanlığına bağlı Orman Genel Müdürlüğü vasıtasıyla gerçekleştirilecekti.

⁴⁴⁵ (26 Ocak 1952). **Milliyet**. 3.

⁴⁴⁶ **TBMM TD**, D.9, C.20, B.48, 20.02.1953, 584.

⁴⁴⁷ **TBMM TD**, D.9, C.28, B.51, 26.2.1954, 1034.

⁴⁴⁸ **Resmî Gazete**, 18 Şubat 1937, 186-205.

İlerleyen süreçte 3116 sayılı kanununun bazı maddelerinde değişiklik yapılması yoluna gidilmiştir. Yapılan değişikliklerden en çok ses getireni Temmuz 1945'te gerçekleşmiş, bu değişiklik nedeniyle ormanlar konusunda gelecek yıllarda ülke genelinde sorunlar yaşanmıştır. Nitekim yeni maddeye göre kanunun yürürlüğe girdiği tarihte var olan vakıflara, gerçek, tüzel, özel kişilere ve köy, belediye, özel idare, kamu tüzel kişiliklerine ilişkin bütün ormanlar devletleştirilmiştir.⁴⁴⁹ Dönemin ülke nüfusunun %75'i kırsalda yaşarken, kırsal nüfusun da büyük bir kısmı orman içlerinde yerleşik durumdaydı. Yasada ormanlara bitişik olmayan beş hektardan az ağaç ve ağaççıkların da orman sayılması sonucu ortaya büyük çaplı orman yangınları çıkmıştır. Gerçekten de yasanın çıkışını takip eden ilk iki yılda 2.092 orman yangınında toplam 290.422 hektarlık ormanlık alan yanmıştır. Çıkarılan orman yangınlarının yasaya bir tepki olduğu rahatlıkla söylenebilmektedir.⁴⁵⁰

Tek parti dönemi orman politikaları ve çıkarılan kanunlar DP'nin kuruldukları andan itibaren en çok eleştirdikleri konulardan biri olmayı başarmıştır. Fakat Demokrat Parti iktidara geldikten sonra da ne yazık ki Orman Kanunu reformu hep sürüncemede bırakılmış hatta parti içinde ciddi tartışmalara, istifalara, suçlamalara neden olmuştur. Orman meselesinin baş aktörü Tekirdağ Milletvekili olan Şevket Mocan'dır. Mocan yalnız Trakya Bölgesi milletvekilleri içinde değil Demokrat Parti IX. dönem milletvekilleri içerisinde de Orman Kanunu ile ilgili en çok adı geçen milletvekili olmayı başarmıştır. 1950 yılında TBMM'ye girer girmez Orman Kanunu'nda değişiklik için harekete geçmiş ve teklifte bulunmuştur. Aynı tarihlerde basına yaptığı açıklamada orman davasına beklemeden el atılarak ivedilikle halli zaruretini ileri sürmüştür. Orman Kanunu'nun millet kadar ormanı da tahrip ettiğini ifade eden Şevket Mocan " Ortaçağ baltasının kıyamadığı asırlık ormanlarımızı bugünkü orman kanununun baltası kökünden kazımıştır." demiştir.⁴⁵¹ Şevket Mocan milletvekilliği süresince sert üslubu ve ısrarcı tutumu nedeniyle dönemin Tarım Bakanına zor anlar yaşatmıştır. Bu tavrı onun kısa sürede partiden ihracına yol açan nedenler arasında olacaktır.

Orman meselesi ile ilgili Şevket Mocan ilk olarak TBMM'ye Tarım Bakanı Nihat Eğriboz'un cevaplandırması için 4785 sayılı Orman Kanunu'nun tatbiki ve İsviçre'den

⁴⁴⁹ **Resmi Gazete**, 13 Temmuz 1945, 816.

⁴⁵⁰ Birben, Ü. (2008). "Türkiye'de 1937 Yılından Sonra Ormanlık Mevzuatında Yaşanan Gelişmeler ve Toplumsal Yaşamla Etkileşimler". **İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi**, 58 (1), 5.

⁴⁵¹ (24 Mayıs 1950). **Cumhuriyet**.

alınan traktörler hakkında soru sormuştur. 10 Temmuz 1950 tarihinde TBMM’de okunan ve tartışması uzun süre devam eden sözlü soru şu şekildedir:

1. *Mahkûmiyetle orman idaresinin bugüne kadar ödediği miktar ne kadardır!*
2. *Devam etmekte olan dâvalarla istenilen miktar ne kadardır?*
3. *Bu mahkûmiyetlere sebep olanların şahsi emvali ve hapisleriyle hazine zararlarının ödettirilmesi kanun icabıdır. Bu hususta teşebbüse geçilmiş midir?*
4. *Bu zararların mesullerinden, hakkında henüz takibat yapılmamış olanı var mıdır?*
5. *4785 sayılı kanunla başlayan tam devletçilikle istihsal edilen miktarların nakledilmeyip çürüyen orman servetimiz korkunçtur. Bu azîm zarara sebep olanlar hakkında ne gibi takibat yapılmıştır? Yapılmamışsa teşebbüse geçilmiş midir?*
6. *Hatipoğlu zamanında İsviçre’den alınıp memleketimizde kullanılması mümkün olmayan Etimesgut deposunda çürümekte olan ve devlete beş milyon zarara sebep olan, traktörlerin mubayaa işi tahkik edilmiş midir?⁴⁵²*

Tarım Bakanı Nihat Eğriboz’un mecliste soruları cevaplandırmasının ardından kürsüye gelen Şevket Mocan sorduğu soruların cevaplarını aslen çok iyi bildiğini, TBMM’ye taşımaktaki amacının millete ve milletvekillerine meseleyi duyurmak olduğunu ve Bakanın cevaplarından tatmin olmadığını söylemiştir. Uzun süren konuşmasının devamında, yapılan harcamaları ve ihmalleri kendi belgeleriyle açıkladıktan sonra vatandaşın hazineye bin bir zorlukla, hakkını alabilsin diye vergi olarak verdiği paranın hesabının sorulması gerektiğini dile getirmiştir. Mocan “Bu kanunlar değişmediği sürece neslimizi de yakıyoruz.” diyerek durumun ciddiyetini ortaya koymaya çalışmıştır. Tarım Bakanı ise tüm bunlara yanıt olarak 15-16 senelik hadisenin bir iki günde cevaplandırılmasına vakit bulunamadığı açıklamasını yapmıştır.⁴⁵³

TBMM’de Orman Genel Müdürlüğü 1951 yılı bütçesi görüşüldüğü sırada kürsüde ilk sözü Şevket Mocan almış ve konuşmasına 1951 yılı bütçesinin en büyük facia dramını elime alıyorum diyerek başlamıştır. Orman bütçesi dışında 71 milyon liralık bir bütçenin daha bulunduğunu, bu paranın kimlere ve nerelere sarf edildiğinin bilinmediğini söylemiştir. Konuşmasının bir yerinde “Halk Partisinin ölümü Orman Kanunu yüzünden olmuştur, biz de bu yanlışa düşmeyelim” deyince CHP’liler kızmış ve kargaşa ortaya çıkmıştır.⁴⁵⁴

Orman Kanunu ile ilgili hızla sonuç almak konusunda yalnız kaldığını düşünen Şevket Mocan kendi partisinin mensuplarına konuyla alakalı olarak bir muhalefet partili

⁴⁵² TBMM TD, D.9, C.1, B.19, 15.06.1950, 506. / (15 Haziran 1950). **Cumhuriyet.** 1.

⁴⁵³ TBMM TD, D.9, C.1, B.19, 15.06.1950, 508

⁴⁵⁴ (28 Şubat 1951). **Cumhuriyet.** 1.

kadar sert eleştirilerde bulunmaktan çekinmeyerek, TBMM’de uzun konuşmalar yapmıştır. Eleştirisinin başında “CHP iktidarda iken, yüzlerce kez iktidar olur olmaz bu kanunu çıkartacağımızı hep beraber söyledik fakat bugün dokuz aydır müspet bir santim adım atılmamıştır. İstıraptan inleyen orman köyleri, imdadına koştuğumuz göçmenlerden çok daha feci halledirler” diyen Şevket Mocan hükümet programında dahi mevcut orman rejimine son verileceği ifade edildiği halde, prensip üzerinde hiçbir şeyin değişmediğini de eklemiştir.⁴⁵⁵ Mocan, Bakanlıktan beklediği Orman Kanunu’nun muhtevasını ise şu şekilde açıklamıştır:

*Köyler birer kabristan halindedir. Hepimiz ilk iş olarak buraya gelir gelmez bu dramın tashihini, ana prensibin yıkılıp, ormanı devletle millet arasında hudutlandırarak ve esaslı bir prensip üzerine kurulmuş yeni bir Orman Kanunu bekliyorduk. Yani devlet; kontrol, muhafız ve imar vazifesinde millet de sanayi ve mahsulü satmak hakkına sahip, rüsumu hazineye ait olmasına müstenit bir kanun istiyorduk. Orman tarifini çalılara kadar getirip orman diyerek milyonlarca vatandaşı öldüren sistemden kurtarmak istiyorduk.*⁴⁵⁶

Sözlerini tamamlayan Tekirdağ Milletvekili Şevket Mocan, vicdan huzuru içinde olmadığını bu yüzden bütçeye oy vermeyeceğini söyleyip salonu terk etmiştir.⁴⁵⁷

1951 yılı sonlarına doğru hala mecliste Orman Kanunu ile alakalı müspet bir adım olmaması nedeniyle yine Şevket Mocan 14 Aralık’ta “Orman ve Orman Teşkilatı Kanunlarıyla 4785 sayılı kanunda değişiklik yapılması“ teklifinde bulunmuştur. Fakat Mocan TBMM’de Orman Kanunu tasarısını müzakere etmekte olan karma komisyondan teknik hususta üyelerle anlaşmaya varamadığı gerekçesiyle istifa etmiştir. Anlaşmazlık ormanların vasıf ve karakter olarak ayrılması aşamasında yaşanmıştır. Diğerleri tarafından yapılmak istenen tasnifte ormanlar muhafaza ormanları, milli parklar, istihsal ormanları olarak üçe ayrılacaktır. Mocan’a göre ise bu üçlü ayırım yeterli değildir ayriyeten istihsal ormanlarının da kendi içinde ikiye ayrılması gerekmektedir. Komisyon üyelerinin istihsal ormanları tabirinin zaten bu ayrımı yaptığını söylemesi üzerine Şevket Mocan istifa ederek toplantıyı terk etmiştir.⁴⁵⁸

Şevket Mocan yalnız ülke geneli sorunlarla ilgilenmemiş seçim bölgesi olan Tekirdağ’daki orman teşkilatını da yakından takip ederek en ufak bir probleme rastladığında meseleyi dava edip TBMM’ye taşımıştır. Aralarında TBMM’de en çok konuşulanı biri orman teşkilatının halktan gayri resmi şekilde kental başına 30 kuruş

⁴⁵⁵ **TBMM TD**, D.9, C.5, B.53, 1026.

⁴⁵⁶ **TBMM TD**, D.9, C.5, B.53, 10267

⁴⁵⁷ (27 Şubat 1951). **Milliyet**. 3.

⁴⁵⁸ (4 Aralık 1951). **Cumhuriyet**. 2.

alınması gerekirken 125 kuruş alması meselesidir.⁴⁵⁹ Tarım Bakanına şu soruları sormuştur:

1. *İstanbul, Kırklareli ve Tekirdağ illerinin kereste, odun ve kömür olarak yıllık verimleri ne kadar?*
2. *Orman kaynağı olmayan Tekirdağ ili hududunun tashihi hakkındaki müracaatların neticesi, kental başına kanunsuz ve usulsüz alınan rüsumun mesnediyle alınan paraların iade edilip edilmeyeceği,*
3. *Elde mevcut tomruk ve mamul kereste miktarına ve yeni orman kanunu tasarısı hakkında ne düşünüldüğü.*⁴⁶⁰

Tarım Bakanının yaptığı açıklamaları bir kez daha yeterli bulmadığını söyleyen Şevket Mocan bir hükümet müdüriyetinin kendi milletinden hiçbir hakka dayanmadan keyfi olarak para almasının açıklamasının olmadığını söylemiş ve orman bekçisi diye tanınan teşkilatın elindeki mevzuatı kötüye kullandığını, asıl onlardan ormanı korumak gerektiğini söylemiştir.⁴⁶¹

Başka bir tarihte yine Şevket Mocan Tekirdağ'da yaşayanların ormanlar ile alakalı kendisine ilettiği sorunları Tarım Bakanına sözlü olarak iletmıştır. Tekirdağ'ın Saray İlçesi halkına mahsus yakıttan ve yapraklı çırpı uçlarından %100 fazla vergi alınması, aynı ilçe halkının çırpılarını kasaba dışında satmak hakkından mahrum edilmeleri konusunun dönemin Tarım Bakanı Nedim Ökmen tarafından cevaplandırılmasının ardından Şevket Mocan içerisinde çalılar bulunan bir sandıkla kürsüye gelmiştir.⁴⁶² Konuşması sırasında TBMM'de asılı olan "Egemenlik Milletindir." yazısını eli ile işaret ederek bu prensibin hakim olduğu bir rejimde milletvekillerinin Anayasa ile tarif edilen vazife ve mesuliyetlerinin olduğunu, temsil ettikleri bölgenin ıstırap ve dâvalarını halletmek zorunluluklarının bulunduğunu, kendisinin de çok elim vaziyette şikayetlere muhatap olduğu için meseleyi huzurlarını çıkardığını dile getirmiştir. Mocan ilerleyen dakikalarda konuyla alakalı düşüncelerini ifade ederken konuşmasının nabzı oldukça artmış ve Orman Kanunu'nun vaktiyle Rusya'dan ruhu ile birlikte alınıp tatbik edildiğini söylemiştir.⁴⁶³

---

⁴⁵⁹ Mocan, konuyla alakalı yaptığı açıklamada memleketi bir orman faciasından kurtarmamakta ısrar edenleri meclis kürsüsünden yapacağı açıklamalarla kefenleyip siyasi bir ölü halinde millete teşhir edeceğini dile getirmiştir. (22 Aralık 1951). **Cumhuriyet**, 1.

⁴⁶⁰ **TBMM TD**, D.9, C.11, B.21, 323.

⁴⁶¹ **TBMM TD**, D.9, C.9, B.21, 324.

⁴⁶² Meclis salonundakiler gülümseyince "maruzatımı arz ettikten sonra gülmek mi lâzım, ağlamak mı lâzım, icabını hep birlikte icra ederiz" demiştir. (**TBMM TD**, D.9, C.18, B.12, 51.)

⁴⁶³ (4 Aralık 1952). **Cumhuriyet**. 1.

Hatta Orman Kanunu'nun 1954 seçimleri için propaganda aracı olarak kullanılmak için geri bırakıldığını zaman zaman dile getirmekten çekinmemiştir.⁴⁶⁴

Orman meselesi DP Meclis Grubunda da çoğu zaman gündem olmuştur. Ve en sonunda Orman Kanun tasarısını yeniden tetkik etmek üzere 60 kişilik bir karma komisyon teşkiline karar verilmiştir. Komisyon hemen çalışmalara başlamış fakat tartışmalar ve itirazların engeline pek de başarılı sonuçlar elde edememiştir. Bu tartışmalardan birinde Kocaeli Milletvekili Yeredoğ Kişioğlu söz alıp geçen içtimada çoğunluk olmadığı halde ormanlar içinde ve yanında bulunan açmaların gasıplara dağıtılması kararının çıkmasına karşı olduğunu ve yeniden görüşülmesini istediğini belirtince Tekirdağ Milletvekili Zeki Erataman hükümetin yıllar evvel buralara iskan ettirdiği köy, kasaba ve nahiye halkına hırsız, gasıp denilemeyeceğini belirtmiş ve bu iddiaları reddetmiştir. Ormanlar içinde yerleşen halkın kültür tarlalarının mevcut olduğunu buralara yerleşmiş olan 3.5 milyon vatandaşı ormandan çıkarınca gerçekleşecek büyük hicretin akıbetinin de düşünülmesi gerekeceğini anlatmıştır. Zeki Erataman seçim bölgelerinde orman bulunan milletvekillerinin gasıpların milletvekili olmayıp hakkını isteyen bir kitlenin milletvekilleri olduklarını da konuşmasına eklemiştir.⁴⁶⁵

Şevket Mocan'ın orman meselesi konusunda ekseriyetle sert üslubunun devam etmesi bir süre sonra hakkında şikayetlerin artmasına neden olmuştur.⁴⁶⁶ Özellikle Meclis görüşmeleri sırasında dönemin Tarım Bakanı Nedim Ökmen için DP'ye kayıtlı olduğundan hala şüpheliyim demesi büyük gürültülere sebep olmuştur.⁴⁶⁷ Nedim Ökmen de DP haysiyet divanına, kendi partisinin bir bakanı hakkında her vesile ile muhtelif yerlerde ağır sözler sarf etmesi ve beyanlarda bulunmasını neden göstererek Şevket Mocan'ı şikayet etmiştir.⁴⁶⁸ Sadece Tarım Bakanı değil eski Orman Umum Müdürü Fuat Adalı da Şevket Mocan aleyhine hakaret davası açanlar arasındadır.⁴⁶⁹

Tüm bu yaşanan tartışmalara rağmen DP iktidarı halkın ormanlardan daha planlı bir şekilde yararlanmasını sağlamak amacıyla hızlı harekette bulunamamıştır. 1952 yılında yasa tasarısı hazırlanmış fakat bu tasarı DP grubunda yine uzun tartışmalar neden olmuştur.

⁴⁶⁴ TBMM TD, D.9, C.20, B.54, 1164.

⁴⁶⁵ (9 Mayıs 1952). **Cumhuriyet**. 1.

⁴⁶⁶ (4 Aralık 1952). **Cumhuriyet**. 1.

⁴⁶⁷ Yine bir konuşmasında tarım bakanına yönelik "Meslekten olmayan bakan işlerin böyle gittikçe kurtulamaz elimden yakan." sözlerini de kullanmıştır.(10 Aralık 1952) **Cumhuriyet**

⁴⁶⁸ Mocan Tarım Bakanının haysiyet divanına verilmesi hususunda DP grubuna bir önerge tevdi etmiş olduğunu açıkladı. (05 Aralık 1952). **Cumhuriyet**. 3.

⁴⁶⁹ Adalı bu davayı kazanmış ve Şevket Mocan 1001 lira tazminat ödemek zorunda kalmıştır. (27 Şubat 1954). **Cumhuriyet**, 3.

Orman Yasası uzun zaman sürüncemede kaldıktan sonra 31 Mart 1956 tarihinde kabul edilmiştir.⁴⁷⁰

4.2.10. Sağlık Alandaki Faaliyetler

Türkiye Cumhuriyet’inde sağlık çalışmaları TBMM’nin kuruluşundan çok kısa bir süre sonra 3 Mayıs 1920’de 3 sayılı kanun ile “Sıhhiye ve Muaveneti İctimaiye Vekâleti” adıyla Sağlık Bakanlığının kurulmasıyla başlamıştır.⁴⁷¹ TBMM Hükümetinin ilk Sağlık Bakanı Adnan Adıvar olmuştur. Sağlık alanında asıl köklü yenilikler 1921’de onun yerine geçen Refik Saydam döneminde yapılmış ve Türkiye’de batıdaki örnekleri gibi ilk halk sağlığı okulunu ve enstitüsünü kuran kişi olmuştur.⁴⁷² 1946 yılında Sağlık Bakanlığına Dr. Behçet Uz gelmiş ve kendi adıyla özdeşleşmiş “I. On Yıllık Sağlık Planı’nı” oluşturmuştur. Fakat bu planlama istenildiği şekilde yerine getirilememiştir.

Demokrat Parti hükümeti döneminde siyasi tercihlerin değişmesine paralel olarak sağlık alanında da liberalleşme kendini göstermiştir. Trakya’dan meclise giren milletvekilleri özelinde Meclis çalışmalarına bakıldığında IX. dönem Tekirdağ Milletvekili Zeki Erataman’ın doktor kimliği dolayısıyla sağlık alanındaki çalışmalarda ve sorunlarda ön planda yer aldığı görülür.

Sivas Milletvekili İlhan Dizdar tarafından 5 Mayıs 1951 tarihli “Tababet ve Şuabatı Sanatlarının Tarzı İcrasına” dair olan 1219 sayılı kanunun 32. maddesinin değiştirilmesi hakkında kanun teklifi yapılmıştır. Bu değişiklikle cumhuriyetin ilk yıllarında ülkedeki dış hekimi sayısının yeterli olmaması nedeniyle birkaç aylık bir kurs ile alanında uzman olmayan kişilerin de yetkilendirilmesine izin verilmesi konusunda değişikliğe gidilmek istenmiştir. Buna göre diplomasız dişçilerle hâlihazırda diş tabipleri nezdinde çalışan dişçi teknisyenleri, kanunun neşri tarihinden itibaren bir sene zarfında müracaat ettikleri takdirde hazırlanacak yönetmeliğe göre imtihanları yapılarak başarılı olanlara dış hekimi bulunmayan mahallerde, sadece dişçi unvanıyla çalışmak amacıyla ruhsatname verilmesi istenmiştir.⁴⁷³ Konuyla alakalı Zeki Erataman bir hekim ve Sağlık Komisyonu üyesi olarak söz almıştır. Herkesin köylerde berberlerin, sünnetçilerin; askerde sağlık memurluğu yapan onbaşıların diş çektiğini bildiğini vurgulamıştır. Fakat bu durumun, bu kanunu kabul etmek

⁴⁷⁰ Albayrak, a.g.e., 339.

⁴⁷¹ Akdur, R.(2008).” *Cumhuriyetten Günümüze Türkiye’de Sağlık.*” 12.Ulusal Sağlık Kongresi, 45-71.

⁴⁷²Kasapoğlu, A. (2016). “*Türkiye’de Sağlık Hizmetlerinin dönüşümü*”. *Sosyoloji araştırma Dergisi*, 2(19), 136.

⁴⁷³ **TBMM TD**, D.9, C.7, B.71, 02.05.1951, 17.

için yeterli olmadığını belirtip meselenin aslen bir kültür seviyesi meselesi olduğunu söylemiş ve itirazının nedenini söyle açıklamıştır:

Niçin bir dış tabibi şark vilâyetlerine veya köylü muntikasına gitmez? Bundan 10 sene evvel doktorlar uzak diyarlara gitmezdi. Bu, memleketin kültür seviyesi meselesidir. Bir doktor, bir dişçi muhitini bulursa elbette ki muhakkak İstanbul'da, Ankara'da, İzmir'de, Bursa'da kalacağına diye ısrar etmez. Aziz arkadaşlarım bu, köylünün kültür seviyesini yükselttikten sonra ancak mümkün olacaktır. Aksi takdirde bir teknisyen de göndersek köylü yine daima ucuz olan berbere, nalbanta gidecektir. Binaenaleyh her şeyden evvel memleketin kültür seviyesini yükseltmek lâzımdır. Arkadaşlar, miktarlarını bilmiyorum, fakat bize verilen istatistiklere nazaran dişçi olmadıkları halde teknisyen olarak çalışanlar kanunun neşrinden sonra köylere, şark vilâyetlerine gitmemişlerdir; İstanbul'da, Ankara'da, Bursa'da, İzmir'de kalmışlardır. Biz bu kanunu çıkarmakla beraber memleketin dört köşesine teknisyenler mi yığdıracağız? Asla böyle olmayacaktır. Sonra teknisyen diyoruz, teknik eleman diyoruz. Bir teknisyenin 20. asırda kıymeti yoktur. Memleketin halkını yarı cahil hekimler eline tevdi edemeyiz. Biz geriye doğru bir kanun çıkaramayız.

Konuşmasının devamında bu kanun kabul edildikten sonra yarın bir gün sağlık memurları hekimlik, eczacı kalfaları eczacılık, köy ebeleri ebelik istemesinin önünün açılmış olacağını söyleyen Erataman üniversitelerde geçirilen ve ilim için harcanan senelerin kıymeti ne olacaktır demiştir. Bunun tehlikesinin ilimin gerileyerek 1-2 yıllık eğitimle teknisyenlerin ülkenin dört tarafını saracağını bugünün tarihinde böyle bir uygulamanın çağ dışı kalacağını söylemiştir.⁴⁷⁴

Ankara Milletvekili Talat Vasfi Öz tarafından meclise sunulan difteri aşısının mecburi olarak uygulanması hakkında kanun teklifinin görüşmelerinde kanun aleyhinde ve lehinde birçok görüş gerekçeleriyle bildirilmiştir. Konuyla alakalı söz alıp eleştirilerini sunan Zeki Erataman şunları söylemiştir:

Kıymetli bir arkadaşımız halk arasında kuşpalazı namıyla tanılan difteri hakkında bir aşı teklif etmektedir ve bu aşının, elimizdeki istatistiklere göre, hedef tuttuğu gaye de Türkiye'de senede 180 - 200 çocuğu ölümden kurtarmaktır. Bir sıhhat müntesibi olmak itibarıyla memlekette böyle bir hastalığın önüne geçilmesini ben de arzu ederim. Bu aşının mecburi olarak tatbik edildiği milletlerden dahi bizim bugün verdiğimiz vefiyat çok azdır. Şu halde arkadaşlar, ben bunları Birleşmiş Milletler istatistiklerinden alıp arz ediyorum, bizim elimizde mevcut bulunan Hıfzıssıhha Kanunu'nun maddeleri elimizde iken yeniden bir kanunla vatandaşları mecburi aşıya icbar etmek, onlara bir külfet tahmil etmek doğru olmaz. Memlekette asgari 40 bin ölü verdiğimiz vereme karşı verem aşısı mecbur tutulmadığı halde 200 adet vefat veren bir hastalık için bütün sıhhiye müntesiplerini seferber etmenin yerinde olmayacağı kanaatindeyim. Aşı yapılan yerlere doktorların gitmesi şarttır bugün

⁴⁷⁴ TBMM TD, D.9, C.7, B.71, 02.05.1951, 26

*doktorlar hangi vasıta ve hangi imkan ile köylere gidecek ve çocukları aşılacaktır. Bu bakımdan teklifin reddini teklif ediyorum.*⁴⁷⁵

Ankara Milletvekili Talat Vasfi Öz'ün süt ve süt ürünleri ile alakalı olarak 09 Şubat 1952 tarihinde 1593 sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanunu'nun 170. maddesine bir fıkra eklenmesi istenmiştir. Teklife göre nüfusu yüz binden yukarı olan veya bu miktardan az olsa da Bakanlar Kurulunca tensip ve ilan edilen şehirlerde özel kap ve şişelerle satışa çıkarılacak sütler ve çiğ yenecek kremalarla kahvaltılık paket yağların pastörizasyona mecbur tutulması istenmiştir.⁴⁷⁶ Tekirdağ Milletvekili Zeki Erataman konunun önemli olduğunu ve kabul edilmesinden memnuluk duyacağını çünkü memlekette büyük bir sağlık sorunu olan veremin engellenmesi için pastörize yönteminin mikropları yok etmede oldukça etkili olduğunu söylemiştir.⁴⁷⁷

Demokrat Parti döneminde sağlık alanında atılan önemli adımlardan biri de özel idare hastanelerinin menkul ve gayrimenkulleriyle Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığına devri meselesidir. TBMM'ye teklifi veren Tekirdağ Milletvekili Zeki Erataman'dır.⁴⁷⁸ Özel idare hastanelerinin bir yara olarak adlandırılan Erataman, bir kısım özel idare hastanelerinin devlet bütçesinden bir kısmının da mahalli idarelerce finanse edilmesini doğru görmediğini belirtmiştir. Meselenin hakkaniyet ve adalet prensibine uygun olarak vatandaşların eşit vergi verdiğini ve bu vergilerin hasılasından da aynı derecede eşit istifade etmeleri gerektiğini de söylemiştir. Bu sebeple özel idare hastanelerinin tamamen Sağlık Bakanlığına devrine taraftar olduğunu dile getirmiştir.⁴⁷⁹ İstenen değişiklik 247 oyla kabul edilmiştir.

IX. yasama döneminde eczacılar ve eczaneler hakkında kanunlar da meclise sunulmuştur. Görüşmeler sırasında ilgili kanunun 31. maddesinde "Teftiş, mütehassıs sağlık müfettişleri, sağlık müdürleri, hükümet tabipleri tarafından yapılır." ibaresi münasebetiyle Zeki Erataman elde bulunan mütehassıs kadrosunun eksikliğine değinerek maddeden bu tabirin çıkarılmasını teklif etmiştir. Konuşmasının devamında maddede yer alan, hükümet tabiplerinin de teftişe katılmasını sakıncalı bulduğunu, teftişten iyi bir netice çıkmayacağını bu yüzden hükümet tabiplerinin de madde dışı kalması gerektiğini söylemiştir.⁴⁸⁰

⁴⁷⁵ TBMM TD, D.9, C.12, B.28, 19.1.1952, 197.

⁴⁷⁶ TBMM TD, D.9, C.13, B.37, 121.

⁴⁷⁷ TBMM TD, D.9, C.13, B.37, 128.

⁴⁷⁸ TBMM TD, D.9, C.24, B.104, 10.07.1953, 32.

⁴⁷⁹ TBMM TD, D.9, C.24, B.106, 32. 10.07.1953, 447-448

⁴⁸⁰ TBMM TD, D.9, C.26, B.13, 37.

Konya Milletvekili Sıtkı Salim Burçak ve iki arkadaşının tıp mensuplarının devlet teşkilatında vazifeye alınma şartları hakkında kanunun yürürlükten kaldırılmasına dair teklifinin görüşüldüğü sırada TBMM’de söz alan milletvekilleri arasında sıcak tartışmalar yaşanmıştır. Bu sırada kürsüye gelen Zeki Erataman sağlıkla alakalı ne zaman TBMM’ye bir kanun teklifi gelse hassasiyet ve reaksiyonun meydana geldiğini çünkü Meclisin memleket sağlığı davasında büyük hassasiyet sahibi olduğunu düşündüğünü söyleyip bunu bir hekim olarak minnet ve şükranla karşıladığını belirtip şu konuşmayı yapmıştır:

Aziz arkadaşlarım, yeni mezun doktorlar Sağlık Bakanlığına iki şekilde intisab eder: Birisi dünün leylî meccani, bugünün burslu talebelerdir. Bir kısmı da kendi hesabına kendi parası ile okuyanlardır. Leylî ve burslu okuyanlar mecburi hizmete tabidirler. Bugün bu kanun meriyettedir, bakanlık bunları istediği yere gönderir. Bizim üzerinde durduğumuz mesele serbest çıkan doktorlarımıza da bir vazife tahmil etmiş olmamız ve bu vazife karşılığı vereceğimiz nimeti kaldırmış bulunmamızdır. İşte bunun için gençler bu vazifeye gitmediler. Ayrıca Büyük Meclisin huzuruna da gelen sağlık tesislerinin genişlemesi karşısında bu sağlık tesislerinin ihtiyacını karşılayacak pek çok hekim bulunamaz oldu. Elinizi vicdanınıza koyun, hangi meslek sahibini, kendi parası ile okuyan bir insanı, bir münevveri bakanlık zorla bir yere memur gönderebilir. Biz demişiz ki, sen iki sene mecburî hizmet etmezsen sana devlet dairelerinde belediyelerde, devletin yarı hissesi olan müesseselerde iş vermeyeceğiz. Yani bir hekimin, bir doktorun çalışma sahasını kapatmışız. Şu halde diğer mesleklerden istenmeyen fedakârlık nasıl oluyor da sadece hekim arkadaşlardan isteniyor? Bu kanun mutlaka kalkmalıdır. Hakikaten antidemokratiktir.⁴⁸¹

Sıhhat ve İctimai Muavenet Vekaleti 1954 yılı bütçesi görüşmelerinde Zeki Erataman Demokrat Parti olarak Sağlık Bakanlığından daha çok icraat beklerken bunu yeterince göremediklerini sağlık personeli bakımından Türkiye’nin istikbalinin tehlikede olduğunu vurgulamıştır. Doktor, hemşire, ebe, hastabakıcılar için geniş sistemli bir karar alınmamasını eleştiren Erataman “Yeni mezun bir hekimi cüzi miktarlara çalıştırıyoruz ekonomimiz ne yazık ki imkân vermiyor.” demiştir. Seçim bölgesi olan Tekirdağ’da vaat edilen Klinik Veremi Hastanesinin hala açılmadığını, açılmasının da meçhul olduğunu sözlerine eklemiştir.⁴⁸²

Adli Tıp Kurumunun genişletilmesi meselesi DP’nin iktidara geldiği ilk dönemlerden başlayarak gündemden düşmemiştir. TBMM’de Adli Tıp Kurumunun ıslahı çalışmaları sırasında adli tıp doktorlarının başka yerlerde muayenehane açmalarını kısıtlayan maddenin Adalet Komisyonunda kabul edildiği halde Bütçe Komisyonunda reddedilmesi tartışma konusu olunca Rükneddin Nasuhioğlu şunları söylemiştir:

⁴⁸¹ TBMM TD, D.9, C.28, B.41, 32. 11.02.1954, 199-200

⁴⁸² TBMM TD, D.9, C.28, B.50, 32. 25.02.1954, 981-982.

Bugünkü durum hiç de iyi değildir. Bir tek müessese Soğukçeşme'de dar bir bina içinde yapışmış kalmıştır. Şayet yanılmıyorsam bugün adli tabip diye yalnız dokuz kişi vardır. Bu bakımdan İstanbul ve civarında vukua gelen hâdiseler kısa zamanda tetkik edilmektedir ama dışarıdan gelen evrak ve parçalar uzun müddet orada kalmaktadır Tıbbi adli denilen meslekin, hariçte kazanç temin etmesi mevzuubahis olmadığından ve kendilerini buna veren doktorlar hariçte vazife ve sair işler yapmadıklarından bu meslekin himayesine ihtiyaç vardır. Aksi takdirde bu meslek daha ziyade sönecek ve zor duruma uğrayacaktır. Zaten diğer mütemeddin memleketlerden çok geridir. Çoktan beri adaletin teessüsüne müşkülât çıkartan bu müessesenin ıslahı lâzımdır. Hangi cezaevine gidecek olursak orada en çok şikâyet budur. Onun için istirham ederim, teklif veçhile Adalet Komisyonunun görüşünün nazarı itibara alınmasına ve bu meyanda diğer komisyonların mütalâalarının da ihtiyaca göre görülmesine bendeniz de iştirak ediyorum.⁴⁸³

Edirne Milletvekili Rükneddin Nasuhioğlu da dönemin sağlık meseleleriyle yakından ilgilenen siyasileri arasında yer almıştır. Adalet Bakanlığı yaptığı dönemde 24 Nisan 1951 tarihli açıklamasında hem Emniyet hem de Adli Tıp Kurumunu gezeceğini bu müessesenin teşkilat bakımından esaslı bir şekilde genişlemeye ihtiyacı olduğunu çünkü Türkiye'nin alanında tek kurumu olan müessesenin ihtiyaca yeterli gelmediğini söylemiştir.⁴⁸⁴ Şubat 1952'de Türkiye Veteriner Hekimliği Demeğinin yıllık kongresi tüzüğünde değişiklikler yapmak için toplanılmış ve merkez kurulu seçimlerinde başkanlığa Tekirdağ Milletvekili İsmail Hakkı Akyüz'ü seçmişlerdir.⁴⁸⁵

4.2.11. Ulaşım alanındaki Faaliyetler

Cumhuriyetin ilk yıllarında ulaşım alanında dönemin en çağdaş teknolojisi olan demiryolu yapımı ağırlık kazanmış, ancak bir süre sonra demiryolunun tek başına yeterli olmadığı anlaşılarak en uç yerlere de ulaşmak için karayoluna ihtiyaç olduğu görülmüştür. 1929'da Nafia Vekâleti içinde Şose ve Köprüler Reisliği kurulmuş, teknolojinin gelişmesi ile 1948 yılında o zamana kadar kazma, kürek ve insan gücüne dayanan yol çalışmalarından makinalı çalışma dönemine geçilmiştir. Tüm bu çalışmaların dinamik bir kuruluş tarafından belli bir plan ve program çerçevesinde yönlendirilmesi gerektiğinden 1950'nin ilk aylarında Karayolları Genel Müdürlüğü kurulmuş, ilk Karayolları Genel Müdürü de Vecdi Diker olmuştur.⁴⁸⁶

Demokrat Parti döneminde ulaşım konusunda asıl hedef eğitim sağlık ve toplumsal hizmetlerin ülkenin her köşesine götürülebilmesi için yolların yaz kış geçit verir durumda

⁴⁸³ TBMM TD, D.9, C.24, B.101, 209.

⁴⁸⁴ (24 Nisan 1951). *Milliyet*, 1.

⁴⁸⁵ (18 Şubat 1952). *Cumhuriyet*. 2.

⁴⁸⁶ <http://www.kgm.gov.tr/Sayfalar/KGM/SiteTr/Kurumsal/Tarihce.aspx>. Erişim Tarihi: 5 Nisan 2019

olması hedeflenmiştir.⁴⁸⁷ II. Dünya Savaşı'ndan sonra Türkiye, ABD'den aldığı finansal yardımlar sayesinde ulaşımda özellikle de karayollarında büyük bir ilerleme sürecine girmiştir. Cumhuriyetin en büyük yatırım politikası olan demiryolu taşımacılığında vazgeçildiğini Başbakan Adnan Menderes şöyle açıklamıştı: "Motorun süratli, kolay ve ucuz taşımacılığı sağladığı bu dönemde özellikle karayollarına önem vereceğiz."⁴⁸⁸

Marshall yardımlarından, diğer seçeneklere göre daha ekonomik olmasına rağmen demiryollarından ziyade karayolları lehine yararlanılmasının nedenleri arasında, petrolle çalışan lastikli araçların egemen olduğu bir ulaşım politikasının kabul edilmesi vardır.⁴⁸⁹ Demiryolu ulaşım sisteminin Demirperde ve komünizmle ilişkilendirilmesi de temel çekince olmuştur. Bu politika doğrultusunda demiryolu ulaşım sistemi terk edilmiş karayolu birinci plana çıkmıştır.

Ulaşım konusunda Trakya milletvekilleri de çoğunlukla bütçe görüşmeleri münasebetiyle konuşma yapmışlardır. Aralarından Kırklareli Milletvekili Şefik Bakay Bütçe Komisyonunda olması nedeniyle Devlet Demiryolları ve Limanları İşletme Genel Müdürlüğünün 1951 yılı bütçesinin görüşülmesi sırasında söz almıştır. Devlet Demiryolu personelinin sağlığını korumak için yapılan teşkilata ayrılan miktarın fazla olduğu ve indirilmesi gerektiği söylemlerine karşı Bakay, önceki iktidar dönemine nazaran doktor, eczane ve hastane sayılarının arttığını dolayısıyla masrafın da arttığını belirtmiştir.⁴⁹⁰ Giresun Milletvekili Adnan Tüfekçioğlu'nun Devlet Demiryolları ve Limanları İşletme Umum Müdürlüğünün istediği 24 milyon liralık ödeneğin fazla olduğunu söyleyip bir önceki senede olduğu gibi 21 milyona indirilmesini teklif etmesi üzerine Şefik Bakay şu açıklamayı yapmıştır:

Muhterem arkadaşlar, yekûnun bu yıl bu kadar kabarık olması şimdiye kadar bu müteharrik alet ve edevatın tamir edilmemesinden ileri gelmektedir. Dünyanın bugünkü tehlikeli durumu karşısında Devlet Demiryolları elindeki bu malzemeyi bir an evvel tamir ettirmek mecburiyetindedir. Onun için eski yıllara nazaran mühim miktar tahsisat ilâvesi yapılmıştır. Devlet Demiryolları'nın parkında 3-79 yaş arasında değişen 45 muhtelif tipten 898 lokomotifli vardır. Lokomotiflerin % 29'u lokomotiflerin teknik ömrü olarak kabul edilen 30 yılı doldurmuştur. Eski makineler 40-60 bin, yeniler ise 100-150 bin kilometrede bir tamire girmektedirler. Zamanın icabı, bugünkü dünya durumu karşısında bu malzemeyi, bu lokomotifleri biran

⁴⁸⁷ Kapluhan, E. "Ulaşım coğrafyası Açısından Türkiye'de Karayolu Ulaşımının Tarihsel Gelişimi ve Mevcut Yapısı.", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(33), 427.

⁴⁸⁸ Tokgöz, a.g.e., 139.

⁴⁸⁹ Kapluhan, a.g.m., 432.

⁴⁹⁰ **TBMM TD**, D.9, C.5, B.53, 27.02.1951, 1062.

*evvel tamir ettirmek mecburiyetindeyiz. Onun için önerenin reddini komisyon namına rica ediyorum.*⁴⁹¹

Şefik Bakay'ın açıklamasının ardından yine Kırklareli Milletvekili Sıtkı Pekkip rakam üzerinde bu kadar durulmasını doğru bulmadığını, denetleme fonksiyonunun vazifesini yerine getireceğinden emin olduğunu ve tartışmanın bırakılmasını istemiştir.⁴⁹² Edirne Milletvekili Hasan Osma ise akaryakıttan alınacak yol vergisi hakkındaki kanun görüşmelerinde söz alıp Edirne Belediyesinden örnek vererek yeni kanunun uygulanmasından itibaren şu anda alınmakta olan miktarın düşeceğini bunun da bütçede açık oluşturacağını bu yüzden oranın arttırılmasını istemiştir.⁴⁹³

Ulaştırma Bakanlığı, Devlet Demiryolları ve Limanları, Devlet Hava Yolları ve Posta, Telgraf ve Telefon Genel Müdürlükleri 1952 yılı bütçe görüşmelerinde bütçe komisyonu adına yine Şefik Bakay çalışmalarla ilgili açıklamalarda bulunarak soruları yanıtlamıştır. Önceki iktidar döneminde atıl halde bırakıldığını ileri sürdüğü demiryollarını 1950'yi bir devrim olarak adlandırıp kısa sürede ıslah ettiklerini söylemiştir. Alınan tedbirler sayesinde giderlerde tasarrufun da sağlandığını, lüzumsuz işletmelerin lağvedildiğini, personel sayısının azaltıldığını belirtmiştir. Demiryolları için bir ıstırap kaynağı olduğunu düşündüğü bedava seyahatin kaldırılmasının bütçeye artı yönde bir gelişme kattığını memnuniyetle ifade etmiştir. Şefik Bakay konuşmasının muhtelif yerlerinde açıklamalarını eski ve yeni iktidar kıyaslamaları şeklinde devam ettirmek yoluna gitmiştir.⁴⁹⁴ Görüşmeler sırasında Devlet Demiryollarında çalışan memur ve hizmetlilere verilecek ikramiyenin bütçe kanununa konulmasının, kanuna aykırı olduğu söylenmiştir. Bunun üzerine Şefik Bakay, önceki sene de kanuna konulduğunu, her şeyden önce yollar kapalı olduğu zaman gece gündüz demeden yolları açmak için görevde olan işçiler için bunun bir zaruret olduğunu söyleyip kabul edilmesini rica etmiştir.⁴⁹⁵

Karayolları Trafik Kanunu'nun 1952 yılı Kasım ayındaki görüşmelerinde Şefik Bakay tasnif konusunda traktörlerin de Trafik Kanunu'na tabi olup olmayacağını sormuş komisyon sözcüsü de karayollarında seyahat ettikleri müddetçe kanuna tabi olacakları cevabını vermiştir.⁴⁹⁶ Görüşmeler sırasında "trafik" kelimesi beğenilmemiş, Türkçe olmadığı konusunda tartışmalar ve farklı fikirler ortaya konmuştur. Mardin Milletvekili

⁴⁹¹ TBMM TD, D.9, C.5, B.53, 27.02.1951, 1064

⁴⁹² TBMM TD, D.9, C.5, B.53, 27.02.1951, 1066.

⁴⁹³ TBMM TD, D.9, C.13, B.47, 25.02.1952, 803.

⁴⁹⁴ TBMM TD, D.9, C.13, B.50, 28.02.1952, 1168.

⁴⁹⁵ TBMM TD, D.9, C.13, B.50, 28.02.1952, 1175.

⁴⁹⁶ TBMM TD, D.9, C.17, B.8, 285.

Feridun Ergün İtalyanca “Trafico” kelimesinden gelen trafik tabirinin ticaret muamele alışveriş demek olduğunu, sonradan asıl manasından ayrılarak deniz ticareti gidiş gelişini ifade için kullanıldığını söylemiştir. Şefik Bakay’ın içinde bulunduğu bir grup ise kanunun “Karayolları Seyrüsefer Kanunu” ismini almasını talep etmiştir.⁴⁹⁷

Karayolları Trafik Kanunu 1953 yılı bütçe görüşmelerinde Rükneddin Nasuhioğlu, kendi şoförlerinden verdiği örneklerle ve tecrübelerine dayanarak araba süren kişilerin alkol kullanmasının yasaklanıp kanuna konulmasını teklif etmiştir.⁴⁹⁸ Tekirdağ Milletvekili Zeki Erataman ise traktör veya herhangi bir ziraat aletini kullanan vatandaşların okuryazar olmaları gerektiği maddesinin, mutlak suretle kanuna eklenmesini istemiştir.⁴⁹⁹ Kanunun 26. maddesi görüşülürken Zeki Erataman bilhassa şoförlük yaparken vasıta üzerinde bir vatandaşın malına ve ırzına tecavüz edenlerin ehliyetnamelerinin ellerinden alınmasını teklif etmiştir. Şoför sarhoş olarak araba sürünce ehliyeti alınırken, vatandaşın ırzına ve malına tecavüz edip mahkemede ceza aldığı halde neden ehliyeti alınmıyor diyerek komisyonun bunun üzerinde neden durmadığını sorgulamıştır.⁵⁰⁰ Aynı konu hakkında konuşan Rükneddin Nasuhioğlu “Taşdığı vasıta ile veya o vasıta yüzünden ırza tecavüz eden şahsın elinden ehliyetnamesinin daimî olarak alınması gerekir. Bunu hâkimin takdiri haricinde bırakmayalım ve bunu kanun metninde sarahaten zikrelelim” demiştir.⁵⁰¹

Bayındırlık Vekaleti, Karayolları Genel Müdürlüğü 1953 yılı bütçesi münasebetiyle Şefik Bakay, Şevket Mocan ve Rükneddin Nasuhioğlu söz almıştır. Mecliste söz alan diğer milletvekilleri gibi Şefik Bakay da konuşmasını seçim bölgesi özelinde tutarak yapılması planlanan Kırklareli-Vize-Saray-İstanbul yolunun 1953 yılı programına alınmasını çünkü yapım için gerekli miktarın global rakam içinde Bayındırlık Vekaleti emrine verilmiş olduğunu söylemiştir. Şefik Bakay bu yolun yapılmasıyla bütün sahili kaplayan Karadeniz ormanlarının İstanbul’a bağlayacağını ve burada yaşayan fakir halkın kalkınmasına yardım edeceğini belirtmiştir.⁵⁰² Şevket Mocan ise bütçe imkanlarının memleketin bariz ihtiyaçları için adilane harcanmasını ve harcamaların sonuçlarının titiz bir teknik takibe tutulmasını istemiştir. Bayındırlığın sadece para takdim eden bir banka veznedarı olmadığını ifade eden Mocan verdiği paraların sarf şekillerini ve neticelerini

⁴⁹⁷ (25 Kasım 1952). **Cumhuriyet**. 1.

⁴⁹⁸ **TBMM TD**, D.9, C.21, B.60, 30.03.1953, 136.

⁴⁹⁹ Mevzubahis kişilerin sadece tarlalarında olacaklarını ileri süren milletvekillerine ise mahsullerini satmak için karayollarını kullanarak pazarlara gittiklerinde trafik kanununa göre ilkokul mezunu olmadıkları için “sen geçemezsin” diyeceğiz diyerek durumun mantığa uygun olmadığını söylemiş ve destek görmüştür. **TBMM TD**, D.9, C.21, B.58, 68.

⁵⁰⁰ **TBMM TD**, D.9, C.21, B.61, 01.04.1953, 161.

⁵⁰¹ **TBMM TD**, D.9, C.21, B.62,03.04.1953, 201.

⁵⁰² **TBMM TD**, D.9, C.20, B.54, 1089.

vilâyet müdürleriyle daimî temas halinde teknik kontrolü devam ettirmekle mükellef olduğunu dile getirdikten sonra şunları söylemiştir:

Çok kısa tarihte üç düşman istilâsı görmüş iki soğuk harp bozgununa uğramış, Atlantik Paktı'na kadar bir gece denklemlerini çözerek huzurla uyumamış, mütemadi hicret halindeki bedbaht Trakya'ya bir liranın sarfı israf, bir çivinin çakılması zahmet telâkki edilmişti. Üvey evlât olup olmadığımıza mebus olarak ben bile henüz karar vermiş durumda değilim. Trakya'nın yarısını yani demiryolunun şimaline isabet eden kısımda oturan kışın köylerinde dizlerine kadar balçık çamuruna batmış vatandaşlarımı asfalta bağlayacak kısa bir amutla muhasaradan kurtarılmasını istiyorum. Hazreti Adem dirilse bir fark göremeyeceği patikalardan mahkûmiyetten kurtarılmalarını istiyorum. Muhterem arkadaşlarım, ufak bir ırmağa yapılacak yirmi otuz metrelik bir köprü ile muhasaradan kurtulacak on on beş köye seçmen sırtında ırmağı geçebilen bir mebus buralarda hızla kalkınmadan bahsederse hızla dayak yemeyi hak eder. (gülüşmeler) Huzurunuzda, en kısa zamanda Sayın Vekili maruzatımın, hakikat hatta eksik olduğunu bizzat görmeleri için davet ediyorum. Bu davetimi lütfen kabul buyursunlar. (Sürekli alkışlar).⁵⁰³

Rükneddin Nasuhioğlu 1953 yılı bütçe görüşmelerinde Edirne'nin su probleminden bahsetmiştir. Meriç ve Tunca nehirlerinin senede 3-4 defa taşıdığını nehir yatağının tamamen dolduğunu civar mahalle ve köylerin her taşkında sular altında kaldığını bu yüzden nehir yatağının temizlenmesini istemiştir.⁵⁰⁴ Teklifin kabul edilmesine rağmen müspet bir adım atılmaması üzerine 1954 bütçe görüşmelerinde yine Nasuhioğlu tarafından taşkın konusu gündeme alınmış ve artık çözüm istenmiştir.⁵⁰⁵

4.2.12. Fikir ve Sanat Alanındaki Faaliyetler

Tek parti döneminde özellikle hümanizm anlayışı, yurdun muhtelif yerlerinde faaliyet gösteren halkevleri, tiyatro kolları ve Ankara'dan gönderilen CHP'den izinli özel tiyatro toplulukları vasıtasıyla halka benimsetilmeye çalışılmıştır.⁵⁰⁶ Fakat II. Dünya Savaşı'ndan sonra ortaya çıkan yeni ideolojiler neticesinde hayatın her alanında yaşanan değişimden kültür sanat da etkilenmiştir. 1940'lı yılların sonundan itibaren siyasi gerekçeler nedeniyle Batı ve ABD eksenli daha liberal bir kültür sanat politikası benimsenmiştir. Demokrat Parti iktidara geldiğinde eski iktidar zamanından kalan anlayışı terk ederek tıpkı CHP gibi parti programları doğrultusunda halka kültür sanat kollarında seslenecek yeni bir kadro yaratma yoluna gitmişti.

⁵⁰³ TBMM TD, D.9, C.20, B.53, 1025.

⁵⁰⁴ TBMM TD, D.9, C.20, B.54, 1079.

⁵⁰⁵ TBMM TD, D.9, C.28, B.50, 25.02.1954, 928.

⁵⁰⁶ Şeker, K. (2006). *İnönü Dönemi Kültür Hayatı, Doktora Tezi*, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta, 134.

1950-1954 dönemi özelinde bakıldığında TBMM’de eğitim, kültür, sanat alanında çok az söz alındığını görmekteyiz. Trakya Bölgesinden meclise giren milletvekilleri arasından da eğitimci olması nedeniyle Cemal Köprülü, İçişleri Bakanı olması nedeniyle Rükneddin Nasuhioğlu’ndan başka bahsedilen alanlarda diğer milletvekillerinden bir hareket görülememiştir.

Ordu Milletvekili Feyzi Boztepe tarafından sahne hayatının gelişmesi için hükümetçe ne gibi tedbirlerin alınmak istendiğini, büyük sanat insanı Muhsin Ertuğrul’un disiplinli idaresi sayesinde, doğunun ve batının şaheserlerini üstün başarı ile sahneye koyan Darülbedayi ’nin iki yıl öncesine kadar kendisinden beklenen maddi manevi randımanı fazlasıyla alırken neden desteklenmediğini, sanatçı kadrolarının hangi kriterlere göre oluşturulduğu İçişleri Bakanı Rükneddin Nasuhioğlu’na sorulmuştur.⁵⁰⁷ Nasuhioğlu göreve geldiği ilk günlerde İstanbul Şehir Tiyatrosu mensuplarından bazı kişilerin yanına gelerek şikâyetlerde bulunduğunu kendisinin de aldığı şikâyetler üzerine İstanbul Valiliğine tebliğde bulunarak sorunların giderilmesini istediğini söylemiştir. Yalnızca şehir tiyatrolarıyla değil serbest tiyatrolarla da alakadar olduğunu, şehrin temaşa ihtiyacını temin etmenin belediyelerin vazifeleri arasında bulunduğunu dile getirmiştir. Ardından Nasuhioğlu ülkede yalnız İstanbul, Ankara ve İzmir’de resmi tiyatro heyetlerinin olduğunu diğer şehirlerin de ihtiyacının teminine ve sanatkârlara kolaylık gösterilmesine çalışmak istediklerini ifade etmiştir.⁵⁰⁸

Edirne Milletvekili ve bir eğitimci olan Cemal Köprülü edebiyat ve sanat eserlerini korumak için kurulan Berne Birliği’ne katılma konusunda hükümete yetki verilmesine dair kanun münasebetiyle söz alarak şunları söylemiştir:

Bazı arkadaşlarımız hukuki mecburiyet olmadığından bahsettiler. Mecburiyet, bendenizce bugün için mutlak ve zaruridir. Biliyoruz ki, dünya iki zihniyete bölünmüştür: komünizm ve demokrasi. Şu kadarını arz edeyim ki, Beşer Hakları, Dünya Birliği, Unesco Teşkilâtı, bütün bu fikirler dünyada komünizme karşı müttehit birlik olmak dâvası peşindedirler. Biz de komünizmin karşısında bulunduğumuz için bu fikir eserleri kanununu kabul etmek mecburiyetindeyiz.. Adalet Komisyonundaki müzakerelerde bendeniz kısmen bulundum. Muhterem arkadaşlarımı tatmin edecek şekilde maddelere kayıtlar konmuş bulunuyor. 10 senelik müddetten bahsettiler. Tercüme için 10 sene müddet veriyoruz. Eserleri umumiyetle moda eserleri, fikir eserleri diye ikiye ayırırsak, moda eserlerinin dünyanın her tarafında ömürleri kısadır, büyük bir kıymeti haiz değildirler. Fakat fikir eserleri çok para getirmezler. Bu itibarla fikir eserlerini tercüme etmek için icabında alâkadar müellife müracaat

⁵⁰⁷ TBMM TD, D.9, C.1, B.13, 258.

⁵⁰⁸ (11 Temmuz 1950). Cumhuriyet, 3.

*edilir. 10 senelik müddet çok değildir. Ben bunun ehemmiyetle lehinde bulunuyorum. Kabul edilmesini bilhassa istirham ederim.*⁵⁰⁹

1886 tarihli Berne Anlaşması etrafında birleşmiş 40 devletten oluşan Berne Topluluğuna katılım talebi ile ilgili Rükneddin Nasuhioğlu Fahri Ağaoğlu'nun İnsan Hakları Beyannamesi'nde böyle bir zorunluluğun olmadığını söylemesi üzerine bu anlaşmaya girmenin bir nevi fikir hakları için manevi gümrük gibi olduğunu hem hariç hem de milli eserlerimizi korumak ve haklarını iade etmek için hükümete bu yetkiyi vermeliyiz demiştir.⁵¹⁰

Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu münasebetiyle Kasım 1951'de Adalet Bakanı olarak söz alan Rükneddin Nasuhioğlu daha önce kabul edilen Berne Topluluğu'na giriş anlaşmasıyla yabancı muharrirlere tanınan geniş hakların 40 senelik eski bir kanun olan telif hakkı kanunu yüzünden milli yazarlarımıza tanınmadığını, milli yazarların himaye edilmediklerini kanunun kifayetsiz olduğunu söylemiştir. Teklif edilen kanunun ilmi sahada çalışanlara bir ferahlık vereceğini milli eserleri kuvvetlendireceğini telif haklarımızı koruyacağını belirtip kanunun kabulünü istemiştir.⁵¹¹

4.3. 2 Mayıs 1954 Genel Seçimleri

Demokrat Parti büyük bir coşkuyla yönetime geçtiği tarihten itibaren seçim kampanyalarında yer verilen vaatleri yerine getirmeye çalışmış iç ve dış şartların müsait olması nedeniyle de ekonomide önemli gelişmeler yaşanmıştır. Demokrat Parti için rüya gibi geçen günler, uygulamaya başladıkları baskı politikaları basın üzerinden eleştirilmeye başlanınca iktidara gelmesinde büyük rolü olan basınla arasındaki ilişki bozulmuş ve bir daha düzelmemiştir.⁵¹²

Yaşanan kimi sıkıntılara rağmen yerel halktan aldığı destekle ve tüm rüzgarların DP'den yana esmesiyle 2 Mayıs 1954'te bir öncekinden daha fazla oy alarak iktidarını pekiştirmeyi başarmıştır.⁵¹³ 1954 seçimlerinde Trakya Bölgesindeki illerde de Demokrat Parti oylarını arttırarak tekrar tam liste halinde seçimi kazanmıştır. Bu durumda etkili olan en önemli unsur hiç kuşkusuz 1951 yılı ve sonrasında Bulgaristan'dan sınır dışı edilen Türklere karşı Demokrat Parti hükümetlerinin gerçekten çok özverili bir şekilde yardım etmesidir. Bir diğer unsur ise seçilen milletvekillerinin seçim bölgelerinin sorunlarını

⁵⁰⁹ TBMM TD, D.9, C.07, B.80, 426.

⁵¹⁰ TBMM TD, D.9, C.07, B.80, 421.

⁵¹¹ TBMM TD, D.9, C.10, B.10, 28.11.1951, 281.

⁵¹² Akşin, a.g.e., 215.

⁵¹³ Albayrak, a.g.e., 259.

meclise taşımada ve çözüme kavuşturmasındaki başarısıdır. Trakya ve Türkiye genelinde seçim sonuçlarını değerlendirmek gerekirse:

	Kayıtlı Seçmen Sayısı	Oy Kullanan Seçmen Sayısı	Katılım	Milletvekili sayısı	DP'nin aldığı oy sayısı	CHP'nin aldığı oy sayısı
Türkiye	10.262.063	9.095.949	%88.6	541	5.313.659	3.193.471

Tablo 4.4. 1954 Türkiye genel seçimleri sonuçları⁵¹⁴

1950 seçimleri ile kıyaslandığında 4 yıllık süreçte Türkiye seçmen nüfusunun iki milyona yakın arttığı görülmektedir. Bununla paralel TBMM'ye girecek milletvekili sayısında da artış olmuştur. CHP'nin oylarında çok fazla değişim olmazken Demokrat Parti bir milyona yakın yeni oy almayı başarmıştır.

	Kayıtlı Seçmen	Oy Kullanan Seçmen Sayısı	Katılım	Milletvekili sayısı	DP'nin aldığı oy oranı	CHP'nin aldığı oy oranı
Edirne	112.497	103.559	%92.1	6	62.916	35.624
Kırklareli	99.851	90.989	%91.1	5	56.105	31.926
Tekirdağ	115.393	103.039	%89.3	6	64.901	35.154

Tablo 4.5. 1954 Genel seçimleri Tekirdağ, Edirne, Kırklareli sonuçları⁵¹⁵

1954 yılı genel seçimleri değerlendirildiğinde nüfus artışına bağlı olarak Edirne ve Tekirdağ'dan meclise giren milletvekili sayısında artış olduğu görülmektedir. Yine 1950 seçimlerinde olduğu gibi Demokrat Parti üç ilde de seçimi tam liste kazanmıştır. Bir önceki seçime kıyasla CHP'nin aldığı oylar bir miktar düşerken DP'nin aldığı oylar artmıştır.

⁵¹⁴ TÜİK, 25.

⁵¹⁵ TÜİK, 47-64-84.

Milletvekilleri	Seçildiği il	Aldığı Oy	Eğitim Durumu	Mesleği
Cemal KÖPRÜLÜ	Edirne	62.847	Üniversite	Profesör
Rükneddin NASUHİOĞLU	Edirne	63.245	Mülkiye	Vali
Sabahattin PARSOY	Edirne	62.640	Lise	Ticaret
Kemal YAŞINKILIÇ	Edirne	63.145	Harp Okulu	Asker
Mehmet ENGİNÜN	Edirne	62.918	Üniversite	Avukat
Hasan MAKSUTOĞLU	Edirne	62.702	Lise	Çiftçi
Şefik BAKAY	Kırklareli	56.317	Üniversite	Ziraat Mühendisi
Mehmet Ali CEYLAN	Kırklareli	56.437	Üniversite	Ticaret
Hüsnü YAMAN	Kırklareli	56.175	Mülkiye	Profesör
Fikret FİLİZ	Kırklareli	55.823	Lise	Çiftçi
Mahmut ERBİL	Kırklareli	55.773	Orta Okul	Çiftçi
Zeki ERATAMAN	Tekirdağ	64.268	Üniversite	Doktor
Ferit ALPİSKENDER	Tekirdağ	64.939	Üniversite	Avukat
İsmail Hakkı AKYÜZ	Tekirdağ	65.370	Üniversite	Veteriner
Fethi MAHRAMLİ	Tekirdağ	65.053	Lise	Tüccar
Samim YÜCEDERE	Tekirdağ	64.826	Lise	Tüccar
Necmi ARMAN	Tekirdağ	64.978	Üniversite	Eczacı

Tablo 4.6. 1954 Seçimlerini Kazanan Demokrat Parti Trakya Milletvekilleri⁵¹⁶

1954 seçiminde Trakya Bölgesinden TBMM'ye giren 17 milletvekilinden 8 tanesi bir önceki devrede de milletvekilliği yapmış kişilerdir. 1954-1957 döneminde Demokrat Parti hükümetlerinde görülmeye başlanan ekonomik ve siyasi sorunlar Tekirdağ, Kırklareli, Edirne milletvekillerinin de TBMM içi siyasi faaliyetlerine yansarak genel hatlarıyla ekonomi, basın ve muhalefet üzerine odaklanmıştır.

4.4. Demokrat Parti X. Dönem Trakya Bölgesi Milletvekillerinin TBMM Faaliyetleri

4.4.1. Parti İçi Muhalefet Faaliyetleri

1923 yılından 1950 yılına kadar Türkiye Cumhuriyeti'ni tek başına yöneten Cumhuriyet Halk Partisi önce Terakkiperver daha sonra SCF'nin muhalefetini yaşamıştır.

⁵¹⁶ Öztürk, a.g.e., C.7.

Fakat 1945 yılına gelindiğinde Cumhuriyet Halk Partisi içinde kendini gösteren ayrılıklar DP'nin temellerinin atıldığı Dörtlülük Takrir'in ilanına neden olmuştur. CHP'nin 27 yıl süren iktidarına son verecek güç böylece yine kendi içinden çıkmıştır. Demokrat Parti kurulduktan kısa süre sonra birbirinden oldukça farklı görüşler yeni bir düzen mantığı çerçevesinde kurulan bu yeni partiye yığılmıştır. Bir süre sonra bu farklı görüşler zaman zaman kendini göstermiş parti içi muhalefet yüzünden kabine değişikliğine dahi gidildiği olmuştur. Özellikle liberal özel sektörün sözcüsü durumunda olan İşletmeler Bakanı Fethi Çelikbaş'ın beklenmedik istifası özel sektör ile Demokrat Parti arasında soğuk rüzgarların estiği söylentilerine neden olmuştur. Çünkü Adnan Menderes enflasyon ve mal darlığının üstesinden gelebilmek için Türk ekonomisinin devlet kontrolüne alınması gerektiğini düşünmeye başlamıştı.⁵¹⁷ Fakat Demokrat Parti içindeki muhalefet, ekonomi değil gazetecilere ispat hakkını kısıtlayan Basın Kanunu etrafında toplanmayı seçmiştir.⁵¹⁸

İktidar uygulamalarının basın tarafından bir süre sonra şiddetle eleştirilmesi ve bazı yolsuzlukların yapıldığını iddia eden haberler, basına kısıtlamalar getiren yasa tasarısının hazırlanmasının nedeni olmuştur. 9 Mart 1954 tarihinde kabul edilen 6334 sayılı “Yayın Yoluyla veya Radyo İle İşlenecek Bazı Suçlar” hakkındaki yasa tasarısı TBMM’de tüm eleştirilere rağmen kabul edilmiştir.⁵¹⁹ Kanunun kabulünden sonra özellikle basında hakkında en çok yolsuzluk haberleri çıkan ve meclis içinde de tepki toplayan, Mükerrer Sarol’un basın yayın işlerinin başına atanması parti içinde tepkinin daha da artmasına neden oldu.⁵²⁰

Basına ispat hakkını savunan ve içlerinde Tekirdağ’dan TBMM’ye giren İsmail Hakkı Akyüz’ün de bulunduğu, daha sonradan 19’lar olarak adlandırılacak olan, bir grup milletvekilinin basına ispat hakkı verilmedikçe bakan, yargıç, devlet memuru gibi görevlilerin kuşku altında kalacaklarını ileri sürerek TBMM’ye önerge vermeleri basında geniş yankı uyandırmıştır. Adnan Menderes “İspatçıları” çağırıp önergelerini geri almalarını istemişse de etkili olmamış hatta Menderes ile ispatçıların arasında şiddetli bir

---

⁵¹⁷ Ahmad, a.g.e., 119.

⁵¹⁸ Aslında tartışmanın kaynağı DP'nin basın üzerindeki denetimini arttırmaya yönelik çıkarmış olduğu bir kanunla alakalıdır. Bu bağlamda DP, 2 Mayıs 1954’te yapılacak olan genel seçimlerden yaklaşık iki ay önce, 9 Mart 1954’te Neşir Yoluyla veya Radyo İle İşlenecek Bazı Cürümler Hakkında Kanun vasıtasıyla seçim öncesi politik ortam üzerindeki denetimini artırma isteğini ortaya koymuştur DP'nin 15-18 Ekim 1955 tarihlerinde toplanacak olan 4. Büyük Kongresi’nin başlamasına saatler kala patlak vermiştir.(Anıl, Y. (2017). “Demokrat Parti Döneminde Parti İçi Muhalefet ve Kırılma Anları: Tarihsel Bir Analiz.” **Journal of History Studies**, 9(3), 86)

⁵¹⁹ Albayrak, a.g.e., 277.

⁵²⁰ (18 Mayıs, 1954). **Cumhuriyet**. 2.

kavga yaşanmıştır.⁵²¹ İspat hakkı teklifine koydukları imzaları geri almayan 19 Demokrat Partili mebus haysiyet divanına verilmiş yapılan açıklamada da parti içi huzuru bozan 19 kişinin DP'den ihraçlarının siyaset merasimi meselesi olduğu belirtilmiştir.⁵²² Birkaç gün sonra yayınlanan tebliğ ile 19 ispat hakkını savunan milletvekilinin DP'den ihraç edildiği duyurulmuş ve şu açıklama yapılmıştır:

*Basına ispat hakkı tanıyan kanun teklifini önce 11 mebus normal şartlar altında ve mevcut usul ve adaba riayet ederek meclise aksettirmiştir. Bilahare memleket en tehlikeli anlarını yaşadığı sıralarda da bunlara iki ve daha sonra altı kişi iltihak etti. Bu sonradan iltihak edenler öncekiler gibi normal yollardan hareket etmemişlerdir. Sonradan iltihak edenler parti içinde huzuru bozmak ve büyük kongreye nifak sokmak gayesini güdüyorlardı. Bu itibarla ilk müracaatı yapanlardan bir kişi müstesna diğer on mebus hakkındaki tahkikatın derinleştirilmesine ve sonradan alayış ve nümayiş gayesiyle iltihak edenlerin derhal partiden ihracına karar verildi.*⁵²³

Partiden ihraç edilen milletvekillerinin, milletvekillikten de çıkarılmasını dair bir takririn verilmesi Demokrat Parti Kongresinde büyük gürültüye neden olmuş salon ikiye ayrılmıştır. Teklife karşı olanlar arasında Tekirdağ Milletvekili Zeki Erataman ve Kırklareli Milletvekili Şefik Bakay da bulunmaktadır. Bu temenni takririnin kongre başkanı tarafından kabul edildiğinin söylemesi itirazlara ve protestolara neden olmuş teklife taraftar olanalar bir muhalifi hırpalamaya kadar ileri gitmiştir. Bu olay dolayısıyla sözü ispatçılara getiren Menderes'in "Eğer çıkanlar kuyruklarını bu partinin içinde bırakmış ve kuyruk harekete gelmişse onu da kesip atacağız" demesi salonu tekrardan karıştırmıştır.⁵²⁴

19'lardan Tekirdağ Milletvekili İsmail Hakkı Akyüz ve Safaattin Karanakçı 19 Aralık 1955 günü TBMM gazinosundan geçerek CHP grubunun bulunduğu tarafa yönelince Demokrat Partili milletvekillerinin bir kısmı şaşkınlık içinde kalmıştır. Bu tarihten iki gün evvel de CKMP Grubunu ziyaret edip Osman Bölükbaşı ve arkadaşları ile de konuşan İsmail Hakkı Akyüz ve Safaattin Karanakçı Cumhuriyet Halk Partisi Genel Başkanı İsmet İnönü'nün de hususi odasına geçerek kendisiyle konuşma yapmışlardır.⁵²⁵ İspatçıların yeni parti kuracakları haberleri için İsmet İnönü şunları söylemiştir.

⁵²¹ Albayrak, a.g.e., 278-279

⁵²² (13 Ekim 1955). **Milliyet**, 1.

⁵²³ (15 Ekim 1955). **Milliyet**, 7.

⁵²⁴ Menderes daha sonra yaptığı konuşmada "Bizi tepip çıkan arkadaşlar eğer iyi niyet sahibi iseler ve bunu ifade ederlerse kabul ederiz. Çünkü her şey kırılmış dökülmüş değildir" demiştir. (19 Ekim 1955). **Cumhuriyet**, 1.

⁵²⁵ İsmet İnönü'nün de kendilerine "Yolunuza devam edin başarılar dilerim." dediği kayıtlara geçmiştir

*Yeni partinizin memleket için hayırlı ve uğurlu olmasını temenni ederim. Demokrasinin teessüsü yolunda azimle çalışacağınıza hiç şüphem yok. Biz de aynı yolun yolcularıyız. İnşallah TBMM'nin bu devresi ve ondan sonraki devreler hepimiz için başarılı ve uğurlu olsun. Esasen milletin de beklediği bu değil midir? Ziyaretinizden çok memnun kaldım teşekkür ederim.*⁵²⁶

İspatçılara dahil olmasalar da Demokrat Parti kadrolarında bulunan Köprülü ailesi de desteğini esirgememiştir. Öncelikle Dışişleri Bakanı ve parti kurucularından Fuat Köprülü'nün desteğini açıkça belirtmesi Menderes ile arasını açmıştır. Fuat Köprülü'nün ardından yakın akrabası olan Edirne Milletvekili Cemal Köprülü de İspatçıları desteklediğini duyurmuştur.⁵²⁷

Demokrat Parti içindeki muhalif 19'lar 1955 yılının Aralık ayının 19'unda saat 19'da Hürriyet Partisini kurduklarını ilan etmişlerdir. Demokrat Parti Meclis Grubunda ise Genel Meclise yakın milletvekilleri tarafından, Hürriyet Partisinin muhalefetine engellemek için onlardan önce davranarak basına ispat hakkını yeniden kanunlaştırmak fikri ortaya atılmıştır. Konuyla alakalı Zeki Erataman bu kanunun 19'lara nasip olmadan DP'nin daha geliştirilmiş şeklini meydana getireceğinden emin olduğunu söylemiş Cemal Köprülü ise tek kelime ile "elzendir" demiştir.⁵²⁸

İsmail Hakkı Akyüz'ün kurucularından olduğu Hürriyet Partisi, parti programında basına özel yer vererek "Basın her türlü baskı ve tesirin dışında olmalıdır. Basının idare ve hükümetle münasebetlerinde hür basın teşekkülleri muhatap olmalıdır." maddesi eklenmiştir. Hürriyetçiler hükümetin her kademesinde ve özellikle başvekalette salahiyetli birer basın sözcülüğü kurulması fikrini TBMM'de savunacaklarını bildirmişlerdir. Genel hatlarıyla Hür Partililerin parti programında şunlar yer almaktadır:

1. Anayasadaki seçmenlik yaşının 18'e indirilmesi
2. Nispi temsil sisteminin kabulü
3. Milletvekili sayısının memleket nüfusu ile orantılı bir hadde indirilmesi
4. Birinci Meclis yanında seçimi ve azalığı hususi şartlara bağlanmış bir ikinci meclis kurulması
5. Devlet Başkanı seçiminin İkinci Meclisin de katılımıyla yapılması
6. Cumhurbaşkanının iki defadan fazla seçilememesi,
7. Kanunların anayasaya uygunluğunun incelenmesi için geniş yetkiye sahip bir Anayasa Mahkemesi kurulması,
8. Üniversitelere tam muhtariyet verilmesi,
9. İşçiye grev hakkı.⁵²⁹

⁵²⁶ (19 Kasım 1955). **Milliyet**, 1.

⁵²⁷ (19 Kasım 1955). **Milliyet**, 5.

⁵²⁸ (10 Kasım 1955). **Milliyet**, 1.

⁵²⁹ (21 Aralık 1955). **Milliyet**, 5.

Başbakan Adnan Menderes'in TBMM'de yaptığı bir konuşma sırasında Hürriyet Partilileri çeteye benzetmesi üzerine Edirne Milletvekili Cemal Köprülü sınırlı bir halde Başbakan'ın yanına gidip istifa ettiğini söyledikten sonra Hür Parti sıralarından birine geçerek oturmuştur.⁵³⁰ Adnan Menderes'in çete kelimesini mecazi manada söylediğini açıklaması üzerine istifasını geri almış fakat müzakereleri bırakarak ayrılmıştır. Bu olaydan sonra Cemal Köprülü ve DP'nin arası bir daha düzelmemiş Köprülü'nün eleştirileri bir süre sonra partiden ihracına yol açmıştır. Cemal Köprülü'nün DP'den uzaklaştırılması karşısında Fuat Köprülü de sesiz kalmamış tepkisini ortaya koymuştur.⁵³¹

Cemal Köprülü haysiyet divanına verilerek parti huzurunu bozucu fesatkarane mahiyette faaliyetleri olduğu gerekçesiyle DP'den ihraç edilmiştir. İhracına sebep olan mevzu ise Adalet Bakanlığının emriyle Ankara Barosunun yapılması planlanan toplantısının men edilmesi üzerine DP grubuna Köprülü tarafından soru verilmesidir.⁵³² Daha önce de DP grubuna IV. Menderes hükümeti programının neden uygulanmadığına dair soru sormuş bu soru da partide yönetici çevrelerce huzursuz edici bulunmuştur. DP'den ihraç sebepleri olarak bu sorular gösterilmese de basına yansıyan kısmında Cemal Köprülü'nün uzun zamandır soru ve eleştirileriyle rahatsızlık yarattığı görülmüştür. Köprülü haysiyet divanına verdiği müdafaasında şunları söylemiştir:

Beni Sayın Adnan Menderes'in nazarında suçlu, hem de son derece suçlu gösteren bir hadise ortada mevcuttur. Son verdiğim tahrir meselesi. Tahrirler ciddeten mühimdir. Çünkü gruba verilmiştir. Nitekim şahsım aleyhinde Genel Kurulun harekete geçmesinin grup toplantısını kovalayan günün akşamında vukuu ise çok manalıdır. Basın bu tahrirler lehine cephe almıştır. Genel kurulun suçlandırmasında ise bu tahrirlerden bahis bile edilmemiştir. Çünkü tahrirler dediğimiz gibi gruba verilmiştir. Çünkü grup partimizin aile topluluğudur. Çünkü demokrasi devrinde bir mebus, siyasi hadiseleri gruba getirmez de nereye getirir? Hele adalet mekanizmasına dokunulduğu sırada, özü ile sözü ile ve bütün benliği ile demokrat olan benim gibi bir mebus demokrasiye en büyük darbe teşkil eden ve yarın hesabına endişe uyandıran böyle bir harekete hem memleket hem de partisi namına asla kayıtsız kalamazdı. Tahririmin umumi heyetçe müzakere edilmesi, Başvekili herhalde çok müşkül bir duruma sokacaktı ve ancak gelecek grup toplantısından önce partiden çıkarılmamla grup gündeminden kalkacaktı. Bütün bu şartlar altında partiden atılmam, benim için bir zaaf değil bir kuvvet teşkil edecektir. Fikirlerimi bundan böyle serbestçe ve daha kuvvetle savunabilmek imkanını bana vereceğinizden ümit var olduğumu beyan ederim.⁵³³

⁵³⁰ Kendisini sakinleştirmek isteyenlere bu sözlere fazla sinirlendiğini ve DP'den istifa ettiğini söylemiştir. (23 Şubat 1956). **Cumhuriyet**, 3.

⁵³¹ (11 Mayıs 1956). **Milliyet**, 1.

⁵³² (11 Mayıs 1956). **Milliyet**, 1.

⁵³³ (19 Mayıs 1956). **Milliyet**, 1.

Partiden ihracının ardından basın sorularını yanıtlayan Cemal Köprülü ihracını uzun zamandır beklediğini müdafaasında da münasip bir dille temenni ettiğini söyledikten sonra “Benim zihniyetimle bugünkü parti idarecilerinin zihniyeti bu neticeyi doğurmuştur.” demiştir. Daima memleket menfaatleri yönünde hareket ettiğini ifade eden Köprülü aynı yolda devam edeceğini bunun için de hiçbir yorgunluktan çekinmediğini dile getirmiştir.⁵³⁴ İstanbul DP İl Başkanı olan Fuat Köprülü’nün oğlu Orhan Köprülü de yaşananların ardından görevinden istifa edenler arasına katılması, bir süredir Adnan Menderes ile arası kötü olan Fuat Köprülü’nün de diğer Köprülülere yalnız bırakmayarak istifa edeceği şeklinde yorumlanmıştır.⁵³⁵

Cemal Köprülü’nün DP’den ihracından birkaç gün sonra CHP’liler kendisini ziyarete gelmiştir. Bu ziyareti kabul eden Köprülü CHP kadrolarına geçmek gibi bir niyeti olmadığını kapısının herkese açık olduğunu söylemiştir.⁵³⁶ CHP için tavrı net olan Cemal Köprülü HP’nin teklifini ise geri çevirmemiş partiye geçiş yapmıştır. Meclis konuşması sırasında basına ispat hakkını engelleyen kanunun kabulünün ya da maddi manevi buhran dönemlerinde şiddete başvurmanın hiçbir şeyi çözmeyeceğini tam tersi daha da derinleştireceğini vurgulayan Köprülü ne kadar uğraşılırsa uğraşılırsın ibare cambazlığı yapmak isteyeninin yine yapacağını, asla yeterince engellenemeyeceğini belirtmiştir.⁵³⁷ Çıkarılmak istenen kanunun namuslu insanları değil gizli faaliyetlerde bulunanları himaye edeceğini açıkça söyleyen Cemal Köprülü “Kanunun kabulü için oy kullananları vicdanlarıyla baş başa bırakıyorum.” demiştir.⁵³⁸

Cemal Köprülü’nün de ilhakıyla HP’nin milletvekili sayısı 32 ‘ye çıkmış CHP’nin ise 31 milletvekilinin olması HP’yi ana muhalefet partisi haline getirmiştir. Cemal Köprülü neden Hür Partiyi seçtiğini şu sözlerle açıklamıştır:

*Bugün fiilen Hürriyet Partisine katılıyorum. Fakat bu parti değiştirmek manasına gelmemektedir. Zira tedrici suretle gelişen fikir ayrılıkları DP’yi ikiye bölmüş ve kendilerini dar manasıyla parti disiplinine tabi tutmak istemeyen hür ve azat ruhlarıyla memleket davasında daha başarılı hizmetler ifa edeceğine inanan arkadaşlar şu veya bu sebeple partiden uzak kalmıştır. HP’ye girerken dilekçeme ‘Gerçek demokrasinin kurulmasını gaye edinen partimize beni de kabul edin’ şeklinde bir cümle ilave ettim. Çalışalım yarından ümitli olalım.*⁵³⁹

⁵³⁴ (19 Mayıs 1956). **Cumhuriyet**, 3.

⁵³⁵ (12 Mayıs 1956). **Milliyet**, 1.

⁵³⁶ Fakat CHP’lilerin toplu fotoğraf isteğini geri çevirmiştir. (23.05.1956). **Cumhuriyet**, 5.

⁵³⁷ (1 Haziran 1956). **Cumhuriyet**, 5.

⁵³⁸ (1 Haziran 1956). **Milliyet**, 1.

⁵³⁹ (5 Aralık 1956). **Milliyet**, 3.

HP'nin ana muhalefet partisi haline gelmesiyle TBMM'de birçok konuda tartışmaların anlaşmazlıkların yaşanacağına hatta HP'nin yeni bir iktidar yaratacağına çok fazla inanılmıştır. Fakat Demokrat Parti içinden ayrılarak TBMM'de yer yer alan bu vekiller beklenenin aksine parti içindeyken gösterdikleri muhalefeti parti dışına çıkınca aynı şiddette belki de siyasi kaygılarla gerçekleştirmemişlerdir. Buna örnek olarak Tekirdağ Milletvekili İsmail Hakkı Akyüz'ün 1957 bütçe müzakerelerinden İsmet İnönü'yü hedef alan DP'yi öven konuşması verilebilir. TBMM'de bir saatten fazla konuşan İsmail Hakkı Akyüz 1957 bütçesini hayırlı ve başarılı bulduğunu söyledikten sonra bu bütçe sayesinde kalkınma gözlemlendiğini belirtmiştir. Sözü bir şekilde İsmet İnönü'ye getiren Akyüz muhalefetin ki kendisini muhalefet olarak dile getirmemesi dikkat çekicidir, daima iktidarın plan ve programsızlığından şikayet ettiğini fakat asıl CHP'nin bir planı programı olmadığını söyleyip 1940'lı yıllardaki çalışmalardan şikayetle bahsetmiştir. Onun bu konuşması DP sıralarından alkış almıştır. Tabi ki İsmail Hakkı Akyüz'ün bu beklenmedik hareketi muhalefet partileri şaşırtmış, konuşması birçok eleştiri almıştır. Akyüz'ün siyasi kaygılarla konuştuğu ve Hür Partililerin muhalefet vazifesine bu şekilde nasıl devam edecekleri soru işaretleri yaratmıştır.⁵⁴⁰

Adnan Menderes'in muhalefet partilerinden CHP'yi bir kenara ayırıp bütün eleştirilerini CMP ve Hür Parti üzerinde yoğunlaştırması bu iki partinin daha güçlü olma adına birleşme kararı almasına neden oldu. Hür Partinin disiplin kurulu üyeleri arasında yer alan Cemal Köprülü⁵⁴¹ yeni partisinde DP'de olmadığı kadar faal olmuş mitinglerde ön sıralarda yer almıştır.⁵⁴² HP'nin Uzunköprü Kongresinde konuşma yapan Cemal Köprülü Türk milletinin yüzyıldan beri hürriyet ve haklarını gasp eden idarecilerle mücadele halinde olduklarını, bugün de aynı hataları işlemekte olan DP iktidarı ile hürriyet ve hak mücadelesinde olan Türk milletinin mutlaka muzaffer olacağını belirtmiştir. Adnan Menderes'in İnebolu konuşmasında “ Onlar hürriyet adalet müsavat demekte, fakat milli iradenin tecellisi günü yaklaştıkça karanlık emellerinin hüsrانىyla karşı karşıya kalmanın telaşı içindedirler” sözlerine işaretle şunlara söylemiştir:

İktidar partisi reisi muhaliflere karanlık emeller atfetmekle bütün Türk milletinin gözünden düşmüştür. DP'nin hesap verme günü gelmiş bulunmaktadır. Bizim amacımız meydandadır. Emellerimiz gizli ve karanlık değil apaydındır. O da millet

⁵⁴⁰ (23 Şubat 1957). **Cumhuriyet**, 2.

⁵⁴¹ (2 Mart 1957). **Milliyet**, 1.

⁵⁴² “Hür Parti baba oğul Köprülülerini bekliyor.” Başlıklı yazıda Orhan Köprülü'nün istifası üzerine Cemal Köprülü “Fuat Köprülü'nün de bu istifadan sonra DP içinde kalıp kalmamak konusunda la kayıt olamayacağını” söylemiştir. (20.07.1957) **Milliyet**, 1.

*iradesini suiistimal eden DP ve Genel Başkan'ının seçimlerde milletin aziz iradesiyle yere serilmesini görmektir. Bu da pek yakındır.*⁵⁴³

1957 genel seçimlerinde Hasan Osma ve Cemal Köprülü HP'nin Edirne Milletvekili adayları olmuşlardır.⁵⁴⁴ Fakat HP'nin yeterli çoğunluğu alamaması nedeniyle TBMM dışı kalmışlardır.

4.4.2. Ordu ve Emniyet Kurumlarıyla İlgili Faaliyetler

Demokrat Parti Trakya Milletvekilleri X. yasama döneminde iç güvenlik, ordu ve emniyet konularında IX. döneme oranla TBMM'de daha az etkinlik göstermiştir. Gündeme alınan konular askeri yasak bölgelerin turistlerin girişine açılması ve güvenlik görevlilerinin terfi durumlarıdır.

Askeri yasak bölgelere ait kanuna bir madde eklenmesi için gerçekleştirilen görüşmeler sırasında Zeki Erataman ve Seyhan Milletvekili Sinan Tekelioğlu arasında bir hayli münakaşa yaşanmıştır. Tartışmaya diğer milletvekilleri de dahil olup bu yasak yüzünden turist gelmediğini söylemiş Tekelioğlu ise askeri bölgelere kimsenin girmesini istememiştir.⁵⁴⁵ Turistlerin yasaklı bölgelere, devlet tarafından yetki verilen kişilerden izin suretiyle girmesi teklif edilmiş bu teklif de yetkinin kime verileceği noktasında yine tartışmaya neden olmuştur. Sinan Tekelioğlu iznin Genelkurmay tarafından, Rükneddin Nasuhioğlu ise Dahiliye Vekaleti tarafından verilmesini istemiştir. Zeki Erataman ise bakanlıklara müracaat edilmesini isteyenleri eleştirip “*Bir turistin müracaatı Ankara'ya bildirilecek, Ankara tahkikat yapacak, cevabını verecek ve turist müsaadesini alacak, bu kadar zamanda turist geldiğine geleceğine pişman olup geri gider*” demiştir. Uzun tartışmalar neticesinde turistlerin yasaklı askeri bölgeleri görmeleri için valilerden izin alma şartı getirilmiştir.⁵⁴⁶ Zeki Erataman yasak bölgelere girişle alakalı güvenlik tartışmalarına ise şu şekilde cevap vermiştir:

Af buyurun bendeniz Avrupa'ya fazla gitmiş insan değilim. Bir yere gittiğimiz, zaman, ilk memlekete girerken içinin, dışının haritasını elimize veriyorlar. Arkadaşlar, bugünkü teknik karşısında hangi memnu muntikadan bahsediliyor? Atom sırlarının bile çalındığı bu devirde hâlâ eski zihniyeti mi takip edeceğiz, onlar, bizi bizden daha iyi biliyorlar. Arkadaşlar, ben memnu muntika yapmayalım demiyorum, memnu muntika yapalım, ama tam yapalım, yoksa memleketin geniş, sahralarını şu

⁵⁴³ (13 Ağustos 1957). **Cumhuriyet**. 3.

⁵⁴⁴ (8 Ocak 1957). **Milliyet**, 5.

⁵⁴⁵ Bunun üzerine Erataman Tekelioğlu'na “Sivil Paşa” ifadesi kullanınca ortam iyice gerilmiştir

⁵⁴⁶ (15 Şubat 1955). **Cumhuriyet**. 2.

*veya bu turistin, mütahassısın tetkikinden mahrum bırakmayalım. Binaenaleyh kanun teklifi yerindedir, kabulünü istirham ederim*⁵⁴⁷

1110 sayılı Askeri Yasak Bölgeler Kanunu'nda değişikliğe gidilmesi hakkındaki görüşmeler sırasında konuşan Rükneddin Nasuhioğlu izin hakkının merkeze verilmesinin eski bir zihniyet ürünü olduğunu savunanların aksini düşündüğünü belirtmiştir. Valilerin birçok defa ne yapacağını kestiremeyip yine merkezi arayıp danışacağını bunun da zaman alacağını konunun yalnızca turist penceresinden değerlendirilmesinin eksik ve hatalı olduğunu söylemiş güvenlik meselesinin de unutulmamasını istemiştir. Yalnızca yasaklı bölgeye girecek kişilerin listesinin valiye gönderilmesinin yeterli olmadığını çünkü valilerin elindeki dokümanların kimin şüpheli olduğunu tespit etmeye yeterli olmadığını söylemiştir. Israrla konunun muhalifi olan Burhanettin Onata “Hangi turist gelmiş de şu veya bu askerî mıntıkadan geriye dönmüştür? Böyle bir şey varsa bunu tashih etmek imkânı da vardır” diyerek konunun halkın selameti ile alakalı olduğundan turizmin kendisi için ikinci planda kaldığını söylemiştir. Güvenlik için Milli Savunma Komisyonunun, Milli Savunma Vekilinin görüşünün alınmasının yeterli olmayacağını, karar verecek kurumun TBMM olduğunu ifade etmiştir.⁵⁴⁸

Emniyet ve Jandarma Umum Müdürlükleri 1955 yılı bütçesi münasebetiyle konuşan Zeki Erataman bekçilerle ilgili söz almıştır. Bekçilerin çok defa valinin, kaymakamın, polis emir eri gibi görülmesi durumuna engel olunmasını, halk arasında bu konunun memnuniyetsizlik yarattığını söylemiştir.⁵⁴⁹ Jandarma konusuna da değinen Erataman her gün gazetelerden gördüğü okuduğu kadarıyla jandarmanın ülke realitesine uygun yetişmediğinin fark edildiğini bu yüzden jandarmanın da polis ayarında yetiştirilmesi gerektiğini, kalifiye jandarma ihtiyacının bu şekilde giderilmesi teklifini sunmuştur. Jandarma gedikli kadrosunun yaşanan eksikliğin, hizmetlerin layıkıyla yapılmasına engel olan sorunlardan birisi olduğunu belirten Erataman gedikli adedinin jandarma kadrosunda çoğaltılmasının memleketin hayrına olacağını söylemiştir.⁵⁵⁰

Subaylar Heyetine Mahsus Terfi Kanunu'nda yapılan değişiklikle ilgili söz alan Zeki Erataman özür dileyerek asker olmadığını mevzuda konuşmanın kendisine düşmediğini dışarıdan arkadaşların kendisine bazı fikirler ortaya koyduğu için söz aldığını belirtmiştir. Kanunda 6 sene şartı konulan terfi meselesinin eski kanundaki gibi üç seneye

⁵⁴⁷ **TBMM TD**, D.10, C.5, B.40, 14.2.1955, 103.

⁵⁴⁸ **TBMM TD**, D.10, C.5, B.40, 14.2.1955, 108.

⁵⁴⁹ **TBMM TD**, D.10, C.5, B.47, 23.2.1955, 567.

⁵⁵⁰ **TBMM TD**, D.10, C.5, B.47, 23.2.1955, 569.

indirilmesi teklifi karşısında şu anda dört beş seneyi doldurmuş hatta terfiye 10, 20 günü kalmış olanların haklarının ne olacağını sormuştur.⁵⁵¹

4.4.3. Dış Politika ile İlgili Faaliyetler

Dış ilişkiler konusunda IX. dönem Trakya milletvekilleri arasından verilmiş mecliste herhangi bir soru ve önerge bulunmamasına rağmen X. dönem TBMM çalışmaları sırasında bir kaç konuda söz alan milletvekilleri olmuştur. Bunda içinde buldukları dönemde dış ilişkilerde yaşanan hareketliliğin etkili olduğu söylenebilir.

Irak ile gelişmeye başlayan ilişkiler sonucu Başbakan Adnan Menderes Ocak 1955 tarihinde Irak hükümetinin daveti üzerine yedi gün sürecek bir seyahate çıkmış kendisine eşlik edecek kadroya eski İçişleri ve Adalet Bakanı Rükneddin Nasuhioğlu 'nu da dahil etmiştir.⁵⁵² Kısa süre sonra Rükneddin Nasuhioğlu Türkiye ve Irak arasında imzalanan Karşılıklı İş Birliği Antlaşması'nı tasdikine dair kanun görüşmelerinde Türk İnan Dostluk Anlaşması'nı Ortadoğu alemi için müjdeli haber ve bütün barış sever ülkelerin takdir edeceği bir başarı belgesi olarak adlandırmıştır. Bu anlaşmanın müşterek tarihe karşı iki tarafça ödenmiş bir borç olduğunu söylemiş ve Adnan Menderes'i tebrik etmiştir.⁵⁵³

Türkiye, Yunanistan, Yugoslavya arasında Ankara'da imzalanan Balkan Antantı tasdiki hakkındaki kanun görüşmelerinde söz alan Mehmet Ali Ceylan hükümeti dış siyaset alanında gösterdiği başarılarından dolayı tebrik ettikten sonra son dönemlerde Yunanistan ile iyi ilişkilerin geliştiğini Gümölcine'de Celal Bayar Lisesi açıldığını Batı Trakya'daki okullar için 25 Türk öğretmenin görevlendirildiğini, okutulan kitaplardan hakaret içeren söylemlerin kaldırılmasının sağlandığını söylemiştir. Ancak önceki yıl bir gezi sırasında kasabalarda hala Arap harfleriyle din kisvesi altında tedrisat yapan mahalle mekteplerinin bulunduğunu ve bu okullara Yunan hükümetince Türk okullarına yapılan yardımlardan da büyük bir hisse aldıklarını belirtmiştir. Yunanistan'ın inkılaplara karşı Türkiye tarafından duyulan hassasiyeti bilerek görmezden geldiği kanaatine şahsen sevk ettiğini ifade etmiştir. Ceylan bölgedeki ırkdaşların şikâyetlerinden geniş bir şekilde bahsetmiş ve Türkiye'deki Rumların bir teki dahi Yunanistan'a gitmeyi aklından geçirmezken Batı Trakya'daki vatandaşların her gün Türkiye'ye ilticalarının olduğunu

⁵⁵¹ TBMM TD, D.10, C.7, B.75, 13.05.1955, 197.

⁵⁵² (5 Ocak 1955). Milliyet, 1.

⁵⁵³ TBMM TD, D.10, C.5, B.50, 25.2.1955, 815.

oysa ülkedeki Rumların refah ve huzur içinde yaşamalarından şeref ve bahtiyarlık duyduklarını bu iyi niyetin karşılığını istemelerinin tabii haklarını olduğunu söylemiştir.⁵⁵⁴

Tekirdağ Milletvekili Zeki Erataman ve Kırklareli Milletvekili Şefik Bakay'ın içinde bulunduğu bir grup milletvekili 1956 yılı Hariciye bütçesi görüşmelerinde Hariciye Vekili'ne şu soruları sormuşlardır:

- 1- Kıbrıs siyasetinde hükümet eskiden tam manasıyla milliyetçi bir politika güderken 6/7 Eylül hadiselerinden sonra bu politikanın ricat edilmesinin sebepleri nedir? Kıbrıs Türk'tür Cemiyeti neden kapatılmıştır?
- 2- Kıbrıs meselesi bir İngiliz- Türk siyaseti midir? Yoksa Türk- Yunan siyaseti midir?
- 3- Balkan Paketi'nin bugünkü durumu nedir?
- 4- Amerikan yardımı ne durumdadır?
- 5- Türkiye'nin NATO içindeki son durumu nedir?
- 6- Yugoslavya'daki Türklere kötü muamele yapılmaktadır hatta bunlar Türkiye'ye göçmeye mecbur bırakılmaktadır hükümet bu durum karşısında ne düşünmektedir.
- 7- Bağdat Paktına Amerika neden iştirak etmemiştir. Bağdat paktı Türkiye'nin mi yoksa İngilizlerin mi zaferidir.⁵⁵⁵

Şefik Bakay 1956 TBMM bütçesi görüşmelerinde bir önceki yıl NATO seyahatine giden milletvekillerinin meclisin haberi olmadan Riyaset Divanı tarafından seçildiğini ve bunun doğru bulmadığını söylemiştir. Bu tarz seyahatlerde evvel emirde ihtisas sahibi kişilerin ön planda tutulmasının icap ettiğini aynı örneğin Avrupa Konseyine giden grup için de geçerli olduğunu belirtmiştir. Türkiye'nin Konseye en yüksek para ödeyen ülkelerden biri olmasına rağmen Konseye en az alaka gösteren devletin de Türkiye olduğunu belirtmiştir. Diğer devletler Konseyde daimi tam kadro bulunurken Türkiye'nin alalade iki memur ile temsil edilmek zorunda kaldığı için çalışmalarından müspet sonuç alınamadığından şikayet etmiştir.⁵⁵⁶ Aynı yıl Zeki Erataman TBMM'ye verdiği soru önergesiyle Kore'de savaş başladığı zaman hangi milletlerin ne kadar askeri bulunduğunu bu arada birçok milletin askerlerini Kore'den çektiği halde bizim askerimizi çekmemiş olmamızın sebebini hükümetten sormuştur.⁵⁵⁷

4.4.4. Eğitim ve Kültürle İlgili Faaliyetler

Eğitim ve kültür alanında IX. yasama döneminde olduğu gibi X. yasama döneminde de hem Demokrat Parti hem de Trakya Bölgesinden TBMM'ye giren

⁵⁵⁴ TBMM TD, D.10, C.7, B.79, 21.5.1955, 581.

⁵⁵⁵ (22 Ocak 1956). *Milliyet*, 7.

⁵⁵⁶ (8 Şubat 1956). *Cumhuriyet*. 1.

⁵⁵⁷ (29 Kasım 1956). *Cumhuriyet*. 1.

milletvekilleri pek etkinlik gösterememişlerdir. Dile getirilen sorunlar daha çok bölgesel ya da bireysel kalmıştır.

Maarif bütçesi görüşmelerinde Avrupa'ya gönderilen öğrenciler konusunda söz alan Şefik Bakay, Avrupa'ya eğitim görmesi için gönderilen öğrenciler seçilirken iltimas ve adam kayırmanın söz konusu olduğunu belirtmiştir. Ardından Bakay'ın, tüm şartları sağlamasına rağmen kendi oğlunu yurt dışı eğitime gönderemediğini söylemesi üzerine Maarif Vekili toplamda 100 kişilik bir kontenjan ayrıldığını bunun tamamıyla da eşi dostu göndermesinin mümkün olmadığını ancak kabiliyetli ve istenilen vasıflara haiz gençlerin seçildiğini ifade etmiştir.⁵⁵⁸

Azınlık okullarında Türkçe ve Türkçe kültür dersleri veren fakat emeklilik haklarından mahrum bulunan öğretmenlere emeklilik hakkı tanınması hakkında Cemal Köprülü tarafından bir teklif verilmiştir. Köprülü'nün vermiş olduğu kanun teklifi Maarif Bütçe Komisyonlarında görüşülüp kabul edilmiş ve Meclis gündemine alınmıştır.⁵⁵⁹ Azınlık okulları Türkçe ve Türkçe kültür dersleri öğretmenlikleri hakkında teklif edilen kanunun önemli maddeleri şöyledir:

Muvakkat Madde 1. — Bu kanunun neşri tarihinde azınlık okullarında çalışan ücretli öğretmenlerden, üniversite ve yüksekokullar mezunlarıyla bilfiil öğretmenlik yapabilecek kanuni vasıfları haiz olanlar, öğrenim derecelerine göre ilk veya ortaöğretim kadrolarına asıl öğretmen olarak alınırlar. Bunlardan, usulü dairesinde başarısızlıkları tespit edilmiş olanlar kadroya alınmazlar.

Muvakkat Madde 2. — Muvakkat birinci maddede zikredilen öğretmenlerin, 3656 sayılı kanunun meriyete girdiği tarihten önceki hizmet müddetlerinin üçte ikisinin her beş yılı ile 3656 sayılı kanunun meriyete girdiği tarihten sonraki hizmet müddetlerinin her beş yılı için tahsil derecelerine göre barem kanunlarının kabul ettiği derece üzerine birer derece ilâve edilmek suretiyle maaş dereceleri tespit edilir. Ancak, bu hizmet müddetleri içerisinde başarısız geçen yıllarla ulaştıkları maaş derecesinde artan müddetlerin iki yıldan fazlası nazarı itibara alınmaz.

Muvakkat Madde 3. — Bu kanunun neşri tarihinde azınlık okullarındaki hizmet müddeti 5 yıl olup da öğretmenlik evsafını haiz bulunmayanlar tahsil durumlarına göre alabilecekleri maaşlarla öğretmen kadrolarına namzet olarak tayin edilirler. Tayinleri tarihinden itibaren iki yıl zarfında öğretmenlik evsafını ihraz edenlerin aylıkları muvakkat ikinci madde hükümleri dairesinde tespit edilecek miktarlara çıkarılır. Bu evsafi ihraz edemeyenlerin görevlerine son verilir.⁵⁶⁰

Maarif Vekâleti, Üniversiteler ve Beden Terbiyesi Umum Müdürlüğü 1956 yılı bütçe görüşmelerinde Rükneddin Nasuhioğlu köy okulları için ayrılan miktarın az olması ile ilgili konuşmuştur. Nasuhioğlu her yıl bütçeden yalnızca 20-30 milyon liranın köy

⁵⁵⁸ (13 Ocak 1955). **Cumhuriyet**, 3.

⁵⁵⁹ (16 Mayıs 1955). **Milliyet**, 7.

⁵⁶⁰ **TBMM TD**, D.10, C.7, B.78, 20.05.1955, 420.

okullarına ayrıldığını oysa Türkiye çapında bu işin aşağı yukarı portresinin 500 milyon lira olduğunu belirtmiştir. Bütçenin bu miktarı en geç 3-5 sene içerisinde bitirmesi gerektiğini yoksa doğan yeni ihtiyaçlarla 500 milyonluk açığın 20'şer milyonluk taksitlerle kapanmayacağını daha da büyüyeceğini söylemiş ve gelecek yıl için yüklü bir miktarın ayrılması için şimdiden hatırlatmada bulunmuştur.⁵⁶¹

Köy Enstitüleri ve Köy Öğretmen Okullarının Birleştirilmesi Hakkındaki 6234 sayılı kanuna ek layiha münasebetiyle Zeki Erataman söz almıştır. Sayıları 19 bine varan eğitim ve sağlık memurlarının terfi işlerinin halli için hem iktidar hem de muhalefet tarafından aynı istekle kanunun çıkmasına yardımcı bulmasından huzur duyduğunu dile getiren Erataman konuyu siyasete dökmenin yeri ve zamanı olmadığını da belirtmiştir. Konuşmasının devamında, kanun komisyonunda görüşülürken enstitü mezunu köy öğretmenleri terfi ettirilirken sağlık memurlarını geri bırakmak niyetinde bir hava sezdiğini dile getirmiştir. Bu durumdan rahatsızlık duyduğunu söyleyen Zeki Erataman eğer bu tez kabul edilirse büyük haksızlık doğacağı eleştirisinde bulunmuştur.⁵⁶²

Milli saraylardaki eşyaların tetkiki ile ilgili encümen tezkeresi için konuşan Rükneddin Nasuhioğlu meselenin ciddi olduğunu belirtip TBMM ya da hükümetin bu konuda ciddi ve köklü bir karar alma zamanının geldiğini dile getirmiştir. İnceleme Komisyonunun raporuna göre yangın tehlikesiyle karşı karşıya olunduğunu bir yangınla tarihin kül olabileceğini söyleyip Mülkiye Mektebinde okuduğu sırada tarih hocası Abdurrahman Şerif'in kendilerini Hazine-i Hümayun'a götürmesiyle ilgili bir anısını anlatmıştır. Ardından bu konunun müzakeresinin TBMM'ye taşınmasını çok isabetli ve hayırlı bulduğunu, teferruata takılmadan her anlamda desteklenmesi gerektiğini vurgulayıp "Bizim müzelerimizi de Vatikan, Birtish Müzeum, Louvre Müzesi seviyesine getirmek zamanı çoktan gelmiştir." demiştir.⁵⁶³

⁵⁶¹ **TBMM TD**, D.10, C.10, B.45, 26.2.1956, 866.

⁵⁶² Adalete ve hakkaniyete uygun olan husus aynı mektepten mezun olan arkadaşlar arasında bir ayrım yapılmamasıdır. Benim de temennim budur" demiştir. **TBMM TD**, D.10, C.15, B.21, 296.

⁵⁶³ Mülkiye Mektebinin son sınıfında idim. Bir gün tarih hocamız rahmetli Abdürrahman Şeref Bey bizleri Hazine-i Hümayuna götürdü. Orada bizi Hafız Edip Bey isminde biri karşıladı. Nazır da beraberd. Bizi hüsnükabul ettiler. Biraz intizar ediniz, dediler Hiç unutmam, yarım saat kadar bekledik. Sonra bize buyurun dediler. Hazine hazırlansın demek, orada memuru mahsusların tecemmu etmesi demekmiş. Sultan Süleyman'ın kanun mahiyetinde bir fermanı varmış. Orada diyor ki; «Kırk kulum hazır bulunmadıkça hazine açılmaya.» O zamanki kanun bu. Kırk tane memur birer sıra halinde bekliyorlardı. O zamanki emniyet böyle idi. O tarihte Hazineyi Hümayunu gezerken duvarda bir çay takımı gördük. Abdürrahman Şeref dedi ki: Bir hâtıram var. Sultan Hamit gelmiş, Hazineyi Hümayunu gezmek istemiş. Bu arada çay takımını görmüş, beğenmiş ve almış, Mabeyne götürmüş. Aradan 3 - 5 gün geçiyor Hazine Kâhyası Emin Bey Yıldız'a geliyor. Arz ediyorlar, kabul ediyor. Efendim, diyor. «Teşrifinizde bir takım aldımız, bunlar Hazineyi Hümayundur, iadesini rica edeceğim. Ve o zamanın iradesi, kudreti ağzında olan bir padişaha karşı, üzerinde hiçbir teminatı olmayan, belki Fizan'ı da göze alan bir memur bu cesareti gösteriyor. Padişah, al götür, diyor. O da

4.4.5. Hukuksal Alanındaki Faaliyetler

X. yasama dönemi hukuk ve adalet alanlarında Trakya milletvekillerinden mecliste en fazla söz alan milletvekili hukukçu kimliği dolayısıyla Rükneddin Nasuhioğlu olmuştur. Fakat IX. yasama dönemine göre daha az konuda daha fazla söz alıp konuşan ise Tekirdağ Milletvekili Ferit Alpiskender olmuştur.

1955 yılı Adliye Vekâleti bütçe görüşmelerinde konuşan Ferit Alpiskender Demokrat Parti iktidarının beşinci yılında adliye vekaleti alanında yapılan düzenleme ve gelişmelerden bahsedip mevcut mahkemelere ilaveten 87 yeni mahkeme açılmasının ülke için çok mühim ve faydalı olduğunu söylemiştir. Daha sonra hukuk alanında bu kadar ilerlemenin ve gelişmenin ardından bakanlığa yalnızca 88 milyon lira bütçe ayrılmasının medeni dünyada suçlu ve ihtilafli adli dava adedinin bu kadar fazla olduğu bir yerde ihtiyacı karşılamayacağını dile getirmiştir. Alpiskender özellikle Adliye Vekaletinin bütçe sayfalarının bazılarında boş rakamlar varken bazılarında da rakamların karşılığı olmadığını gördüğünü ve ne anlama geldiğini sorduktan sonra daha önceden vaat edilen bir çok hizmeti 1955 yılı içinde de göremediğini söylemiştir. Bir ülkede adaletin ve hukukun eksiksiz olabilmesi için hukuk birliğinin çok önemli olduğunu vurgulayan Ferit Alpiskender, Büyük İskender'den Kanuni Sultan Süleyman'a uzanan örnekler vererek bütün büyük hükümdarların dahi hukuku en iyi şekilde temin etmeye uğraştıklarını anlatmıştır. DP'nin de bu arzuda olduğunu fakat bu yolun temininde en önemli kuralın alanında her açıdan iyi eğitilmiş uzman hakimler yetiştirmek olduğunu ve Adliye Vekaleti çalışmalarında bu iş için ayrılmış bir tahsisata rastlamadığını üzümlere belirtmiştir.⁵⁶⁴

Ferit Alpiskender mahkemelerden iş çıkmadığından şikayetçi olanlar için temyiz mahkemelerinin insan takatinin çok üzerinde bir çalışma ve mesai gösterdiğini fakat bunun dosya adedine oranlandığında asla yeterli gelmeyeceğini, Demokrat Parti programında da yer alan istinaf mahkemelerinin kurulma zamanının artık geldiğini dile getirmiştir. İstinaf mahkemeleri kurulduğu takdirde işlerin iki süzgeçten geçerek temyiz mahkemesine intikal edeceğini böylece davalarda %20-40 oranlarında bir azalma ve ferahlamanın sağlanacağını belirtmiştir. Bir anda ülkenin her yerini istinaf mahkemeleriyle donatmanın zor olduğunu bildiğini eğer vaat edildiği gibi senede beş on istinaf mahkemesi kurulsaydı şimdiye kadar birçoğuna kavuşmuş sorunları azaltmış olabileceklerini söylemiştir.

---

alıp getiriyor ve buraya koyuyor. Demek ki, o devirde, saltanat zamanında bu mevzu bu derece ciddiye alınmıştır. (TBMM TD, D.10, C.6, B.53, 32.)

⁵⁶⁴ TBMM TD, D.10, C.5, B.46, 22.2.1955, 490.

Konuşmasında mahkemelerce gönderilen davetiye ve tebligatların üzerinde kullanılan pulların parasının Adliye Vekaletinden gönderilmesinin işleri yavaşlattığını belirten Ferit Alpiskender pul tahsisatının senede 3-4 defa kesintiye uğradığını görevlilerin iş yapmak için bunları beklediğini oysa hiç olmazsa soğuk damga usulü getirilirse bu şekilde işlerin hızlanacağını bu sayede tahsisat beklemenin sona ereceğini ifade etmiştir. Ülkede suç oranının günden güne arttığına dikkat çeken Alpiskender adliyelerin yalnızca sosyal hadiselerin sonuçlarını önleyebildiğini fakat olayların kökünün sosyo-ekonomik ve kültürel nedenlere dayandığını devlet olarak sorunların kökenine inmek zorunda olduklarını hatırlatmıştır.⁵⁶⁵ Ferit Alpiskender tüm bahsettiği konularla ilgili taleplerini önce DP'nin ilk Adliye Vekili Halik Özyörük'e sonra Rükneddin Nasuhioğlu'na bir önceki sene de Osman Şevki Bey'e bildirdiğini fakat bugüne kadar bir tekinin bile gerçekleşmediğini oysa hiçbirinin külfeti ve maliyetli olmadığını söyleyip Adliye Vekaletinin dikkate almasını istemiştir.

Türk Ceza Kanunu'nun değiştirilen 46. maddesinin tadiline dair görüşmelerde akıl hastalığına sahip olanların işledikleri suçlar ve cezalandırılmaları mevzunda Rükneddin Nasuhioğlu akıl sağlığı yerinde olmayanların mahkum olmayacaklarını konusuna katıldığını söylemiştir. Fakat diğer taraftan bu kişilerin davranışları yumuşadı diyerek halkın içine salınmasının sürekli bir tehlike arz edeceğini geçmiş yıllarda yaşanan birkaç hadiseden örnekler vererek anlatmaya çalışmıştır. Konunun tıbbi ve içtimai yanına da vurgu yapan Nasuhioğlu kanun teklifinin bir de sağlık komisyonundan geçmesi gerektiğini söylemiştir.⁵⁶⁶

1952 yılında bir inşaat müteahhidinin Almanya'da okuyan oğlunun babasına ait olan bir kamyonu izni yokken kullanıp işçilerin ölümüne sebep olması hadisesi ile ilgili, olaya adı karışan iki kişinin affına yönelik Adliye Encümeni mazbatası görüşülürken mahkeme kararlarını tartışılmıştır. Balıkesir Milletvekili Vacit Asena'nın mahkeme hata yapmıştır sözleri üzerine Ferit Alpiskender söz alarak bu konuşmaları kınamıştır. Kendisinden önce TBMM'de konuşan milletvekillerini dinlerken bir TBMM üyesi değil bir jüri heyeti gibi hissettiğini belirtip mahkemelerde verilen ve kesinleşen kararların burada münakaşasının nasıl yapıldığını sorgulamıştır. Mahkemelerin hiçbir makam, merci, ve meclise göre karar değiştiremeyeceğini, bu beklentiye girmenin hukuk devletiyle

---

⁵⁶⁵ Sorunu bir ilim işi olarak görüp bunun için Adliye Vekaletinde bir yüksek hukuk şurası kurulmasının biraz olsun yararı olacağını söylemiştir.

⁵⁶⁶ Adli konularda başarıya ulaşmış ülkelerden benzer konularda mevzuatlar göz önüne alınarak meselenin olgunluğa kavuşturulması gerektiğini söylemiştir. (TBMM TD, D.10, C.6, B.56, 28.3.1955, 172.)

bağdaşmadığını dile getirmiştir. Af müessesesinin, esasen bir sosyal fayda sağlamada, adli hataların düzeltilmesinde ya da yaşlılık gibi konularda uygulandığını Anayasa'nın 54. ve takip eden maddelerine göre Adliye Encümeni mazbatasının kabul edilmesine imkan olmadığını TBMM'nin de Anayasa'ya aykırı davranamayacağını söylemiştir. Alpiskender mahkemelerin kararlarını halkın gözünde kıymetsiz, neticesiz hale sokmanın hukukun en büyük teminatı denilen mahkemelerin itimadını düşüreceğini belirtip “Adliye Encümeni mazbatasını usule, kanuna, Anayasa'ya aykırıdır. Reddini arz ve teklif ederim.” demiştir.⁵⁶⁷

Türk Hukuk Kurumu tarafından hazırlanıp Ankara Hukuk Fakültesi'nde Doç. Münci Kapani tarafından verilmesi planlanan “İcra Organı Karşısında Hâkimlerin İstiklâli” adlı konferansa Ankara Valiliğince izin verilmediğinin söylentilerinin doğru olup olmadığı Cemal Köprülü tarafından meclise sorulmuştur. Cemal Köprülü sessiz sedasız gerçekleşen bu olayın aslında mahiyetinin çok mühim olduğunu, bir ilim konferansının engellenmesinin demokraside ilerlediğini iddia eden bir ülke için üzüntü ile kaydedilecek bir konu olduğunu belirtmiştir. Türk Hukuk Kurumunun geçirdiği safhalardan kısaca bahsettikten sonra Demokrat Parti döneminde hukuk ilmiyle taban tabana zıt anti demokratik kanunlar yapıldığı için hukukçular tarafından eleştirilmesinin doğal olduğunu söylemiştir. Bu şekilde ilmi eleştirilere maruz kalmak istemeyen DP'nin de kurumun konferanslarını engelleme yoluna gittiğini iddia etmiştir.⁵⁶⁸ Cemal Köprülü Türk Hukuk Kurumunun siyasete alet olduğunu iddia edenlerin olduğunu, bu kişilerin de DP'den önce Cumhuriyet Halk Partisi prensiplerinin kurumun ilkesi olduğu dönemde idare heyeti üyesi olduklarını, o dönemde şimdi eleştirdikleri her maddeyi uyguladıklarını, bugün İktidarı ve mensuplarını ilim yoluyla aydınlatacak konferanslara ihtiyacın her zamandan fazla olduğunu, ilmi mahkûm eden idari kararlara gidilmemesi gerektiğini söylemiştir. Dahiliye Vekili'nin açıklamalarından sonra konferansın üniversite muhitinde bir alanda verildiği için izin çıkmadığı sonucunun doğması üzerine Cemal Köprülü başta hâkimler, avukatlar, hukukçular, üniversite öğrencileri ve hocalar, aydın ilim adamları tarafından takip edilecek bir konferansın siyaset değil ilim muhitinde verilmesindeki yanlışlığı kavrayamadığını belirtmiştir.⁵⁶⁹

⁵⁶⁷ **TBMM TD**, D.10, C.7, B.79, 21.5.1955, 603.

⁵⁶⁸ Münci Kapani hakkında da kısa bir bilgi veren Cemal Köprülü kendisinin geçen senelere kadar Demokrat Parti'ye çok yakın bir aileye mensup olup partiyi çok yakından tanıdığını bildiklerini alanında uzman olan bu zatın ilmi siyasete alet etmek gibi bir düşüncesinin olmadığını söylemiştir.

⁵⁶⁹ Bakanın “Yanlışlık yapılmıştır. “ şeklinde bir açıklama yapmasının dahi daha kabul edilebilir olduğunu söylemiştir. (**TBMM TD**, D.10, C.18, B.50, 23.5.1957, 6-7.)

4.4.6. Bayındırlık, İskan ve Kentlerle İlgili Faaliyetler

Trakya milletvekilleri X. dönemde bayındırlık, iskan ve kent konularında IX. döneme oranla daha çok seçim bölgelerinin sorunlarıyla alakalı söz almışlardır. Bunun yanında 1954 yılından sonra bazı şehirlerin isimlerinde ve statülerinde yapılan değişikliklerde de fikir belirtmişlerdir. Özellikle Rükneddin Nasuhioğlu Edirne'nin konuyla alakalı sorunlarını TBMM'ye taşımakta başarılı bir tavır sergilemiştir.

Bayındırlık, Devlet Su işleri 1955 yılı bütçe görüşmelerinde Rükneddin Nasuhioğlu seçim bölgesi olan Edirne sınırlarında bulunan Meriç nehrinin temizlenmesi meselesine değinmiştir. Trakya'nın büyük bir sorunu olan Meriç nehrinin temizlenmesi ile ilgili Yunan Hükümetiyle bir anlaşmaya varılmasını memnuniyetle takip ettiğini belirten Nasuhioğlu tüm Trakya milletvekilleri adına Nafia Vekili Kemal Zeytinoğlu'na teşekkür ettiğini söyledikten sonra anlaşmanın mahiyeti hakkında bilgi istemiştir. Kemal Zeytinoğlu, Rükneddin Nasuhioğlu'na cevaben bölgede işleme başlanması için ihtiyaç duyulan 90 milyonun yarı yarıya Yunanistan'la paylaşılarak yıl içerisinde sorunları gidermeye başlayacaklarını söylemiştir.⁵⁷⁰ 7 Mayıs 1955 tarihinde tekrar konuyla alakalı söz alan Rükneddin Nasuhioğlu bakanın açıklamalarından sonra hiçbir şeyin değişmediğini hala sorunların had safhada devam ettiğini vurgulayıp memleketin diğer noktalarındaki sorunlardan daha acil çözüm bekleyen bu meselenin bir an evvel halledilmesini hükümetten rica etmiştir.⁵⁷¹

Gayrimenkul Kiraları Hakkında Kanun görüşmelerinde söz alan Tekirdağ Milletvekili Ferit Alpiskender Ankara'da büyük sıkışıklık olduğunu Yedek Subay Mektebi, Harbiye, Temyiz Mahkemesinin birçok yüksek mektep, Ankara'da bulunduğunu oysa Anadolu'nun birçok yerinde örneğin Tekirdağ'da boş binaların olduğunu buraların da değerlendirmeye alınması gerektiğini belirtmiştir.⁵⁷²

1956 yılı Nafia bütçesi müzakerelerinde yirmiye yakın milletvekili çeşitli sorunlarla ilgili TBMM'de konuşmuştur. Tekirdağ Milletvekili Zeki Erataman da seçim bölgesiyle ilgili sorunlardan bahsedip Nafia Vekili Muammer Çavuşoğlu'nun cevaplandırması için şu soruları sorarak cevap istemiştir:

1- Tekirdağ yeraltı suları faaliyetine ne zaman başlanacaktır?

2- Trakya asfaltına muvazi şimalden ikinci bir yol yapılması düşünülüyor mu?

⁵⁷⁰ TBMM TD, D.10, C.5, B.48, 683.

⁵⁷¹ TBMM TD, D.10, C.5, B.37, 25.

⁵⁷² TBMM TD, D.10, C.7, B.72, 95-100.

3- *İstanbul-İpsala'dan Yunanistan'a giden yolun Tekirdağ'dan başlanması düşünüyor mu?*

4- *Batı Anadolu'yu İstanbul'a kısa yoldan bağlayacak Tekirdağ- Gelibolu Sahil yoluna ne zaman başlanacaktır?*⁵⁷³

Nafia Vekaleti, Devlet Su İşleri ve Karayolları Müdürlükleri 1956 yılı bütçeleri için Edirne Milletvekili Mehmet Enginün ve Rükneddin Nasuhioğlu söz almıştır. İlk olarak son günlerde ülkede meydana gelen yangın deprem ve sel felaketleri için duyduğu büyük üzüntüyü dile getiren Nasuhioğlu Trakya'da da emsali görülmemiş bir sel felaketi yaşandığını söylemiştir. Tunca ve Meriç nehirlerinin ıslahı tamamlanamadığı için halkın evlerinin yıkıldığını, mahsullerinin yok oluşunu bildiren acı tablolarla karşı karşıya kaldıklarını bu sebeple bölgeye ayrılan miktarın artırılmasını istemiştir. Ardından Encümen adına konuşan Mustafa Bağrıaçık kanununun 18. maddesinde Lüleburgaz ve İnce belediye sınırları içindeki su baskınından evleri yıkılmış veya hasar görmüş mülk sahiplerine yardım yapılacağı ve tahsisat verileceği kayıtlı iken bir de burada ayrıca ve ikinci defa yer verilmesinin uygun olmayacağını bildirmesi üzerine Rükneddin Nasuhioğlu kanuna Edirne'nin dahil olmadığını bu yüzden böyle bir istekte bulunduğunu, miktarın azlığı veya çokluğuyla ilgilenmediğini yalnızca Edirne'nin dahil edilmesini istediğini yinelemiştir. Mevzuyla ilgili Mehmet Enginün de söz alarak yaşanan selin geride bir buçuk metre kum tabakası bıraktığını bunun da verimli toprakları kullanılamaz hale getirdiğini, çıkarılan kanunun yalnız belediye sınırları içinde olan mağduriyetler için geçerli olduğunu fakat sorunun bilinenden daha geniş olduğunu dile getirmiştir.⁵⁷⁴

İmar Kanunu görüşmelerinde Tekirdağ Milletvekili Samim Yücedere Yapı ve İmar Kanunu'nun 16. maddesinin sonuna "Belediyelerce iskân müsaadesi verilmedikçe yapılara elektrik, su ve havagazı verilmez, inşaat için verilmişse kesilir." ibaresinin eklenmesini teklif eden İstanbul Milletvekili Necmi Ateş'in teklifinin aslen Kanun'un 18. maddesinde bulunduğu söylenmesi üzerine söz almıştır. Yücedere, 18. maddede geçen ibarenin "İnşaatın bitme günü kullanma izninin verildiği tarihtir. Kullanma izni verilmeyen veya alınmayan yapılar izin alınıncaya kadar belediye hizmetlerinden faydalanamazlar." şeklinde olduğunu ve yeterince açık olmadığını, her yerde su, doğalgaz ve elektriğin belediye elinde olmadığını söyleyip Necmi Ateş'e destek vermiştir.

İstiklak Kanunu görüşmelerinde söz alan Ferit Alpiskender kamulaştırmanın mülkiyet hakkını sınırlandıran istisnai bir yol olduğunu özellikle Kanun'un 23. maddesinde

⁵⁷³ (30 Ocak 1956). *Milliyet*, 1.

⁵⁷⁴ **TBMM TD**, D.10, C.11, B.55, 18.4.1956, 127.

geçen mal sahibinin malını geri alma süresinin 10 sene tanımlanmasını eleştirmiştir. Çünkü istimlak edilen gayrimenkullerin çoğunun gayesine uygun kullanılmadığını, vatandaşın da bundan tasarrufunun men edildiğini, yaşanan durumdan hem vatandaşın hem de devletin zarar ettiğini vurgulayıp 10 yıllık sürenin suistimallere davet çıkardığını söylemiştir. Ferit Alpiskender ülkedeki mevcut demokrasinin mülkiyet haklarına riayet ettiğini bu yüzden bahsi geçen 10 yıllık sürenin eskiden olduğu gibi üç seneye indirilmesini teklif etmiştir.⁵⁷⁵ Bu teklife milletvekilleri tarafından bazı eleştiriler gelince umumi menfaatler için kamulaştırılan bir arazi o maksat için kullanılmadığı hatta tesis kurulmasından vazgeçilip arazinin haraç mezat yüksek fiyatlarla satılmasının eski sahibini rencide edeceğini her hukuk devletinde olduğu gibi kullanılmıyorsa sahibine iadesinin gerektiğini belirtmiştir.⁵⁷⁶

Zeki Erataman ve Şefik Bakay'ın içinde bulunduğu bir grup milletvekili Bütçe Komisyonunda Macar mülteciler meselesi görüşülürken Toprak ve İskan Genel Müdürlüğünün şimdiye kadar iskan mevzuunda ciddi bir programının bulunmamasını eleştirmiştir. Dışarıdan gelen vatandaşlarla iç iskan dolayısıyla yer değiştiren halkın, nerelere iskan edileceğine dair ciddi bir bilgiye sahip olunmaması yüzünden hizmetlerin layıkıyla görülemediğini belirtip Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü ile Toprak ve İskan Genel Müdürlüğünün bir bakanlık şeklinde birleştirilmesinin lüzumundan bahsetmişlerdir.⁵⁷⁷

İskan Kanunu layihasını münasebetiyle konuşan Zeki Erataman İskan Kanunu'nun 1934 senesinde çıktığını, o günün şartları için makul olduğunu fakat 14 defa tadil edilmesine rağmen bugün 25 milyona yaklaşan nüfusun sorunlarını gidermede, iç ve dış iskan meselelerinde yetersiz kaldığını belirtmiştir. Özellikle 1950 senesinden sonra Bulgaristan'dan gelen göçmenlerin iskanı sırasında karşılıksız olarak ev, tarla, kredi ve zirai alet temin edilmesinin yerli vatandaşlar arasında huzursuzluk yarattığını şu şekilde dile getirmiştir:

Dışardan gelen göçmenler serbest göçmen ve iskânlı göçmen namı altında memlekete gelirlir. İskâna tâbi olanlar arazileri, evleri, ziraat ve ticaret vasıtaları hükümet tarafından karşılıksız temin edilmekte idi. Bu sebeple bilhassa Trakya'da ve dışardan gelen göçmenlerin yoğun olduğu vilâyetlerde yerli halk arasında şöyle bir dedikodunun yapıldığı kulaklarımıza kadar geliyordu ki, bizzat ben buna şahit oldum. Ben topraksızım, köye motor girdi. Ağanın toprağını artık motor sürüyor, ekip biçiyor. Ben ortakçı olarak almıyor, işçi olarak çalıştırmıyor. Bize toprak verin dediğimiz zaman karşımıza Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu çıkıyor. Halbuki köye

⁵⁷⁵ TBMM TD, D.10, C.13, B.102, 29.08.1956, 858..

⁵⁷⁶ TBMM TD, D.10, C.13, B.103, 31.08.1956, 964.

⁵⁷⁷ (5 Ocak 1957). Cumhuriyet. 1.

dışardan yeni gelen göçmenler topraklarını, hayvanını, evi bedava yapıyor ve nihayet aletleri ve sermayesi bedava veriliyor. Yerli vatandaşlar şunu söylüyorlar: Biz de bu memleketin çocukları olarak hükümetten parasız toprak, ev ve malzeme alabilmek için yurt dışına çikalım da oradan mı, tekrar memlekete gelelim? Arkadaşlar, bu işin hakikaten ıstırap verici bir mahiyette olduğuna kââni oldum.

Yeni tasarıda bu eşitsizlik kaldırılarak vatandaşlar hangi şartlarla olursa olsun iskâna borçlandırma suretiyle tâbi tutulacaklardı. Bu suretle gerek iç iskâna tâbi olsun gerek dışardan gelsin, gerekse de vatandaşlığa alınarak iskâna olanlar mevcut 4753 sayılı Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu hükümlerine tâbi olacaktı. Yeni tasarı için Zeki Erataman döner sermayenin kanunun yenilenmesiyle iskan davasında ilerisi için büyük teminat ve huzur olarak kabul edilmesinin vicdanen borç olduğunu dile getirmiştir.⁵⁷⁸

4.4.6.1. Yeni il ve ilçelerin kurulması

1954 seçimlerinden ezici bir galibiyetle çıkan Demokrat Parti ve Adnan Menderes yeterli azamete ulaştığını düşünerek bundan sonraki iç politik faaliyetlerinde ödül ceza sistemini uygulamak yoluna gitmiştir. Dönemin seçim sistemi dolayısıyla oyların %56'sını almasına rağmen milletvekillerinin %93'ünü Demokrat Parti,⁵⁷⁹ geri kalan milletvekillerinin 34'ü CHP, 4 tanesi ise Osman Bölükbaşı'nın partisi olan CKMP almıştır.

Seçimden sonra ilk olarak seçimlerde Osman Bölükbaşı'yı, memleketi olması nedeniyle, destekleyen Kırşehir'i ilçe yapıp Nevşehir'e bağlamış, CHP'ye oy veren Malatya'yı da ikiye ayırarak çoğunlukla DP'ye oy çıkan Adıyaman'ın ise il olmasını sağlamışlardır. Bu kararlarda Trakya Bölgesinden TBMM'ye giren milletvekilleri de hem artı hem eksi yönde görüş bildirmişlerdir.

1954 seçimlerinden kısa süre sonra 14 Haziran'da Dahiliye Encümeni Başkanı olarak Edirne Milletvekili Rükneddin Nasuhioğlu Malatya'ya bağlı Adıyaman Kazası'nda "Adıyaman" adıyla yeniden bir vilayet kurulması hakkındaki kanunun görüşmelerinde kanunun kabulünü yönünde konuşmuştur. Mülki teşkilatın eskimişliği üzerinden konuya giren Nasuhioğlu mevcut mülki teşkilatın bir kısım revizyonlar geçirse de Osmanlı'dan kalma şekliyle kullanıldığını nüfusun o tarihten bu tarihe iki kat arttığını ve mülki teşkilatın genişletilmesinin bir zaruret halini aldığını söylemiş, ilçelerin dağılımı konusundaki tartışmalar içinse şunları eklemiştir:

⁵⁷⁸ **TBMM TD**, D.10, C.20, B.82, 17.6.1957, 302.

⁵⁷⁹ Özbudun, E.(2016). **Türkiye'de Parti ve Seçim Sistemi**. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları,60

Hükümetin getirmiş olduğu Sakarya ve Adıyaman vilâyetleri lâiyhasının Dahiliye Encümeniniz memnuniyetle karşılamış ve kabul etmiştir. Bu itibarla gerek bu iki vilâyetin teşkili gerekse teşkilâtı mülkiyemizin esaslı tadilleri mevzuu üzerinde durulması zaruretlerini arz etmek istiyorum. Arkadaşların bazıları, Besni kazasının eski mensup olduğu Antep'e bağlanması lâzım geldiğini ve Adıyaman'la alâkası olmadığını ifade etmektedirler. Besni ile Antep arasında 100 kilometreden fazla bir mesafe bulunduğu halbuki Adıyaman'la aradaki mesafenin daha çok yakın olduğunu söylediler. Teşkilâtı mülkiyeyi kurarken, değiştiren, idari hizmetlerin mümkün olduğu kadar halka yakın olması prensibini takip ediyoruz. Bu itibarla ara yerde köprüünün olup olmaması meselesi esas prensiplerimizi tadil etmez, değiştirmez. Bendeniz yüksek heyetinizden bu iki kanun lâiyhasının tasvip ve kabulünü rica ederim.⁵⁸⁰

Kırşehir'in ilçe olmasını sağlayan kanun tasarısı uzun süre toplantıların ana konusunu teşkil etmiş muhtelif fikirler ortaya atılarak şiddetli münakaşalar yapılmıştır. Tekirdağ Milletvekili İsmail Hakkı Akyüz ise seçimin akabinde muhalefet partilerinin çoğunluk oyunu aldığı bölgelerde bu tarz değişikliklere gidilmesinin karşısında bulunanlardandır. Mecliste İçişleri Vekili Namık Gedik'in kimi şehirlerin ilçe kimilerinin il olması meselesini idari ve iktisadi yönden ele alarak bir zorunluluk olduğunu belirtmesi üzerine İsmail Hakkı Akyüz söz alarak Kırşehir'in ilçe Nevşehir'in il yapılmasının kamuoyunda tepki topladığını ve muhalefete tahammül edilemediği kanaatini uyandırdığını söyleyerek bu tasarının geri alınmasını istemiştir. Fakat Kırşehir Kanun'u tasarısı hiçbir tadilata uğramadan 7 muhalif oya karşı 11 oyla Bütçe Komisyonu tarafından kabul edilmiştir. Demokrat Parti Milletvekili olan İsmail Hakkı Akyüz'ün bu muhalif çıkışı DP'den ayrılmasına kadar gitmiş, parti içi muhalefetin belirginleşerek ses yükseltmesinde ön ayaklardan biri olmuştur.⁵⁸¹

Kırşehir Vilayeti' nin Kaldırılması Kanunu görüşmeleri sırasında Bütçe Encümeni raporunda imzalar kısmında yanlışlık olduğunu söyleyen İsmail Hakkı Akyüz kendisinin Bütçe Komisyonunda muhalefet kaldığını beyan edip bu imzanın düzeltilmesini istemiştir. Ardından Adnan Menderes'e sözü getirip Başbakan'ın birçok vesileyle hatalarının gösterilmesinden memnun kaldığını belirtip Konfüçyüs'ün “Yarabbi ben ne bahtiyar ve mesut insanım ki ne zaman bir hata işlesem o hatamı bana hatırlatacak etrafımda dostlarım bulunur.” sözünü hatırlattığını eğer öyleyse kendisinin de o dostlardan birisi olarak bu tasarı hakkında yanlışları dile getirdiğini söylemiştir.⁵⁸²

⁵⁸⁰ **TBMM TD**, D.10, C.1, B.8, 14.06.1954, 170.

⁵⁸¹ (29 Haziran 1954). **Milliyet**, 3.

⁵⁸² **TBMM TD**, D.10, C.1, B.15, 30.06.1954, 358.

Trabzon Milletvekili Emrullah Nutku tarafından İstanbul'un Anadolu yakasının bir kısmını ayırıp "Üsküdar Vilayeti" teşkili hakkındaki kanun teklifi görüşmelerinde konuşan Rükneddin Nasuhioğlu Üsküdar ve Kadıköy'ü İstanbul'dan ayırarak yeni bir vilayet kurulmasını yerinde bulmadığını belirtmiştir. İstanbul'un bir bütün halinde kalmasının tarihen zaruri olduğunu Osmanlı döneminde bile bu duruma özen gösterildiğini dile getirmiştir. Fakat Anadolu yakasının çok bakımsız olduğunu bölgenin imar ve gelişimi için daha fazla çalışılması gerektiğini söylemiştir.⁵⁸³

Çoruh Milletvekili Hilmi Çeltikoğlu'nun ve arkadaşlarının teklifiyle Çoruh ilinin adının "Artvin" olarak değiştirilmesi teklifi TBMM'ye geldiği sırada Dahiliye Encümeni Başkanı Rükneddin Nasuhioğlu konuyla ilgili fikir beyan etmeden sadece mali seneden evvel kanuniyet kazanması gerektiğini ve tek maddelik bu kanunun hızla görüşülüp karara bağlanmasını teklif etmiş ve kabul edilmiştir.⁵⁸⁴

Yeniden 77 kaza kurulması ve İzmir'e bağlı Kuşadası'nın Aydın'a bağlanması hakkında kanun görüşmelerinde Zeki Erataman da söz alarak tasarıyı memnuniyetle karşıladığını fakat göz ardı edilen yerler olduğunu belirtip şunları eklemiştir:

Yeni imkânlarla ve yeni iktisadi gelişmelere göre her ay değişen bir memleket bünyesinde elbette ki yeni bazı nahiyeler kaza olacaktır, bize bunu temin etmek lâzımdır bu bir, ikinci endişem halen mevcut kazalarımıza doktor bulamıyoruz. Halen kaymakamı olmayan, hâkimi olmayan kazalarımız var. Kuracağımız kaza doktordan, hâkimden mahrum, ancak lafzı murâd bir kaza teşkilâtı kurduk diye, boş kadro ile geleceksen ben bunu hoş görmemekteyim. Bu bakımdan teklifim şu olacaktır. Ben bu nahiyelerin kaza olmasına taraftarım. Yalnız bir bölüm yapmak şartıyla 1957 senesinde nahiyeden kaza olacakların kabul edilmesi, nahiye olup da kaza yapılanların hakkı mahfuz kalmak şartıyla her sene olacakların meselâ 1957 de olacakların 1957 de, 1958 de yapılacakların yeni kaza ilaveleriyle 1958 de, 1959 da ve 1960 senesinde olacakların 1960 senesinde yeni kanunlarla huzurunuzda getirilmesinin faydalı olacağı kanaatindeyim.⁵⁸⁵

4.4.7. Ekonomiyle İlgili Faaliyetler

X. yasama döneminde Trakya milletvekillerinin TBMM'de en çok söz aldığı konular ekonomi ve maliye olmuştur. Bu durumda 1954-1957 arası ülke genelinde yaşanmaya başlanan ekonomik sıkıntıların da etkisi yadsınamaz. Özellikle 1955,1956 ve 1957 yılı Meclis bütçe görüşmelerinde uzun eleştiri ve isteklerine rastlamak mümkündür.

⁵⁸³ TBMM TD, D.10, C.3, B.19, 20.12.1954, 166

⁵⁸⁴ TBMM TD, D.10, C.10, B.38, 12.02.1956, 267.

⁵⁸⁵ TBMM TD, D.10, C.20, B.83, 19.6.1957, 349.

Gayrimenkul Kiraları Hakkında Kanun görüşmelerinde Tekirdağ Milletvekili Ferit Alpiskender uzun eleştirilerde bulunmuştur. Milli Korunma Kanunu'nun kiralarla alakalı 30. maddesi hakkında oldukça uzun bir konuşma yapan Alpiskender kanunun II. Dünya Savaşı şartlarında iç piyasada krizi önlemek ve vatandaşın refahını, huzurunu korumak amacıyla 1941 yılında çıktığını söylemiştir. Fakat kanunun beklenen faydayı gösteremediğini, vatandaşın istismarı ve hayat pahalılığını önleyemediğini, yalnızca fakirlere acizlere uygulanan bir kanun olarak kaldığını belirtmiştir. Savaşın doğal sonucu olarak Almanya ve İngiltere gibi ülkelerde de aynı kanunların çıktığını fakat aynı zamanda bu ülkelerde, ülkeyi koruyacak ekonomik tedbirlerin ve çalışmaların da yapıldığını bu yüzden ülkemizde uygulanan versiyonunun eksiklikler barındırdığını, özel teşebbüsü engellediğini dile getirmiştir. Alpiskender kanunun 1955 senesine gelene kadar geçirdiği aşamalardan bahsettikten sonra geçici encümen teklifinin, kusurlu ve uygulanması mümkün olmayan, kötü neticeler doğuracak bir teklif olduğuna inandığını söylemiştir. Teklifte kiralara yüzde 300-500 zamdan söz edildiğini fakat birçok yerde bütün kiraların normalleşmiş olduğunu, mal sahibi ve kiracı arasında serbest anlaşmalarla, karşılıklı rızalarla seyrettiğini söyleyen Alpiskender TBMM'nin yüzde 300-500 zam yapması halinde mal sahibinin "Meclis kiralara yüzde 500 zam yaptı aradaki farkı istiyorum." deme hakkı vereceğini bu yüzden kiracıları huzursuz, perişan edecek mahiyet taşıdığını belirtmiştir. Mal sahiplerinin yüksek kira istemelerinin yalnızca dar ve sabit gelirlili halkı etkileyeceğini çünkü tüccarların, sanayi erbabının malları yüksek fiyatla satarak farkı kapatabildiğini fakat dar gelirlinin böyle bir imkanı olmadığına dikkat çektikten sonra şu açıklamayı yapmıştır:

Arkadaşlar, biz, geçen sene seçimlere girerken bu 6084 sayılı Kanunu çıkartarak 1955 senesinin birinci günü dükkânların ve 6. ayın birinci günü de meskenlerin serbest olacağını kabul ettik. Millete bu vadi vererek seçime girdik. Şimdi kanun yapanlar, bu kanun yürürlüğe girmeden arkadan ikinci bir kanun çıkartıyor. Bu durum kanunların muhtaç olduğu istikrar ve sükûn unsurunu yok eder. Millet, kanunların daima müstakar olduğuna inanmalıdır. Yasamanın ittihaz ettiği kararların tam bir düşünce ve tefekkür mahsulü olduğunun bilinmesi, yürürlüğe girip mahzurları bulunup bulunmadığının tespit edilmesi, şayet mahzurları varsa geri alınacağına inanması lâzımdır. Bu, iktidar ve partiye uygun bir teklif değildir. Bu itibarla böyle bir kanun çıkarmak siyasi mahzurlarla doludur.

Ferit Alpiskender, 1947 yılında Milli Korunma Kanunu'nun kısmi olarak kaldırılmasından sonra ülkenin her yerinde hızla iskan ve inşaa faaliyetlerinin başladığını, geçici encümen kararlarından sonra ise bu imar ve iskan sürecinin sekteye uğrayacağını "Komisyon kararı kabul edilirse akan bir hayat, yürüyen bir iktisat olduğu yerde

durdurulmuş, köstelenmiş olacaktır. Biz bugün rıza ile yapılmış olan akitleri bozuyoruz, 1953'e gidiyoruz. Bundan sonra yapılacak evlere 1953 senesinin kira ayarını tatbik etmenin ne faydası, ne de hikmeti olabilir. O zamanki maliyetler ayrı, bugünkü maliyetler ayrıdır "cümlesiyle ortaya koymuştur. Ayrıca ucuz mesken yaptırmak için lazım olan kredinin Emlak Bankası tarafından verildiğini ancak bunun yalnız taliplilerin %10'luk dilimini tatmin edebildiğini, her şeyden evvel Emlâk Kredi Bankasını takviye etmek gerektiğini söylemiştir. Son olarak geçici encümen mazbatasının siyasi bakımdan, hukuk prensipleri bakımından, doğru olmayan bir teklif olduğunu bu teklifin reddi ve hükümet tasarısının ele alınması gerekirse üzerinde tadiller yapılmak suretiyle hürriyet rejimine doğru gidilmesinin en doğru bir yol olacağını söylemiştir.⁵⁸⁶

Gayrimenkul kiralari görüşmelerinde Emrullah Nutku'nun Ankara ve İstanbul'daki gayrimenkul kiralariinin halihazırda ülke geneline oranla fazla olduğunu ve bu duruma bir ayrıcalık tanınarak, yapılması planlanan %300-500 zamdan bu iki şehrin muaf olmasını teklif etmesi üzerine Ferit Alpiskender tekrar söz almıştır. Emrullah Nutku'nun bu teklifinin kendisine Osmanlı İmparatorluğu zamanındaki padişahlık devrini hatırlattığını o zaman da İstanbullulara birtakım imtiyazlar verildiğini hatta askerlikten ve bir takım vergilerden muaf tutulduklarını ve antidemokratik olan bu duruma karşı olduğunu ifade etmiştir. İstenen imtiyazı tanımadığını, memleketin bir tarafı için başka diğer tarafı için başka kanun koyulmasının kanunun umumiyet vafına aykırı olduğunu söylemiştir.⁵⁸⁷ Demokratik memleketlerde kanun ve hükümetlerin tanzim edici olarak hiçbir zaman kira rejimine müdahale etmediğini vurgulayan Alpiskender aksine kendi meclislerinde müdahale kelimelerinin tekrar tekrar teklif edildiğini bu yüzden kırmızı oy kullanacağını bildirmiştir.⁵⁸⁸

Gayrimenkul Kiralarıyla İlgili Kanun hakkında söz alan bir diğer kişi Rükneddin Nasuhioğlu olmuştur. Nasuhioğlu kanunun 1953 senesindeki kiralariin dondurulması kararı ile ilgili hukuki açıdan değerlendirme yapmış ve hükümetin bir gün önce vatandaşın lehine aldığı bir kararı bugün aleyhine almasının doğru olmadığını belirtip bu maddenin metinden çıkarılmasını teklif etmiştir.⁵⁸⁹

1955 yılı bütçe görüşmelerinde arazi vergisine yapılan zam konusunda hararetili tartışmalar yaşanmıştır. Şefik Bakay'ın da içinde bulunduğu bir grup milletvekili henüz

⁵⁸⁶ **TBMM TD**, D.10, C.7. B.72, 6.5.1955, 95-100

⁵⁸⁷ "Bu itibarla bu kürsüden yapılan mülkiyet ve servet düşmanlığını asla kabul etmem, reddederim" demıştır.

⁵⁸⁸ **TBMM TD**, D.10, C.7. B.77, 18.5.1955, 358.

⁵⁸⁹ **TBMM TD**, D.10, C.7. B.77, 18.5.1955, 359.

karara bağlanmamış olan zam kanununun TBMM'den çıkmamasına rağmen 140 milyon liranın gelir olarak bütçeye nasıl ve neye dayanılarak konulduğunu sormuştur. Tartışmalar sonucunda müzakereler bittikten sonra sonuca göre gelirin yeniden yazılacağı kararına varılmıştır.⁵⁹⁰ Meclis'in barut, patlayıcı maddeler, av silahları ve oyun kâğıtlarındaki tekele son verdiği görüşmeler sırasında Şefik Bakay Ticaret Bakanı'na memlekette nal ve çivi bühranı da olduğunu bunun giderilmesi için ne gibi önlemler alındığını sormuş Bakan da hem üretim hem de ithali için gereken tedbirleri aldığını bildirmiştir.⁵⁹¹ Kırklareli Milletvekili Mehmet Ali Ceylan da bazı gıda maddeleri ve kalay ihtiyacına yönelik ithallerin, ihtiyaç sahiplerine ne derece ulaştığına dair İktisat ve Ticaret Bakanı Sıtkı Yırcalı'ya soru sormuştur.⁵⁹²

Bütçe Komisyonunda 1955 yılı biterken hayat pahalılığı karşısında ezilen memurlara ikramiye verilmesi konusunda görüşmeler yapılmış ve memurlara beş maaş ikramiye verilmesi kararlaştırılmıştır ancak bu karar her yönüyle Demokrat Parti içinden eleştirilere neden olmuştur. Eleştiren milletvekilleri arasında Şefik Bakay ve Zeki Erataman da vardır. Zeki Erataman ikramiyenin memurların statüsüne göre verilmesi gerektiğini, küçük memurlara daha fazla ikramiye verilmesinin daha iş görür olduğunu çünkü yüksek statülü memurların zaten geçim sıkıntısı çekmediğini söylemiştir. Bazı milletvekilleri de ikramiyenin hayat pahalılığını düşürmek yerine büsbütün arttıracığını, yapılması gerekenin ikramiye koymak değil hayat pahalılığını ortadan kaldırmak olması gerektiğini söylemiştir. Kırklareli Milletvekili Şefik Bakay da aynı görüşe sahiptir ve şu konuşmayı yapmıştır:

*Maliye Vekaletinden bunca yıldır personel kanununu getirmesini istedik ve bekledik. Tam 6 senedir bir türlü kanun gelmedi artık bunu şu önümüzdeki 15 gün zarfında ve hatta daha evvel getirsinler. Bugünkü şartlar içinde yani hayat pahalılığına karşı tedbirler alınmadığı takdirde bu personel kanunu bir yem borusundan başka şeye yaramaz zaten personel kanununu ikide bir çıkarıyoruz getiriyoruz demek suretiyle şimdiye kadar hayat pahalılığını arttırdılar. Pahalılığın ıstırabını çeken bu zümre artık kurtarılmalıdır. Memleketimizdeki bütün hususi iş yeri dahi bu zarureti anlamış ve memurlarına yardım yarışına girmişlerdir. Oralarda çalışanlar şimdi hayatlarından oldukça memnundurlar. Memlekette iyi bir kontrol sistemi olmadığı için verilecek bu beş maaş ikramiye bile göreceksiniz piyasada memurların elinden uçup gidecektir. Tedbir alınmazsa hayat pahalılığı yeniden artacaktır.*⁵⁹³

⁵⁹⁰ (8 Şubat 1954). **Milliyet**, 1.

⁵⁹¹ (3 Mayıs 1955). **Milliyet**, 1.

⁵⁹² (29 Kasım 1955). **Milliyet**, 1.

⁵⁹³ (29 Aralık 1955). **Milliyet**, 7.

Gümrük ve Tekel İdaresi Vekâleti bütçe müzakerelerinde, sık sık yapılan zamlar milletvekilleri tarafından halkla alay edildiği gerekçesiyle eleştirilerek Tütün Bankasının ve Gümrük Vekâletinin adalete teslim edilip edilmeyeceği sorulmuştur. Konuyla ilgili Zeki Erataman da zamların TBMM'nin tatiline denk getirilmesinin kamuoyunda iyi karşılanmadığını belirtip zamların sık sık yapılacağına etraflıca düşünülüp tek bir zam yapılmasının daha doğru olacağını söylemiştir.⁵⁹⁴

Kırklareli Milletvekili Şefik Bakay, Ankara tekeli, bira ve şarap fabrikalarıyla bunlara bağlı imalathanelerin Atatürk Orman Çiftliğine devredilmesi için bir kanun teklifinde bulunmuştur. Teklif Gümrük ve İnhisarlar, Ziraat, Maliye ve Bütçe Encümenlerine gönderilmiş fakat onaylanmayıp geri verilmiştir.⁵⁹⁵

Tekirdağ Milletvekili Samim Yücedere ve İstanbul Milletvekili Necmi Ateş Gayrimenkul Kiraları Hakkındaki 6570 sayılı kanuna bir madde ilavesi hakkında Temmuz 1956 tarihinde kanun teklifinde bulunmuşlardır.⁵⁹⁶ Bu teklife göre 6570 sayılı Gayrimenkul Kiraları Hakkında Kanun'un 3. maddesine şu fıkra eklenecektir:

*Belediye encümenleri, gayrimenkul kiralarını takdir ve tespit etmek için, iş durumlarına göre, kendi veya belediye meclisi azaları arasından lüzumu kadar üçer kişilik heyetler seçmek suretiyle tetkikat yaptırabilir. Bu heyetler hazırlayacakları raporları encümene tevdi ederler.*⁵⁹⁷

Devlet ve ona bağlı müesseselerde çalışan işçilere ilave ödeme yapılması hakkında kanun münasebetiyle Zeki Erataman söz almıştır. 800 bin işçiyi ilgilendiren, mali portresi 110 milyona ulaşan kanun için Erataman bir sene önceki düşüncelerini tekrar edip hayat pahalılığı altında ezilen küçük memur ve işçilere daha fazla ödeme yapılması gerektiğini dile getirmiştir.⁵⁹⁸ Daha sonra Demokrat Parti iktidarının aldığı kararlar ve tedbirler sayesinde bugün ülkenin memur ve işçisinin durumunun, haklarının 1950'den önceki duruma kıyasla %500 arttığını kaydeden Erataman "Günü gelecek memurlara verilen ikramiyeleri kaldırmak, hatta kendi nefislerimize tahsis ettiğimiz paraları dahi indirmek zorunda kalacağız" diyerek iktisadi durumdan ümitsiz olmadığını söylemiştir. Buna karşılık nüfusun %70'lik bir kısmını oluşturan çiftçinin durumunun hiç de iyiye

⁵⁹⁴ (3 Şubat 1956). **Milliyet**, 1.

⁵⁹⁵ **TBMM TD**, D.10, C.11. B.60, 2.5.1956, 232.

⁵⁹⁶ Bu sırada Dahiliye Encümeni Reisi Edirne R. Nasuhioğlu 'dur.

⁵⁹⁷ **TBMM TD**, D.10, C.13. B.84, 4.7.1956, 70. (Teklif mecliste kabul edilmiştir.)

⁵⁹⁸ (5 Temmuz 1956). **Milliyet**, 1.

gitmediğini, işçilerin onda biri kadar bile hayat yaşayamadıklarının da göz önüne alınarak karar verilmesini istemiştir.⁵⁹⁹

Denizli Milletvekili Baha Aksit tarafından Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanunu'na diğer memleketlerde yaşayan Türk asıllı öğretmenlerin Türkiye'deki emekliliklerine, Türkiye'den önceki çalışma günlerinin de eklenmesi istenmiştir. Konuyla ilgili Kırklareli Milletvekili Mehmet Ali Ceylan söz alarak Baha Aksit'i böyle bir kanun teklifinde bulunduğu için tebrik etmiştir. Layihanın vatani ve milli bir vazifeyi barındırdığını söyleyen Ceylan anavatan dışında bulunan ırkdaşların çabaları karşısında bu maddeyi bir borç olarak görmüştür. Kanundan yararlanması planlanan 200 öğretmen ve aydının maddi olarak bütçeye hiçbir sorun çıkarmayacağını buna karşılık manevi olarak çok büyük kazançlar elde edeceklerini söylemiştir. Kıbrıs konusuna da değinen Mehmet Ali Ceylan bugün Kıbrıs'ta yaşayan Türklerin davalarına sıkı sıkıya sarılmalarında asıl payın orada bulunan vatanperver öğretmenlere ait olduğunu belirtmiştir.⁶⁰⁰

İthalattan alınacak hazine hissesi tasarısı Bütçe Komisyonunda görüşülürken tartışma çıkmıştır. Zeki Erataman TBMM'de yaptığı konuşmada henüz kanun çıkarılmadan ağır havasının bütün yurda yayıldığını ifade ettikten sonra bütçeyi tetkik ederken henüz kanuniyet kazanmamış bu gibi vergi tasarılarının baz alınarak bütçeye gelir tahmin etmenin doğru olmadığını söylemiştir. Bütçeye 350 milyon gelir sağlayacağı tahmin edilen böyle bir kanunun çıkarılması yerine 4 milyara yaklaşan bütçede yüzde 10 nispetinde bir tasarrufa gidilmesinin aynı sonucu doğuracağını hatta memurlara verilmesi planlanan 5 maaş ikramiyenin 3'e düşürülebileceğini teklif etmiştir. Takvime göre yıl içinde bitirilmesi planlanan çimento fabrikalarının bitirilememesi yüzünden çimento ithaline dahi mecbur kalınacağını belirten Erataman çok övünülerek bahsedilen yatırımların bu kanunla zedeleneceğini dile getirmiştir. Zeki Erataman konuştuğu sırada solana giren Başbakan Adana Menderes kürsüye gelip Erataman'a şiddetle karşı çıkmış, çimento meselesinde Erataman'ın fikrine katılmadığını söylemiştir. Menderes, Erataman'ın konuşmasını ispat ve izah etmesi gerekeceğini aksi takdirde bunun ciddiyetle telafisi mümkün olmayan bir hareket mahiyetinde olacağını ifade etmiştir.⁶⁰¹

1957 yılı Mali Denge Kanunu münasebetiyle Zeki Erataman ve İsmail Hakkı Akyüz söz almıştır. Zeki Erataman daha çok muhalif milletvekillerinin Demokrat Parti özelinde yaptıkları eleştirilere cevap vermiş, ağır tartışmalar yaşanmıştır. İsmail Hakkı

⁵⁹⁹ TBMM TD, D.10, C.13. B.85, 4.7.1986, 66.

⁶⁰⁰ TBMM TD, D.10, C.4. B.84, 16.11.1956, 74.

⁶⁰¹ (13 Şubat 1957). Cumhuriyet. 1.

Akyüz ise oldukça uzun bir eleştiri konuşması yapmıştır. Akyüz bütçeler takdim olunurken memlekette girişilmiş bir kalkınma ve imar faaliyetinin olduğunun çok net görüldüğünü fakat güçlülere yönelik tedbirlerin bir takım isabetsizliklere uğradığının da açık olduğunu çünkü meselelerin zamanında değerlendirilmediği dile getirmiştir. Bir bütünün yalnızca bir parçasını tahlil ve tetkik etmenin, diğerlerini bir tarafa atmanın bir süre sonra bütüne zarar vermesinin kaçınılmaz olduğunu söyleyen Akyüz devletin adalet, eğitim, idare, siyaset, müdafaa, sıhhat vs. gibi mefhumlarla ifade edilen sahalarda birtakım esas vazifelerinin olduğunu hatırlatmıştır. Pahalılık konusuna da değinerek pahalılığı bir hastalık olarak görmediğini sadece hastalığı haber veren bir sancı olduğunu, bu gibi meseleleri particilik gayretiyle istismar etmeyi yanlış bulduğunu belirtmiştir. Plan ve programsızlığın yalnızca DP'de değil eleştirmelerine rağmen tüm muhalefet partilerde de bir sorun olduğunu, muhalefetteyken istibdat var diyenlerin iktidara gelince elinin kolunun bağlı aynı şeyleri yaptığını çünkü hiçbirinin plansızlık ve programsızlığın üzerinde durup tarihe ibretle bakmadığını söylemiştir.⁶⁰² Muhalefetin kıtlık, kuraklık senelerinde mahsul az olduğu için dışarıdan ürün temin edilmesini iktidarın başarısızlığı olarak yorumlandığını, iktidarın da bolluk bereket yıllarında mahsul çok olunca sanki kendi başarısıymış gibi gösterdiğini fakat her iki tarafın da bir gün bu konuşmaların aleyhine döneceğini unutmamadan istismarı kesmeleri gerektiğini söylemiştir.⁶⁰³

Rükneddin Nasuhioğlu ve 3 arkadaşı Harçlar Kanunu'na başka ülkelerden talihsiz şartlar nedeniyle Türkiye'ye gelmek zorunda kalmış soydaşlara yönelik geçici bir madde eklenmesi için TBMM'ye bir teklif sunmuşlardır ve 276 oyla kabul edilen kanun tadil teklifi şöyledir:

Madde 97. — Aşağıda yazılı şahıslar ve aileleri efradı harçtan muaftır:

I-Türkiye'ye geldikleri tarihten itibaren Türk vatandaşlığına kabullerini istemeleri şartı ile:

a) Göçmenler

b) Göçmenliği kabul edilen mülteciler

c) Serbest göçmenler

d)Türk soyundan olup da göçmen ve mülteci sıfatıyla olmaksızın Türkiye'ye gelenlerden yoksul oldukları sabit olanlar.

⁶⁰² Muhalefet partilerin özellikle CHP'nin bütün sorunların kaynağını şahıslara indirgediğini bütün kötülüklerin ve iyiliklerin sebebinin başlar ve şefler olmadığını halkın göz ardı edildiğini İsmet İnönü'nün Menderes değişirse her şey yoluna girer mantığından çıkması gerektiğini çünkü daha önce de kendisi için aynı şeylerin söylendiğini ama görüldüğü gibi hiçbir şeyin değişmediğini sorunun şahıslar değil umumi şartlar olduğunu söylemiştir.

⁶⁰³ **TBMM TD**, D.10, C.17. B.43, 22.2.1957, 432.

II-Vatandaşlık Kanunu hükümlerine göre fevkalâde olarak vatandaşlığa alınacaklardan İcra Vekilleri Heyeti kararıyla harçsız alınması tensip edilenler.

MUVAKKAT MADDE — Göçmen ve mülteci sıfatı olmaksızın yurda girip de 5887 sayılı Harçlar Kanunu'nun neşredildiği 29.2.1952 tarihinden bu kanunun meriyete girdiği tarihe kadar vatandaşlığa kabul edilen ve iki yıllık müddet içinde müracaat edemediklerinden hare muaflığından faydalanamayan ve Türk soyundan olup yoksul oldukları sabit görülenlerin bu kanunun hükmünden faydalanmak suretiyle hare aranmaksızın nüfusa tescilleri yapılır.⁶⁰⁴

4.4.8. Sağlık Alanındaki Faaliyetler

Sağlık alanında IX. yasama döneminde olduğu gibi Trakya milletvekilleri arasında en çok söz alan ve teklifte bulunan kişi doktor kimliğinin de etkisiyle Tekirdağ Milletvekili Zeki Erataman olmuştur. Çoğunlukla sağlık çalışanları ve ülkenin genel sağlık sorunlarıyla alakalı etkin hareketler göstermiştir. X. yasama dönemi içinde Zeki Erataman'dan başka Kırklareli Milletvekili Şefik Bakay da zaman zaman sağlık alanında mecliste söz alan isimlerden olmuş; genel olarak ilaçların karaborsaya düşmesi, tanınmış doktorların muayene ücretleri ve hastane binalarının plansız, ihtiyaca uygun olmadığından şikayet edip çözüm bulunmasını istemiştir.⁶⁰⁵ Şefik Bakay Adli Tıp Meclisinin kurulmasını talep eden milletvekilleri arasında da bulunmaktadır.⁶⁰⁶

Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekaleti 1955 yılı bütçe görüşmelerinde konuşan Zeki Erataman sağlık çalışanlarının durumları hakkında eleştirilerde bulunmuştur. Demokrat Parti olarak iktidara geldikleri günden bu zamana kadar sağlık davasında hastane yapımına oldukça önem verdiklerini ama içinde çalışacak doktor, hemşire ve sağlık memurlarını bu kadar önemle ele almadıklarına değinerek Sağlık Bakanlığının esas sorununun bina değil personel eksiliği olduğunu söylemiştir. Personel sorununun ise doktor ve kalifiye eleman azlığından kaynaklanmasına rağmen bakanlığın sağlık çalışanlarına uygun şartlar sağlamadığı bu yüzden mezun olan sağlıkçıların buralarda çalışmaktan kaçındığını belirtmiştir. Doktorların asıl lazım olan bölgelerde değil halihazırda ihtiyaç fazlası bulunan yerlerde yığılmasını doğru bulmadığını, düzenlemeye gidilmesi gerektiğini vurgulayan Erataman diğer meslek gruplarına nazaran sağlık çalışanlarına esaslı bir kadro, teşkilat ve terfi sistemi yapılmamış olmasını eleştirmiştir.

Zeki Erataman sıtmayla mücadele teşkilatının olağanüstü seferberlik zamanındaki gibi şişkin bir kadroyla çalıştığını fakat ülkede sıtmayla mücadelenin %90 başarıyla

⁶⁰⁴ TBMM TD, D.10, C.18. B.61, 19.4.1957, 230.

⁶⁰⁵ (17 Ocak 1955). Cumhuriyet. 3.

⁶⁰⁶ (5 Ocak 1955). Milliyet, 1.

gerçekleşmiş olduğunu buna rağmen bu kadroların ilk günkü gibi muhafaza edilmesinin artık bir manasının kalmadığını belirtmiştir.⁶⁰⁷ Yaklaşık iki yıldır bu konunun üzerinde durmasına rağmen hala en ufak bir revizyona gidilmediğini ve sağlık merkezlerinin gerekli alanda yetişmeyen, ihtisas görmeyen kişiler tarafından idare edildiğini vurgulayıp şikayet etmiştir.

İşçi sigortalarının, sağlık teşkilatlarının sermayeleri olduğu için oldukça iyi hastaneler yaptığını ve bu hastanelere Sağlık Bakanlığı Teşkilatı kadrolarında çalışan kıymetli elemanların alındığını söyleyen Zeki Erataman Sağlık Bakanlığı tarafından tatmin edilemeyen bir çalışanın dışarıdan daha yüksek ücret bulunca pek tabi olarak oraya geçmek istediklerini belirtmiştir. Erataman hasta tedavilerinde kullanılan ilaçlara da değinip son yıllarda Türkiye’de birtakım ilaç firmalarının kurulmasına rağmen hala yurtdışından getirmek zorunda olunan ilaçların bulunduğunu bunların da ülke içinde yapılmasını sağlamak yoluna gidilmesi gerektiğini dile getirmiştir.⁶⁰⁸

Sıhhat ve İctimai Muavenet Vekaleti Kanunu’na bazı maddeler eklenmesine dair meclis görüşmeleri sırasında Zeki Erataman tekrar söz alarak Sağlık Bakanlığına getirilen ne şimdi ne de evvelki vekillerin personel davasında başarılı hamleler sergileyemediğini belirtip bugün de tüm şikayetlere rağmen kabul edilmesi planlanan kadronun yalnızca 100 kişi olmasını eleştirerek şunları söylemiştir:

Arkadaşlar, bin değil, on bin kadro ihtiyacı karşısında 100 kadro getiriyorlar. Eğer yapabilirsek bu kadroyu toptan reddedelim arkadaşlar. Zira Sağlık Bakanlığı biraz uyuşsun, kendi içinde revizyona başlasın. Arkadaşlar, iktidarımıza ayak uyduramayan bir bakanlık varsa o da Sağlık Bakanlığıdır. (Bravo sesleri) Doktorlarımız vatanperver değilmişler, Amerika'ya kaçmışlar, parayı çok sevmektedirler deniliyor. Parayı seven yalnız doktorlar değildir, bugün kazanan doktorlar % 5 i geçmez. Doktorlar da hiç değilse diğer münevverler kadar vatanperverdirler, milliyetperverdirler. Ama Amerika'ya gider, çünkü bir doktor verilen kadroda 180 liraya çalışmak mecburiyetindedir. Arkadaşlar bugün 180 liraya apartmanlarda uşak çalıştıramıyoruz. Bugün mühendis mektebinden mühendis çıkıyor, çıktığı dakikada 50 - 60 lira yevmiye ile Nafia Vekâleti kadrosunda vazife alıyorlar. Yeni çıkan bir hekim 18 sene dirsek çürüttükten sonra eline ancak ayda 180 lira geçiyor. Bununla hekim kadrosu ayakta tutulamaz.⁶⁰⁹

Sağlık Bakanlığı 1956 yılı bütçesi görüşmelerinde bütçe encümeni adına Zeki Erataman da söz almıştır. Görüşmelerde çeşitli partilerden milletvekillerinin eleştirilerini yanıtlayan Zeki Erataman özellikle Hür Parti adına konuşan ve DP’nin sağlık politikalarını

⁶⁰⁷ Sıtma olmayan kazalarda dahi sıtmayla mücadele kadrosunun bulunduğunu söylemiştir.

⁶⁰⁸ **TBMM TD**, D.10, C.5. B.49, 25.2.1955, 750.

⁶⁰⁹ **TBMM TD**, D.10, C.5. B.49, 25.2.1955,

eleştiren Yusuf Azizoğlu'na konuşmasında geniş yer vermiştir. Yusuf Azizoğlu'nun 1955 yılı Bütçe Komisyonunun Sağlık Vekâleti Raportörü olduğunu hatırlatan Zeki Erataman bir önceki yılın raporunu okuyup cümle cümle Azizoğlu'nun tenkitlerine yine Azizoğlu'nun cümleleriyle cevap vermiştir. Daha fazla sağlık merkezi yapılmamasının nedenini doktor adedinin az olması ve ihtiyaca yetişememesiyle açıklayıp doktor kadrolarının dolması için süre gerektiğini zira en az 6 yıl eğitim gördüklerini hatırlatmıştır. Memleketin sağlık davalarının halliyle uğraşan bir vekilin saf değiştirmesi görüşlerini değiştirmesini doğru bulmadığını belirten Erataman sağlık davasının politik bir tarafı olmadığını vurgulamıştır.⁶¹⁰

Sağlık Bakanlığı 1957 yılı bütçesinde de konuşan Zeki Erataman yine sağlık çalışanlarının kadro ve maaş konularında eleştiride bulunmuştur. 1950 yılına nazaran büyük hamleler yapılmış olsa da sağlık alanında Demokrat Parti politikalarına layık bir atılımın hala gerçekleştirilemediğini ifade eden Erataman Sağlık Bakanlığının ne zaman tıp mensuplarının terfih için meclise gelse bu imkanın kısıtlandığını çünkü ülkenin sağlık davasının yeterince anlaşılmadığını savunmuştur. Mevcut şartlarda kimsenin doktor olmak istemeyeceği ancak terfi konusu meclisten geçerse rekabet ortamının etkisiyle sağlık personeli sayısında artış gözlenmesinin kaçınılmaz olacağını dile getirmiştir.⁶¹¹

4.4.9. Tarım ile İlgili Faaliyetler

X. yasama döneminde Trakya Bölgesinden TBMM'ye giren milletvekilleri IX. yasama dönemindeki gibi oldukça etkin olmuş özellikle seçim bölgelerinin sorunlarını dile getirip çözüm arayışı içine girmişlerdir. Bu dönemde TBMM'de tarım ve toprak alanında en çok söz alan milletvekilleri Kırklareli'nden Şefik Bakay ve Tekirdağ'dan Zeki Erataman olmuştur.

Toprak ve İkan İşleri Umum Müdürlüğü 1955 yılı bütçesi müzakerelerinde CHP'li Arslan Bora TBMM'ye yeni girdiklerini eski CHP'li yöneticilerin icraatları ve hatalarının sürekli kendi üstlerine atılmasından rahatsızlık duyduklarını, DP için iktidarı devraldıktan sonra eleştirdikleri CHP'den farklı olmadıklarını ifade etmiştir. Bunun üzerine söz alan Tekirdağ Milletvekili Zeki Erataman iktidarda oldukları 4 yıllık süreçte CHP'nin çiftçiye 27 senede dağıttığı toprağın yüz misli toprak dağıttıklarını söylemiştir. Çiftçinin durumunun hala düzelmeme sebebinin toprak değil eleman ve para meselesi olduğunu

⁶¹⁰ “Çünkü bütün milletin nabzı doktorların elindedir.” demiştir. (TBMM TD, D.10, C.10. B.46. 27.2.1956, 987.)

⁶¹¹ TBMM TD, D.10, C.17. B.47, 26.2.1957, 965.

ekleyen Erataman alanında uzman elemanların “tarlaya buğday ekilir gibi yetişmediğini “ bunun göz önüne alarak eleştiride bulunulmasını istemiştir. Ayrıca göçmenlere de temas eden Erataman eski iktidar zamanından beri ülkemize gelen göçmenlerle de ilgilenildiğini, eksik verilen hayvan, toprak ve tahsisat işleriyle hala DP'nin uğraşmakta olduğunu belirtmiştir.

Zeki Erataman TBMM'deki konuşmasında toprak dağıtım komisyonu ile ilgili eleştirilerini de dile getirmiştir. Önceki dönemlerde vatandaşlara teşvik olması amacıyla dağıtılan arazilerin geçen süreçte işlenerek yararlı hala getirildiğini fakat köylüye tapusunun verilmediğini iletmiştir. Bu aksaklık yüzünden köye giden komisyonların belirlenmiş normlar üzerinden toprak dağıtımına başladığı sırada bütün herkesin tabii ve haksız olarak işlenmiş topraktan pay istediğini bu durumda diğer köylüye işlenmiş olan fakat üzerine kayıtlı olmayan toprağın mı verileceği yoksa çorak toprağın mı verileceği konularının köylerde kargaşa çıkardığını söylemiştir.⁶¹² Çiftçilerle ilgili en tehlikeli sorun olarak adlandırdığı bankaların çiftçinin toprağı üzerindeki devlet ipoteğı yüzünden kredi vermemesi konusuna da değinmiş ve şunları söylemiştir:

En tehlikeli bir mevzu temas edeceğim. Bu mevzu da, meselâ bir köyde bir vatandaşın 30 dekar toprağı vardır, orası için de kabul edilen norm 40 dekadır, 10 dekar hazineden alacaktır. Şimdi bu 10 dekar için elindeki 30 dekarı hazineye birinci derecede ipotek olarak tescil ediliyor. Yani bu suretle onun bankadan veya her hangi bir yerden kredi almasına mâni olunuyor. Halbuki vatandaşın sahip olduğu 30 dönüm, hazinenin alacağı da 10 dönümdür. Şimdi, 40 dönümü birden hazineye ipotek edilince vatandaş bankaya gittiği zaman para alamıyor. Vatandaş geliyor; vazgeçtim, hükümet verdiği toprağı alsın, ben para alamıyorum, diyor. Onun için, çok rica edeceğim; kanuni bir mevzu olarak yalnız tevziattakileri toprakları hazine olarak ipotek olarak alsınlar, onun dışındaki toprakları, vatandaşın kooperatiflerden, Ziraat Bankasından kredi almasına imkân verecek şekilde serbest bıraksınlar.⁶¹³

Ziraat Vekaleti, Devlet Üretme Çiftlikleri ve Orman Umum Müdürlüğü 1955 yılı bütçeleri nedeniyle konuşan Zeki Erataman tohum temizleme mevzuu ile ilgili konuşmuştur. Hükümetin tohum temizleme konusunda her sahaya elini uzattığını söyleyerek söze başlayan Erataman son dönemlerde Trakya'da ayçiçeklerine musallat olan “Canar” ismi verilen bir hastalığın türediğini, Trakya çiftçisinin en büyük gelir kaynağını

⁶¹² Erataman, kendi mıntıkası olan Hayrabolu'da bu yüzden adam öldürmeye kadar varan durumların yaşandığını söylemiştir.

⁶¹³ **TBMM TD**, D.10, C.5. B.45, 21.2.1955, 452-453.

teşkil eden ve memlekete büyük döviz getiren yağlı tohum çıkarma işinin tehlikeye girmemesi için gerekli tedbirlerin alınmasını rica etmiştir.⁶¹⁴

Kırklareli Milletvekili Şefik Bakay tarafından çiftçinin nal ve mih ihtiyacının karşılanması için ne gibi tedbirlerin alındığına dair sorusuna Ziraat vekili Nedim Ökmen 300 bin ton sipariş peşinde olduklarını en kısa sürede sorunların Ziraat Vekâletine bağlı Türkiye Zirai Donatım Kurumu vasıtasıyla giderileceği cevabını vermiştir. Bunun üzerine söz alan Bakay soruyu sormaktaki maksadının sorunun Ziraat Vekaleti tarafından ele alınması sağlamak olduğunu çünkü bu işlerin şimdiye kadar tüccar vasıtasıyla yapıldığını, ithal edilen malların da karaborsaya intikal ederek çiftçiyi zor durumda bıraktığını dile getirip teşekkür etmiştir.⁶¹⁵

Orman Kanunu münasebetiyle konuşan Ziraat Vekili Esat Budakoğlu'nun muhtelif nedenlerle bazı milletvekillerinin ormancıların ormanları tahrip ettikleri iddialarının asılsız olduğunu, onların da konuşan milletvekilleri kadar ormanın memleket için lüzumunun farkında olduklarını ve bir kurum içinde üç beş kişinin işini doğru yapmamasının kurumun tamamının suçlanması gerektirmeyeceği şeklindeki konuşması üzerine Edirne Milletvekili Rükneddin Nasuhioğlu söz almıştır. Birçok yerde bu teşkilatla çalışmış olduğunu söyleyerek söze başlayan Nasuhioğlu kanunun tatbiki sırasında birçok aksaklığa bizzat şahit olduğunu özellikle bazı yerlerde hükümetin genel denetimini ihlal edici durumların bir an önce ıslahının şart olduğunu söylemiştir.⁶¹⁶

Hürriyet Partisi Edirne Milletvekili Cemal Köprülü TBMM'ye Türkiye'nin toprak ve su kaynaklarının korunması, veriminin artırılması için "Toprak ve Su Muhafaza Genel Müdürlüğü" kurulması yönünde bir kanun teklifinde bulunmuştur. Teklifin gerekçesinde ziraata elverişli toprakların %70 gibi büyük bir kısmının derece derece yok olup ekilemez hale gelmesine rağmen nüfusun gittikçe artması karşısında fakirleşmeyi önlemek vardır. Bu sebepten Köprülü ziraata elverişli toprakların miktarını arttırmak için çalışılması gerektiğini söylemiştir. Söz konusu genel müdürlüğün vazifelerini ise şu şekilde belirtmiştir:

1- Yurt topraklarını korumak ve verimi arttırmak.

2- Yağmur ve sel sularının tahribatını önlemek ve bunlardan faydalanma yolunu bulmak,

⁶¹⁴ **TBMM TD**, D.10, C.5. B.50, 26.2.1955, 831.

⁶¹⁵ **TBMM TD**, D.10, C.7. B.70, 2.5.1955, 6.

⁶¹⁶ **TBMM TD**, D.10, C.13. B.96, 22.8.1956, 570.

- 3- Toprak sahiplerini topraklarını korumaya ve bu topraklardan azami istihali sağlayacak şekilde faydalanmaya ait toprak ve su muhafazası bakımından çiftlik planlarını hazırlamak.,
- 4- Kurulmuş ve kurulacak olan barajların drenaj sahalarında toprağı muhafaza için gerekli tedbirleri sağlamak.,
- 5- Tuzlu ve alkali toprakların ıslahını sağlamak,
- 6- Bozuk meraları ıslah ve otlama münavebesini tanzim etmek,
- 7- Yem nebatlarını zirai münavebeye sokmak,
- 8- Bu işlerin tahakkuku için her türlü toprak etütlerini yapmak haritalama işini yoluna koymak araziyi verimlilik kapasitesine göre sınıflandırmak ve hangisinin ziraata elverişli olduğunu tespit etmek,
- 9- Toprak muhafazasında toprak etütlerinde çalışacak personel ile haritalama sahalarında çalışacak personeli yetiştirmek,
- 10- Toprak muhafazası araştırma enstitüsü kurmak.⁶¹⁷

Kırklareli Milletvekili Mehmet Ali Ceylan; Ziraat Vekaleti, Devlet Üretim Çiftlikleri ve Orman Umum Müdürlüğü 1957 yılı bütçeleri sebebiyle zirai mücadele konusunda seçim bölgesi ve tüm Trakya'yı ilgilendiren ayçiçeğı tarımı ile ilgili sorunlara değinmiştir. Trakya bölgesinde 15-20 yıldır yetiştirilen ayçiçeğinin yağ sanayinin temel taşlarından biri olduğunu, yabancı sermayenin katkısıyla İstanbul'da büyük tesisler yapıldığını (Vita, Sana) ve Trakya'da da muhtelif şehirlerde ayçiçek yağı fabrikalarının kurularak memleketin ihtiyaçlarını süratle karşıladığını belirtmiştir.⁶¹⁸ Ayçiçeğı ekiminin Türkiye'ye Bulgaristan'dan ve Balkanlardan gelen göçmenler vasıtasıyla yayıldığını, bu kadar mühim bir tarım ürününe son zamanlarda "Orabanche" canavarotu,⁶¹⁹ diye adlandırılan bir hastalığın yayıldığını ve ayçiçeğı tarımını ciddi derecede etkilediğini söylemiştir. Mevzunun önemine dikkat çeken Ceylan, gerekirse Trakya'da konuyla ilgili mücadele istasyonları kurulmasını talep etmiştir.⁶²⁰

Zirai mücadele münasebetiyle Şefik Bakay da TBMM'de söz alanlar arasında olmuştur. Zirai mücadele teşkilâtının bulunmadığı yerlerde bu teşkilâtın vazife ve salâhiyetlerinin kimler tarafından ve ne şekilde yerine getirileceği ile ilgili görüşmeler sırasında araştırma istasyonlarında vazifelendirilecek elemanların vasıfları hakkında bilgi almak istediğini belirtmiştir. Çünkü hükümetin kanun teklifinde bunların yüksek ziraat mühendisi olmaları şart koşulurken Muvakkat Encümenin bu unvanı kaldırdığını bu sebeple kendilerinin aydınlatılmasını rica etmiştir. Muvakkat Encümenin Nurullah İhsan

⁶¹⁷ (22 Aralık 1956). **Cumhuriyet**, 1.

⁶¹⁸ Ceylan ihtiyaç fazlasının da ihraç edilerek döviz kazandırıldığını söylemiştir.

⁶¹⁹ Halk dilinde de komünist otu olarak bilinir.

⁶²⁰ **TBMM TD**, D.10, C.17. B.48, 27.2.1957, 1053.

Tolon da hükümet ile kendileri arasında herhangi bir ihtilaf olmadığını bunların hükümetçe yapılacak bir talimatname içinde mütalâa edilecekleri inancı ile üniversite ve Yüksek Ziraat Enstitülerindeki unvanlarla bir birlik olsun diye uğraştıklarını söylemiştir.⁶²¹

Ticaret Vekaleti'nin bütçe müzakerelerinde de konuşan Şefik Bakay Almanya'ya ihraç edilen pamuğun Almanlar tarafından daha fazla fiyata Japonya'ya satıldığını, Suriyelilerin de bizden aldıkları Antep fıstıklarını diğer memleketlere sevk ettiğini belirttikten sonra konuyla alakalı ne gibi tedbirlerin alındığı sormuştur.⁶²² Kastamonu Milletvekili Nazım Batur ve 43 arkadaşının Orman Kanunu'nun muvakkat birinci maddesinin ilgası hakkında kanun teklifinin görüşmelerinde Şefik Bakay Orman Kanunu'nun yeni çıktığını bu bakımdan aksaklıklar olabileceğini fakat bunların geçebileceğini söyleyerek birinci maddenin ilga edilmemesini istemiştir.⁶²³

4.5. 27 Ekim 1957 Genel Seçimleri

Demokrat Parti iktidarının ilk yıllarında sonu düşünülmeden atılan ekonomik adımlar, çoğu zaman oy kaygısıyla ve plansız uygulanan yatırım programları ülkeyi bir süre sonra zor duruma sokmuştur.⁶²⁴ Ülkenin içinde bulunduğu durum muhalefet ve basın tarafından dile getirildikçe baskı ve cezaların da dozu arttırılmıştır. Bu sebeplerden dolayı DP'nin isteğiyle erken seçim kararı alınmış ve 27 Ekim 1957 tarihinde genel seçimlere gidilmiştir.⁶²⁵

Yapılan seçim sonucu Demokrat Parti ülke genelinde çoğunluğu almasına rağmen önemli bir oy kaybı yaşamıştır. Aynı zamanda 1950 ve 1954 yılı seçimlerine katılımlar düşünüldüğünde 1957 yılında mühim miktarda seçmen sandığa gitmemeyi tercih etmiştir.⁶²⁶ Bu tablo esasen DP'nin iktidara gelmeden önce tam da eleştirdiği siyasi profile dönüşmesine bir tepki olarak da değerlendirilebilir. Benzer durum Trakya Bölgesi için de geçerliliğini korumuş hem seçime katılım az olmuş hem de DP'nin aldığı oylarda düşüş yaşanırken CHP oylarında artış gözlenmiştir.

⁶²¹ TBMM TD, D.10, C.19. B.65, 08.05.1957, 83.

⁶²² (20 Ocak 1955). *Milliyet*, 1.

⁶²³ (13 Nisan 1957). *Cumhuriyet*. 3.

⁶²⁴ Keskin, *a.g.m.*, 1.

⁶²⁵ Albayrak, *a.g.e.*, 298.

⁶²⁶ Eroğul, *a.g.e.*, 192.

	Kayıtlı Seçmen Sayısı	Oy Kullanan Seçmen Sayısı	Katılım	Milletvekili sayısı	DP'nin aldığı oy sayısı	CHP'nin aldığı oy sayısı
Türkiye	12.078.623	10.535.716	%76.6	610	4.497.811	3.825.267

Tablo 4.7. 1957 Türkiye genel seçim sonuçları ⁶²⁷

İki seçim arasında Türkiye nüfusu yine iki milyona yakın artış göstermiş bu sebeple milletvekili sayısı 610'a yükselmiştir. Bir önceki döneme göre seçmenin katılım oranı ise %12 düşmüştür. Demokrat Parti %47,70 ve CHP %40,82 oy oranlarına rağmen seçim sistemi sayesinde Demokratlar TBMM'de 424 milletvekilliğini almayı başarmışlardır.

	Kayıtlı Seçmen	Oy Kullanan Seçmen Sayısı	Katılım	Milletvekili sayısı	DP'nin aldığı oy oranı	CHP'nin aldığı oy oranı
Edirne	122.324	104.367	%85.3	6	55.269	38.686
Kırklareli	110.766	93.824	%84.7	6	49.417	36.013
Tekirdağ	129.349	102.009	%78.9	6	52.440	42.058

Tablo 4.8. 1957 Genel seçimleri Tekirdağ, Edirne, Kırklareli sonuçları ⁶²⁸

Bölge illerinden Kırklareli de nüfus artışı dolayısıyla TBMM'ye gönderdiği milletvekili sayısını arttırmıştır. Tablodan da anlaşılacağı gibi Türkiye genelinde seçime katılım oranına paralel Tekirdağ, Edirne ve Kırklareli'nde de katılım oranı düşmüş CHP aldığı oyları arttırırken Demokrat Parti oy kaybına uğramıştır.

⁶²⁷ TÜİK, 25.

⁶²⁸ TÜİK, 47-64-84.

Milletvekilleri	Seçildiği il	Aldığı Oy	Eğitim Durumu	Mesleği
Kadreddin OĞUZALICI	Edirne	55.252	Üniversite	Kaymakam
Rükneddin NASUHİOĞLU	Edirne	55.348	Mülkiye	Vali
Sabahattin PARSOY	Edirne	55.245	Lise	Ticaret
Nurettin MANYAS	Edirne	55.195	Sanat Okulu	Fabrikatör
Rasih GÜRKAN	Edirne	55.348	Üniversite	Avukat
Mükerrem SAROL	Edirne	55.261	Üniversite	Doktor
Şefik BAKAY	Kırklareli	49.447	Üniversite	Ziraat Mühendisi
Mehmet Ali CEYLAN	Kırklareli	49.425	Üniversite	Ticaret
Hüsnü YAMAN	Kırklareli	49.395	Mülkiye	Profesör
Avni SAKMAN	Kırklareli	49.420	Mülkiye	Müşavir
Sıtkı PEKKİP	Kırklareli	49.414	Lise	Fabrikatör
Zeki ERATAMAN	Tekirdağ	52.022	Üniversite	Doktor
Ahmet PAKER	Tekirdağ	52.497	Orta Okul	Tüccar
Ali ÇAKIR	Tekirdağ	52.369	İlkokul	Tüccar
Hasan GÜRKAN	Tekirdağ	52.377	Lise	Tüccar
İsmail ÖZDOYURAN	Tekirdağ	52.500	Lise	Fabrikatör
Nurettin AKNOZ	Tekirdağ	52.442	Harp Okulu	Asker

Tablo 4.9. 1957 Demokrat parti Tekirdağ, Edirne, Kırklareli milletvekilleri⁶²⁹

DP'nin iktidarda kaldığı iki dönem de dikkate alındığında Trakya Bölgesinden TBMM'ye giren milletvekilleri arasında en çok söz alıp aktif siyaset yürüten Zeki Erataman, Şefik Bakay ve Rükneddin Nasuhioğlu 1957 seçimleriyle üçüncü kez aynı bölgeden DP adayı olarak meclise girmişlerdir. Bu dönem milletvekilleri arasında dikkat çeken bir diğer isim ise bir dönem DP'den ihraç edilen Mükerrem Sarol 'dur.

⁶²⁹ Öztürk, K. (1999). **Türk Parlamento Tarihi, TBMM IX. Dönem(1950-1954)**. Ankara: TBMM Vakfı Yayınlar, C.IV

4.6. XI. Dönem Trakya Bölgesi TBMM Milletvekillerinin Meclis Faaliyetleri

4.6.1. Ordu ve Emniyet Kurumlarıyla İlgili Faaliyetler

XI. dönem Türk Silahlı Kuvvetleri ve Demokrat Parti arasındaki gerginliğin tavana çıktığı bir dönem olarak 27 Mayıs 1960 tarihinde bir askeri darbe ile son bulacaktı. Bu sürece gelirken Trakya Bölgesi milletvekillerinden diğer yasama dönemlerine oranla TBMM konuşmalarının azlığı dikkat çekmektedir. Konuyla alakalı TBMM’de konuşma yapanlar Zeki Erataman ve 6-7 Eylül olaylarında Örfi İdare Komutanı olarak ismini duyuran, daha sonra Tekirdağ’dan milletvekili seçilen Nurettin Aknoz’dur.

Ordu mensuplarıyla Emniyet Umum Müdürlüğü kadrolarında çalışanlara verilen tayin haklarının artırılması hakkındaki kanun görüşmelerinde Zeki Erataman “Kahraman Ordumuzdan Türk milletinin esirgeyeceği hiçbir şey yoktur. Ayrıca bu mevzu politika ve polemik yapmaya tahammülü olmayan bir mevzudur.” dedikten sonra genişletilmek istenen tayin bedellerinin hava, kara, deniz, polis kuvvetlerinin hepsi düşünüldüğünde mali yükünün oldukça fazla olacağına göz önüne alınmak zaruretinden bahsetmiştir.⁶³⁰

Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanunu’nun 40. maddesine bir fıkra ile “Erkânı Harbiye-i Umumiye Reisinin yaş haddi, vazifesinde kalması lüzumlu ve faydalı görüldüğü takdirde İcra Vekilleri Heyeti kararı ile birer senelik fasılalarla 3 sene uzatılabilir “ ibaresinin eklenmesi görüşmelerinde Nurettin Aknoz da söz almıştır. Esasen kanunda böyle bir değişikliğe gidilmesinin nedeni bir sonraki yıl NATO Askeri Komite Başkanlığına getirilecek olan Orgeneral Erdelhun’un yaş haddinden emekli olmasını önlemek için bir formül yaratma düşüncesidir.⁶³¹ Kanunun TBMM’de kabul edilmesi üzerine silahlı kuvvetlerde önemli mevkilerde askerlik yapmış olan Nurettin Aknoz tasarının aleyhinde konuşmuştur. Askerlik mesleğinde vazife görenlerin diğer hizmetlerdekinden çok daha çabuk yorulup yıprandıklarını 65 yaşından sonra askerlerin dinç kalamayacaklarını ileri sürüp, yabancı memleketlerden misaller vererek Amerika ve İngiltere’de yaş haddinin bizdekinden daha dar tutulduğunu söylemiştir. Yaş sınırının 68’e çıkarılmasının manevi sakıncalarını ise şu şekilde anlatmıştır:

Mareşallik rütbesi harpte bir zafer kazanan kumandana verilir. Mareşalin yaş haddi 68’dir. Bu 68 yaş haddi de zafer abidesi olarak tanılan kumandanın, zafer hâtrasına hürmeten verilmiştir. 68 yaşına kadar vazifede kalmak hususu Erkânı Harbiye-i Umumiye Reisliğine verildiği takdirde mareşal olmadan, bir meydan muharebesi kazanmadan onlara mareşallik payesi verilmiş olacaktır ki, gayedeki kutsiyet ve

⁶³⁰ TBMM TD, D.11, C.7. B.47, 27.2.1959, 1027.

⁶³¹ (9 Haziran 1959). Cumhuriyet. 2.

fevkalâdelik ortadan kalkmış olacaktır. Ordumuzda mareşallik payesini kazanmış Büyük Atatürk'le onun silâh arkadaşı Fevzi Çakmak'tır. İstihkak kesp etmeden bir meydan muharebesinde zafer kazanmadan kimseyi bu mevkie çıkarmaya hakkımız yoktur. Bu hal aynı zamanda silahlı kuvvetlerde önü tıkamak gibi bir tesir yapacağından astların hayal kırıklığına yol açmakla kalmaz genç ve enerjik kumandanların yetişmesini önlemiş olur. Silahlı kuvvetlerde en çok dikkat edilecek bir konu vardır, o da kökleşmiş prensiplere riayet etme konusudur.

Konuşmasına devam eden Aknoz, Türkiye Cumhuriyeti Silahlı Kuvvetlerinin Osmanlı Devleti yeniçerileri ile kıyaslanmasının hoş olmadığını Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasında en önemli role sahip olan bu yeni ordunun hırslara yol açacak istikametlere sapmamasının Atatürk'ün kurduğu prensiplerden uzaklaşmamasından ileri geldiğini söylemiştir. Milli Müdafaa Vekili 'nin çok daha mühim konular dururken böyle bir kanunu TBMM'ye getirmesinin yersiz olduğunu eğer yapılacaksa da öncelikle Millî Savunma Yüksek Kurulunun onayını aldıktan sonra TBMM'ye sunulması gerektiğini hatırlatıp teklif edilen kanuna karşı bir takrir sunacağını söylemiştir.⁶³²

Milli Müdafaa Vekaleti 1960 yılı bütçe görüşmelerinde söz alan Nurettin Aknoz Milli Müdafaa 1960 yılı bütçesinin realiteye, tasarruf kaidelerine ve memleketin ikbalini göz önünde tutan bir zihniyete göre tanzim edilmiş olduğunu, derece derece artan bir tempo ile modern teşkilata gidilmesi insan ve hayvan mevcutlarının azaltılması suretiyle ve nakdî Amerikan yardımının bir kısmından faydalanmak amacıyla bu tertibin yapıldığını açıklamıştır. Savaş gücüne dolaylı yollardan tesir eden konularda masrafların iddiasız olup kafi geldiğini bu konuların askerliğin güçlü hücum gücü ve askerlik cazibesini arttırmaya yarayan mevzular olduğundan bahsetmiştir. Personel lojmanları, subay ve üstsubay çocuklarının okutulması ve nihayet askerlikten ayrılan subay ve astsubayları mesken sahibi kılmak gibi konular daha önce söz konusu olmazken 1954 yılında Başbakan Adnan Menderes'in Erzurum'u ziyareti esnasında radyodan verdiği beyanatla 1955 bütçesine bu maksatla bir tahsisat konulduğunu anlatmıştır. Daha sonra yeni nesil savaşların imha edici silahları karşısında zafere ulaşmak için dayanma kuvvetinden başka yapıcılık kudretine de sahip olmak gerektiğini, bunun da kalkınmış milletlerde olduğuna değinmiştir.

4.6.2. Basınla İlgili Faaliyetler

XI. yasama dönemi basın konusunda Trakya Bölgesi milletvekillerinden önceki dönemlerde basın, yayın ve radyo konusundaki denetim mekanizmalarının başında bulunan ve Yassıda Mahkemelerinde de bu nedenle yargılanacak olan Mükerrerem

⁶³² TBMM TD, D.11, C.9. B.78, 08.07.1959, 596.

Sarol'un etkinliği söz konusudur. TBMM'de söz aldığı neredeyse tüm oturumlarda bir şekilde basın ve gazeteler konusuna değinmiştir.

Aralık 1958'de basın suçlarının affı için TBMM'de Afyon Milletvekili Kemal Özçoban tarafından bir teklif sunulmuş, teklifi Hüsnü Yaman, Rükneddin Nasuhioğlu, şefik Bakay, Hasan Gürkan, Ali Çakır'ın da içinde bulunduğu 24 Demokrat Partili milletvekili imzalamıştır.⁶³³ Gazetecilere yaptıkları açıklamada Hüsnü Yaman kanun teklifini imzalamasının nedeni olarak, meseleyi normal yollardan çözmek gerektiğini hâlbuki olayın büyütölmek istendiğini söylemiştir. şefik Bakay teklifi inanarak imzaladığını belirtirken, Rükneddin Nasuhioğlu daima basının lehinde düşünen biri olduğunu imzasını geri almayı düşünmediğini açıklamıştır.⁶³⁴

Başvekalet 1959 yılı bütçesi münasebetiyle DP Meclis grubu adına TBMM'de konuşan Zeki Erataman bütçenin tenkidi maksadıyla söz alan CHP milletvekillerinin adeta Halk Partisi beyannamesini etraflıca izah ettikleri yönünde eleştiride bulunmuştur. Muhalif milletvekillerinin radyoda bir kısım telgrafların neşredilmesinin vatandaşa bıkkınlık verdiği yönündeki söylemlerine ise hükümetin, Türk milletinin çoğunluğunu temsil ettiğini dolayısıyla bu çoğunluğun kanaatlerine göre hareket etmesinin gayet normal olduğunu ifade etmiştir. CHP'nin 1957 seçimlerinin sonuçlarını kabul etmeyip halkın verdiği oyların meşruiyetini sorgulamasının hükümeti radyodan bu gibi yollara başvurmak zorunda bıraktığını belirtmiştir. Erataman, CHP'nin DP'ye yönelik ithamlarını son bulmadıkça radyo yayınlarının da son bulmayacağını söylemiştir.⁶³⁵

Ankara Milletvekilleri Ani Doğan, Bülent Ecevit ve 54 arkadaşının hükümet ve idari makamlarının basına karşı tutumu ve basınla ilgili kanunların ağırlılığıyla bir çok noktada hukuk prensiplerine aykırılığı, basın mensuplarına verilen cezaların infazında yaşanan düzensizlikler ve bu durumların milletlerarası alanda memleketi güç bir duruma düşürdüğu, gazete ve dergilere daha matbaadayken el konulması, kağıt ve ilan dağıtımı sırasında idarenin basın üzerinde keyfi tasarruflarda bulunması gibi sebeplerden TBMM'de bir tahkikat açılması istenmiştir. Fakat TBMM Başkanı kanunların tahkikat mevzu olamayacağını söyleyince Bülent Ecevit basın rejiminin değiştirilmesine lüzum olup olmadığı üzerine müzakere açılmasını istediklerini bildirmişse de usul hakkında tartışmalar devam etmiştir. Bülent Ecevit'in DP'nin basına karşı tutumu hakkında uzun eleştirilerinden sonra Mükerrer Sarol söz almıştır. Sarol yaşanan iktidar ve muhalefet

⁶³³ (18 Aralık 1958). **Cumhuriyet**. 1.

⁶³⁴ (19 Aralık 1958). **Cumhuriyet**. 3.

⁶³⁵ **TBMM TD**, D.11, C.7. B.43, 23.2.1959, 518.

arasındaki sert tartışmaları ve Uşak olaylarının basında yer alış şeklini eleştirerek meselenin hududundan çıkıp Adnan Menderes'in İzmir'deki konuşmaları, Celal Bayar'ın nutuklarından, demokrasinin can çekiştiğinden bahsine kadar gittiğini bu tavrın ihtiva ettiği mananın iktidarla muhalefet partilerinin rejim mevzuunda fikirlerini ortaya koymak bakımından ciddi bir yer işgal ettiğini söylemiştir. Sarol, Bülent Ecevit'in hükümet ve basına müdahale konusunda yetki verilen savcılar ile ilgili eleştirileri için 1950'ye gelinceye kadar Türkiye'de tek parti hakimiyeti rejimi olduğunu bugün adalet hürriyet davacısı olan CHP'nin yeni ortaya çıkan bir parti olmadığını, geçmişinin tarihte kayıtlı olduğunu söylemiştir.

Hürriyetlerin basın eliyle suiistimal edilmesinin korkunç sonuçları olduğunu söyleyen Mükerrerem Sarol kişilerin şereflerinin, haysiyetlerinin ve devletin mutlak otoritesine, bir devleti maddi manevi ayakta tutan ne kadar müessese varsa hepsine saldırıda bulduklarını, geçmişten bugüne taraf tutan gazetelerin bazı siyasi teşekküllerin kötü emellerine alet olduklarını dile getirmiştir. Basına verilen özgürlüklerin Osmanlı'dan 1950'lere kadar devlete olan çeşitli zararlarından bahsettikten sonra memleketin istikbali için mutlaka basın hürriyetini bir nizam altına almakta fayda olacağını belirttikten sonra şunları söylemiştir.

Hâkimiyet kayıtsız şartsız milletindir tabelâsı burada asılı durmasına rağmen, bu memlekete bilhassa, rahmetli Atatürk'ün vefatından sonra, Anayasamızın aziz prensibini demirden kafes içine koyan insanlar, hürriyet ve matbuat davacısı olarak bizim karşımıza çıkamazlar. Heyeti Vekile, hükümet, gazete kapatmak yetkisine sahip; İstiklâl Mahkemesi mevcut; basın suçlularının muhakemesi mevkufen görülüyor; Tahriri Sükûn Kanunu var. Ne olmuş? İsmet Paşa'ya İstanbul gazetelerinden bir kısmı, memleketin umumi efkârı itimat göstermemiştir. Serbest Fırkanın kapanmasına rağmen, «İsmet Paşa yönetiminde kalamaz, çekilsin!» diye birkaç gazete yazı yazıyor. O zamanın muhalif gazetelerini açıp okuyun. O zamanın gazetecilerinden TBMM'de olanlar istizah tahriri veriyorlar; «Vatan elden gidiyor, istiklâl elden çıkıyor, şerefler, namuslar ayaklar altında çiğneniyor.» diye yazılıyor. Neye rağmen? Tahriri Sükûn Kanunu'na rağmen... İstiklâl Mahkemeleri'nin vücuduna rağmen.

Mükerrerem Sarol, DP'nin basın hürriyeti için CHP'den daha fazla çalıştığını fakat muhalefetle kendilerinin gece ile gündüz kadar farklı düşüncede olduklarını hatta ilerleyen yıllarda bu devrin tahlilini yapan insanların DP'den şükranla bahsedeceğini, CHP'nin politikaları yüzünden zamanın beyhude harcandığını söylemiştir. Basına hürriyetin halka fayda sağlamak için verildiğini, hürriyetin geniş mi yoksa dar mı olacağı konusunun

basının görevini ne kadar yerine getirdiğine göre değiştiğini, memleketi ve kişileri ilgilendiren özel konularda hürriyetin asgaride tutulması gerektiğini söylemiştir.⁶³⁶

DP'nin gazetecilere baskı yapıp ilan verilmesini kestiği, kağıt sağlamadığı yönündeki suçlamaları reddeden Mükerrerem Sarol gazeteler için yeni ve modern tesisler, baskı makineleri kurulmasında birinci rolün DP'ye ait olduğunu buna karşılık basın için bu kadar çaba harcayan iktidarın bir takrirle şikayet edilmesini haksız bulduğunu belirtmiştir. Ardından basın hürriyetinin Türkiye'de nasıl suiistimal edildiğini kısa kısa notlar paylaşarak anlatmaya çalışmıştır.⁶³⁷ Özellikle Ahmet Emin Yalman'ın iktidar aleyhine kaleme aldığı yazılara değinen Sarol, Yalman'ın DP'nin komünistlerden para aldığını iddia ettiğini buna karşılık Nazım Hikmet'i vatan şairi diye savunup Yeni Sabah gazetesinde Türk yargısının haksız karar verdiği ithamında bulunduğunu, Atatürk'e zalim dediğini, belirtip "Bu gazeteleri evlerimize götürüp çocuklarımıza yarınki nesle teslim ediyoruz onlar da okuyorlar." diyerek çare bulunmasını istemiştir.

Vatandaşların herhangi bir konuda aydınlanmak için basın ya da maarif yolunu seçtiğini belirten Sarol basının görevinin halkı sosyo-ekonomik hayat, iç ve dış politika, ülkenin dört bir yanından gelen memleket meseleleri, devlet adamlarının hizmetleri konusunda bilgilendirmek olduğunu vurgulayıp başkalarının özel hayatına en az kendisinininkine kadar önemli bulan bir basın istediklerini dile getirmiştir. Basın hürriyetini ülkede tesis edenin Demokrat Parti olduğunu yine en çok basını düşünenin de Demokrat Parti olacağını çünkü hürriyet düşmanı değil hürriyet adı altında yapılan haksızlık ve iftiraların düşmanı olduklarını ve ilk defa millet iradesiyle iktidara gelmiş bir partiye müsamahakâr olunması gerektiğini söylemiştir.⁶³⁸

1960 yılı Muvazene-i Umumiye Kanunu münasebetiyle Mükerrerem Sarol bütçe üzerinde bir kez daha uzun bir konuşma yapmıştır. Bütçe müzakerelerinin amacından saparak iki parti arasında münakaşaya dönüştüğünü çünkü muhalefetin DP'nin kuruluşundan başlayarak sözü rejime kadar götürdüğünü, bütçeyle ilgili konuşmaktan ziyade basın, idare ve hükümet icraatları üzerine suçlama ve saldırı yaptıklarını söylemiştir. Sarol kendisinin de bu sebeple yalnız bütçe değil söylenenlere karşılık olarak benzer konularda cevap vereceğini belirttikten sonra kürsüde basınla ilgili yapılan

⁶³⁶ **TBMM TD**, D.11, C.11. B.38, 16.2.1960, 993.

⁶³⁷ Mükerrerem Sarol konuşmasında Ahmet Emin Yalman için "çukur" yakıştırması yaparak bu kişinin 40 senelik gazetecilik geçmişinde Türkiye'de kıymet bulmuş ve bulacak ne kadar insan varsa en kötü şekilde saldırdığını, vatan haini olduğunu iddia etmiştir. (**TBMM TD**, D.11, C.11. B.38, 995.)

⁶³⁸ **TBMM TD**, D.11, C.11. B.38, 1002.

eleştirilere uzun uzun örnekler vermiştir. Konuşmasında Yeni Sabah gazetesi ve sahibi ile ilgili şunlara yer vermiştir:

Hayatını tarif ettiğimiz böyle şüpheli ve günahlı bir adamın elinde bir gazete bırakmak, söz hürriyetine hizmet midir? Ve Moskova meselesindeki hareket tarzını ortaya koyduğumuz Safa Kılıçlıoğlu'nu himayesi altına alan, mesuliyetlerine iştirak eden Nihat Erim, Halk Partisinin vatani hüviyetini ayaklar altına almış değil midir? Arjantin'de kapanan, dünyanın en idealist gazetesi "Prensa" ile Yeni Sabah'ın mukayese edilmesi Halk Partisinin özel bir kolunun müptelâ olduğu ihtiras buhranının ve ölçüsüzlük anarşisinin kuvvetli bir tezahürü sayılmaz mı? 31 Mart; hürriyet düşmanlığı ile değil, mutlak ve azami hürriyet feryatlarıyla başlamıştır. Bugüne kadar bizde her hürriyet teşebbüsü anarşi ile neticelenmiş, memleket istikrarlı bir demokrasi devrine bir türlü kavuşamamıştır. Artık eski tecrübelerinizden ders almak ve gafil avlanmamak lâzım gelmiyor mu? Memleketin varlık ve selâmeti «hürriyet» adı altında Suriyeli Mehmet Safaattin Seyfaf gibi, şüpheli ve mülevves adamların keyfine terk edilebilir mi?

Sözü tekrar Ahmet Emin Yalman'a getiren Mükerrer Sarol oldukça sert ve kaba bir üslupla TBMM kürsüsünden Yalman'ın yazılarını eleştirmiştir.⁶³⁹ Yalman'ın Türk halkını Kürt, Arap, Laz olarak ayırmaya çalıştığını, halkın arasına nifak tohumları serptiğini ve Türkiye'nin Hitlervari bir ırk tasnifi yapmasını istediğini söylemiştir. Dünya ve Yeni Sabah gazetelerinin birbirlerine karşılıklı yazdıkları yazılardan da bahseden Sarol Necip Fazıl Kısakürek'in Yalman ile ilgili oldukça ağır sözler içeren bir yazısını TBMM'de okumuştur.⁶⁴⁰ Gazeteler arasındaki bu haksız ve yıpratıcı durum karşısında gazete sahiplerinin müracaatıyla Basın Kanunu'ndaki 159. maddenin ortaya çıktığını söyleyip ayrıca Adnan Menderes'in de bir başbakan olarak on yıldır iftira ve yalan altında kalarak demokrasi uğruna dayanmaya çalışmış bir devlet adamı olduğunu belirtmiştir. Atatürk'ün tüm başarılarına rağmen Serbest Cumhuriyet Fırkasının Atatürk'e saldırdığını, tedbirler alınmasa ulu önderin yok olacağını, İsmet İnönü hakkında eleştiride bulunduğu için Arif Oruç'un idam ettirildiğini anlatıp böyle bir memleketi İngiltere standartlarına yükseltmenin kolay olmadığını ifade edip Fransa'nın dahi basın hürriyeti yüzünden II. Dünya Savaşı'ndan sonra geleneklerinin tehlikeye girdiğini söylemiştir.⁶⁴¹

⁶³⁹ "Bin bir ithamla, tahkir ve küçültmek maksadıyla iftira ettiği biz, Türkiye'nin en ölmüş gazetesini elinize aldık ve Yalman'ın kafasını ayakkabımızın topuğu ile eze eze Türkiye'nin en yüksek tirajlı bir gazetesi haline getirdik. Yalman, Vatanın eğer o sefil halinden olsun biraz utanabilseydi, yani kendinde utanma hassası bulunsaydı, fino köpeklerinin filin kuyruğunun arkasında havlaması kabilinden mütemadiyen bize saldırmazdı. Ama koskoca bir Türk vatanına ve milletine saldırmaktan marazi bir zevk duyan bu ruh haftası mahlûk, muvaffak olmuş kıymetlere saldırmadan durabilir mi?" demiştir.

⁶⁴⁰ Yazının adı «Deyyus»

⁶⁴¹ "Türk milleti reylerini tazelediği müddetçe, hak bildiği, doğru bildiği yolda, faydalı ve hizmet saydığı, yolda yürüyecektir, bunu iyi bilin. Leküm dini'küm veliye din" demiş ve sürekli alkışlanmıştır.(TBMM TD, D.11, C.12. B.44, 22.2.1960, 209-220.)

4.6.3. Ekonomi Alanındaki Faaliyetler

Yaklaşık iki buçuk yıl süren XI. yasama döneminde TBMM’de görüşülen ve tartışılan konular IX. ve X. yasama dönemlerine oranla yoğun olarak ekonomik sorunlar ve iktidar muhalefet kavgalarıyla geçmiştir. Trakya milletvekilleri özelinde de önceki dönemlerle kıyaslanınca daha çok ekonomi, ticaret gibi konularda Meclis konuşmaları ağırlık kazanmıştır. TBMM’de konuşma yapan milletvekilleri bu dönemde de pek değişmemiş yalnızca başbakan Adnan Menderes’e yakınlığı ile bilinen X. yasama döneminde partiden ihraç edilen fakat sonra yeniden partiye kabul edilerek Edirne’den aday gösterilen Mükerrer Sarol da Rükneddin Nasuhioğlu, Zeki Erataman, Şefik Bakay gibi çokça söz alan milletvekilleri arasında yerini almıştır.

Bütçe Encümeninde idari aksaklıklardan bahsedilip personel layihası müzakerelerinde bulunduğu sırada ilk sözü Zeki Erataman almıştır. Personel davasını halletmek için tek başına bu layihanın yeterli olmayacağını, devlet dairelerinin laçkalaştığını, vatandaşın memurlardan yakındığını, personel dairesinin siyasi tesirden uzaklaşmadıkça kanunun hiçbir faydasının olmayacağını belirtmiştir. Aynı zamanda fiyat istikrarı temin edilmedikçe bir yıl sonra kanunun getirdiği faydaların sıfırlanacağını zor olsa da fiyat istikrarını getirmeye mecbur olduklarını dile getirmiştir.⁶⁴²

1959 mali yılı genel bütçesi münasebetiyle söz alan Mükerrer Sarol TBMM’ye takdim edilen 1959 yılı bütçesinin yapısı, hacmi ve getirdiği rakamlar itibarıyla esaslı ve teferruatlı bir malumata sahip olduğunu söyleyip bu iktidarın iktisadi telakkileri ve takip ettiği siyaset bakımından ifade ettiği vasıflar üzerinde durmaya çalışacağını söylemiştir. 1959 yılı bütçesinin 4 Aralık 1957 hükümet programının iktisadi politikasının prensiplerine bağlı kalarak oluşturulduğunu belirttikten sonra bu prensipleri şu şekilde sıralamıştır:

1. *Bütçelerin iktisadi bünyemize uygun tasarrufa, riayetkar ve muvazeneli olarak takdimi,*
2. *İktisadi Devlet Teşekküllerinin ve müesseselerinin kendilerini kendi imkân ve kaynaklarıyla idare edebilir hale getirilmeleri,*
3. *Banka kredilerinin, spekülatif maksatlara tahsisini önleyecek murakabenin takviyesi,*
4. *Makul ve tabii bir fiyat nizamının tanzim ve ifadesi,*
5. *Dış tediye imkânlarının artırılması ve madde bolluğunun temini,*

⁶⁴² (6 Mayıs 1958), *Milliyet*, 1.

1957 seçimlerine de değinen Sarol, seçim sonrasında negatif telkin ve propagandaların içeride ve dışarıda en iyimser insanları bile sarsarak bir bezginlik havası göstermesine rağmen hükümetin sessiz sedasız ve sistemli bir şekilde azimli mesaisine devam ettiğini söylemiştir. Halka vaat edilen programın tahakkuku sayılan bu bütçenin huzura getirildiğini söyledikten sonra muhalefetin zaman zaman DP'ye karşı plansızlık ve prensiplere sadık olamamak konusunda eleştirilerini uygun görmediğini belirtmiştir. 1950 senesi Cumhuriyet Halk Partisi iktidarının son seçim bütçesinde Adnan Menderes'in memleketin iktisadi durumuyla ilgili "Bütçesi her bakımdan doygunluk haline gelen, takatten düşmüş ve uzun bir duraklama hayatına sürüklenmiş bir memleket." sözlerini hatırlatıp bu sözlerin bugünkü iktidarın ve onun bugün tatbik ettiği iktisadi siyasetin var olma amacını ifade ettiğini söylemiştir.⁶⁴³

Muhaliflerin para ve bütçeye daima korkarak baktıklarını halbuki bunların milletin yararı için iyi kullanmak şartıyla güzel neticeler veren vasıtalar olduğunu, paranın devir süratının kısıtlanmasının modern dünya ekonomilerine uygun olmadığını, aksi takdirde enflasyon ve deflasyon sorunlarına neden olacağını söylemiştir. Çok fazla eleştiri alan kredi politikalarına da değinen Sarol kredi akışının normal bir iktisadi tansiyon yaratmasını mümkün kılacak tedbirlerin başında kredilerin spekülâtif maksatla tahsisinin önlenmesinin geldiğini söyledikten sonra tekrar CHP iktidarı dönemindeki kredi açılına değinip iki devri kıyaslamış ve verilen krediler sayesinde tarımda büyük ilerlemenin sağlandığını vurgulamıştır. Konuşmasına DP'nin iktidarda kaldığı süreçte yaptığı ilerlemelerden örneklerle devam eden Mükerrer Sarol 1950 - 1957 arasında millî gelirden sanayi hissesinin 1 milyardan 4 milyar 200 milyona yükseldiğini, gayri safi milli hasılanın 8 milyar 900 milyondan 27 milyar 425 milyona yükseldiğini, aradan spekülâtif unsurlar çekildiği halde bu kredilerin piyasanın muhtaç olduğu sirkülasyonu karşılamaya yeteceğini söylemiştir.

Normal iktisadi münasebetler geliştikçe, yatırımlar arttıkça milli ekonominin gıdasını yeni ve rahat kaynaklardan alacağını ifade eden Mükerrer Sarol bütçe üzerinde haklı tesirleri olduğunu düşündüğü İktisadi Devlet Teşekkülleri ile ilgili eleştirilere de değinerek bu teşekküllerin artık iktisadi devlet takatine ulaştıklarını söylemiştir. Bünyelerinde amme hizmeti gören müesseseler yer almasına rağmen hemen hepsinin kendilerinden beklenen verimli ve faydalı hizmetleri başardığını, devlet teşebbüsleri

---

⁶⁴³Konuşmasının devamında uzun uzadıya Cumhuriyet Halk Partisi'nin iktidar yıllarında gösterdiği ekonomik politikayı kifayetsiz bularak kronolojik bir tahlile girişmiştir.

oldukları için mutlaka pahalı ve hatta zararlı çalışacakları hakkında muhaliflerde hâkim olan kanaatin doğru olmadığını vurgulamıştır. Bazı tesislerde ve teşekküllerde zaman zaman meydana gelen zararların bünyevi bir kifayetsizlikten ziyade, ara sıra tatbikine lüzum görülen indirimli fiyat uygulamaları gibi müdahale tedbirlerinden ileri geldiğini söylemiştir.

DP'nin serbest ithalat politikası nedeniyle giderek artan ekonomik kriz ve dış borçlanma karşısında 4 Ağustos 1958'de "iktisadi moratoryum" ilan etmesi sonrasında muhaliflerin bunu II. Abdülhamit zamanında ilan edilen Muharrem Kararnamesi'ne benzetmelerini insafsızlık olarak gördüğünü söylemiştir. Yapılan baraj, köprü ve fabrikaları Mısır'daki ehram ve firavunların mezarlarına benzetenlere de "En iptidai şartlar ve vasıtalarla esirlere, kölelere yaptırılan ve insanlık için utandırıcı olan bu taş yığınlarına, Türk vatandaşlarının emek, fedakârlık, zekâ ve kabiliyetlerinin birer abidesi olan medeniyet cihazlarını taş yığınlarına benzetmek oldukça büyük bir günahdır." demiştir.

Son hükümet programıyla vaat edilen fiyat istikrarına de değinen Sarol alınan tedbirlerle içte ve dışta sorunun kaynaklarına indiklerini fakat Türkiye'de her sene 7-8 yüz bin nüfus artışı olduğunu ve memleketin, zirai üretimi, sınai üretimi, dış ticaret ve ulaşım işlerinin artan nüfusa ve ihtiyaçlara ayak uydurmazsa birtakım zorlukların baş göstermesinin kaçınılmaz olacağını bu yüzden en önemli tedbirinin yatırım yapmak olduğunu söylemiştir. 4 Ağustos tedbirlerinin bir savaş ekonomisi tedbirleri olan Milli Korunma Kanunu'na benzetilmesini de doğru bulmadığını, iki iktidar arasında müşterek ölçüler bulmanın mümkün olmadığını dile getirmiştir. İsmail Rüştü Aksal'ın DP'yi haddinden fazla çabuk ve hacimli yatırımlar yaptığı için suçlaması üzerine Sarol :

Bizim bu hareketimiz, Halk Partisi iktidarının maziden devraldığı geri ve perişan Türk topraklarında, kısa zamanda yapmak gayretine düştüğü, fakat çeşitli sebeplerle başaramadığı kalkınma hamlesinin bizim tarafımızdan başarılmakta olmasından başka bir şey değildir. Biz bu kalkınma hamlemize girişirken hesaplarımızı, millî kabiliyetin ve millî membaların atıl haline göre değil, hareketli haline göre yaptık.. Keza İsmail Rüştü Aksal'a göre, yatırımlar, millete yüklenmiş bir borç hamulesidir. Halbuki bize göre bunlar, istihsal kudretini artıran vasıtalar, Aksal'a göre istikrar sarsılmıştır. Halbuki bozulan şey, donmuş ve verimsiz bir atalettir. Kendilerine göre politikamız çok pahalıya mal olmuştur. Aksine, varılan hedefler kendi kendilerini her bakımdan amorti etmektedirler. Küçük sanayi ve atölye sanayii mamullerinden her istediğimizi buluyorsak, bu ancak yapılan fedakârlıkların millete iadesinden başka bir şey değildir. Borçlarımız vardır. Elverişli şartlarla yeni borçlanmalardan da çekinmeyeceğiz. Çünkü bu borçları, saltanat devrinin yaptığı gibi saraylar yapmakta

*veya tedahülde kalmış maaşları ödemekte kullanmıyoruz. Her borç hamulesi, milli ekonominin bir çarkına hareket vermektedir.*⁶⁴⁴

Başvekalet 1959 yılı bütçesi münasebetiyle DP adına Zeki Erataman söz alarak bütçenin tenkidi maksadıyla konuşan CHP'li milletvekillerinin adeta Halk Partisi beyannamesini etraflıca izah ettikleri eleştirisinde bulunmuştur. Muhaliflerin radyoda bir kısım telgrafların neşredilmesinin vatandaşa bıkkınlık verdiği yönündeki söylemlerine ise eğer CHP 1957 seçimleri için ithamlarda bulunup milletin verdiği oyların meşruiyetini kabul etmediği için hükümetin bu gibi yollara başvurmak zorunda kaldığı yönünde bir açıklama yapınca Meclis salonunda yer yer sesler yükselmiş ve konuşmasına devam etmesi için meclis başkanı tarafından sükûnet sağlanmaya çalışılmıştır. Konuşmasını Demokrat Parti faaliyetlerine yapılan eleştirilere birer cevap verme şeklinde devam eden Zeki Erataman hükümetin TBMM'nin elinde olmadığı söylemlerine karşı çıkmış ve haksız, kanunsuz istimlaklar yapıldığı konusundaki suçlamaları ise reddetmiştir. Eğer haksız bir istimlak varsa TBMM'ye getirildiği takdirde gerekli işlemlerin yapılacağını belirttikten sonra “Yoksa böyle umumi olarak kanunsuz istimlaklar vardır diye yuvarlak lâflarla ithama kalkmak doğru olmaz” demiştir. Devlet vekilliklerinin adedinin gereksiz olarak fazla olduğu eleştirilerine ise şu şekilde cevap vermiştir:

*Devlet Vekilliklerine gelince; muhterem arkadaşlar, Anayasa'da bunun adedi yoktur. Bir mi olur, iki mi olur, beş mi olur? Bunlar koalisyon kabinesinden mi gelir, başka şekilde mi gelir, bunlar ayrı dâvadır. Yalnız edindiğimiz kanaat şudur ki, Devlet Vekâleti kaç tane olursa olsun, yetişir ki, yerini doldursun ve iş yapsın. Bütün dâva buradadır. Yoksa iki veya üç olmasında mesele yoktur. Temenni ederim ki, beş olsun. Ama memleketin hakikaten görülecek işlerinin başında iş görsün. Memleket ihtiyaçları, hizmetleri gittikçe genişlemektedir. Başvekil kendisi bunlarla meşgul olamaz. Devlet Vekillerine bunları yaptırır. Bundan daha tabî bir şey olamaz.*⁶⁴⁵

Zeki Erataman örtülü ödenekle ilgili olarak gelen eleştirilere 1949-1950 bütçesinden örnek vererek genel bütçe 1,5 milyar, örtülü ödenek 2 milyon iken bugün genel bütçenin 6 milyara çıktığını ve örtülü ödeneğin bu miktar içinde 4,5 milyon olduğunu her iki dönem oranlandığında miktarın çok olmadığını görüleceğini söylemiştir. Mısır ve Suriye devletlerinin ödenek miktarlarından da kıyas amaçlı bahsettikten sonra milli gayeler için ayrılan bu miktarın münakaşa mevzu olmasını doğru bulmadıklarını aktarmıştır.⁶⁴⁶

⁶⁴⁴ TBMM TD, D.11, C.7. B.41, 21.2.1959, 364-376.

⁶⁴⁵ TBMM TD, D.11, C.7. B.43, 23.2.1959, 518.

⁶⁴⁶ TBMM TD, D.11, C.7. B.43, 23.2.1959, 519

Temsil Ödeneği Kanunu'nun 1. maddesinde yazılı ödenek miktarlarının arttırılması hakkındaki kanun münasebetiyle Zeki Erataman TBMM'de konuşma yaparak gelen istekler ve eleştirilere cevaben yeni bir temsil ödeneği kanunu çıkarmadıklarını yalnızca madde eklemek ya da genişletmek amacıyla olduklarını hatırlatarak kaymakam temsil ödeneğinin dört misli arttırılmasını teklif eden milletvekillerine şunları söylemiştir:

Bugün hali hazır teklif edilen zamlarla beraber valiler 350, tümen kumandanları 500, Jandarma Umum Kumandanı 350 lira alırken kaymakamların bu ödeneklerini dört misli arttırmak suretiyle zam yaptığımız takdirde kaymakam 400, vali 350; böyle garip bir şey dünyanın hiçbir yerinde olmaz. Kaldı ki arkadaşlar, hâkimlerle mukayese ediyorlar. Bendeniz de bir hekimim, üç sene, 4 sene tahsil gören hâkim alsın, daha fazla tahsil gören doktor almasın, subay almasın, devletin diğer memuru almasın, böyle şey olmaz, arkadaşlar. Binaenaleyh, bu kanunu aynen kabul etmek, doğru olur, kanaatindeyim.⁶⁴⁷

Ankara Milletvekili Hasan Tez ve Adana Milletvekili Hamza Eroğlu ve 13 arkadaşının Milli Korunma Kanunu'nun yürürlükten kaldırılması dair kanun teklifi görüşmelerinde söz alan Rükneddin Nasuhioğlu 20 yıldır yürürlükte bulunan bu kanunun birçok alana yayılarak genişlediğini belirtmiştir. Kanunun bu yüzden bir anda kaldırılmasının devletin idari ve iktisadi mekanizması içinde boşluk yaratacağını, ondan kalan boşlukları olduğu gibi bırakmayıp mutlaka esas bünyelere intikal ettirerek doldurulmasına çalışılacağını fakat zamana ihtiyaç olduğunu söylemiştir.⁶⁴⁸

1960 yılı Muvazene-i Umumiye Kanunu münasebetiyle Mükerrer Sarol bütçe üzerinde bir kez daha uzun bir konuşma yapmıştır. Bütçe müzakerelerinin amacından saparak iki parti arasında münakaşaya dönüştüğünü çünkü muhalefetin DP'nin kuruluşundan başlayarak sözü rejime kadar götürdüğünü bütçeyle ilgili konuşmaktan ziyade basın, idare ve hükümet icraatları üzerine suçlama ve saldırı yaptıklarını söyleyip kendisinin de bu sebeple yalnız bütçe değil onlara karşılık olarak benzer konularda cevap vereceğini belirtmiştir. Daha sonra kürsüde basınla ilgili gelen eleştirilere uzun uzun geçmiş dönemlerdeki yasakların gerekçesi mahiyetindeki yazıları okuyarak devam etmiştir.⁶⁴⁹

Çeşitli teşkilat kanunlarıyla, aylık ücret tutarlarının değiştirilmesi hakkındaki kanunun görüşülmesi münasebetiyle Zeki Erataman devlet memurları ile özel teşebbüslerin memurları arasındaki farkın iki grup memur arasında daima bir huzursuzluk yarattığını, devlet dairelerindeki kalifiye memur ihtiyacının kendini şiddetle gösterdiği halde özel

⁶⁴⁷ TBMM TD, D.11, C.7. B.47, 27.2.1959, 1200-1204.

⁶⁴⁸ TBMM TD, D.11, C.8. B.59, 20.4.1959, 358.

⁶⁴⁹ TBMM TD, D.11, C.11. B.32, 03.02.1960, 474.

teşekküllerin bu kalifiye memurları daha fazla ücret vermek suretiyle aldıkları için devlet kadrolarındaki kalifiye memurların azaldığından şikayet etmiştir. Bütçe Komisyonunda grev hakkı görüşülürken konuyla alakalı tartışmalar yaşanmış ve Zeki Erataman da söz alarak işçilerin refaha kavuşturulması için daha fazla çalışılmasını, işsizlik sigortasının oluşturulmasını istemiştir.⁶⁵⁰

Başvekalet 1960 yılı bütçesi görüşmelerinde Demokrat Parti adına Zeki Erataman, Celal Yardımcı'nın iktidarın sürekli aynı şeyleri söyledikleri konusunda "plak" benzetmesi yapmasına karşılık 1950, 1954, 1957 yıllarında memleketin akliselimi DP'yi iltifat için seçtiğini CHP'yi seçmediğini ve milletin hakemliğinin bu şekilde bir muhalefeti tasfiye edebileceğini söylemesi üzerine TBMM'de "Muhalefet olmazsa iktidar olmaz." sözleri yankılanmıştır. Zeki Erataman bu söze karşılık olarak "Demokrasi olması için mutlaka CHP'nin mi olması lazım, Halk Partisi gider diğer parti gelir." ifadelerini kullanmıştır. Vatan Cephesi ile ilgili şikayetlere ise "Ne yapalım, siz bu memleketin kanunlarını çiğnemek hevesine kapılıdınız, Hükümetin nüfuz ve itibarını, halk arasında yersiz olarak sarsmalara kadar giderseniz sonra da Vatan Cephesinden şikâyet edersiniz." şeklinde cevap veren Zeki Erataman Vatan Cephesinin milyonları aşan kararlı insanlarıyla maddi ve manevi varlıklarıyla Halk Partisine karşı demokrasi supabı olarak durduğunu söylemiştir.

Saffet Omay'ın bazı teşkilat kanunlarının getirilmediği ve bazı vekaletlerde boşlukların olduğunu, bunların ne zaman doldurulacağı sorusuna Zeki Erataman DP vekaletlerin doldurulmasına taraftar olduğunu ama salahiyyetin Adnan Menderes'te olduğu cevabını vermiştir. Bu cevap üzerine Hasan Tez'in birçok münhaller var çıkışına "Fena mı tasarruf edilmiş olur." şeklinde dönüş yapmıştır. Rıza Tekeli'nin Adnan Menderes'in Park Otelde iki odasının olması bahsini açması üzerine Erataman bunların ücretini Başbakanın kendi cebinden ödediğini, memleket içinde yaptığı gezilerde de harcırah almadan masraflarını kendisinin karşıladığını başvekilin gecesiyile gündüzüyle millet emrinde olduğunu dile getirmiştir.⁶⁵¹

4.6.4. Toprak ve İskan Alanındaki Faaliyetler

Toprak ve iskan konularında XI. yasama döneminde TBMM'de eski dönemlere oranla daha az konu görüşülmüştür. Trakya özelinde yine göçmen davasıyla en çok ilgilenenlerden Zeki Erataman ve Rükneddin Nasuhioğlu söz almıştır.

⁶⁵⁰ (30 Ocak 1960), **Cumhuriyet**. 1.

⁶⁵¹ Konunun gittikçe bütçe içeriğinden sıyrılması üzerine tepkiler gelince siz başlattınız minvalinde karşılık verilmiştir. (TBMM TD, D.11, C.12. B.46, 24.2.1960, 337.)

Memur tahsisatlarının TBMM’de görüldüğü sırada Zeki Erataman söz alarak Toprak ve İskan Teşkilatı çalışanlarına faaliyetlerinden dolayı teşekkür etmiş Trakya’nın özel durumundan bahsedip Edirne, Kırklareli ve Tekirdağ’ın dışarıdan gelen göçmenlerin yaklaşık %60’ını barındırdığını belirtmiştir. Devlet dairelerinin işlerinin %70-80 oranında göçmenlere ait olduğunu fakat tüm gayretlere rağmen göçmenlerin tasfiye edilmemiş pek çok işlerinin olduğunu söylemiştir. Çünkü Anadolu’ya giden göçmenlerin hemşerileri Trakya’da yaşadığı için sürekli Trakya’ya akın olduğunu bu sebeple söz konusu üç ilde göçmenlerin toprak ve iskan işleriyle uğraşmak için ayrı bir büro açılmasını istemiştir. Bunun bir zaruret olduğunu dile getiren Zeki Erataman gelecek senelerde Yugoslav göçmenlerin de Türkiye’ye gelmeye hazırlandığını şimdiden tedbir alınması gerektiğini söylemiştir.⁶⁵²

İmar ve İskan Vekaleti 1959 yılı bütçesinde konuşan Rükneddin Nasuhioğlu Gerze yangını dolayısıyla Kızılayın faaliyetlerine destekte bulunan Sadettin Yalım’a 1953’te Edirne’de yaşanan su baskınlarında da desteğini esirgemediği için teşekkür etmiştir. İpsala’daki selzedelerin evlerine yerleştiğini, yollarının yapıldığını, elektrik tesisatlarının hazırlanarak sularının verildiğini belirtmiştir. Nasuhioğlu Uzunköprü’deki evlerin de bir kısmının tamamlandığını yalnız 150 ton demir ihtiyacı kaldığını, kısa sürede onun da halledileceğini, hükümetin de desteğiyle istimlak insanların haklarının yerine getirileceğini söylemiştir.⁶⁵³

1959 yılı Muvazene-i Umumiye Kanunu cetvellerinde değişiklik yapılması hakkında kanun için Zeki Erataman muhalefet tarafından sorulan İstanbul’da evleri, dükkanları yıkılmış vatandaşların istimlak paralarının neden verilmediği sorularına kanunun kendilerine yıkılan ev ve dükkanların bir kısmının paralarını ödeme imkanı verdiğini bildirmiştir. Erataman, İstanbul’un imarı için suiistimal ve israf yapıldığı konularına karşı çıkarak şu açıklamayı yapmıştır:

Arkadaşlar, israf başka şey, imar başka şey. Ben temenni ederim ki, buraya 50 milyon lira ile gelmesinler, densin. Çünkü 50 milyon, İstanbul gibi tarihimizin şehametini taşıyan bir vilâyetimiz için diğer yerlerimize nazaran beş kuruş gibidir. Bu miktar 500 milyon, bir milyar olmalıdır. İçinde Sultan Selim, Sultanahmet, Topkapı gibi Bizans ve Türk imparatorluklarının yarattığı yüzlerce, binlerce eserler dolup taşmış bir beldenin, Demokrat Parti ancak yüzünün tozunu silmektedir. Yaptığımız bu 500 milyon, bir milyar İstanbul’un tarihî asaletini meydana çıkaracak bir kıymet taşımaz. Daha çok vereceğiz, bizden sonra gelenler de, bizden sonra gelecek iktidarlar da daha çok vereceklerdir. Bundan sonra da bu Meclis kürsüsünde

⁶⁵² TBMM TD, D.11, C.7. B.47, 27.2.1959, 1219.

⁶⁵³ TBMM TD, D.11, C.7. B.47, 27.2.1959, 1227.

İstanbul için talep edilen pek çok yardımlar görüşülüp karara bağlanacaktır. Muhterem arkadaşlar; 3,5 milyar vergi veren İstanbul için 50 milyon lira yardım edilmesi konuşulduğu zaman, hayır 50 milyon vermeyelim, yol var, çeşme var deniyor. Bütçeden bu sene yalnız 500 milyon lira su işlerine, verilmektedir, İstanbul'un bütün nüfusu 1950 de bir milyonu buluyordu, fakat bugün iki buçuk milyon olmuştur.

Zeki Erataman, Avrupa ile Anadolu'yu birbirine bağlayan İstanbul'un yalnızca Türkiye'nin değil dünyanın ve tarihin malı olduğunu, ona uzanan yollarının da en faydalı şekilde yapılmaya devam edildiğini söylemiştir. Yapılan yolların turizme katkısının da bu vesileyle artmış olacağını, aynı zamanda Trakya'dan ve Anadolu'dan yüzbinlerce vasıtanın yapılan bu yollar sayesinde İstanbul'a gelmelerine imkan tanındığını dile getirmiştir.⁶⁵⁴

5887 sayılı Harçlar Kanunu'nun 97. maddesinde değişiklik yapılarak göçmenler, göçmenliği kabul edilen mülteciler, serbest göçmenler, Türk soylulardan pasaport, seyahat vesikasıyla veya mülteci olarak Türkiye'ye gelip de vatandaşlık talebinde bulunanlardan yoksul oldukları mahallî idare heyeti kararıyla sabit olanların haredan muaf olması istenmiştir. Konu ile alakalı olarak söz alan Zeki Erataman hazırlanan kanun teklifinin bilhassa Trakya Bölgesi milletvekili olarak memnuiyetle karşıladığını çünkü Trakya'nın göçmen hareketlerinin çok yoğun olduğu daima 800 lira ücreti verememekten dolayı nüfus teskeresi alamayan yüzlerce müracaatla karşı karşıya kaldığını söylemiştir. Bu kanunla hem bu 800 lirayı veremeyenlerin nüfus teskeresini almalarını sağlayacağını hem de bundan sonra gelecek olanların böyle 800 lira gibi bir para vermek lüzumu kalmadan vatandaşlığa girebileceğini belirtmiştir. Fakat bir göçmen vatandaşlığa kabul edildikten sonra nüfus kağıdı almaya mecbur tutulmadığını bu kişilerin nüfus tezkeresi alma zorunluluğunun getirilmesini istemiştir. Aksi kimlik verilmeyen bu kişilerin başıboş bir şekilde her türlü kayıt ve gözlemden de muaf olacaklarını, vatandaşlığın icap ettirdiği birçok hususu yerine getiremeyeceğini belirtmiştir.⁶⁵⁵

Harçlar Kanunu'ndaki değişiklik teklifi ile ilgili Rükneddin Nasuhioğlu da söz almış vaktiyle Trakya'ya mülteci olarak gelenlerin birçoğunun seneler içinde evlenmiş çoluk çocuğa karışmış fakat istenen miktarı ödeyemediği için vatandaşlığa giremediklerinden sınır dışı edilme tehlikesiyle baş başa kaldıklarına dikkat çekmiştir. Kanun maddesine ek muvakkat maddede yer alan "Bu kanunun neşri tarihine kadar 97. maddenin (d) bendinde yazılı şartları haiz oldukları halde çeşitli sebeplerden vatandaşlığa kabulleri için müracaat etmemiş olanlar ile vatandaşlık talebinde bulunup da harçların

⁶⁵⁴ "Bu dünya yadigârı olan şehre ne versek azdır" demiştir. **TBMM TD**, D.11, C.11. B.32, 03.02.1960, 474.

⁶⁵⁵ **TBMM TD**, D.11, C.10. B.17, 21.12.1959, 422.

tamamını veya bin kısmını ödeyememiş durumdaki şahıslardan ve aileleri efradından hare alınmaz.” ibaresi için söz alan Zeki Erataman bu maddenin kabul edilen 97. maddeden sonra lüzumsuz kaçacağını söylerken Rükneddin Nasuhioğlu tadilden sonra açıkta kalacak olan insanların vaziyetini kurtarmak için bu maddeye de ihtiyaç olduğu düşüncesini paylamıştır.⁶⁵⁶

4.6.5. Sağlık Alanındaki Faaliyetler

XI. yasama dönemi içinde sağlık alanında IX. X. yasama dönemlerinde olduğu gibi Trakya Bölgesi milletvekillerinde doktor kimliği dolayısıyla Zeki Erataman sağlık sektöründe çalışanların sorunlarını ve yapılması gerekenleri bir kez daha dile getirmiştir.

Sıhhat ve İçtimai Muavenet ve Hudut Sahiller, Sıhhat Umum Müdürlüğü 1958 yılı bütçeleri münasebetiyle bütçe encümeni adına söz alan Zeki Erataman dönemin getirdiği siyasi atmosfer nedeniyle her bütçe görüşmelerinde konunun ekonomiden çıkıp siyasi çekişmelere kaymasından kaynaklı olarak bu sefer sağlık bütçesi konuşurken asla politika yapmayacağı temin ederek konuşmasına başlamıştır. Sağlık konusunda geçmiş dönemleri değerlendiren Erataman, Refik Saydam’ın zamanında ülkenin yok denecek kadar az olan sağlık işlerini bir düzene koyup ilerlettiğini söyleyip DP’nin sağlık alanındaki girişimlerinden bahsetmiştir. Fakat ne dünün ne de bugünün çalışmalarının Türk milletinin sağlık dâvasına olan ihtiyacını karşılamış olmaktan çok uzak olduğunu ifade ederek ne kadar çok hastane yapılırsa yapılsın hastalara hayat sağlayacak olan sağlık personeli yetişmediği sürece memleketin sağlığının tehlikede olduğunu ifade etmiştir. Konuşması esnasında DP’nin iktidarı boyunca sağlık alanında meclise getirilen bütçelere yapılan tüm eleştirilere rağmen CHP’lilerin desteğini esirgememesinden dolayı kendilerine teşekkür etmiş ve sağlıkta politika olmayacağını yinelemiştir. Ülkede yaşanan ilaç sıkıntısına da değinen Erataman şunları söylemiştir:

Bunların yanında memlekette bir ilâç. dâvası vardır. (Soldan; dün yok muydu? sesleri), Evet, dün de vardı. Arkadaşlar; 1949 bütçesini tetkik ettiğim zaman görüyorum ki; penisilin diye bir dâva yok. antibiyotik, diye bir dâva yok. Bugün hakikaten dövizlerimizin yarısını yiyen penisilin ve antibiyotik dâvaları vardır. Yerli sanayiimiz henüz bu ilâçları yapamamaktadır. Yerli sanayi inkişaf ediyor ama şunu da söyleyeyim ve hükümetten istirham edeyim ki; bu inkişaf kâfi değildir. Bu kurulmadıkça 30 milyon lira döviz vereceksin, dışardan ilaç temin edip Türkiye’ye getireceksin ve ambalajlayıp yerli sanayi diye satacaksın. Arkadaşlar; bu yerli sanayi değildir. İlaç sanayini memleketimizde kurmaya mecburuz. Aksi takdirde bu memleketin ilâç bakımından da vaziyeti sıkıntılıdır.

⁶⁵⁶ TBMM TD, D.11, C.10. B.17, 21.12.1959, 426.

Önceki dönemlere nazaran 6 misli ilaç tahsis yapıldığını vurgulayan Zeki Erataman bunun nedeninin önceden insanların şifayı ağaç dallarına astıkları çaputlardan beklerken artık Türk toplumunun hurafelerden kurtularak şifayı hocalardan üfürükçülerden değil hastanelerde doktorlardan aramasında yattığını söylemiştir.

Türkiye'nin kalkınma sürecinde bir ülke olduğunu ifade eden Zeki Erataman sağlık alanındaki artan ihtiyacı tamamlamak için personel terfihi meselesinin gerçekleştirmek gerektiğini 500 kûsur Türk doktorun Amerika ve Avrupa'da paralı asistanlık yaptığını eğer bu eğitilmiş insanların memlekette barındırılması isteniyorsa 210 lira olan doktor aylığından vazgeçilmesini istemiştir.⁶⁵⁷

4.6.6. Tarım Alanındaki Faaliyetler

XI. yasama dönemi tarım ve ziraat alanında da TBMM için hareketli bir dönem olmamıştır. Trakya milletvekillerinden önceki dönemlerin aksine konuyla alakalı TBMM'de yalnızca Dündar Tekand, Zeki Erataman ve Mükerrerem Sarol söz almıştır.

Sanayi Vekaleti 1958 yılı bütçe görüşmelerinde konuşan Dündar Tekand Demokrat Parti iktidara geldiği günden beri inşa etmekte olduğu yeni şeker fabrikalarının kurulmasına neden olan hususlarla ilgili gerek milletvekilleri gerekse vatandaşlar arasında dolanan soru işaretlerini cevaplandırmak istediğini söylemiştir. Bu şeker fabrikalarının kurulma nedenini mevcut fabrikaları içinde buldukları müşkül durumdan kurtarmak ve köylüyü pancar ziraatında serbest bırakmak olduğunu açıkladıktan sonra sözlerine şu şekilde devam etmiştir.

Eski dört fabrika yeni beş fabrikayı doğurmuştur. Eskişehir, Adapazarı ve Kütahya'yı, Turhal'da Amasya'yı doğurmuş, bir taraftan da Sivas bölgesine Malatya'ya gitmiştir. Kurulan bu fabrikalar halefi, normal kapasitelerinin üzerindedirler ki, bu, şeker sanayiinde 100 gün olarak kabul edilmiştir. Bunun yüz günün üzerinde olan kısmı diğer fabrikalara verilmiştir. Bunlara misal olarak Adapazarı ve Konya şeker fabrikalarını gösterebiliriz. Şu halde bu fabrikalar, bu sanayileşme bir zaruretin işaretidir. Bu itibarla bu fabrikaların ihtiyacım temin eden topraklardan başka diğer sahalarımızda ziraata açmış bulunuyoruz. Bir fabrikanın 100 gün çalışması, çiftçinin malını bir an evvel şeker fabrikasına satıp tarlasını ertesi seneye hazırlamasının bir neticesidir. Çünkü pancar, beklemeyen bir nebatır.

Şeker fabrikasyonlarının en mühim vazifesinin pancar nebatını en yüksek şeker devresinde iken işlenmesi olduğunu belirten Dündar Tekand çiftçinin zarar etmemesi için çabaladıklarını söylemiştir.⁶⁵⁸

⁶⁵⁷ TBMM TD, D.11, C.2. B.48, 27.2.1958, 941.

⁶⁵⁸ TBMM TD, D.11, C.2. B.48, 27.2.1958, 1069.

Mükerrem Sarol da yaptığı TBMM konuşmasında ziraatta ayrılan kredilerden bahsederek Halk Partisi devrinde her alanda yaşanan kredi açılığının ziraatı durma noktasına getirdiğini fakat Demokrat Parti ile birlikte bu sahanın sağlanan kredilerle yeni ve modern vasıtalarla, makinalarla ve traktörlerle donatıldığını memleketteki bitkin havanın ortadan kaldırılarak yatırımların çoğaldığını dile getirmiştir. Ziraat ekim sahalarının 9 milyon hektardan 14 milyon hektara, alınan mahsulün de 10 milyon tondan 20 milyon tona çıktığını açıkladıktan sonra CHP iktidarda kaldığı ilk günden son güne tarımda yaşanan ilerlemenin yalnızca 7 milyon hektardan 9 milyon hektara çıkarıldığını söylemiştir. İşlenen toprağın aynı, toprak işleyen vatandaşların aynı insanlar olduğunu yalnızca iktisadi siyasetin değiştiğini ve ziraata yatırımın arttığını dile vurgulamıştır.⁶⁵⁹

Ziraat Vekaleti Toprak Muhafaza ve Zirai Sulama İşleri Umum Müdürlüğü Teşkilatı hakkındaki kanun görüşmelerinde konuşan Zeki Erataman toprağı muhafaza ve zirai sulama mevzuunda görüşülmekte olan kanunun memleketin şiddetle ihtiyacı olan noksanlarını tamamlaması bakımından tebriği hak ettiğini söylemiştir. Ülkenin her yerinde bulunan bol su kaynaklarının gerek teşkilatsızlık gerekse de bugüne kadar bu işlere el atılmaması gibi nedenlerle kullanılamadığını dile getirmiştir. Erataman orman tahripleri konusuna da değinerek Orman Kanunu'nun eski olduğunu çeşitli tadillerle düzeltmelerin yapılmış olmasına rağmen her kanunun mutlaka emrettiği hususları birebir gerçekleştirmeyebileceğini belirtmiştir.⁶⁶⁰

---

⁶⁵⁹ **TBMM TD**, D.11, C.7. B.41, 21,02, 1959, 364-376.

⁶⁶⁰ Suçluların cezalandırılmasına rağmen orman suçlarının önünün alınamadığını hükümetin bu konuda göz yummasının mümkün olmadığını söylemesi üzerine Sait Erdiç "af kanunu çıkardınız" şeklinde bir karşılık vermiş Zeki Erataman da af kanununun meclisin malı olduğunu konuşulacak yerin burası olmadığını belirtmiştir. (**TBMM TD**, D.11, C.11. B.26, 20-01-1960, 261.)

5. 27 MAYIS ASKERİ DARBESİ VE DEMOKRAT PARTİ TRAKYA BÖLGESİ MİLLETVEKİLLERİNİN YARGILANMALARI

5.1. 27 Mayıs Darbesi'ne Giden Süreçte Demokrat Parti

1957 seçimlerinden güçlenerek ayrılan Cumhuriyet Halk Partisi, oylarını arttırmış olmanın verdiği cesaretle Demokrat Parti iktidarına karşı yürüttüğü muhalefetin dozunu iyice arttırmıştır. Bu durum mevcut hükümetin muhalefete karşı bir dizi bazı önlemler almasına neden olmuştur.⁶⁶¹ CHP'nin iktidara gelmek için doğru yolda olduğuna dair kararlı tutumu DP yöneticilerini büyük bir asabiyete sevk etmiş ve onları muhalefeti tasfiye etme fikrine tehlikeli bir şekilde yaklaştırmaya başlamıştır.⁶⁶²

TBMM tarihinde 1957-1960 dönemi, milletvekilleri arasında o zamana kadar şahit olunmamış bir kargaşa ve şiddetli kavga dönemi olmuş, meclisin gerçek fonksiyonu unutulmuştur. Demokrat Partililer CHP'lileri eski iktidar süresince izlenen politikalarla, CHP'liler ise Demokratları muhalefetteki söylemlerini unutmakla suçlamış mevcut sorunların üzerine geçmişin de defterlerini açmaktan geri durmamışlardır. İktidar mensupları ve Adnan Menderes yerel halktan aldığı desteği belirtip kendilerini “Halk Adamı” olarak nitelemiş ve kendilerine yapılan her şeyi halka yapılmış addedip muhalefeti halk düşmanı ilan etmişlerdir.⁶⁶³ Tabi halkı içine katan bu söylemler çok kısa süre içinde halkı da etkisi altına alıp kitlesel hareketlere dönüşecektir. Dönemin TBMM konuşmalarına bakıldığında hangi konuyla ilgili olursa olsun söz alanlar mutlaka karşı tarafa sataşmış ve hiçbir mesele çözüme kavuşturulamamıştır. Özellikle tahsil durumu, geldiği çevre fark etmeksizin milletvekillerinin üslubu TBMM'ye girmeyi hak etmeyecek nitelikte argo, tahrik edici ve alaycı olmuştur.

Hükümet ile TSK'nın arasında bir şeylerin olabileceğinin ilk belirtileri 1957 Aralık ayında yaşandı ve dokuz subay hükümete karşı gizli bir tertip hazırlamak suçlamasıyla tutuklanmıştır. DP orduya karşı İsmet İnönü ile olan yakınlıkları nedeniyle hep bir güvensizlik duymuştur.⁶⁶⁴ TBMM'de atmosfer her geçen gün gerilirken, ekonomik problemlerin de içinden çıkılmaz bir hal alması Demokrat Parti hükümetini IMF'den borç almaya zorlamıştır.⁶⁶⁵ 28 Haziran 1958'de CHP Kongresinde İsmet İnönü'nün konuşması halkı isyana teşvik ettiği gerekçesiyle yayın yasağına uğramıştır. Akabinde Irak'ta yaşanan

⁶⁶¹ Albayrak, **a.g.e.**, 514.

⁶⁶² Eroğul, **a.g.e.**, 212.

⁶⁶³ Eroğul, **a.g.e.**, 214.

⁶⁶⁴ Zürcher, **a.g.e.**, 347.

⁶⁶⁵ Akşin, **a.g.e.**, 218.

askeri darbe muhalefet tarafından DP'ye gözdağı vermek amaçlı birçok konuşmaya konu olmuş ve DP'nin bir gün darbeyle yönetimden indirilecekleri korkusunu arttırmıştır.⁶⁶⁶

DP'de tüm güçler ellerinde olmasına rağmen yaşanan muhalefet çekincesi basına karşı daha fazla sansür uygulamasına neden olunca birçok alanda halkın tek haber alma, ülke ve dünya ile iletişim aracı olan basının sessizleşmesi fısıltı gazetesinin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Yaşanan ve yayınlanması yasaklanan her olay çok başka boyutlara taşınarak kulaktan kulağa doğruluğundan kaybederek yayılmaya başlamıştır. Bu ortam içinde CHP bütün muhalefet partilere birlik çağrısı yapmış Milli Muhalefet Cephesini kurmuştur. Demokrat Parti ise mutlaka karşı hamle yapmak zorunda hissetmiş ve Yassıada yargılamalarında önemli bir dava konusunu oluşturacak olan "Vatan Cephesi" kurulmuştur. Artık ülke tam olarak iki kutba ayrılmış durumdaydı. 1958 yılı bitmeden Demokrat Parti TBMM'de muhalefeti daha fazla denetim altına almak amacıyla iç tüzükte değişiklik yapan bir tasarı sunmuş ve büyük tartışmalar yaşanmasına rağmen 170 olumsuz karşı 381 olumlu oyla 28 Aralık 1958'de değişiklik kabul edilmiştir.⁶⁶⁷

1959 yılında ilk ciddi kaba-kuvvet hareketi İsmet İnönü'nün Anadolu gezisi sırasında görülmüştür. Mayıs ayında CHP lideri İnönü beraberinde 46 milletvekili ile Demokratların çoğunlukta olduğu Güneybatı Anadolu'yu gezerken, Uşak'ta kalabalıktan atılan bir taşla başından yaralanmıştır.⁶⁶⁸ Bu olaydan üç gün sonra İnönü, İstanbul'a uğramış ve büyük bir partizan kalabalığı tarafından Topkapı'ya geldiği sırada karşılanıp hiçbir müdahale olmadan arabası taşlanmış, linç edilmeye başlanmıştır. O sırada şans eseri bir binbaşının orada bulunması ve olaya müdahale etmesiyle faciyanın eşinden dönmüştür.⁶⁶⁹

1960 yılının ilk ayları iktidar ve muhalefet arasındaki tartışmalar normal sınırların dışına çıkıp filli kavgalara dönüşmüştür.⁶⁷⁰ En sonunda 27 Mayıs İhtilâli'ne yol açan olaylar dizisi, başlamıştır. Muhalefet, hükümete karşı koymak için yeni yeni yollar denemeye başlamış, hükümet de aldığı tedbirleri gitgide sertleştirmiştir.⁶⁷¹ CHP'liler İnönü'nün gezi sırasında yaşadıklarını TBMM'ye taşıyınca Meclis koridorlarında arbede yaşanmış ve bazı muhalif milletvekilleri yaralanmıştır.⁶⁷² 1959 yılı ortalarından itibaren

⁶⁶⁶ Albayrak, a.g.e., 519/ Akşin, a.g.e., 219.

⁶⁶⁷ Albayrak, a.g.e., 522.

⁶⁶⁸ Weiker, W.(1967). **1960 Türk İhtilali**.(Çev. Mete G.).İstanbul: Cem Yayınevi, 8.

⁶⁶⁹ Eroğul, a.g.e., 221.

⁶⁷⁰ Bostancı, M. (1987). **Acı Günler**. İstanbul: Tekin Yayınevi, 18.

⁶⁷¹ Weiker, a.g.e., 9.

⁶⁷² Eroğul, a.g.e., 222.

halkın desteğini arkasında hissetmek için Menderes memleketi dolaşmaya başlayınca İnönü de aynı yolu izlemeyi tercih etmiştir. Böylece Yassıada Mahkemelerinde esas dava konularını oluşturacak süreç başlamıştır. İlk olarak CHP Genel Sekreteri Kasım Gülek Çanakkale Geyikli’de DP’liler tarafında protesto edilmiş yine bir linç girişiminden sonra şehirde oldukça zor anlar yaşanmıştır.⁶⁷³ Ardından 1960 ilkbaharında Yeşilhisar olayları yaşanmış ve İsmet İnönü Kayseri’ye gitmek isteyince önce vali tarafından engellenmiş daha sonra da Himmet Dede istasyonunda durdurularak askeri gözetim altında tutulmuştur.⁶⁷⁴ 18 Nisan tarihinde DP’liler muhalefetin faaliyetlerini soruşturmak için geniş yetkileri bulunan bir komisyon kurmaya karar vermişlerdir. Tabi bu süreçte tüm siyasi faaliyetlerin yasaklanması, yasaklarla ilgili yayın yapılması da yasaklanmıştır⁶⁷⁵ Tahkikat Komisyonu kurulması üniversitelerden hukuk profesörlerinden büyük eleştiriler almış, komisyonu eleştiren üniversite hocalarının bazılarının uzaklaştırılması bazılarının disiplin cezası alması üniversite öğrencilerinin geniş çaplı gösterileriyle sonuçlanmıştır.⁶⁷⁶

Tarihler 27 Mayıs 1960’ı gösterdiğinde Türk halkı gece saat üçte bir darbe gerçekleştiğini radyodan Alparslan Türkeş tarafından okunan bir bildiriyle öğrenmiştir. Darbe 38 üyesi olan Milli Birlik Komitesi tarafından Cemal Gürsel başkanlığında yapılmıştır.⁶⁷⁷ Bu haberi alan ulusal ve yerel gazetelerin neredeyse tamamı bir gün öncesinde DP’ye yazdıkları şiirleri bir gün sonrasında “Darbe” için yazmaya başlamıştır.⁶⁷⁸ Kısa süre içerisinde bütün milli savaşlar, kahramanlıklar, felaketlerden sonra olduğu gibi bu olaydan sonra da şehirlerde çeşmelerin, okulların, yolların ve köprülerin adı değiştirilmiş, DP’yi anımsatan ne varsa silinmek istenmiştir.⁶⁷⁹ DP’ye mensup olanlar, il başkanları DP ile bağları kalmadığını, yaşananlardan dolayı pişmanlık ve hayal kırıklığı içinde olduklarını gazetelere ilanlar vererek gerekli yerlere bildirme çabasına girmişlerdir.⁶⁸⁰

Yassıada Yüksek Adalet Divanındaki duruşmalar askeri emir altında 14 Ekim 1960’de başlayıp 15 Eylül 1961’de sona ermiştir. Mahkeme Başkanı Salim Başol,

⁶⁷³ Akşin, a.g.e., 221.

⁶⁷⁴ Tarım Kredi Kooperatifleri seçimini CHP’nin kazanması Demokratları kızdırmış meydana gelen olaylarda Halk Partililer darp edilmiş ve hapse atılmıştı. (Albayrak, a.g.e., 528.)

⁶⁷⁵ Nadi, N.(2000). **27 Mayıs’tan 12 Mart’a**. İstanbul: Yeni Gün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık,5

⁶⁷⁶ Zürcher, a.g.e., 349.

⁶⁷⁷ Akşin, a.g.e., 223.

⁶⁷⁸ (3 Haziran 1960). **Trakya’da Yeşilyurt**, 1.

⁶⁷⁹ 1955 yılında açılan “Menderes” adını taşıyan çeşmenin adı “İnkılap Çeşmesi” şeklinde değiştirilmiştir. (10 Haziran 1960). **Yeni Edirne**, 1.

⁶⁸⁰ (13 Haziran 1960). **İbret**, 1.

Başsavcı Ömer Altay Egesel'dir.⁶⁸¹ 1 Ekim 1960 tarihinde mahkeme kararıyla Demokrat Parti kapatılmıştır.⁶⁸² Mahkemelerde 203 oturum yapılmış, 19 dava dosyasına bakılmış, 592 sanık, 1603 tanık dinlenmiştir.⁶⁸³ 1033 saat süren yargılama sürecini 150.000 kişi izlemiştir.⁶⁸⁴

Yassıada sanıklarının yargılandıkları ve çoğu belgelere dayandırılmayan, kanıtlanamayan davalar şunlardır: Köpek Davası, 6-7 Eylül Olayları Davası, Bebek Davası, Vinileks Davası, Zimmet Davası, Arsa Davası, Ali İpar Davası, Değirmen Davası, Barbara Davası, Örtülü Ödenek Davası, Radyo Davası, Topkapı Olayları Davası, Çanakkale ve Geyikli Davası, Kayseri Olayları Davası, Demokrat İzmir Gazetesi Davası, Üniversite Olayları Davası, İstimlak Davası, Vatan Cephesi Davası, Anayasayı İhlal Davası.⁶⁸⁵

Askeri gözetim altındaki yargılamalar sonucunda Adnan Menderes, Hasan Polatkan, Fatin Rüştü Zorlu idam edilmiş, Cemal Gürsel yaşı dolayısıyla hapis cezası almıştır. 47 kişi beraat, 2 kişi 15 yıl, 1 kişi 20 yıl, 30 kişi müebbet, 14 kişi ölüm cezası almıştır. Geri kalan DP'liler 4-10 yıl arası cezalar almışlardır.⁶⁸⁶ Fakat ölüm cezalarında mahkemenin oy birliği şartı aranmış bu sebeple oy çokluğuyla verilen 14 idam cezası müebbet hapse çevrilmiştir.

5.2. Demokrat Parti Edirne Milletvekillerinin Yassıada'da Yargılanmaları

5.2.1. Mükerrerrem Sarol

Demokrat Parti Edirne Milletvekili Mükerrerrem Sarol da parti içindeki aktif siyasi yaşantısı nedeniyle ağır cezayı gerektiren suçlar kapsamında yargılanan isimlerden olmuştur. Yassıada Mahkemelerinde yargılandığı süre boyunca avukatlığını Esat Berksan yapmıştır.⁶⁸⁷ Mahkemeye verdiği sözlü ve yazılı savunmalarda net bir dil kullanmış ve tereddütsüz şekilde suçsuzluğunu savunmuştur.

Sarol sözlü savunmasına 10 yıllık milletvekillik hayatını üç devreye ayırarak başlamıştır. 1950'den 1955 Kasım ayına kadar olan dönemi birinci, DP'den ihraç edildiği tarihten Temmuz 1957'ye kadar devam eden ve parti dışında geçen devreyi ikinci,

⁶⁸¹ (15 Ekim 1960). **İbret**, 1.

⁶⁸² (1 Ekim 1960). **İbret**, 1.

⁶⁸³ Erkanlı, O. (1972). **Anılar sorunlar Sorumlular**. İstanbul: Baha Matbaası, 117-118.

⁶⁸⁴ Weiker, **a.g.e.**, 39.

⁶⁸⁵ Weiker, **a.g.e.**, 44.

⁶⁸⁶ Dağcı, T.(2006). **Osmanlıdan Cumhuriyete Ordu Siyaset İlişkisi 27 Mayıs 1960 Darbesi**. İstanbul: İlgı Yayınları, 32.

⁶⁸⁷ **BCA**, 47.139. 6/ 10.9.0.0

İstanbul’da yoklama ile aday olma durumu kaldırıldığı için “Vaktiyle müfettişlik yaptığım sıkı irtibat içinde olduğum yer.” dediği Edirne’den milletvekili seçildiği 1957’den 27 Mayıs’a kadar geçen devreyi ise üçüncü olarak adlandırmıştır.⁶⁸⁸

DP’nin çıkarılmasını sağladığı ve Yassıada Mahkemeleri tarafından Anayasa’yı ihlal iddiasıyla suçlananlar arasında olan Mükerrer Sarol “Anayasa hükümlerine göre kanun teklif ve müdafaa etmek milletvekillerinin hak ve vazifelerinden olduğundan bu kanunlara oy vermiş olmak hiçbir zaman suç işlediğimize delil olarak kabul edilemez.” demiştir.⁶⁸⁹ 6-7 Eylül hadiselerinin konuşulduğu davada Sarol’un da adı geçince⁶⁹⁰ grup konuşmaları da dahil olmak üzere konuşmalarının yalnızca bir kısmının alınarak yanlış algı oluşturulduğunu, konuşmalarının tamamının değerlendirilmesi yapıldığı takdirde meselelerin kastedilen gibi olmadığını anlatacağını belirtmiştir.

Diktayı desteklediği ile ilgili iddialara ise parti içi muhalefetten örnekler vererek eğer dikta kurulmak istense evvela parti içinde mutlak otorite kurulması gerektiğini söyleyip partiden ihracı konusuna değinmiştir.⁶⁹¹ 1955 yılında kabinenin istifasından sonra eğer Adnan Menderes yıpranmış vekilleri tekrar kabineye alırsa hükümete kırmızı oy vereceğini açıklaması⁶⁹² üzerine genel kurul toplantısına davet dahi edilmeden parti içi hizipçilik yaratmakla itham edildiğini anlatmıştır.⁶⁹³ 1957 milletvekili seçimlerinden evvel partiye tekrar kabul edilse de kırgın olduğu için eskiye nazaran meclis içinde ve dışında daha az aktif olduğunu belirtmiştir.⁶⁹⁴

Bir dönem devlet radyoları ıslah çalışmaları yürütmesi nedeniyle⁶⁹⁵ devlet radyosunu DP organı haline getirmek suçlamasıyla radyo davasında da sanık olarak yer almıştır.⁶⁹⁶ Sarol Radyo Davası ile ilgili kendisine atfedilen hiçbir suçu kabul etmediğini belirterek vekâlette bulunduğu müddetçe radyo mevzuunda en ufak bir tenkide maruz

⁶⁸⁸ **TBMM Arşivi**, Yassıada Yüksek Adalet Divanı Tutanakları: Anayasayı İhlal Davası 1960/1, 1197.

⁶⁸⁹ **BCA**, 47.139. 6/ 10.9.0.0

⁶⁹⁰ Menderes’in emir subaylarından Hayrettin Sümer hadiseler sırasında kendisinin Ankara’da olduğunu anlatmış ve 6 Eylül gecesi Ankara’da bulunan Sarol’un Ankara’daki bakanları toplayarak görüştüğünü bildirmişti. Bir ara Sarol’un bakanlara şöyle dediğini duymuştu. “Yapın dediysek böyle mi olsun dedik, zaten Türk milleti vur deyince öldürür.” (23.11.1960). **Milliyet**, 3

⁶⁹¹ **TBMM Kütüphanesi Yassıada Yüksek Adalet Divanı Tutanakları**: Anayasayı İhlal Davası 1960/1, 1197.

⁶⁹² (3 Aralık 1955). **Milliyet**, 1.

⁶⁹³ .Eski Devlet Vekili Sarol “ Türk Sesi “ isimli gazetesine gayri meşru yollarla abone ve resmi ilan temin etmek, Etiler Kooperatifi için inşaat malzemesi tedarik etmek gibi suçlarla itham edilmektedir. (31.01.1956).**Milliyet**, 1.

⁶⁹⁴ **BCA**, 47.139. 6/ 10.9.0.0

⁶⁹⁵ (8 Haziran 1954). **Milliyet**, 2.

⁶⁹⁶ **TBMM Arşivi**, Yassıada Yüksek Adalet Divanı Tutanakları: Anayasayı İhlal Davası 1960/1, 3293.

kalmadığını bildirmiştir. Dönemin gazetecilerinden Bedi Faik⁶⁹⁷ ile arasında yaşananlar da mahkemede konu olmuş ve Bedi Faik şahit olarak dinlenmiştir.⁶⁹⁸

Haksız servet konularının da mahkemede görüşüldüğü dönemde gazetelerde Mükerrer Sarol'un büyük bir kaçakçılık şebekesini idare ettiği son bir sene içerisinde 100 kadar kaçak otomobili ülkeye soktuğu yönünde iddialar da yer almıştır.⁶⁹⁹ Ayrıca Sarol'un Kromit Şirketine komisyon almak şartıyla usulsüz kredi sağlamak olayına da adı karışmış ve milletvekilliği makamını şahsi menfaat sağlamak için kullandığı suçlamasında bulunulmuştur.⁷⁰⁰ Son dönem meclis içinde ve dışında Demokrat Parti ve muhalefet arasında yaşananları, 27 Mayıs'a giden süreci ise bir spor müsabakasına benzetip şunları söylemiştir:

DP sert oynamak mecburiyetinde kalınca faul yapmaya mecbur oldu. Faul yaptıkça hakem cezalandırdı, kendi grubu cezalandırdı, 1957 seçimleri cezalandırdı. Nihayet asabiyete, hiddete, şiddete kapıldı haklı olup olmadığını bir kenara bıraktı. Bu iki takım arasındaki mücadelenin kanlı olaylara sahne olmaması için Türk Silahlı Kuvvetlerinden müteşekkil bir hakem heyeti Demokrat Parti takımını diskalifiye etti.⁷⁰¹

Sarol, Türk Ceza Kanunu'nun 146-1 fıkrasına istinaden "Asli Fail" sıfatıyla idam talebiyle yargılanmıştır. Hakkında ortaya atılan iddialar ise; bazı kanun ve tüzük tadillerine oy vermek, meclis içi ve dışı yaptığı konuşmalarda şiddete sevk eden zihniyet sergilemesi, Radyo ve Vatan Cephesi Davası'nda Menderes'in yanında yer almak, dini mevzuları istismar etmek,⁷⁰² TBMM'de DP fikriyatını yapmış olması nedeniyle sataşıcı addedilmesi, Cumhuriyet Halk Partisi Mallarının Geri Alınmasına Kanunu'na oy vermiş olması, Kırşehir Kanunu'nu Devlet Bakanı sıfatıyla imzalamış olması, Seçim Kanunu'nun 1957'deki tadili layihasını yine Devlet Bakanı sıfatıyla imzalamış olması, Basın Kanunu ile 39. madde ve iç tüzük tadiline dair kanunlara oy vermiş olması şeklindedir.

Yassıda yargılamaları sonucunda Mükerrer Sarol'un Anayasa'yı ihlal suçundan 146/3, 173. maddeler hükmünce 15 sene ağır hapsine amme hizmetlerinden ömür boyu yasaklanmasına, 33. madde gereğince cezası müddeti zarfında yasal kısıtlılık halinde bulundurulmasına, 5 sene Konya'da umumi emniyet nezareti altında bulundurulmasına,

⁶⁹⁷Dünya gazetesi muharriri, Sarol hakkında ağır yazılar yazması nedeniyle hapse atılmıştır. (24.11.1954).**Milliyet**, 1.

⁶⁹⁸ **TBMM** Arşivi, Yassıda Yüksek Adalet Divanı Tutanakları: Anayasayı İhlal Davası 1960/1, 2156.

⁶⁹⁹ 1960 model iki aracı ise müsadere edilmiştir. (2 Haziran 1960). **Milliyet**, 6.

⁷⁰⁰ (13 Ekim 1960). **Milliyet**, 5.

⁷⁰¹ **TBMM** Arşivi, Yassıda Yüksek Adalet Divanı Tutanakları: Anayasayı İhlal Davası 1960/1, 1197.

⁷⁰² 28.08.1958 tarihinde "Konya'da onlar mukaddes sayılan abideleri, mezarları, ziyarete kapattılar." demiştir. **BCA**, 47.139. 6/ 10.9.0.0

200 lira maktu harcın alınmasına oy birliği ile karar verilmiştir.⁷⁰³ Fakat Cemal Gürsel 1965 yılında 4 Yassıada hükümlüsüyle birlikte Sarol'u da affetmiş, tıbben tespit olunan sürekli hastalıkları nedeniyle cezalarının tamamen kaldırılması Anayasa'nın 97. maddesi 2. fıkrası hükmü gereğince uygun görülmüştür.

5.2.2. Nurettin Manyas

İlk kez TBMM'de 1957 seçimleriyle giren Edirne Milletvekili Nurettin Manyas'ın Yassıada yargılamaları süresince avukatlığını Şahap Demirer yapmıştır.⁷⁰⁴ Manyas sözlü ve yazılı müdafaasını uzun tutmamış genel olarak kendisine yöneltilen suçlamalara cevap verir bir tutumla hareket etmiştir. Avukatının 5 Ağustos 1961 tarihinde mahkemeye sunduğu yazılı savunmada Nurettin Manyas'ın sanat okulu mezunu bir iş adamı olduğunu ve 1957 yılında TBMM'ye girmesi nedeniyle önceki yaşananlarla ilgili müvekkilinin yargılanamayacağını söylenmiştir. Yapılan tüm suçlamaları da reddeden avukatı Demokrat Parti milletvekili bulunup istifa etmemiş olmasının suça iştirak sayılamayacağını bir idare heyetinin yolsuz işlemlerinin yalnızca kanunu imza edenlere yüklenemeyeceğini belirtmiştir.⁷⁰⁵

Nurettin Manyas sözlü savunmasında iki buçuk yıllık TBMM hayatında da diktaya gidiş diye bir şeye rastlamadığını böyle bir gidişi de desteklemesinin mümkün olmadığını söylemiştir.⁷⁰⁶ 1958 senesi Meclis Başkanlığı seçimlerinde çekimser kaldığını 1959 yılında da oyunu Demokrat Parti yöneticilerinin desteklediği Refik Koraltan'dan yana değil Sıtkı Yırcalı'dan yana kullandığını, Tahkikat Komisyonu için ise oy vermediğini belirtmiştir. Manyas, ılımlı bir yapısı olması nedeniyle grupta kalmasının memleket adına daha hayırlı olacağına inandığı için partiden istifa etmediğini söylemiştir. İstanbul hadiselerinden sonra asker sivil öğrenci birçok kişiyle görüşüğünü ve bu kişilerin hepsinin hükümeti istifaya çağırması üzerine Nahit Ünal'a telefon ettiğinde onun da 25 Mayıs tarihli grup toplantısında hükümeti istifaya davet edeceğini öğrendiğini anlatmıştır. Fakat beklenen toplantının bir kargaşa havası içinde oldubittiye getirilmesi ve TBMM'nin tatile sokulmasının son dönem kendisi gibi DP politikalarından rahatsız olan milletvekillerini çaresiz bıraktığını söylemiştir.⁷⁰⁷

⁷⁰³ TBMM Arşivi, Yassıada Yüksek Adalet Divanı Kararları, 27

⁷⁰⁴ Şahap Demirer Eskişehir barosu avukatlarından, **BCA**, 47.140. 2/ 10.9.0.0

⁷⁰⁵ **BCA**, 47.140. 2/ 10.9.0.0

⁷⁰⁶ TBMM Arşivi, Yassıada Yüksek Adalet Divanı Tutanakları: Anayasayı İhlal Davası 1960/1, 1186

⁷⁰⁷ TBMM Arşivi, Yassıada Yüksek Adalet Divanı Tutanakları: Anayasayı İhlal Davası 1960/1, 1187.

Türkiye'nin "kauçuk kralı" olarak gazetelerde de yer alan Nurettin Manyas⁷⁰⁸ milletvekilliğini kullanarak gayri resmi servet oluşturduğu yönündeki iddialara da karşı çıkmış, milletvekili seçilmeden önce aileden gelen sanayi kuruluşunu işlettiğini ve servetinin haksız olmadığı hatta milletvekili seçildikten sonra fabrikasıyla yeterince ilgilenemediği için zarar edip borca girdiğini söylemiştir.

Ülkeyi askeri darbeye götüren olaylar karşısında bir reaksiyon göstermediği, iç tüzüğe oy vererek Tahkikat Komisyonu ve Salahiyet Kanununun çıkmasına müdahale etmediği konusundaki suçlamalara ise 29 Haziran 1961 tarihli yazılı savunmasında sanayici olduğundan murakabeyi ancak kendi anlayışına göre yapabildiğini muhalefete karşı hiçbir zaman ılımlı duruşunu terk etmediğini belirtmiştir. Ardından 3 Nisan 1960 tarihinde CHP'nin faal üyelerinden olan bir aileye, Çankaya'da oturan Mediha Karakoyun'un evine, o dönem yaşananlarla ilgili izahat vermek için davet edildiğini buradaki konuşması sırasında gidişattan oldukça rahatsız olduğu için istifa etmek istediğini söylediğinde Mediha Karakoyun'un kendisine itiraz ederek istifa etmemesini DP içinde kalarak mücadele etmesi gerektiğini söylediğini aktarmıştır. Şayet bir felaket olursa "Biz CHP'liler sizin mücadelenize ve iyi niyetinize şahidiz biz sizi kurtarıyoruz." dediğini belirtip Mediha Karakoyun'un şahit olarak dinlenmesini istemiştir. TBMM'de yaşanan bir tartışma sırasında CHP Milletvekili Selim Soley'in başından yaralanması sonucu yardımına koşan ilk kişinin kendisi olduğunu belirtip Soley'in konuyla alakalı 13 Ocak 1961 tarihinde Manyas'a gönderdiği bir mektubu da savunma dosyasına eklemiştir.⁷⁰⁹

Nurettin Manyas oldukça kısa süren milletvekilliği süresinde Anayasa'yı ihlal suçundan 146/3, 59 ve 173. maddeler hükmünce 4 sene 2 ay müddetle ağır hapsine ve müebbeden amme hizmetlerinden yasaklanmasına, 1 sene 4 ay 20 gün Edirne'de umumi emniyet nezaret altında bulundurulmasına, 152 lira maktu harcın alınmasına oy birliği ile karar verilmiş Selim Soley'e yaptığı yardım mahkemece değerlendirilmiş ve az ceza almasına vesile olmuştur.⁷¹⁰

5.2.3. Rasim Rasih Gürkan

1957 milletvekili seçimleriyle TBMM'ye giren Rasih Gürkan hiçbir mahkumiyet almadan Yassıda Mahkemelerinden hemen sonra beraat eden Trakya Bölgesinden TBMM'ye giren iki milletvekilinden biridir. Sözlü savunmasında meclise geldiği tarihten

⁷⁰⁸ (3 Mart 1957). *Milliyet*. 3.

⁷⁰⁹ *BCA*, 47.140. 2/ 10.9.0.0

⁷¹⁰ *TBMM Arşivi*, Yassıda Yüksek Adalet Divanı Kararları, 27

inkılap olarak adlandırdığı 27 Mayıs Darbesi'nin yapıldığı tarihe kadar hiçbir şekilde Anayasa'ya aykırı olduğu iddia edilen Salahiyet Kanunu'nun ve iç tüzük tadilinin aleyhinde oy kullandığını söyleyip vesikalarını sunmuştur.⁷¹¹

1958 tarihinde birtakım tedbirlerin alınması konusunun Demokrat Parti grubuna getirilerek bazı tazyik edici kararlar alınması yoluna gidildiğini teşhis ettiğini bunlardan birinde de söz alarak karşı bir konuşma yaptığını ve Adnan Menderes ile arasında bu yüzden bir tartışma geçtiğini söylemiştir.⁷¹² Tartışma Rasih Gürkan'ın CHP'ye yapılan hücumları önleyici mahiyette hareket edilmesi gerektiğini söylemesi üzerine çıkmıştır.

Gürkan İstanbul hadiseleri yaşandığı sırada Ankara'da bulunmuş ve TBMM'de konuyla alakalı söz almak istediye de tüzük hükümlerine göre kendine söz verilmemiştir. Bunun üzerine İçişleri Bakanı'na giderek olayda kaç kişinin tutuklandığını otellerde, parklarda, duraklarda 15 yaşından küçük çocukların toplanıp tutuklandığı söylentilerinin ne kadar gerçeği yansıttığını sorarak grupta açıklanmasını temin ettiğini belirtmiştir. Kısa süre sonra Ankara'ya gelen Ali Fuat Cebesoy ile görüştüğünü belirten Rasih Gürkan, Cebesoy'un ülkenin içinde bulunduğu vaziyetin vahim olduğunu düşündüğünü ve bu durumun bir felaketi getirmesi ihtimali nedeniyle Başbakan Adnan Menderes ile görüşmek için Ankara'ya geldiğini söylemiştir. Bunu öğrendikten sonra Gürkan da eğer Cebesoy isterse TBMM'de 80-100 kişi ile müstakil olarak kendilerini desteklemeye hazır olduklarını ayrıca İsmet İnönü ile de görüşülmesinin lüzumunu bildirdiğini aktarmıştır.

Murakabe görevini yerine getirmediği iddiaların da karşı çıkan Rasih Gürkan, Encümen ve Salahiyet Kanunu'na oy vermediğini, 3 arkadaşı ile birlikte 1958 yılında yapılan tasfiye hareketi ve tüzüğün yanlış tatbiki neticesinde partiden uzaklaştırıldıklarını bunun üzerine kendisinin bir gazete çıkararak (Batıdan Sesleniş Meriç) mücadele ettiğini söylemiştir. Gazetede antidemokratik kanunları tenkit ettiği için de takibata maruz kaldığını milletvekili olmasının diktayı desteklemek manasına gelemeyeceğini belirtmiştir.⁷¹³ Ayrıca hükümeti düşürmek amacını güden 90'lık takrire de imza atanlardan biri olduğunu da hatırlatmıştır.

Rasih Gürkan 5 Ağustos 1961 tarihli yazılı müdafaasında başsavcının 8 ılımlı mahkûmun beratını istediğini Demokrat Parti içindeki ılımlı kişilerin yalnızca bu sekiz kişiden ibaret olmadığını diğer milletvekillerini de göz önünde bulundurulmasını

⁷¹¹ **TBMM Arşivi**, Yassıada Yüksek Adalet Divanı Tutanakları: Anayasayı İhlal Davası 1960/1, 1184

⁷¹² **BCA**, 47.140. 3/ 10.9.0.0

⁷¹³ **TBMM Arşivi**, Yassıada Yüksek Adalet Divanı Tutanakları: Anayasayı İhlal Davası 1960/1, 1185.

kendisinin de bu kadroya dahil edilmesi gerektiğini belirtmiştir. Tahliye edilen ve buna hak kazanan arkadaşlarının seviyesinde bir konuşma yapamadığını çünkü bunun bir kabiliyet meselesi olduğunu, isnat edilen suçlara⁷¹⁴ ve şiddet tedbirlerine karşı olduğunu söylemiştir.

Mahkemenin değerlendirmesi sonucu mahkumiyeti cihetine gidilmemiş,⁷¹⁵ Rasih Gürkan 1964 yılında da vefat etmiştir.⁷¹⁶

5.2.4. Rükneddin Nasuhioğlu

Edirne Milletvekili Rükneddin Nasuhioğlu'nun Yassıada yargılamaları sırasında yazılı savunması bulunmamaktadır çünkü mahkemede söz verildiği sırada sözlü savunmasını uzun tutması üzerine ayrıca yazılı savunma yapamayacağı söylenmiştir. Nasuhioğlu 34 yıl devlet hizmetinde çalıştıktan sonra 1950 yılında Edirneli olmadığı halde Edirne Valisi olması nedeniyle vatandaşların isteği üzerine aday olduğunu ve 3 devredir de bu mınıtkadan milletvekili seçildiğini belirtmiştir. Yassıada Mahkemelerince kendisine atfedilen hiçbir suçu işlemediğini, TBMM'de yaptığı yeminden geri dönmediğini cumhuriyete ve milli müdafaaya aykırı bir gaye takip etmediğini söyledikten sonra hiç kimseye tabi olmadığını her şeyden önce aile geleneğinin buna müsaade etmeyeceğini yalnızca kendi kendisinin adamını olduğunu ifade etmiştir.⁷¹⁷

Görevde bulunduğu süre boyunca belki kusurlu hareketleri olabileceğini fakat asla kanunu hakim kılmak hususunda en ufak bir suç işlemediğini belirtip kendi İçişleri ve Adalet Bakanlıkları döneminde çıkarılmasını sağladığı kanunların ülkeye pozitif etkilerinden bahsetmiştir. Diktayı destelemek konusunda ise “Ben 4 devir yaşamış bir insanım. Mutlakıyet devrini gördüm, meşrutiyeti, cumhuriyeti ve son 10 seneyi gördüm. Bu memlekette her rejim hasıl olabilir fakat bu memlekette bundan sonra dikta kurulamaz, bu malumdur. 50 sene önce terk edilen bir idareye 50 sene sonra bu millet dönmez.” demiştir.⁷¹⁸

Rükneddin Nasuhioğlu darbeden önce yaşanan süreçte alınan kararlara iştirak etmediğini 1960 yılı başında gözündeki bir sorun nedeniyle TBMM oturumlarında bulunmadığını belirtmiştir. Uluslararası Nobel Teşkilatının Türkiye Sekreteri olduğunu

⁷¹⁴ Gayri meşru servet sahibi olduğu gerekçesiyle suçlanmıştır. Suçlanma nedeni ise mevcut servetinin %44'ünü son 10 yılda kazanılmış olmasıdır. (4.8.1961). **Cumhuriyet**

⁷¹⁵ **TBMM Arşivi**, Yassıada Yüksek Adalet Divanı Kararları, 27.

⁷¹⁶ (2 Şubat 1964). **Cumhuriyet**. 1.

⁷¹⁷ **TBMM Arşivi**, Yassıada Yüksek Adalet Divanı Tutanakları: Anayasayı İhlal Davası 1960/1, 1189

⁷¹⁸ **TBMM Arşivi**, Yassıada Yüksek Adalet Divanı Tutanakları: Anayasayı İhlal Davası 1960/1, 1191.

söyleyip Batı demokrasileri içinde görev alan bir kimsenin antidemokratik herhangi bir oluşumu desteklemesinin beklenilemeyeceğini dile getirmiştir.⁷¹⁹

Mahkeme tarafından Rükneddin Nasuhioğlu ile ilgili temel suçlamalar Cumhuriyet Halk Partisi mallarının müsaderesine dair kanun teklifçileri arasında olması, Kırşehir Kanunu'nun tasarısını Dahiliye Encümeni Başkanı sıfatıyla imzalaması ve oy vermesi, İç Tüzük tadiline oy vermesidir. Özellikle 12 Aralık 1957 tarihli gruptaki konuşmasında mensupları az olan partilerin meclis grubu teşkil etmelerinin aleyhinde konuşması ile bilhassa 11 Mayıs 1960 tarihli grup konuşmasında “Hülasa memleketin geçirdiği ve geçirmekte olduğu bu sıkıntılı durumun mühim bir kısmını anlattığımıza kani bulunuyorum. Hükümetin hareketlerinin yerinde ve isabetli olduğuna inanıyorum.” demesi ve bu konuşmanın başında da seçime gitmek için Anayasa'nın da değiştirilmesi gerektiğini belirtmiş olması, mahkemede dikta zihniyetini taşıdığına kanıt olarak sunulmuştur. Çünkü bu konuşmayı Salahiyet Kanunu'nun kabulünden sonra ve Adnan Menderes hükümetinin prestijinin kırıldığı bir zamanda yapmıştır. Fakat Tahkikat Encümeni kurulmasına dair müzakerelerin kifayeti aleyhinde konuşması ve Kemal Özçoban ve arkadaşları tarafından bir kısım basın suçlarının affına dair kanun teklifine imza koyanlar arasında olmasının, hakkında verilecek kararda göz önünde bulundurulacağı söylenmiştir.⁷²⁰

Rükneddin Nasuhioğlu'nun sonuç olarak Anayasa'yı ihlal suçundan 146/3, 59,173. maddeler hükmüne 4 sene 2 ay ağır hapsine amme hizmetlerinden ömür boyu yasaklanmasına 1 sene 4 ay 20 gün İstanbul umumi nezareti altından bulundurulmasına ve 152 lira maktu harcın alınmasına oy çokluğu ile karar verilmiştir. Hakimlerden Hıfzı Tüz ve Abdullah Üner beraat oyu kullanmıştır.⁷²¹

5.2.5. Sabahattin Parsoy

DP'den X. ve XI. yasama dönemleri içerisinde Edirne'den milletvekili seçilen Sabahattin Parsoy sözlü ve yazılı müdafaalarını oldukça kısa tutmuştur. 1954 seçimlerinden önce Edirne Belediye Başkanlığı yaptığını belirtip “Hemşerilerimin şahsıma göstermiş oldukları itimat ve sevgi neticesinde seçilerek mebus oldum.” demiştir. Müdafaasında kendisine isnat olunan suçları tek tek hukuksal terimlerle açıkladıktan sonra kanunlara oy verirken Demokrat Parti Meclis Grubu ve hukukçulardan müteşekkil komisyonun teklif ve kararlarına istinaden müspet oy kullandığını belirten Sabahattin

⁷¹⁹ TBMM Arşivi, Yassıada Yüksek Adalet Divanı Tutanakları: Anayasayı İhlal Davası 1960/1, 1192.

⁷²⁰ TBMM Arşivi, Yassıada Yüksek Adalet Divanı Tutanakları: Anayasayı İhlal Davası 1960/1, Esas 301.

⁷²¹ TBMM Arşivi, Yassıada Yüksek Adalet Divanı Kararları, 27.

Parsoy “Milletvekilliğim müddetince Anayasa’ya aykırı olduğu iddia edilen kanun ve tekliflere oy vermedim” demiştir.⁷²²

Kararnamede geçen dikta rejimine asla şahit olmadığını ve 12 Nisan 1960 tarihli grup toplantısında Tahkikat Encümeni kuruluş kararına muhalif kaldığını çünkü encümenin kurulmasının ardından bilhassa siyasi atmosferin çok kötü olacağını tahmin ettiğini dile getirmiştir. Bu nedenle hemen faaliyete geçtiğini söyleyen Parsoy o sırada Edirne’de olduğu için 90’lık tavrı imzalayan arkadaşlarıyla telefonda görüşerek istişarede bulunduğunu anlatmıştır.⁷²³ Meclis çalışmaları sırasında kimseden emir ve direktif almadığını daima milletin menfaatlerini ön planda tuttuğunu söylemiştir. Milletvekilliğinden başka Meclis İdare Azalığı olmadığı gibi gayrimeşru servetinin de bulunmadığını belirtmiştir. Sabahattin Parsoy, Seçim Kanunu’nun 39. maddesinin tadili oy vermek ve murakabe görevini yerine getirdiğine dair bir faaliyetinin mevcut olmaması nedeniyle karar aşamasında suçlu bulunmuştur.⁷²⁴ Ve Anayasa’yı ihlal suçundan 146/3, 173. maddeler hükmüncü 5 sene ağır hapsine, amme hizmetlerinden ömür boyu yasaklanmasına, 1 sene 4 ay 20 gün Bursa’da umumi emniyet nezareti altında bulundurulmasına, 182 lira 50 kuruş maktu harcın alınmasına oy birliği ile karar verilmiştir.⁷²⁵

5.3. Demokrat Parti Kırklareli Milletvekillerinin Yassıada Yargılamaları

5.3.1. Avni Sakman

Demokrat Parti XI. yasama dönemi Kırklareli Milletvekili Avni Sakman da Yassıada Mahkemeleri sırasında sözlü ve yazılı müdafaasını kısa tutanlar arasındadır. Avni Sakman 1957 seçimlerinden önce Sümerbank’ın Avrupa Temsilciliğini yapan Baş Müşavir sıfatıyla ve daimi memuriyetle Almanya’nın Hamburg şehrinde vazife almakta olduğu sırada 1957 yılında yerel halktan birçok istek doğrultusunda kanun yapıcılar arasında yer almak istediği için milletvekilliğine girdiğini söylemiştir.⁷²⁶

Maddi menfaat sağlamak amacıyla diktayı desteklediği suçlamalarına tamamen karşı çıkan Avni Sakman çok iyi şartları bırakarak milletvekili olduğu ve seçilmeden önceki gelirinin şimdikinden çok daha fazla olduğunun araştırılırsa görüleceğini belirtmiştir. TBMM’nin müdavi bir üyesi olarak toplantılara çoğunlukla iştirak ettiğini

⁷²² BCA, 47.139. 7/ 10.9.0.0

⁷²³ TBMM Arşivi, Yassıada Yüksek Adalet Divanı Tutanakları: Anayasayı İhlal Davası 1960/1, 1196.

⁷²⁴ TBMM Arşivi, Yassıada Yüksek Adalet Divanı Tutanakları: Anayasayı İhlal Davası 1960/1, 301.

⁷²⁵ TBMM Arşivi, Yassıada Yüksek Adalet Divanı Kararları, 27

⁷²⁶ BCA, 52.151.6/ 10.9.0.0

belirten Sakman kanunlara oy verirken teklif sahibinin açıklamalarının tatmin edici olup olmadığına göre karar verdiğini yine Tahkikat Komisyonu ve Salahiyet Kanunu'na da bu şekilde oy verdiğini fakat sonradan memleketin siyasi konjonktürü içerisinde sorunlara cevap veren bir kanun olmadığını kabul ettiğini sözlerine eklemiştir.⁷²⁷ Diktayı desteklediği suçlamalarına II. Dünya Savaşı'ndan önce Almanya ve İtalya'da bulunup diktatörlüğün nasıl bir şey olduğunu bizzat yakından tecrübe ettiğini DP'nin böyle bir amacının olmadığını söylemiştir. Meclis hayatı boyunca yalnız Demokrat Partililerin değil muhalif partililerin de milletvekili olduklarını hiçbir zaman hatırlardan çıkarmadığını aynı zamanda mıntıkası olan Kırklareli'nin karşılıklı sevgi ve saygı ve hürmet konusunda iftihar edilecek batı demokrasisi seviyesinde bir il olduğunu belirtmiştir.⁷²⁸

Avni Sakman sözlü müdafaasında sakin memuriyet hayatından sonra gürültülü mebus hayatına başlayınca şaşırıldığını ve iki parti arasındaki münakaşaların bir gün dinmesi umuduyla beklediğini söylemiştir. Fakat bunun gerçekleşmeyeceğini hatta aradaki gerilimin gittikçe arttığını görünce memuriyete geri dönmek için Başbakan Adnan Menderes'e başvuruda bulunduğunu ancak araya birçok kargaşa girince istediğinin geri planda kaldığını belirtmiştir. Mahkeme başkanının tarafından bu istek Adnan Menderes'e de teyit ettirilmiş Menderes anlatılanın doğru olduğunu kabul etmiştir. 8 Eylül 1961 tarihli yazılı savunmasında "Mebusluğa başlarken yaptığım yemini hiçbir zaman unutmuyarak TBMM umumi hayatı ve encümenleri mesaisine iştirak ettim." dedikten sonra memuriyet ve mebusluk yaşantısı boyunca rehberinin yalnızca vatan ve millet sevgisi olduğunu belirtmiştir.⁷²⁹

Ülkeyi 27 Mayıs'a götüren kanunlara oy verdiği ve murakabe görevini yerine getirmediği mahkemece sabit bulunarak⁷³⁰ Anayasa'yı ihlal suçundan 146/3, 173. maddeler hükmüne 4. sene 2 ay ağır hapsine, amme hizmetlerinden ömür boyu yasaklanmasına, 1 sene 4 ay 20 gün İstanbul'da umumi emniyet nezareti altında bulundurulmasına, 152 lira maktu harcın alınmasına oy birliği ile karar verilmiştir.⁷³¹

5.3.2. Dündar Tekand

Kırklareli XI. yasama dönemi milletvekillerinden Dündar Tekand Yassıada Mahkemeleri süresince verdiği sözlü ve yazılı savunmalarını kısa tutmuştur.

⁷²⁷ TBMM Arşivi, Yassıada Yüksek Adalet Divanı Tutanakları: Anayasayı İhlal Davası 1960/1, 1480

⁷²⁸ TBMM Arşivi, Yassıada Yüksek Adalet Divanı Tutanakları: Anayasayı İhlal Davası 1960/1, 1481

⁷²⁹ BCA, 52.151.6/ 10.9.0.0

⁷³⁰ TBMM Arşivi, Yassıada Yüksek Adalet Divanı Tutanakları: Anayasayı İhlal Davası 1960/1, 348,

⁷³¹ TBMM Arşivi, Yassıada Yüksek Adalet Divanı Kararları, 39

Konuşmalarında daha çok kişisel duygularını öne çıkaran bir üslup ve bir dil kullanmıştır. Avukatlığını ise kardeşi Feyyaz Tekand yapmıştır. 12 yıllık memuriyet⁷³² hayatından sonra seçimlere girmeye karar verdiğini ve yoklamayı kazanarak mebusluğa seçildiğini söyleyen Tekand “Yabancıyı bulduğum bir bölgenin beni mebus olarak seçmesi o güne kadarki hizmetlerimin halk nazarındaki kıymetini ifade eder.” demiştir.⁷³³

İki buçuk senelik milletvekilliği hayatı boyunca bir hukukçu olmadığı için vicdani kanaatlerine göre hareket ettiğini olaylarda herhangi bir hatası ve ya ihmali varsa bunlarda asla kasıt olmadığını söylemiştir.⁷³⁴ Diktaya gidildiği yönünde bir olaya şahit olmadığını, diktaya destek verdiği yönündeki suçlamaların herhangi bir delile dayanmadığını söyleyip yalnızca dövizinin olmasının diktaya bağlanmasını ise samimi bulmadığını dile getirmiştir. Salahiyet Kanunu sırasında mecliste olmadığını açıklayan Dünder Tekand mebusluk sıfatıyla bir çıkar elde etmediği gibi bol kredi alıp hükümet büyüklerine refakat edip seyahatlere çıkmadığını da sözlü savunmasına eklemiştir.

Murakabe görevini yerine getirmediği yönündeki suçlamalara 8 Ağustos 1961 tarihli yazılı savunmasında “Tenkit ve murakabeden bir an olsun ayrılmayan bir grubun mensubuyum. Mutlaka konuşmak ve tenkit etmek diye bir vazifenin mevcut olduğu ve yapmayanın da kasten yapmadığı iddiasıyla suçlandırıldığı fikrini benimsek mümkün değil.” ifadeleri ile cevap vermiştir. Avukatı tarafından kaleme alınan savunmada “İki senedir TBMM’de aleyhte ve lehte söz almaması karakterinin ne kadar mahcup ne kadar çekingen olduğunu gözler önüne seriyor. Bu yüzden memleketteki kötü gidişattan bigane gösterilemez.” denilmiştir. Dünder Tekand son çıkan kanunlara oy vermediğini oy verdiği kanunlara da vicdani kanaati doğrultusunda hareket ettiğini söyleyip vatana ihanet, dikta, Anayasa’yı ihlal gibi ağır suçlara değil katılmak düşünmek bile istemediğini belirtmiştir. 90’lık takrirde adının olmamasının tek nedenin o sırada Ankara’da bulunmaması olarak göstermiştir.⁷³⁵

Hakkında mahkemece verilen kararda yalnız İç Tüzüğe oy verdiği suçlamasıyla murakabe görevini yerine getirmemesi temel dayanak olmuş esaslı bir savunmasının olmamasına dikkat çekilerek Anayasa’yı ihlal suçundan 146/3, 173. maddeler hükmünce 4. sene 2 ay ağır hapsine amme hizmetlerinden ömür boyu yasaklanmasına, 1 sene 4 ay 20

⁷³² Yüksek Ziraat müdürü olarak Alpullu Şeker Fabrikası müdürüken seçilmiştir, Babaeski’de valilik emriyle ihtilaf halinde olan belediye başkanlığına vekalet etmiştir.

⁷³³ BCA, 52.151.5/ 10.9.0.0

⁷³⁴ TBMM Arşivi, Yassıada Yüksek Adalet Divanı Tutanakları: Anayasayı İhlal Davası 1960/1, 1482.

⁷³⁵ BCA, 52.151.6/ 10.9.0.0

gün İstanbul'da umumi emniyet nezareti altında bulundurulmasına, 152 lira maktu harcın alınmasına oy birliği ile karar verilmiştir.⁷³⁶

5.3.3. Hüsnü Yaman

Demokrat Parti Trakya Bölge Müfettişliği⁷³⁷ yapmış olan Hüsnü Yaman Kırklareli Milletvekili olarak X. ve XI. yasama dönemlerinde TBMM'de bulunmuştur. Yassıada duruşmalarına ağır rahatsızlığı nedeniyle katılamamış yalnızca yazılı savunma vermiştir. Avukatlığını yapan Suat Ziya Kant'ın kendisi adına yaptığı yazılı ve sözlü müdafaaları aynen kabul ettiğini belirtmiştir.⁷³⁸

Yazılı savunmasında 73 yaşında olduğunu belirten Yaman 50 yılı aşan siyasi hayatının zorbalığa ve baskıya karşı mücadelelerle geçtiğini söylemiş ardından “20 yıl fasılasız hocalık yaptığını binlerce öğrenci yetiştirip 14 yıl da milletvekilliği yaparak ömür tüketmiş benim gibi bir faniyi vatan haini suçlamasıyla itham etmeyi ancak haksızlık telakki ediyorum” demiştir. Hangi kanunlara oy verdiğini hatırlamadığını söyleyen Hüsnü Yaman hangi kanunlara oy vermişse akliselim ve vicdanının sesine uyarak hareket ettiğini belirtmiştir.

7 Ağustos 1961 tarihli kısa savunmasında genel hatlarıyla kendisine atfedilen suçları reddederek ve geçmişte devlete yaptığı hizmetleri vurgulayan Hüsnü Yaman son olarak “Bendeniz ağır kalp hastalığına sahibim, Kalbimin sol bloğu işleyemez haldedir, Bu yüzden aldığım izinlerle İstanbul'da kalıyordum. Nitekim Yassıada'ya getirildiğim ilk günden bu güne 14 aydır garnizon hastanesindeyim. Hastalığımı belirtmemin nedeni hekimler tarafından meclis kürsü görüşmelerinden ve en küçük heyecan verici konuşma ve tartışma kesin olarak yasaklanmıştır. Murakabe görevimi ancak encümenlerde sükûnetle yapabiliyordum.” demiştir.⁷³⁹

Hakkında verilen kararda devresindeki kanunlardan yalnız Cumhuriyet Halk Partisi Malları Hakkında Kanuna, Seçim Kanunu'nun 39. maddesinin tadiline, Basın Kanunu'na oy verdiği ve murakabe görevini yaptığı yönünde bir davranışı olmadığı belirtilmiştir. Ancak Kemal Özçoban ve arkadaşları tarafından verilmiş olan basın suçlarının affi hakkındaki önergede imzası olması hali hakkında takdiri azaltıcı sebep sayılmıştır. Sonuç olarak Anayasa'yı ihlal suçundan 146/3, 173. maddeler hükmünce 4. sene 2 ay ağır

⁷³⁶ **TBMM Arşivi**, Yassıada Yüksek Adalet Divanı Kararları, 39

⁷³⁷ (2 Şubat 1950). **Cumhuriyet**. 2.

⁷³⁸ **BCA**, 52.151.4/ 10.9.0.0

⁷³⁹ **BCA**, 52.151.4/ 10.9.0.0

hapsine, amme hizmetlerinden ömür boyu yasaklanmasına, 1 sene 4 ay 20 gün İstanbul'da umumi emniyet nezareti altında bulundurulmasına, 152 lira maktu harcın alınmasına oy birliği ile karar verilmiştir.⁷⁴⁰

Hakkında verilen karardan sonra hasta olduğu için cezaevine gönderilmemiş tedavileri bitene kadar gözetim altında hastaneye yatırılmıştır⁷⁴¹ Cerrahpaşa hastanesinden 1962 Haziran ayında taburcu edilen Hüsnü Yaman⁷⁴² 1963 yılı Mart ayında vefat etmiştir.⁷⁴³

5.3.4. Mehmet Ali Ceylan

Mehmet Ali Ceylan X. ve IX. yasama dönemi Demokrat Parti Kırklareli Milletvekili olarak TBMM içinde oldukça az etkinlik göstermesinin yanında Yassıada Mahkemeleri süresince de tatmin edici bir savunma sergileyememiştir. Sözlü savunmasında 1954-57 seçimlerinde yoklama yoluyla milletvekili seçildiğini⁷⁴⁴ belirten Ceylan milletvekilliğini kullanarak bol döviz ve kredi sağladığı yönündeki iddiaları yalanlayıp asla milletvekilliğinin nimetlerinden faydalanma yoluna gitmediğini söylemiştir.⁷⁴⁵ Diktaya gidildiği duygusuna da bir an olsun kapılmadığını, demokrasiye inanan ve bu yoldan milletvekili seçilen bir insan olduğunu belirtmiştir.

Murakabe görevini yerine getirmediği yönündeki suçlamalara 22 Kasım 1955 'te Demokrat Parti grubuna verdiği bir takririn neticesinde ilk defa hükümetin düştüğünü ve takrire konu olan 4 vekil hakkında meclis tahkikatı açılmasına vesile olduğunu belirtmiştir. Bu olayın tüm dünyada büyük bir yankı uyandırdığını ve "Time" dergisinde kendisinden ve takririnden bahseden bir makale kaleme alındığından bahsetmiştir. 8 Ağustos 1961 tarihli yazılı savunmasında 90'lık takrire imza attığını da hatırlatan Mehmet Ali Ceylan kendi suçsuzluğundan oldukça emin ve kararlı bir üslup takınarak beraatını istemiştir.⁷⁴⁶

Hakkında mahkeme tarafından verilen kararda devresindeki Kırşehir Kanunu hariç bütün kanunlara oy verdiği, murakabe görevini yaptığını gösterecek bir faaliyetinin olmadığı ve müdafaasında ileri sürdüğü çalışmaların dava konusunun taalluk ettiği saha dışında görülmesi nedeniyle Anayasa'yı ihlal suçundan 4. sene 2 ay ağır hapsine, amme hizmetlerinden ömür boyu yasaklanmasına, 1 sene 4 ay 20 gün İstanbul'da umumi emniyet

⁷⁴⁰ TBMM Arşivi, Yassıada Yüksek Adalet Divanı Kararları, 39

⁷⁴¹ (20 Ekim 1961). *Milliyet*, 1.

⁷⁴² (27 Haziran 1962). *Cumhuriyet*, 1.

⁷⁴³ (7 Mart 1963). *Cumhuriyet*, 2.

⁷⁴⁴ BCA, 52.152.1/ 10.9.0.0

⁷⁴⁵ TBMM Arşivi, Yassıada Yüksek Adalet Divanı Tutanakları: Anayasayı İhlal Davası 1960/1, 1478.

⁷⁴⁶ BCA, 52.152.1/ 10.9.0.0

nezareti altında bulundurulmasına, 152 lira maktu harcın alınmasına oy birliği ile karar verilmiştir.⁷⁴⁷

5.3.5. Şefik Bakay

Şefik Bakay Demokrat Partiden IX, X, ve XI. yasama dönemlerinde Kırklareli'nden Milletvekili seçilerek TBMM'ye girmiştir. Üç dönem milletvekilliği yapması dolayısıyla Yassıada Mahkemelerinde yine üç dönem boyunca yaşananlardan sorumlu tutulmuştur. Rükneddin Nasuhioğlu ile akraba olan Şefik Bakay'ın avukatlığını Abidin Nasuhioğlu ile Baha Yörük yapmıştır.⁷⁴⁸

Yazılı savunmasına uzun bir tercüme-i hal ile başlayan Bakay, üniversiteyi Almanya'da okuyup yüksek ziraat mühendisi olarak 1927 yılında Alpulu Şeker Fabrikasında vazife alarak Türkiye'de ilk pancar ziraat teşkilatını kuran, ilk pancar ektiren ziraatçısı olduğunu belirtmiştir. Atatürk'ün emri ile devlet çiftliklerinin başına Umum Müdür tayin edildiğini, Rize'de ilk çay fabrikasının kurulmasına vesile olduğunu 1950 yılına kadar da Ziraat Bankası Umum Müdürlüğü, Ziraat Müşavirliği vazifelerinde bulunduğunu söylemiştir. Şefik Bakay'a milletvekili adaylığı için hem Trakya'dan hem Niğde'den teklif geldiğini kendisinin de "İlk pancar ektirdiğim yer." dediği Trakya'yı tercih ettiğini ve yüksek bir oy farkı ile mebus seçildiğini dile getirmiştir.

Kararnamede kendisine yönlendirilen ithamları reddeden Şefik Bakay murakabe görevini yerine getirmekten çekinmediğini belirtip merkez aday olmadığını yoklama ile TBMM'ye girdiğini, 10 yıllık mebusluk hayatının 8 yılının Bütçe Encümeninde 2 yılının ise Hariciye Encümeninde geçtiğini söylemiştir.⁷⁴⁹ Dönemin ispat hakkını savunan milletvekilleri arasında olduğunu fakat meclise teklif edilirken hasta olduğu için Ankara'da bulunmadığını o sebeple imzasının olmadığını ifade ettikten sonra Vatan gazetesinden konuyla alakalı bir örnek sunmuştur. Demokrat Parti Kongresinde Iskat Kanunu'na karşı çıktığı için Fuat Köprülü tarafından şiddetli hücumlara maruz kaldığını yine memurların devlet şurasına müracaat kapısını kapatan kanuna muhalefetinin Bütçe Encümeni mazbatalarında yer aldığını bildirmiştir. Cumhuriyet Halk Partisi Mallarına El Konulması Kanunu'na oy vermesi konusunda ise "Halk böyle istiyordu." şeklinde

⁷⁴⁷ **TBMM Arşivi**, Yassıada Yüksek Adalet Divanı Tutanakları: Anayasayı İhlal Davası 1960/1, 348.

⁷⁴⁸ **BCA**, 52.152.2/ 10.9.0.0

⁷⁴⁹ **TBMM Arşivi**, Yassıada Yüksek Adalet Divanı Tutanakları: Anayasayı İhlal Davası 1960/1, 1476.

açıklama yapan Bakay, faydasız tesisler olarak adlandırdığı binaları faydalı hale getirmek amacıyla böyle bir girişimde bulunulduğunu söylemiştir.⁷⁵⁰

Basın suçlarının affi için tahrir verenler arasında olduğunu belirten Şefik Bakay Kırşehir Kanunu ile toplantı yürüyüş gösteri kanununa oy vermediğini, aksine Kırşehir'in yeniden il olması için çok çalıştığını, Vatan Cephesi aleyhinde de konuşmaları olduğunu söylemiştir. Hatta Adnan Menderes'in yurtdışında bulunduğu bir sırada vekâlette Ethem Menderes bulunurken radyolardaki Vatan Cephesi neşriyatından rahatsız olduğunu ve durdurulması için vekâlete müracaat ettiğini ve sayede bu Vatan Cephesi neşriyatının durdurulduğunu delillerini de sunarak anlatmıştır.

Yazılı savunmasında Şefik Bakay genel hatlarıyla TBMM içi ve dışı faaliyetlerinden bahsedip “10 yıllık meclis hayatım boyunca siyasi görüş ve kanaatlerimi CHP Genel Başkanı İsmet İnönü ve CKMP Genel Başkanı Osman Bölükbaşı ve grup arkadaşlarım gayet iyi bilirler, kararnamede ve iddianamede ne yazarsa yazsın endişe edecek değilim.” diyerek Türk adaletinin mümessili olarak adlandırdığı mahkemenin hak ve adil değerlendirme yapacağına inandığını belirtmiştir. Avukatının 9 Ağustos 1961 tarihinde mahkemeye sunduğu yazılı savunmada 3 Nisan 1961'de DP'ye muhalefetiyle meşhur Akis dergisinin 353 sayılı nüshasında “Kurunun Yanında Yaş” başlıklı yazıda Şefik Bakay'ın da resmi basılarak “Kendisinin sanık sandalyesinde neden oturduğunu insan anlamıyor zira bunlar DP grup zabıtlarının ve nisyan ile malul olmayan hafızaların gösterdiği gibi gidişi tasvip etmemişler hatta ellerinden geldiği kadar mücadelede bulunmuşlardır.” ifadelerinin kullanıldığına değinilmiştir.⁷⁵¹

Şefik Bakay hakkında mahkeme tarafından verilen kararda CHP mallarına el konulması teklifine ve Seçim Kanunu'nun tadiline oy verdiği sabit bulunmuştur. Fakat basın suçlarının affi hakkındaki kanuna imza koyması, DP'den istifanın milletvekilliğinden de istifayı gerektireceği yolundaki DP Genel Kongresindeki tutumu ve teklife itiraz edenler arasında olması ve 90'lık tahrirde imzasının bulunması Bakay'ın murakabe görevini yapmaya çalıştığını göstermeye yeterli bulunmuştur. Ve Anayasa'yı ihlal suçundan beraat etmesine, hakkındaki tutuklama kararının ise geri alınmasına oy birliği ile karar verilmiştir.⁷⁵²

⁷⁵⁰ **TBMM Arşivi**, Yassıada Yüksek Adalet Divanı Tutanakları: Anayasayı İhlal Davası 1960/1, 1477

⁷⁵¹ **BCA**, 52.152.2/ 10.9.0.0

⁷⁵² **TBMM Arşivi**, Yassıada Yüksek Adalet Divanı Kararları, 38

5.4. Demokrat Parti Tekirdağ Milletvekillerinin Yassıada Yargulamaları

5.4.1. Ahmet Paker

Demokrat Parti Tekirdağ Milletvekili Ahmet Paker 1957 seçimleriyle Çorlu Belediye Başkanlığından istifa ederek meclise girmiştir. Yassıada Mahkemeleri süresince avukatlığını Haluk Orkut yapmıştır.⁷⁵³ Mahkemede verdiği sözlü savunmasında diktaya gitmek isteyenleri desteklediği yönündeki iddiaları reddederek gayri meşru servetinin olmadığını bildirmiştir. 7468 sayılı Salahiyet Kanunu'na itimat ettiği hukukçuları dinledikten sonra edindiği kanaate göre müspet oy kullandığını söylerken⁷⁵⁴ avukatı tarafından verilen savunmada Salahiyet Kanunu'na memleketin hayrına olarak düşündüğü için oy verdiğini amacının diktayı destelemek olmadığı belirtilmiştir.

Uşak, İstanbul ve Ankara olaylarını iki parti arasında bir gövde gösterisi olarak gördüğünü ve 23 Mayıs tarihinde Ankara'ya gelerek ülkenin durumu karışık olduğu için TBMM'deki arkadaşlarıyla görüşerek parti grubunun olağanüstü toplanmasını isteyen 12'lik takririn hazırlanmasına iştirak ettiğini dile getirmiştir. Yaşananlardan sonra istifa etmeyi düşünmediğini eğer izin verilseydi düzenin yeniden kurulup muvaffak olunacağını düşündüğünü ifade etmiştir.⁷⁵⁵

Ahmet Paker'in avukatı 11 Haziran 1961 tarihli yazılı savunmada genel hatlarıyla belediye başkanlığında bulunduğu dönemde yaptığı icraatlardan bahsetmiştir. Daha önce milletvekilliği yapmamış olan Ahmet Paker'in TBMM'ye girdiğinde DP ve CHP arasındaki havanın ısınmış olduğu bu atmosfer içinde şaşkınlık yaşadığını, teşrii hayatta aldığı kararların bu doğrultuda değerlendirilmesi gerektiğini söylemiştir.

Ahmet Paker hakkında mahkemece verilen kararda içtüzük tadiline ve Salahiyet Kanunu'na oy vermesi, murakabe görevini yerine getirmediği sabit görülmüş ayrıca müdafaasında ileri sürdüğü 12 kişilik takririn bulunamadığı belirtilmiştir. Sonuç olarak Anayasa'yı ihlal suçundan 146/3, 173. maddeler hükmünce 4. sene 2 ay ağır hapsine amme hizmetlerinden ömür boyu yasaklanmasına 1 sene 4 ay 20 gün Tekirdağ'da umumi emniyet nezareti altında bulundurulmasına 152 lira maktu harcın alınmasına oy birliği ile karar verilmiştir.⁷⁵⁶

⁷⁵³ BCA, 55.101.4/ 10.9.0.0

⁷⁵⁴ TBMM Arşivi, Yassıada Yüksek Adalet Divanı Tutanakları: Anayasayı İhlal Davası 1960/1, 1760

⁷⁵⁵ BCA, 55.101.4/ 10.9.0.0

⁷⁵⁶ TBMM Arşivi, Yassıada Yüksek Adalet Divanı Kararları, 44

5.4.2. Ali Çakır

Demokrat Parti Milletvekili Ali Çakır yalnızca XI. yasama döneminde TBMM’de bulunanlar arasındadır. Kendisi Yassıada Mahkemeleri sırasında verdiği sözlü savunmada 1957 senesinde yoklama yoluyla halkın isteğiyle milletvekili seçildiğini belirtip Hayrabolu Belediye Başkanlığı yaptığını ve Hayrabolu’dan çıkan ilk milletvekili olduğunu söylemiştir. Ali Çakır yazılı savunmasında sözlerine Türk Ceza Kanunu’nun 146/3 maddesi gereğince cezalandırılma talebiyle yargılananlar arasında olduğunu belirterek başlamıştır. Tahkikat Encümeni kurulmasına dair kanuna oy verme nedenini o günün şartlarında ortalıkta gezen yaygın dedikoduların menşei ve hakikaten meselenin sorumlusunun CHP mi yoksa bir kısım basın mı olduğunun öğrenilmesi amacı olduğunu dile getirmiştir.⁷⁵⁷ Salahiyet Kanunu sırasında ise TBMM’de olmadığını 2 senelik milletvekilliği sırasında diktaya gidişe dair bir tutum görmediğini ve bir halk çocuğu olarak milletvekilliğini demokrasiye borçlu olduğunu vurgulamıştır.⁷⁵⁸

Basın suçların affı için tahrir verdiğini ve bu sebeple birçok muhalif ve muvafık vatandaştan telgraf ve tebrik mektupları aldığını hatta 1959 yılında Tekirdağ’da yapılan Cumhuriyet Halk Partisi İl Kongresinde Kasım Gülek’in kendisine teşekkür ettiğini söylemiştir. Ali Çakır hükümetin son günlerde içinde bulunduğu buhran ve aczi karşısında umumi murakabe açılıp kabineyi düşürmek için ilk teşebbüse geçenler arasında olduğunu belirtip 23 Mayıs 1960 günü Mehmet Ali Ceylan, Ahmet Parker’in de içinde bulunduğu bir grup mebus ile birlikte grubu toplantıya çağıran tahriri hazırladıklarını söylemiştir. 11 Ağustos 1961 tarihli yazılı savunmasını “Zahir olan suçsuzluğum sebebiyle beraatıma karar verilmesini saygı ile arz ve istirham ederim” diyerek sonlandırmıştır.⁷⁵⁹

Mahkeme tarafından Ali Çakır hakkında verilen kararda İç Tüzük tadillerine ve komisyon kurulmasına oy verdiği fakat basın suçlarını affı hakkında önergede imzasının bulunması göz önüne alınarak Anayasa’yı ihlal suçundan 146/3, 59, 173. maddeler hükmünce 4. sene 2 ay ağır hapsine, amme hizmetlerinden ömür boyu yasaklanmasına, 1 sene 4 ay 20 gün Tekirdağ’da umumi emniyet nezareti altında bulundurulmasına, 152 lira maktu harcın alınmasına oy birliği ile karar verilmiştir.⁷⁶⁰

⁷⁵⁷ BCA, 55.162.2/ 10.9.0.0

⁷⁵⁸ TBMM Arşivi, Yassıada Yüksek Adalet Divanı Tutanakları: Anayasayı İhlal Davası 1960/1, 1749.

⁷⁵⁹ BCA, 55.162.2/ 10.9.0.0

⁷⁶⁰ TBMM Arşivi, Yassıada Yüksek Adalet Divanı Kararları, 44

5.4.3. Hasan Gürkan

Demokrat Parti XI. dönem Tekirdağ Milletvekili Hasan Gürkan Yassıada Mahkemeleri sırasında verdiği savunmalarda genel itibari ile kısa ve net bir tutum içinde olmuştur. 1946 yılında Tekirdağ'ın Malkara İlçesi Demokrat Parti kurucuları arasında yer aldığını söylemiştir. Ardından 1950 Eylül ayında yapılan belediye başkanlığı seçimlerinde belediye başkanlığına seçildiğini halkın istek ve talepleri doğrultusunda 1954 milletvekili seçimlerine katıldığını fakat yoklamayı kazanmasına rağmen genel kurulca veto yediğini fakat 1957 yılında tekrar bölgesinde yoklamayı kazandığını vilayetin en yüksek oyunu alarak teşrii hayata girdiğini dile getirmiştir.⁷⁶¹ 4 yıl belediye başkanlığı 2 yıl milletvekilliği süresince vatandaşlara daima ılımlı bir şekilde yaklaştığını de eklemiştir.⁷⁶²

Mecliste alınan kararlara oy vererek diktayı desteklediği yönündeki suçlamaya ise milletvekili olarak seçilen bir kimsenin dikta rejimini desteklemesinin anlamsız olduğunu belirtmiştir. 1958 yılı basın suçlarının affı teklifine imza atan 23 kişiden biri olduğunu, Salahiyet Kanunu ve Tahkikat Encümenliğine oy verirken orada bulunan hukukçuların kanunların Anayasa'ya uygun olduğunu belirtmesi üzerine kimsenin etkisi altında kalmadan vicdani kanaatine göre hareket ettiğini söylemiştir.

Hasan Gürkan hem mahkemedeki sözlü hem de 11 Ağustos 1961 tarihli yazılı müdafaasında ihtilal olduğu sırada yurt dışında olduğunu, isnat edilen suçlardan hiçbirini işlemediğine vicdanen emin olduğu için hiçbir şeyden çekinmeden korkmadan 3 Haziran'da ülkeye dönüp huzurlarında hesap vermek için bulunduğunu belirtmiştir.⁷⁶³ 76 yaşında bir annesi ve iki kardeşinden başka hayatta kimsesi olmadığını onlardan başka bir şey düşünmediği belirtip beratını istemiştir.⁷⁶⁴

Hasan Gürkan hakkında verilen mahkeme kararında devresindeki kanunlara oy verdiği, basın suçlarının affına dair kanuna oy vermesine rağmen bundan başka murakabe görevini yapmadığı gerekçesiyle Anayasa'yı ihlal suçundan 146/3, 173.maddeler hükmünce 4. sene 2 ay ağır hapsine amme hizmetlerinden ömür boyu yasaklanmasına, 1

⁷⁶¹ **TBMM Arşivi**, Yassıada Yüksek Adalet Divanı Tutanakları: Anayasayı İhlal Davası 1960/1, 1758.

⁷⁶² **BCA**, 55.161.6/ 10.9.0.0

⁷⁶³ Kara yolu ile Avrupa'dan yurda dönen eski Tekirdağ mebusu Hasan Gürkan otomobilinde kaçak ses alma makinesi, soğutma cihazları bulunmuştur. Hasan Gürkan emniyet altına alınarak İstanbul'a sevk edilmiştir. (04.06.1960). **Milliyet**, 5.

⁷⁶⁴ **BCA**, 55.161.6/ 10.9.0.0

sene 4 ay 20 gün Tekirdağ'da da umumi emniyet nezareti altında bulundurulmasına, 152 lira maktu harcın alınmasına oy birliği ile karar verilmiştir.⁷⁶⁵

5.4.4. İsmail Özdoğuran

Tekirdağ Milletvekili İsmail Özdoğuran ilk kez 1957 yılında milletvekili seçilenlerdendir. Bu sebeple TBMM içi faaliyetlerinin de azlığı göz önüne alınınca savunması daha çok Salahiyet Kanunu ve diktayı destekleme noktasında yoğunlaşmıştır. İsmail Özdoğuran'ın avukatlığını Yassıada Mahkemeleri süresince Haluk Korkut ve Kerem Korkut yapmıştır. Özdoğuran yazılı ifadesine başlarken teşrii hayatı boyunca itidalden ayrılmadığını ve en önemli kanıtının da hem meclis hem de grup zabıtları olduğunu belirtmiştir. Maddi menfaat sağlamak sebebiyle diktayı desteklediği yönündeki suçlamalara ise mal beyanına ait dosyanın hatalarla dolu olarak tetkik edilerek sunulduğunu gayri resmi servetinin olmadığını belirtmiştir.⁷⁶⁶

Haksız servet ve diktayı destekleme konusunda avukatı tarafından verilen savunmada “Balkan Harbi sıralarında zulüm ve istibdattan kaçarak büyük varlığını da kaçırmaya başararak anayurda iltica edip Tekirdağ'a yerleşmiş bir anne ve babadan dünyaya gelmiştir. Yüksek iktisat ve ziraat mektebine başlamış fakat tahsilini yarım bırakarak un ve yağ fabrikatörü babasının yanında çalışmaya başlamıştır. 1950 yılında DP'den Tekirdağ Belediye Başkanı olmuş partideki gidişatı beğenmediği için istifa etmiştir. Fakat 1955 yılında parti teşkilatının iyi bir seyir takip ettiğini görüp Fuat Köprülü'nün Tekirdağ'a gelip kendisini vazifeye tekrar çağırması üzerine Tekirdağ parti başkanlığı getirilmiştir.” ifadelerini kullanarak suçlamaları reddetmiştir.

İsmail Özdoğuran murakabe görevini yerini getirmediği yönündeki suçlamaya ise 1958 yılı TBMM seçimlerinde Demokrat Parti yöneticilerinin istemediği Sıtkı Yırcalı'nın seçilmesi için çaba sarf ettiğini söylemiştir. 1960 yılında yaşanan hadiselerle ilgili sahra kesesi rahatsızlığından dolayı⁷⁶⁷ Meclis kararlarına iştirak edemediğini belirtmiştir. Bu süreçte İstanbul olaylarını öğrendiğini ve yanındakilere “Eğer söylenenler doğru ise derhal DP'den istifa ederim, partiperver değil vatanperver olmalı.” dediğini aktarmıştır. 24 Mayıs 1960 tarihinde Ankara'ya ancak dönebildiğinde TBMM'nin tatil olduğunu gördüğünü ve istifasını iletmediğini de eklemiştir. İsmail Özdoğuran iç politikada cereyan eden hadiseleri tasvip etmemekle beraber bunların aşırı derecede parti çalışmaları olduklarını ve

⁷⁶⁵ **TBMM Arşivi**, Yassıada Yüksek Adalet Divanı Kararları, 44

⁷⁶⁶ **BCA**, 55.161.5/ 10.9.0.0

⁷⁶⁷ Milano'da tedavi halindeyken **BCA**, 55.161.5/ 10.9.0.0

bu hadiselerin kanun nazarındaki sorumluluklarını Yassıada davaları başladıktan sonra öğrendiğini belirtmiştir. Sözlü savunmasının sonunda kendisinin seçimle milletvekili olmuş bir Atatürk çocuğu olarak diktatörlüğe alet olmayacağını arz etmiştir.⁷⁶⁸

Avukatı tarafından 11 Ağustos 1961 tarihinde mahkemeye verilen savunmada “Sanık sandalyesinde oturan sanıklardan ilk defa 1957 seçimleriyle meclise girenlerin TBMM’de o devrenin keşmekeşi içinde kaç tanesi müspet bir faaliyette bulunabilmiştir?” ifadeleri kullanılmıştır. Aynı zamanda İsmail Özdoğuran’ın Salahiyet Kanunu sırasında mecliste olmadığını hatırlatıp eğer dikta taraftarı bir insan olsaydı böylesine bir kararın çıkarılması için mutlaka TBMM’deki yerini alıp oy kullanmak için çabalayacağını belirtmiştir.

Mahkeme tarafından Özdoğuran hakkında verilen karara göre yalnız içtüzüğe oy verdiği saptanmış fakat murakabe görevini yerine getirdiğine dair herhangi bir faaliyeti olmadığı belirtilip Anayasa’yı ihlal suçundan 146/3, 173. maddeler hükmüne 4. sene 2 ay ağır hapsine, amme hizmetlerinden ömür boyu yasaklanmasına, 1 sene 4 ay 20 gün Tekirdağ’da umumi emniyet nezareti altında bulundurulmasına, 152 lira maktu harcın alınmasına oy birliği ile karar verilmiştir.⁷⁶⁹

5.4.5. Nurettin Aknoz

Demokrat Parti XI. yasama dönemi Tekirdağ Milletvekili Nurettin Aknoz Yassıada Mahkemelerinde sözlü savunmasını oldukça kısa tutarken yazılı savunmasında daha çok kişisel kanaatlerini dile getirerek kendisini daha iyi ifade etmiştir. Bu süreçte avukatlığını ise Hamdi Üge yapmıştır. Nurettin Aknoz’un yargılanmasının temel nedeni 1960 yılı içinde ülke çapında yaşanan hadiselerde şiddet tedbirlerine taraftar olup hususi mahkemeler kurulmasını teklif etmesi olmuştur.⁷⁷⁰

Nurettin Aknoz’un avukatı tarafından 11 Ağustos 1961 tarihli yazılı müdafaada Aknoz’un Tahkikat Komisyonunun kurulmasına kardeş kavgasını önlemek amacıyla destek verdiği amacının diktayı desteklemek olmadığı ifade edilmiştir. Parti grup toplantısında 6-7 Eylül hadiselerinde örfi idarede görev yaptığı için tecrübelerinden faydalanmak amacıyla kendisine örfi idareyle ilgili sorular sorulduğu ve bu doğrultuda cevap verdiği dolayısıyla sırf bu yüzden örfi idare taraftarı olarak gösterilemeyeceği avukatı tarafından belirtilmiştir. Nurettin Aknoz 6-7 Eylül Örfi İdaresi sırasında herkese

⁷⁶⁸ **TBMM Arşivi**, Yassıada Yüksek Adalet Divanı Tutanakları: Anayasayı İhlal Davası 1960/1, 1759.

⁷⁶⁹ **TBMM Arşivi**, Yassıada Yüksek Adalet Divanı Kararları, 44

⁷⁷⁰ **BCA**, 55.162.3/ 10.9.0.0

karşı tarafsız davrandığını söyleyip delil olarak da Akis dergisinde çıkan bir yazıyı mahkemeye sunmuştur.⁷⁷¹

Vatan müdafaasıyla sorumlu ordunun iç olaylara müdahale etmesini tavsiye etmekle suçlandığı grup konuşması için Aknoz “teknik ve afaki” ifadelerini kullanmıştır. Ardından “Ben şiddet taraftarı olamam çünkü harplerde vatan uğruna kanı dökülen ve her türlü sıkıntıya göğüs gererek tamamen eğilmiş bir adam şiddetin ne olduğunu bizzat nefsinde tecrübe etmiştir. Sarıkamış’tan yaralanmış olarak sağ kalmış 15 gün ahırda tetanos ve tifüs olmadan nasıl hastaneye taşındığımı bir ben bilirim. Bu sebepten şiddetten nefret ederim. Akıl karı olan tedbirleri tercih ederim.” demiştir. 45 sene askerlik görevinde bulunmuş, askeri derecelerin en yükseğine ulaşmış ve 60 yaşını geçmiş bir orgeneralin milletvekili olunca bir hukukçu veya politikayı meslek edinmiş bir şahıs gibi TBMM’ye her konuda müdahale edemeyeceğinin tabii olduğunu belirtmiştir. Savunmasının sonunda yegane varlığım dediği şerefının iade edilerek beraatına hüküm verilmesini istemiştir.⁷⁷²

Mahkeme tarafından hakkında verilen kararda İç Tüzük tadiline ve Salahiyet Kanunu’na oy verdiği, hükümete şiddet tavsiye eden tavrı imzaladığı, hususi mahkemeler kurulması yolundaki konuşması ve 2 Mayıs 1960 tarihli grup konuşmasında İstanbul Ankara olaylarını bastırmak için “mukavemetçileri bertaraf etmek yolunda şayet mukavemetçi silahsızsa dipçik ateşsiz silahı varsa süngü kullanmak, silahı varsa (vur şunu) demek suretiyle hareket edilerek mukavemetçinin bertaraf edilebileceğini” tavsiye ettiği belirtilmiştir. Tüm bunlar göz önüne alınarak Nurettin Aknoz’un Anayasa’yı ihlal suçundan 146/3, 173. maddeler hükmünce 6. sene ağır hapsine amme hizmetlerinden ömür boyu yasaklanmasına, 2 sene İstanbul’da umumi emniyet nezareti altında bulundurulmasına, 200 lira maktu harcın alınmasına oy birliği ile karar verilmiştir.⁷⁷³

5.4.6. Zeki Erataman

Demokrat Parti Tekirdağ Milletvekili Zeki Erataman IX. X. ve XI. yasama dönemlerinde TBMM’de bulunmuştur. Zeki Erataman Yassıada yargılamaları sonucu idam kararı verilen 14 kişiden biri olması nedeniyle Trakya Bölgesinden yargılanan milletvekilleri arasında en uzun müdafaa kendisine aittir. Mahkemedeki sözlü savunmasında Demokrat Parti kurucularından olduğu ve teşrii hayata memlekete hizmet için girdiğini söylemiştir. Milletvekilliğini kullanarak kendisine ve yakınlarına bir menfaat

⁷⁷¹ **TBMM Arşivi**, Yassıada Yüksek Adalet Divanı Tutanakları: Anayasayı İhlal Davası 1960/1, 1747.

⁷⁷² **BCA**, 55.162.3/ 10.9.0.0

⁷⁷³ **TBMM Arşivi**, Yassıada Yüksek Adalet Divanı Kararları, 44

sağlamadığını, bol döviz alıp resmi seyahatlere gitmediğini, idari meclis reisliğinde görev almadığı gibi azalıklarda da bulunmadığını söylemiştir.⁷⁷⁴

Zeki Erataman Yassıada Mahkemeleri tarafından diktaya hazırlık telakki edilen Kırşehir Kanunu ve Gösteri Yürüyüş Kanunu'nda oy kullanmadığını diğerlerine ise kimsenin tesirinde kalmadan vicdani kanaatine göre hareket ettiğini belirtmiştir. Tahkikat Komisyonunun kurulmasına iki parti arasındaki gergin havayı daha da elektriklendireceği için taraftar olmadığını ifade edip “Uşak'ta başlayıp Topkapı'da biten olayları Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'nun hatalı tatbikinden ve ölçüsü kaçırılmış bir gövde gösterisi olarak kabul ettim“ demiştir. Ankara ve İstanbul olaylarını tohumlarını daha 1950'de atılmış ve 1957'de tamamen kızıştırılmış bir tahrikin ürünü olarak görmüştür. Bu sebeple Toplantı Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'nun kaldırılmasını ve radyodan Vatan Cephesi neşriyatının durdurulmasını sağlamak amacıyla grup toplantısında çok uğraştığını bu yüzden Adnan Menderes ile münakaşaya girdiğini ve Menderes'in kendisine “Çatlak ses” olarak hitap ettiği belirtmiştir.⁷⁷⁵

Sözlü savunması sırasında mahkeme başkanının Zeki Erataman'a “Yeşilhisar'da ben olsam birkaç kişiyi sallandırırđım” şeklindeki beyanı sorulunca Yeşilhisar'da yaşananlara şahit olmadığını belirtip o sırada hükümette geçen heyecanlı konuşmalar silsilesi içinde civarındakilerin konuşmalarına istinaden hadiseyi mütalaa ettiğini ve Yeşilhisar'a dair duyduklarından başka bir şey bilmediğini söylemiştir.⁷⁷⁶ Yeşilhisar olaylarıyla ilgili sarf ettiği sözlerin dava dosyasında önemli bir yer kaplaması nedeniyle savunmasının uzun bir bölümünü sözlerinin amacını açıklamaya ayırmıştır.⁷⁷⁷

Zeki Erataman Meclis içi ve dışı pek çok konuşmada diktatörlüğü desteklediği konusundaki iddiaları reddederek savunmasında “Diktatör kendi kendine gelir. Diktatörü millet seçmez. Adnan Menderes bir ekseriyet partisinin lideri olduğu için kuvvetli idi, bir başvekil olduğu için kuvvetli idi. İki kuvveti elinde tutuyordu, elbette ki bu bir kuvvettir fakat asla bir dikta değildir.“ ifadelerini kullanmıştır.⁷⁷⁸

Mahkemede Zeki Erataman'ın yargılanmasına konu olan sözlerinin bir kısmının okunmuştu. Yazılı savunmasında mahkemede yalnızca konuşmalarının belli kısımlarının alınarak isnatlarda bulunulduğunu ve yanlış anladığını belirtip “Sayın başkanı arz ettiğim

⁷⁷⁴ TBMM Arşivi, Yassıada Yüksek Adalet Divanı Tutanakları: Anayasayı İhlal Davası 1960/1, 1749

⁷⁷⁵ TBMM Arşivi, Yassıada Yüksek Adalet Divanı Tutanakları: Anayasayı İhlal Davası 1960/1, 1750

⁷⁷⁶ TBMM Arşivi, Yassıada Yüksek Adalet Divanı Tutanakları: Anayasayı İhlal Davası 1960/1, 1751.

⁷⁷⁷ BCA, 55.162.3/ 10.9.0.0

⁷⁷⁸ TBMM Arşivi, Yassıada Yüksek Adalet Divanı Tutanakları: Anayasayı İhlal Davası 1960/1, 1756.

gibi benim herhangi bir konuşmamın hakiki maksat ve mahiyetini tespit etmekte şahsiyetimin ve konuşma tarzımın muhakkak nazarda tutulması lazımdır. Şöyle ki; ben heyecanlı bir insanım hele memleket meselelerinde heyecanım, teessüsüm, tesir altında kalışım ve aceleciliğim çok daha kuvvetli olur. Aynı zamanda şeker hastalığından mustaribim. Ani heyecanlanmamın sevki ile söz alır ve hazırlıksız olarak hislerimi dile getiririm. Bu yüzden zaman zaman kendimin, anlayışımın ve isteklerimin dışında manalar taşıyabilen sözlerime rastlamış bu yüzden konuşmamın o anın şartları ile ele alınmaz ise aleyhimde tefsire müsait hale gelebilir” demiştir.

Hükümeti, milletvekilliği boyunca memleket ve millet için hayırlı işler yaptığı zaman desteklediği gibi hatalı gördüğü tutum ve davranışlarında da şiddetle eleştirdiğini söyleyip bütün konuşmalarında memleket sevgisi ve menfaatlerinin hakim olduğunu belirtmiştir. Savunmasının son kısmında kendisine atfedilen tüm suçlamaları cevaplandırmış ve meclis içinde murakabe görevini yaptığını belirten örneklerle uzun bir açıklama yapmıştır. Ardından “Haini olamayacağım canımdan aziz vatanıma ve asil Türk milletine hizmetten başka gayesi olmayan bir mebus.” notunu düşerek savunmasını bitirmiştir.⁷⁷⁹

Mahkeme tarafından Zeki Erataman hakkında idam kararının verilmesinde şunlar etkili olmuştur:

1. Halk Partisi mallarına el konulmasına dair kanuna, seçim kanununun 39. maddesinin değiştirilmesine, basın kanunlarına, iç tüzüğün tadillerine, salahiyyet kanununa oy vermiştir.
2. 09.06.1953 tarihinde guruptan Halk Partisi malları hakkındaki konuşmasında “ ... Biz mallarını almazsak huzur içinde duracaklar ben bu mantığa iştirak edemeyeceğim. Genel kurul ve parti grubumuzun çemberleri yarmalarını ve biraz memleketin içine kulak vermelerini istirham ederim. Küçümsenir bir muhalefet değildir. Kendi menfaati hesabına milyonları depo eden yarın bizim değil yarın bu millete kara günler yaşatmak için sinsi sinsi çalışan bir partidir.” İfadelerini kullanmıştır.
3. 30.6.1953 tarihinde yine grupta “ ...Bunu ifade edeyim Demokrat Parti grubu asla Halk Partisinin yıkılmasını istemiyor amma şunu istiyor millettten almış oldukları gasp etmiş oldukları malların santimine kadar hesabın görülmesini istiyor.” demiş ve bu konuda derhal kanun hazırlanması için Pertev Arat, Himmet Ölçmen ile birlikte bir takrir vermiştir.
4. 29.5.1956 tarihinde “ ...Ammat matbuat ve muhalefet baş istemiyor evvela o yenilecek sonra bizi yiyecekler... Bunların dışında yeri gelmişken söyleyeyim kanunu tatbik edecek hakim kanuna isyan ediyor. İsyân edenler de adaletin mümessili olarak karşımızda duruyor. Hükümet otoritesini göstermek istiyorsak alacağımız kararı gözümüzü kırpmadan alacağız. Üniversite profesörü hakkında

⁷⁷⁹ BCA, 55.162.3/ 10.9.0.0

- mı alacağız, hakim hakkında mı başsavcı hakkında mı karar alacağız. Gözümüz kırpmadan karar alacağız bu memleket işleri böyle yürür. “ demiştir.
5. 4.12.1956 tarihli grup konuşmasında siyasal bilgiler fakültesi açış nutkunda talebesine “Nabza göre şerbet vermeyin“ diye nasihatte bulunan Turhan Fevzioğlu’nun açış nutkunu ele alarak “ ... Böyle geçici tedbirlerle buna bir çare bulunamaz.. Demokrat Partinin oyalanacak vakti yoktur. Kimse bu profesörler bunların alakalarını keselim eğer bunların alakalarını kesmekle de kurtaramayacaksak kapısına kara kilit vuralım yeni demokrasiye uygun yeni mülkiye mektebi, siyasi bilgiler okulu açmaktan başka çare yoktur arkadaşlar. “ demiştir.
  6. 5.9.1957 tarihinde grup konuşmasında “ ...Arkadaşlar açık ifade etmek lazım karşınızda muhalefet var. Muhalefet bir iken, doğan gayrimeşru çocuk ile iki oldu. Tekrar gayri meşru bir çocuk daha çıkardık üç oldu biz muhalefeti meşru yada gayrimeşru birleşmiş zehirli bir yılan olarak kabul edeceğiz... Memur meseleliklerini kısa sürede halletmek imkanı olmadığına göre temizlik lazımdır. Topyekûn memurlara DP’nin yaptığı hamleleri aşılama için altı ayın kafi geleceğini zannediyorum. “ demiştir.
  7. 12.12.-1957 tarihli gruptaki konuşmasında “...İtirazım şu: arkadaşlar tensip etmişler 15 mebus olmazsa grup teşkil edemez demişler. 30 da olur 50 de olur. Bunun kıstası nedir? Teklifim burada TBMM mürettep adedinin %5ini doldurmayan partiler grup teşkil edemezler. Yarın beş tane üç gün sonra 15 tane “ demiştir.
  8. 26.12.1957 tarihli grup konuşmasında “..Yarın muhalefet obstrüksiyon yapıp da gelmediği takdirde 280 kişi ile bu meseleyi müzakere edemeyiz evvela riyasetten grup başkanından istirahat ediyorum. Hususi tren mi tutulacak tayyare mi kaldırılacak ne yapılacaksa yapılıp evvela mevcut olmayan arkadaşların buraya celpleri... Ben burada parti meddahlığı yapacak değilim yarın buradan ipe gidecek vaziyetteyiz açık konuşuyorum 1950 de nasıl kansız ihtilal ile gelmiş isek yine kansız bir ihtilal ile gidebiliriz. Amma arkasından ipler gelir...” demiştir.
  9. 23.1.1958 tarihli grup konuşmasında”...Kendisi alakalı makamların kapılarında bugün git yarın gel muamelesine maruz kalmasınlar hele seçime iştirak edip kaybetmiş maddi durumu sarsılmış arkadaşların nafakaları mevzubahisse bunların durumları ne kadar haysiyetşiken olduğu, müstaceliyet kesp ettiğine takdir buyurursunuz.” demiştir.
  10. 3.4.1958 tarihli grup konuşmasında “ Temizleyemediğimiz üniversitenin bazı mensupları yine aleyhimize beyanatta bulunacaktır. Sorarım arkadaşların Turhan Fevzioğlu üç gün içinde mi partici oldu da karşımıza geçti. Senelerce Ankara Üniversitesi içinde politikayı yaptı çalıştı işledi ve bütün Ankara Üniversitesini tedris etti ve öyle geldi karşımıza oturdu... Kaç defa bu kürsüden işittik. Üniversite kanununu getireceğiz dediler nerede üniversite kanunu emin olun üniversitenin şurasından burasından yine çatlak ses çıkacaktır... Bu itibarla kararlarımızı kuvvetli iken almalıyız bu memleketi seviyorsak bu gibi kimselere merhametsizce hareket etmeliyiz. Çok istirahat ediyorum üniversite kanunu buraya gelmelidir. Muhtar mıdır? Muhtarsa ne kadar muhtardır bunun parasını devlet veriyor “ demiştir.
  11. 19.6.1958 tarihli grup konuşmasında Malatya Mebusu Nüvit Yetkin ve iki arkadaşının vatandaşlar arasında parti farkı ve iktidar mensuplarına imtiyazlı muamele yapıldığı hakkında başvekilden gensoru talebinin reddini istemiştir.

12. 24.2.1960 tarihinde mecliste başbakanlık bütçesi müzakerelerinde “Vatan Cephesi Vatan Cephesi diyor ne yapalım. Siz bu memleketin kanunlarını çiğnemek hevesine kapılırsanız hükümetin nüfuz ve itibarını halk arasında yersiz olarak sarımalara kadar giderseniz sonra da Vatan Cephesinden şikayet edersiniz. O Vatan Cephesi ki bugünkü telaşınıza mesnet teşkil eden haşmetli bir vatandaş topluluğu yaratmıştır. Vatan Cephesi milyonları aşan kararlı insanlarıyla maddi ve manevi varlıklarıyla halk partisi karşısında demokrasinin emniyet supabı olarak durmaktadır duracaktır. “ demiştir.
13. 7 Nisan 1960 tarihinde grupta tahkikat komisyonunun kurulması fikrinin ortaya atıldığı oturumda “ ... Yeşilhisar bunun bir tek manası vardır Halk partisi isyan bayrağını açmıştır. Bunun karşısında hükümet yaşananları zabıta vakası mahiyetinde ele almıştır. Demokrat Partiye böyle bir fırsatı kaçırdığı için teessüflerimi arz ederim. Yeşilhisar Halk Partisinin tam kısıklıvrak bağlanacağı yerdı orada örfi idare ilan edip birkaç kişiyi sallandırırđım...Arkadaşlar devletin kararı bir kere çıkar devletin yumruğu bir kere kalkar ondan sonra kimse onu durduramaz. Ben İsmet İnönü’yü Himmetdede istasyonunda durduracağım sonra buyurun gidebilirsiniz diyeceğim yazıktır arkadaşlar yazık. Gidin emri veren kimdir?” demiştir.
14. 2.5.1960 tarihli konuşmasında “Kurduğumuz tahkikat komisyonunda bizim beklediğimiz vazifeleri tahakkuk ettirebilmesi için onların getireceği fezlekeyi raporu normal mahkemelere değil sizin bizim kuracağımız fevkalade mahkemeler süratiyle intaç edebiliriz. Aksi halde mevzuata göre getirecekleri tahkikat neticesi beraatla sonuçlanacaktır... Başvekil bugün radyoda 5-6 mebusun ismini okudu. Bunlar ihtilal içinde olduğuna göre bunların teşrii masuniyetinin kaldırılması tezkeresini kim getirecekse bugünkü meclise yetiştirsin ne pahasına olursa oldun bunların dokunulmazlığının kaldırılması zorunludur... Mebus tevkif edeceğiz. Bugün artık normal tedbirlerle mahkeme kararları ile memleketi idare etmek imkânı yoktur. Kanunda yeri varmış yokmuş tıkarız içeriye kanun da sonradan çıkarırız... “ demiş ve bunlar hakkında ayrıca takrir vermiştir.⁷⁸⁰

Mahkeme yukarıda nakledilen konuşmaları ve faaliyetleri delil göstererek Zeki Erataman’ın zihniyetinin Menderesçi zihniyetin temsilcilerinden olduğunu belirtip Anayasa’yı ihlal suçundan 146-1 hükmünce ölüm cezasına çarptırılmasına oy çokluğu ile karar verilmiştir⁷⁸¹ Fakat verilen idam kararlarından yalnızca oy birliği ile alınanların tatbik edilmesine oy çok çokluğu ile alınanların ömür boyu hapse çevrilmesine karar verildiği için Zeki Erataman ömür boyu hapse mahkum edilmiştir.

Yassıada mahkûmlarının şikâyeti üzerine bir süre sonra Cemal Gürsel’in emriyle Kayseri’ye gelen Adalet ve Sağlık Bakanları cezaevinde incelemeler yapmıştır. Adalet Bakanı incelemeler sonunda devlet hastanesinde yatan beş mahkûmdan biri olan Zeki Erataman’ın da şeker hastalığı ve romatizmadan hastanede bulunduğu belirtmiştir.⁷⁸² Hastalığı dolayısıyla Ankara’ya nakledilen Zeki Erataman bir süre Ankara Numune

⁷⁸⁰ (17 Eylül 1961). **Milliyet**, 7.

⁷⁸¹ **TBMM Arşivi**, Yassıada Yüksek Adalet Divanı Kararları, 44/ Hıfzı Tüz, Abdullah Üner 59. Maddenin de uygulanması reyindeler.

⁷⁸² (19 Ekim 1961). **Milliyet**, 1.

hastanesinde tedavi görüp fizik tedavi için İstanbul Haydarpaşa Numune hastanesine gönderilmiştir. İstanbul'da yaklaşık elli gün kalan Erataman 14 Eylül 1963 gecesi firar etmiştir.⁷⁸³ Böylece Yassıada mahkûmlarından firar eden ikinci kişi olmuştur.⁷⁸⁴

Yurtdışına kaçışını engellemek için alınan tüm önlemlere rağmen Zeki Erataman sınırı geçerek Yunanistan'ın Nea Vissa köyüne iltica etmiştir.⁷⁸⁵ Buradan ailesine zaman zaman mektup gönderen Erataman oğlunun gözaltına alınması üzerine onun bir suçlu olmadığını, "Bu bir ölüm kalım meselesiydi" diyerek nasıl kaçtığını mektubunda şu şekilde anlatmıştır:

Akşam odama çekildim daha sonra koridorda kimsenin bulunmadığını gördüm. Namazımı kıldım, pardösümü sırtıma geçirip süratle hastaneden çıktım. Hastaneden çıkışım sırasında koridorda kimseyle karşılaşmadığım gibi kapıda da beni tanımadılar. Yoldan geçen bir taksiye işaret ettim ve Üsküdar'a geldim. Arabalı vapuru ile Kabataş'a geçecektim. Vapurda iki sandviç aldım, yanımda oturan ihtiyarca bir adamla konuşmaya başladım. Bu şahıs Babaeski'ye at almaya gittiğini söylüyordu. Ben de kendimi Trakya'da çiftlik sahibi olarak tanıttım. Samimiyetimiz ilerlemişti Trakya'ya beraber gitmeye karar verdik. Adam pazarlık edip bir taksi buldu. Babaeski'de arkadaş olduğum şahsı bıraktım ve be yola devam ettim. Yedek subaylığımı buralarda yaptığım için gideceğim yolu biliyordum. Ayrıca bir mecmuanın çıkarttığı Edirne ilavesindeki harita çok işime yaramıştır. Edirne'ye 26 kilometre kala taksiyi bir benzın istasyonunda bıraktım buradan Meriç kıyısına geldim ve bir buçuk saatte Yunan hududuna geçebildim. Süpürge tarlalarının arasından ilerliyordum ki iki Rum köylü ile karşılaştım ve onlara beni jandarma karakoluna götürmelerini söyledim.

Zeki Erataman bu kaçışın planlı olmadığı ve kimse tarafından bilinmediğine ısrar etmiş, ailesine kaçacağını söylememesinin nedenini ağızlarından kaçırma ihtimalleri olarak sunmuştur. Erataman'ın firarından yalnız ailesi değil İçişleri, jandarma ve ordu da sorumlu tutulmak istenmiştir.⁷⁸⁶ 1963 yılından 1965 yılına kadar Yunanistan'da bulunan Yassıada firarisi Zeki Erataman 29 Ocak 1965 tarihinde Almanya'ya geçmiştir.⁷⁸⁷ Bu kaçış serüveni uzun sürmemiş ve 23 Kasım 1966'da vefat etmiştir.⁷⁸⁸

⁷⁸³ (15 Eylül 1963). **Cumhuriyet**. 1.

⁷⁸⁴ İlk kaçan kişi Reşat Akşemsettinioğlu'dur. Erataman'ın Reşat'tan etkilendiği düşünülmektedir çünkü Sultanahmet cezaevine konulan mahkum bir gün sonra Gurebaya daha sonra Cerrahpaşa hastanesine yatırılmak istenmiş fakat bu hastanelerde yer olmadığından 23.07.1963 tarihinde Haydarpaşa Numune Hastanesine Dahiliye Servisine alınmıştır. Reşat Akşemsettinioğlu da tedavi edildiği hastaneden kaçmıştı. (14-09-1963). **Milliyet**, 1.

⁷⁸⁵ (18 Eylül 1963). **Milliyet**, 1.

⁷⁸⁶ (1 Ekim 1963). **Milliyet**, 1.

⁷⁸⁷ (30 Ocak 1965). **Cumhuriyet**. 1.

⁷⁸⁸ Arslan, Z. (2013). **Türk Parlamento Tarihi, TBMM XI. Dönem(1957-1960)**. Ankara: TBMM Vakfı Yayınlar, C.III, 891

6. SONUÇ

Cumhuriyetin ilk yıllarında henüz inkılaplar yerleşmeden, ekonomi düzelmeden, dış politik sorunlar giderilmeden tam anlamıyla çoklu parti sistemine geçilemeyeceği görülmüş ve yaklaşık 1950 yılına kadar TBMM’de tek karar mekanizması Cumhuriyet Halk Partisi olmuştur. II. Dünya Savaşı’nın getirdiği sonuçlar ve Türkiye’nin bu sonuçlarından etkilenme biçimi artık TBMM’de farklı seslerin de barınmasını gerekli kılmış ve çok partili hayata tam anlamıyla geçilmek istenmiştir. Özellikle savaşın ilk yıllarından itibaren başlayan ve belli aralıklarla uygulanmaya devam eden sıkıyönetim, bunun yanında basına karşı uygulanan sansürler, umut vaat eden siyasi partilerin gazeteler tarafından CHP’ye karşı desteklenmesini sağlamıştır. Bu ortamda kurulan Demokrat Parti, gazeteciler tarafından adeta bir kurtarıcı gibi görülmüş ve basının yüksek desteğiyle halk arasında hızla tanınmıştır. DP’nin iktidara gelmesinde yadsınamaz bir desteği olan basın yine iktidardan indirilmelerinde ciddi paya sahip olacaktır. Tabi bu kadar kolay halk arasında yer edinmesinde Demokrat Parti kurucularının yalnızca kendilerini değil mevcut iktidara karşı birleşmek isteyen herkesi savunduklarını söylemeleri etkili olmuştur. Böylece Demokrat Parti kurulduğu andan itibaren 27 yıllık tek parti iktidarının sindirdiğini düşündüğü ne kadar farklı görüş ve çevre varsa etrafına toplanmaya başlamıştı. Bu süreçte DP için bünyesindeki herkes mağdurdu, herkes eşitti ve her görüş saygıyı hak ediyordu.

En büyük rakibini kendi doğuran Cumhuriyet Halk Partisi bir süre sonra, iktidarı DP’ye devretmek zorunda kalmıştır. 1946 yılında yapılan, tarihe şaibeli olarak kazınan seçimler ve sonrasında yaşanan mağduriyet Demokrat Partililer tarafından iyi yönetilmiştir. Cumhuriyetin ilk yıllarındaki parti denemelerinin sonuçlarını hala hafızalarında tutan Demokrat Partililer duruma inanmakta zorluk çekmiş ve her an kapatılma, yasaklanma korkusunu uzun süre üzerinden atamamışlardır. İsmet İnönü ve CHP’nin bir gün yeniden iktidarı ele geçireceği korkusu DP’nin peşini bırakmamış ve yeterince özgüven kazanmalarını engellemiştir. İsmet İnönü histerisi muhalefeti bir gün bile unutmalarına izin vermemiş korkularının hayat bulmasını sağlamışlardır. Tek parti dönemi siyasi yaşantısını anlamak için Demokrat Partililerin yaşadığı bu kriz iyi bir örnek oluşturmaktadır. CHP’lilerin bir sonraki seçimlere kadar güçlenecekleri ve seçimi kazanacakları düşüncesi düşmanlarını hiçbir zaman küçümsemelerine fırsat vermemiştir. Özellikle bu noktada DP mensuplarının, CHP’nin mal varlığını kullanarak yeniden yönetimi ele geçirebileceği korkusu bu malvarlığıyla ilgili bir takım faaliyetlerin de başlamışına neden olmuştur.

Demokrat Parti iktidara geldiği ilk seçimde tüm Türkiye’de olduğu gibi Trakya bölgesinde de yüksek oy oranı alarak Tekirdağ Edirne Kırklareli’nden TBMM’ye milletvekili gönderen tek parti olmayı başarmıştır. Bunda Trakya halkının tek parti döneminde yeterince ilgi görmeyip birçok alanda kaderine terk edilmesinin etkisi büyüktür. Söz konusu üç ilin tarihsel süreçteki siyasi tercihleri incelendiğinde bölgenin Serbest Cumhuriyet Fırkasının da ilk teşkilatlanma yerlerinden olduğu görülmektedir. Trakya halkı belki de yüzyılın başında topraklarında yaşanan büyük savaşların, en önemlisi mübadelenin sorumlusu olarak Cumhuriyet Halk Partisini görmüştü. Demokrat Parti iktidarda kaldığı 10 yıl boyunca bölgeden milletvekili çıkarabilmeyi başaran tek parti olmasını biraz da sınır dışı edilen Bulgaristan Türklerine karşı eski iktidar döneminden daha hassas yaklaşım vatandaşlık hakkı tanımaya borçludur.

Yeni iktidar döneminde TBMM’ye bakıldığında DP milletvekillerinin büyük bir çoğunluğunu avukat, toprak sahibi, mühendis, iş adamları oluştururken CHP’li milletvekilleri ise eskiden olduğu gibi emekli asker, tanınmış siyasiler ve yüksek dereceli memurlardan oluşmuştur. Ülke genelinde olduğu gibi Tekirdağ, Kırklareli ve Edirne’den de TBMM’ye giren milletvekilleri tüccar, çiftçi, avukat, mühendisler arasından seçilmiştir. TBMM’nin sosyolojik yapısı ülkede uygulanacak politikaları belirlemede son derece önemlidir. Çünkü milletvekilleri hangi çevreden geliyorsa çoğunlukla o sosyal çevrenin çıkarlarına göre hareket edilecektir.

Demokrat Parti milletvekillerinin 1950–1954 arasında daha çok muhalefet döneminde vaat edilen ekonomik, sosyal alanda düzenlemeler getiren kanunlar üzerinde yoğunlaştıkları görülmektedir. Trakya milletvekilleri de aynı doğrultuda Meclis faaliyetlerinde bulunmuş Adalet ve İçişleri Bakanlığı dolayısıyla Edirne Milletvekili Rükneddin Nasuhioğlu hukuk ve iç düzen konusunda aktif olmuştur. Fakat ne yazık ki bu ve diğer iki dönem boyunca eğitim öğretim ve kültürel alanda oldukça az faaliyette bulunmuşlardır. Dönemin en dikkat çeken ismi hiç kuşkusuz Demokrat Parti Tekirdağ Milletvekili Şevket Mocan olmuştur. Mocan TBMM’de bulunduğu kısa süre içinde muhalefet partilerinden çok kendi partisinin üyelerine sözlü saldırıda bulunmuştur. Mocan’ın mensubu bulunduğu partinin yöneticilerini her fırsatta eleştirmesi, fikir ayrılığında olması kısa sürede DP’den ihraç edilmesine neden olmuştur.

Tüm rüzgârların DP’den yana esmesiyle X. yasama döneminde de büyük bir başarı kazanılmış seçim sisteminin de etkisiyle TBMM’de istediği her şeyi yapabilecek sayıda milletvekiline sahip olmuştur. Fakat buna rağmen plansız ekonomik faaliyetler nedeniyle

içine girilen kriz büyüme devam etmiştir. Tek parti içinden tek parti zihniyeti eleştirisiyle ayrılan Demokrat Partililer uzun süreli iktidarın yan etkisi olan tek partileşmeden kaçamamışlardır. Her ne kadar Demokrat Parti rekor milletvekili sayısına sahip olsa da oyların yalnızca %56'sını almıştı ve halkın büyük bir çoğunluğu hala Cumhuriyet Halk Partisini destekliyordu. Bu durum muhtemelen DP'liler tarafından da hiçbir zaman göz ardı edilmemişti. Çünkü bu tarihlerden sonra Demokrat Parti mensupları mesailerinin büyük bir kısmını muhalefete ayırmışlardır. Her fırsatta eleştirilen, eksik bulunan CHP politikalarının üzerine daha fazlası konularak ileriye götürülmesi gerekirken ona ait her şeyi yıkmak yeni baştan inşa etmek siyaseti güdülmüştür. Ekonomik sıkıntılar arttıkça Demokrat Parti içinde de gün yüzüne çıkmayı bekleyen ayrılıklar belirginleşmeye başlamıştır. Fakat parti içi muhalefet beklendiği gibi ekonomi alanında değil basına ispat hakkı tartışmaları sırasında ortaya çıkmış ve Hür Parti kurulmuştur. Demokrat Parti içinden çıkan bu partiye Tekirdağ Milletvekili İsmail Hakkı Akyüz ve Edirne Milletvekili Cemal Köprülü de dahil olmuştur. Ancak CHP'den ayrılarak kurulan Demokrat Parti dışı bir rakip olarak iktidarı dahi ele geçirirken DP'den ayrılarak kurulan Hür Parti bir rakip değil muhalefet olmaktan dahi çok uzak kalmıştır.

Ekonomi bir türlü düzelmeyince eleştiriler artmış, eleştiriler arttıkça da baskılar artmıştır. 1957 seçimlerine bu ortamda girilmiş ve Demokrat Parti büyük bir oy kaybı yaşamıştır. İktidar olması garanti görülen her siyasi partinin içinde savundukları görüşlerden bağımsız varlık gösteren ve yalnızca kişisel çıkarlarını düşünen gruplar Demokrat Parti içine de girip kimi zaman sessiz kimi zaman aşırı hareketlerle partiye büyük zarar vermişlerdir. Hala tüm gücü elinde bulundurmasına rağmen DP'liler arasındaki muhalefet endişesi basına karşı daha fazla sansür uygulanmasına neden olmuş, bu durum yayınlanması yasak olan her olayın fısıltı gazetesi yüzünden çok farklı boyutlara taşınıp gerçeklikten uzaklaşmasına neden olmuştur. Basın konusundaki eleştirilere basınla yıldızı hiçbir zaman barışmayan Edirne Milletvekili Mükerrer Sarol'un "İlk defa millet iradesiyle iktidara gelmiş bir partiye müsamahakâr olunması gerektiği" yönündeki sözleri ise tepki çekmiştir.

TBMM tarihinde 1957- 1960 dönemi milletvekilleri arasında o zamana kadar benzerine şahit olunmamış bir kargaşa ve kavga dönemi olmuş TBMM'nin gerçek görevi unutulmuştur. Demokrat Partililer CHP'lileri eski iktidar döneminde izlenen politikalarla, Cumhuriyet Halk Partililer ise DP'lileri muhalefetteki söylemlerini unutup kendilerinde eleştirdikleri her şeyi yapma arzusunda olmakla suçlamıştır. Başlarda yalnızca TBMM'de

cereyan eden bu tartışmalar milletvekilleri konuşmalarına “halk” ifadesini de katmaya başlamasıyla temsilcisi oldukları kitleleri etkileri altına alıp kavgaların kitlesel hareketlere dönüşmesine neden olmuşlardır. Bir taraf Adana Menderes giderse her şeyin düzeleceğini düşünürken diğer taraf da İsmet İnönü giderse her şeyi düzeleceğini düşünüyordu. Meclis tutanakları incelendiğinde daha önceki dönemlerde pek rastlanmayan fakat sonraki dönemlerde sık sık karşılaşıcağımız bir üslup hem konuşmacılara hem de onu dinleyenlere hakim olmuştur. Trakya milletvekilleri de yaşanan kargaşa ortamının dışında kalamamış önceki TBMM konuşmalarına kıyasla konuşmaları sertleşmiş, tahammül seviyeleri oldukça düşmüştür. İçlerinde en dikkat çekini bu dönemdeki hareketleri nedeniyle Yassıada Mahkemelerinde idam cezası alacak olan Zeki Erataman’dır. Erataman’ın her konuşmasında sergilediği tehditkâr ve tahammülsüz tutumu, bünyesi altında bulunduğu Demokrat Parti yöneticileriyle dahi şiddetli münakaşalara girmesine neden olmuştur. Özellikle Adnan Menderes ile ciddi tartışmalarının TBMM kayıtlarına girmiş olmasına rağmen idam kararı gerekçeleri arasında “Menderesçi zihniyetin savunucusu” da olduğu geçmektedir.

27 Mayıs Askeri Darbesi’nin ardından bir gün öncesinde gazete köşelerinde DP’ye yazılan methiye şiirleri bir gün sonrasında “Darbe” için yazılmaya başlamış kısa süre içerisinde bütün milli savaşlar, kahramanlıklar veya felaketlerden sonra olduğu gibi şehirlerde çeşmelerin, okulların, yoların adı değiştirilmiş DP’yi anımsatan her kelime silinmek istenmiştir. Yalnızca basın ya da muhalefet değil Demokrat Partililer dahi Demokrat Parti düşmanlığını ispat etme yarışına girmiştir. Yargılamaların tek kriteri o anda mecliste Demokrat Parti sıralarında milletvekili olmak olduğu için IX. ve X. dönem DP milletvekilleri herhangi bir ithama maruz kalmamıştır. Buna rağmen üç dönem üst üste milletvekili seçilen Zeki Erataman, Rükneddin Nasuhioğlu, Şefik Bakay gibi isimler ise 10 yıllık görev sürelerinin tamamından sorumlu olmuşlardır. Mahkemelerde suçlamalar genel olarak delil gösterilmeden niyet okuma şeklinde ilerlediğinden bir süre sonra ülke tarımının gelişmesinde oldukça önemli bir isim olan Şefik Bakay gibi isimlerin “vatan hainliği” ile suçlanması muhalifler tarafından dahi eleştirilmiştir. Bu yüzden milletvekilleri ve DP teşkilat kadrolarındaki birçok kişi Adnan Menderes’ten, DP’den ne derece uzak olduklarını ispat yarışına girmişlerdir. Yargılamalardan sonra Trakya milletvekillerinden bir kısmı kurulan yeni partilere dahil olurken büyük bir kısmı ise siyasetten uzak kalmayı tercih etmiştir.

KAYNAKLAR

Af Kanunu. (24 Mayıs 1950). Milliyet Gazetesi. 5.

Ahmad, F. (2010). *Demokrasi Sürecine Türkiye (1945-1980)*, 4.Baskı. İstanbul:Hil Yayıncılık

Akşin, S.(2004). *Yakın Çağ Türkiye Tarihi*. İstanbul: Milliyet Kitaplığı.

Albayrak, M. (2004). *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti (1946-1960)*. Ankara: Phoenix Yayınevi.

Anayasayı İhlal Eden Sanıklar. (15 Ekim 1960). İbret Gazetesi. 605.

Anıl, Y. (2017). “Demokrat Parti Döneminde Parti İçi Muhalefet ve Kırılma Anları: Tarihsel Bir Analiz.” *Journal of History Studies*, 9(3), 77-92.

BCA, 47.139. 6/ 10.9.0.0

BCA, 47.139. 7/ 10.9.0.0

BCA, 47.139. 7/ 10.9.0.0

BCA, 47.140. 2/ 10.9.0.0

BCA, 52.151.4/ 10.9.0.0

BCA, 52.151.5/ 10.9.0.0

BCA, 52.151.6/ 10.9.0.0

BCA, 52.152.1/ 10.9.0.0

BCA, 55.101.4/ 10.9.0.0

BCA, 55.161.5/ 10.9.0.0

BCA, 55.161.6/ 10.9.0.0

BCA, 55.162.2/ 10.9.0.0

BCA, 55.162.3/ 10.9.0.0

Birben, Ü. (2008). “Türkiye’de 1937 Yılından Sonra Ormancılık Mevzuatında Yaşanan Gelişmeler ve Toplumsal Yaşamla Etkileşimler”. *İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 58(1), 1-16.

Bostancı, M. (1987). *Acı Günler*. İstanbul: Tekin Yayınevi, 18

Büyük Millet Meclisi Yarın Merasimle Açılıyor. (31 Ekim 1957). Babaeski Postası.

- D.P Babaeski'de Kuvvetlidir. (30 Eylül 1957). Babaeski Postası. 179.
- D.P Büyük Bir Çoğunlukla Mebus Seçimlerini Kazandı. (4 Mayıs 1954). Edirne Postası. 2149.
- Dağcı, T. (2006). *Osmanlıdan Cumhuriyete Ordu Siyaset İlişkisi 27 Mayıs 1960 Darbesi*. İstanbul: İlgı Yayınları.
- Dikici, A. (2009). "Demokrat Parti Döneminde Güvenlik ve Türk Polis Teşkilatı". *Akademik Bakış Dergisi*, 61-93.
- Dokuyan, S. "1950 Yılında Çıkarılan Genel af ve Yansımaları," *TURAN-SAM*, 36, 691-696.
- Erkanlı, O. (1972). *Anılar sorunlar Sorumlular*. İstanbul: Baha Matbaası
- Eroğul, C.(2013). *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*. İstanbul: Yordam Kitap.
- Gençlik, Ordu Halk Elele (3 Haziran 1960). Trakya'da Yeşilyurt Gazetesi. 3882.
- İnternet: <http://www.kgm.gov.tr/Sayfalar/KGM/SiteTr/Kurumsal/Tarihce.aspx>. (5 Nisan 2019)
- İnternet: <https://www.ibb.istanbul/SitePage/Index/102>, (Erişim Tarihi: 15 Mayıs 2019)
- Kabine Dün İlk Toplantısını Yaptı. (24 Mayıs 1950). Cumhuriyet Gazetesi.
- Kahraman Ordu! Seninle Beraberiz... (30 Mayıs 1960). Trakya'da Yeşilyurt Gazetesi. 3878.
- Kapluhan, E. "Ulaşım coğrafyası Açısından Türkiye'de Karayolu Ulaşımının Tarihsel Gelişimi ve Mevcut Yapısı.", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(33), 426-439.
- Karpat, K. (1967). *Türk Demokrasi Tarihi*. İstanbul: İstanbul Matbaası.
- Kasapoğlu, A. (2016). "Türkiye'de Sağlık Hizmetlerinin dönüşümü". *Sosyoloji araştırma Dergisi*, 2(19), 131-174.
- Keskin, Y. (2012). "Demokrat Parti İktidarı ve Günümüze Yansımalar". *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(1), 107-130.
- Keyman, S. *Atatürk Hukukunda Af (Genel Af-Özel)*. Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları
- Korkmaz, N.(2017). Bulgaristan Türklerinin göç süreci ve Göçmenlerin Türkiye'deki İskan ve İş Gücüne Dayalı Entegrasyonu. *ANKASAM Bölgeler Araştırma Dergisi*, 1, 269-289.
- Nadi, N.(2000). *27 Mayıs'tan 12 Mart'a*. İstanbul: Yeni Gün Haber Ajansı Basın ve
- Oktay, A.(1958). *Biyografiler ansiklopedisi*. Ankara: Bereket Matbaası, 142.

- Ortaylı, İ. (2005). *İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Ortaylı, İ.(2014). *Türkiye'nin Yakın Tarihi*, İstanbul: Timaş Yayınları.
- Özbudun, E.(2016). *Türkiye'de Parti ve Seçim Sistemi*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Öztürk, K. (1999). *Türk Parlamento Tarihi, TBMM IX. Dönem(1950-1954)*. Ankara: TBMM Vakfı Yayınlar, C.IIV
- Pamuk, Ş.(2012). *Osmanlı'dan Cumhuriyete Küreselleşme, İktisat Politikaları ve Büyüme*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Pazarcı, H.(1972). Comecon (Hukuksal Yönü), *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 27(3), 218-255.
- Resmi Gazete, 13 Temmuz 1945, 816.
- Resmi Gazete, 15 Şubat 1955, 8931
- Resmi Gazete, 16 Aralık 1953
- Resmi Gazete, 18 Şubat 1937, 186-205.
- Sarol, M .(2013). *Bilinmeyen Menderes*. İstanbul: İnkılap Kitapevi.
- Soyaslan, D. (2001). "Af". *Anayasa Yargısı Dergisi*, 18.
- Şeker, K. (2006). *İnönü Dönemi Kültür Hayatı*, Doktora Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta, 134.
- Şevket Mocan CHP'den İstifa Etti. (22 Ocak 1959). Milliyet Gazetesi. 1.
- Şimşir, B.(1986). *Bulgaristan Türkleri*. İstanbul: Bilgi Yayınevi.
- TBMM Arşivi Ali Çakır'ın 2471 Numaralı Şahsi Doyası Tercüme-i Hal Kağıdı
- TBMM Arşivi Arif Altınalmaz'ın 1653 Numaralı Şahsi Doyası Tercüme-i Hal Kağıdı
- TBMM Arşivi Cemal Köprülü'nün 1655 Numaralı Şahsi Doyası Tercüme-i Hal Kağıdı
- TBMM Arşivi Fethi Mahramlı'nın 2170 Numaralı Şahsi Doyası Tercüme-i Hal Kağıdı
- TBMM Arşivi Hüseyin Bingül'ün 1365 Numaralı Şahsi Doyası Tercüme-i Hal Kağıdı
- TBMM Arşivi Kadrettin Oğuzalıcı'nın 2294 Numaralı Şahsi Doyası Tercüme-i Hal Kağıdı
- TBMM Arşivi Rasim Rasih Gürkan'ın 2292 Numaralı Şahsi Doyası Tercüme-i Hal Kağıdı
- TBMM Arşivi Sabahattin Parsoy'un 2004 Numaralı Şahsi Doyası Tercüme-i Hal Kağıdı
- TBMM Arşivi Sıtkı Pekkip' in 1755 Numaralı Şahsi Doyası Tercüme-i Hal Kağıdı

TBMM Arşivi, Avni Sakman'ın 2381 Numaralı Şahsi Doyası Tercüme-i Hal Kağıdı

TBMM Arşivi, DüNDAR Tekand'ın 2382 Numaralı Şahsi Doyası Tercüme-i Hal Kağıdı

TBMM Arşivi, Hasan Gürkan'ın 2472 Numaralı Şahsi Doyası Tercüme-i Hal Kağıdı

TBMM Arşivi, Hüsnü Yaman'ın 1096 Numaralı Şahsi Doyası Tercüme-i Hal Kağıdı

TBMM Arşivi, Hüsnü Yaman'ın 1096 Numaralı Şahsi Doyası Tercüme-i Hal Kağıdı

TBMM Arşivi, İsmail Hakkı Akyüz'ün 1880 Numaralı Şahsi Doyası Tercüme-i Hal Kağıdı

TBMM Arşivi, Necmi Arman'nın 2169 Numaralı Şahsi Doyası Tercüme-i Hal Kağıdı

TBMM Arşivi, Zeki Erataman'ın 1881 Numaralı Şahsi Doyası Tercüme-i Hal Kağıdı

TBMM Arşivi, Ahmet Paker'in 2474 Numaralı Şahsi Doyası Tercüme-i Hal Kağıdı

TBMM Arşivi, Faik Üstün'ün 1756 Numaralı Şahsi Doyası Tercüme-i Hal Kağıdı

TBMM Arşivi, Ferit Alpiskender'in 1646 Numaralı Şahsi Doyası Tercüme-i Hal Kağıdı

TBMM Arşivi, Fikret Filiz'in 1754 Numaralı Şahsi Doyası Tercüme-i Hal Kağıdı

TBMM Arşivi, Hasan Maksutoğlu'nun 2003 Numaralı Şahsi Doyası Tercüme-i Hal Kağıdı

TBMM Arşivi, Hasan Osma'nın 1657 Numaralı Şahsi Doyası Tercüme-i Hal Kağıdı

TBMM Arşivi, İsmail Özdoğuran'ın 2473 Numaralı Şahsi Doyası Tercüme-i Hal Kağıdı

TBMM Arşivi, Kemal Yaşınkılıç'ın 2005 Numaralı Şahsi Doyası Tercüme-i Hal Kağıdı

TBMM Arşivi, Kemal Yaşınkılıç'ın 2005 Numaralı Şahsi Doyası Tercüme-i Hal Kağıdı

TBMM Arşivi, Mehmet Ali Ceylan'ın 2082 Numaralı Şahsi Doyası Tercüme-i Hal Kağıdı

TBMM Arşivi, Mehmet Enginün'ün Şahsi Doyası Tercüme-i Hal Kağıdı

TBMM Arşivi, Mükerrerem Sarol'un Şahsi Doyası Tercüme-i Hal Kağıdı

TBMM Arşivi, Nurettin Aknoz'un 2470 Numaralı Şahsi Doyası Tercüme-i Hal Kağıdı

TBMM Arşivi, Nurettin Manyas'ın 2293 Numaralı Şahsi Doyası Tercüme-i Hal Kağıdı

TBMM Arşivi, Rükneddin Nasuhioğlu'nun 1656 Numaralı Şahsi Doyası Tercüme-i Hal Kağıdı

TBMM Arşivi, Samim Yücedere'nin 2171 Numaralı Şahsi Doyası Tercüme-i Hal Kağıdı

TBMM Arşivi, Şefik Bakay'ın 1752 Numaralı Şahsi Doyası Tercüme-i Hal Kağıdı

TBMM Arşivi, Şevket Mocan'ın 1882 Numaralı Şahsi Doyası IX. Dönem Tercüme-i Hal Kağıdı

TBMM Arşivi, Yassıada Yüksek Adalet Divanı Kararları

TBMM Arşivi, Yusuf Ziya Tuntaş'ın 1883 Numaralı Şahsi Doyası Tercüme-i Hal Kağıdı

TBMM Kütüphanesi, Yassıada Yüksek Adalet Divanı Tutanakları: Anayasayı İhlal Davası
1960/1, 1189

TBMM TD, D.10, C.1

TBMM TD, D.10, C.10

TBMM TD, D.10, C.11

TBMM TD, D.10, C.13

TBMM TD, D.10, C.17

TBMM TD, D.10, C.18

TBMM TD, D.10, C.19

TBMM TD, D.10, C.20

TBMM TD, D.10, C.3

TBMM TD, D.10, C.4.

TBMM TD, D.10, C.5

TBMM TD, D.10, C.6

TBMM TD, D.10, C.7

TBMM TD, D.11, C.10

TBMM TD, D.11, C.11

TBMM TD, D.11, C.12

TBMM TD, D.11, C.2

TBMM TD, D.11, C.7

TBMM TD, D.11, C.8

TBMM TD, D.11, C.9

TBMM TD, D.9, C.1

TBMM TD, D.9, C.10

TBMM TD, D.9, C.11

TBMM TD, D.9, C.12

TBMM TD, D.9, C.12

TBMM TD, D.9, C.13

TBMM TD, D.9, C.15

TBMM TD, D.9, C.19

TBMM TD, D.9, C.2

TBMM TD, D.9, C.20

TBMM TD, D.9, C.20

TBMM TD, D.9, C.22

TBMM TD, D.9, C.24

TBMM TD, D.9, C.26

TBMM TD, D.9, C.26

TBMM TD, D.9, C.28

TBMM TD, D.9, C.29

TBMM TD, D.9, C.4

TBMM TD, D.9, C.6

TBMM TD, D.9, C.7

TBMM TD, D.9, C.8

TBMM TD, D.9, C.9,

Tekirdağ Belediye Seçimlerini D.P. Kazandı. (26 Mayıs 1952). Milliyet Gazetesi. 1.

Tekirdağ'da Göçmenlere 44 Ev Dağıtıldı. (12 Şubat 1955). Milliyet Gazetesi. 3.

Tekirdağ'da Kısa, Fakat Manalı Bir Muhavere. (24 Eylül 1957). Cumhuriyet Gazetesi.

Tokgöz, E.(2004). *Türkiye'nin İktisadi Gelişim Tarihi*. İstanbul: İmaj Yayıncılık,

Topuz, H. (2003). *Türk Basın Tarihi*. İstanbul: Remzi Kitapevi.

Wieker. W.(1967). *1960 Türk İhtilali*.(Çev. Mete G.).İstanbul: Cem Yayınevi.

Yalman, A. (1997). *Yakın Tarihte gördüklerim ve Geçirdiklerim*, İstanbul: Özener Matbaacılık.

Yassıada Duruşmalarına 2 Gün Ara Verildi. (17 Ekim 1960). İbret Gazetesi. 606.

Yediyılmaz, B. (2002). *Atatürk'ten Günümüze Türkiye Ekonomisi*. Ankara: Gazi Kitapevi.

Yıldız, N. (1998). “Demokrat Parti İktidarı ve Basın”. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 1(51), 482-505.

Yılmaz, M. Doğaner, Y.(2006). “Demokrat Parti Döneminde Bakanlar Kurulu Kararı ile Yasaklanan Yayınlar”. *Kebikeç Dergisi*, 22, 1-41.

Yurdumuzda Hayat Pahalılığı Devam Ediyor (25 Haziran 1955). *Çorlu'nun Sesi Gazetesi*. 49.

Zürcher, E. (2000). *Modernleşen Türkiye Tarihi*. (Çev. Y. Gönen). İstanbul: İletişim Yayınları.

EKLER

EK-1. 1950-1960 arası TBMM’de bulunan Edirne milletvekilleri

İBRAHİM RÜKNETTİN NASUHİOĞLU

CEMAL KÖPRÜLÜ (AHMET CEMALETTİN)

MEHMET ENGİNÜN

HASAN OSMA

ARİF ALTINALMAZ

HASAN (MUHTAR) MAKSUTOĞLU

SEBAHATTİN PARSOY

(AHMET) KEMAL YASINKILIC

RASİM RASİH GÜRKAN

AHMET MÜKERREM SAROL

KADRETTİN OĞUZALICI

NURETTİN MANYAS

EK-2. 1950-1960 arası TBMM’de bulunan Kırklareli milletvekilleri

(ALİ)' ŞEFİK BAKAY

MAHMUT ERBİL

(HALİDUN)' FİKRET FİLİZ

(BEKİRİ)' SİDDİK PEKKİP

(MEHMET)' FAİK ÜSTÜN

MEHMET ALİ CEYLAN

HÜSNÜ YAMAN

HÜSEYİN AVNİ SAKMAN

ALİ DÜNDAR TEKAND

EK-3. 1950-1960 arası TBMM'de bulunan Tekirdağ milletvekilleri

EK-4. Rükneddin Nasuhioğlu'nun tecüme-i hal kağıdı

EDİRNE

RÜKNEDDİN NASUHOĞLU

D. 9

Sicil-1656

1656

9. Dönem

Olumluk (Kısaca)

Seçim çevresi	Edirne	İlim rütbesi	
Adı	Rükneddin	Meşreği ve işi gücü	Memuriyet
Soyadı	Nasuhioğlu	Ehli olup olmama ve kaç genclik halinde	Ehli ve bir genclik vardı
Babasının ve anasının adı	Ahmet Kerametullah Ayşe Zaima	Seçimden evvelki son memurluğu	İç İşleri Bakanlığında Merkez Valisi
Doğduğu yer	İstanbul	Memur değilse seçimden evvel son durumu	
Doğum tarihi	1894	Evvelki dönemlerde Millîyetçilikte seçilmiş işi seçim yerleri	

Devlet hizmetine 1329 tarihinde Üsküdar Mutasarrıflığı maiyet memurluğu ile girmiş, sırasıyla mülga Maliye Nezareti Varidat 3^ü Şube Kâtipliğinde, mülga Sadaret Tahrisat ve Mektubi Kalemî Kâtipliğinde, Başvekâlet Şişre memurluğunda, Dahiliye Vekâleti (Siyasi) Emniyeti umumiyeye Siyasi Kısım mümeyyizliğinde, Bakırköy Kaymakamlığında, Beyoğlu Vali Vekilliği ve Kaymakamlığında, İstanbul Vilayeti Mektupçuluğunda, Mülkiye Müfettişliğinde, İstanbul Vali Muavinliğinde, İstanbul Vali Vekilliğinde, İçer Valiliğinde, Dahiliye Vekâleti Mahalle İdareler umum Müdürliğinde, Samsun Valiliği, Kocaeli Valiliği, Aydın Valiliği, Samsun Valiliği, Edirne Valiliklerinde ve İçişleri Bakanlık Merkez Valiliğinde bulunmuştur. Bundan başka 1^ü Cihan Harbünde yedek subay olarak çamakkale cephesinde vazife görmüştür. Ayrıca Vefa ve Zatatasaray liseleri Tarih ve Coğrafya muallimliğinde 6 sene hizmet etmiş ve iki defa Osmanlı Bankası idare meclisi azaletinde bulunmuştur. İçişleri Merkez Valisi iken 14 Mayıs 1950'de Edirnedeki Milletvekili seçilmiştir.

EK-5. Şefik Bakay'ın tecüme-i hal kağıdı

Olumluk (Kısaca)

1752
9 Dönem

Seçim çevresi	Korklareli,	İlim rütbesi	
Adı	Şefik	Mesleği ve aygıtı	Kırsat mühendisi
Soyadı	Bakay	Evlü olup olmadığı ve kaç çocuğu bulunduğu	Evlüyüm bir erkek çocuğum var
Babasının ve annesinin adı	Kemal Tüfeyk Naside	Seğmeden evvelki son memurluğu	T.C. Kırsat Bankası Genel Müdürlük Müdürü
Doğduğu yer	Uşak	Memur değilse seğmeden evvel son durumu	
Doğum tarihi	1906	Evveldi dönemler de Milletvekili seçilmiş ise seçim yerleri	

Adım Şefik Bakaydır. Harbiye Nezaretinde İstisnaat
umumiyeye dairesi Müdürü Kemal Tüfeyk beyin oğlu
ve Nevşehir Nahiyesinden Hacı Mehmet Çallıların
kurumuyum Evliyim bir erkek çocuğum vardır
Uşak'ta 1906 doğmuşuyum
Lise tahsilimi Galatasaray ve Breslau Liselerinde,
yüksek tahsilimi de Almanya'da Jena Üniversitesinde
şimal ettim. Kırsat Mühendisiyim
Zorunlu Çan harbinin müteakip tahsilimi yarıda
bırakarak sigal altında bulunan vatanımıza avdet ettim
ve Harakati milliyeye iştirak ettim. 1920 (1337)
Etilinde, İskenderiye sultanesi muallimliğinde bulundum
Melli müradolude İskenderiye muhtasarında kızılderararak
işad veyfelemi gördüm. 1921 (1337) yılında Birinci Büyük Meclis
hükümetinin İnkısarında şimala eden Kuars kongresine
aya olarak iştirak ettim. Sakarya harbinin müteakip noksan
kalan tahsilimi şimal etmek üzere hükümetin müradolude
tekrar Almanya'ya döndüm ve Üniversite tahsilimi şimal
ederek 1924 de vatanımıza avdet ettim
Melli hayatım Kırsat müdürü olarak Türkiyede ilk
seker pancarı ziraat teşkilatını kurmakla 1927 yılında
Melli İker fabrikasında başladı. 1928 yılında Melli İker

EK-6.Tekirdağ milletvekili Hüseyin Bingöl'ün hastalığı nedeniyle verilen tezkere

T. C. BAŞBAKANLIK YAZI İŞLERİ VE SİCİL MÜDÜRLÜĞÜ		ÖZETİ :
Gelen evrakın Tarihi	2 / 9 / 1953	<p style="text-align: center;">3</p> <p style="text-align: center;">T. C. BAŞBAKANLIK CUMHURİYET ARŞİVİ</p> <p style="text-align: center;">166</p> <p style="text-align: center;">Büyük Millet Meclisi Genel Kâtipliğine</p> <p style="text-align: center;">Tekirdağ Mebusu Hüseyin Bingöl'ün tedavi için 24/8/1953 tarihinde Nümüne Hastahanesi Cildiye Servi- sine yatırılmış olduğu, İçişleri Vekâletinden alınan 2/9/1953. tarih ve 23302-64/10206 sayılı tezkerede bil- dirilmiştir. Saygılarımla arz ederim.</p> <p style="text-align: center;">3. 12-9-1953</p> <p style="text-align: right;">Başvekil Namına Müsteşar Ahmet Salih Korur</p>
No.	23302/64 10206	
Yazan Memur	<i>J. E. Bay</i>	
Yazı tarihi	12 / 9 / 1953	
Beyaz eden		
Beyaz tarihi	1 / 1953	
Karşılaştıranlar		
Dosya No.	61-2797 16/1	
Gidiş No.	2343	
Ekleri		
Sevk tarihi	15 / 9 / 1953	
Kaydeden		
Not :		
-2-		5 27 1953

No. 91

Başbakanlık Devlet Matbaası

EK-7. Rükneddin Nasuhioğlu'nun Başbakanlığa yazdığı mektup

T. C.
BAŞVEKÂLET
HUSUSİ KALEM MÜDÜRLÜĞÜ
Sayı: .....

Edirne
Yazıldığı tarih: 27.9.1950
Geldiği tarih: 28.9.1950
Numarası: 6229
İmza: Adnan Zafir

ŞİFRE TEL

Yüksek Başbakanlığa

ANKARA

1 - Edirnedeki göçmen işlerini yerinde tetkik ettim . Bin kişilik göçmen evi bugünkü tempo ile gelen göçmenlerin muameleleri yapılabileceği ve sevk edilinceye kadar temine kâfidir . Kurmuş olduğumuz komisyon çok isabetli olmuştur . İskân idaresinden tahsisat ile kızılây tarafından açılan aş evi vasıtasıyla işe edilmektedirler .

2 - Yalnız , göçü güçleştiren bir cihet vardır . Bulgarların ilk günlerde sevk ettikleri ve müteaddid defa iade edildikleri halde kabul etmedikleri çingenerler Karaağaçta göçmen evinin yanındaki harap kırsalada bulunmaktadırlar . Mikdarları 1146'dır . Bunların içerisinde 260 kişinin Türk irkına mensup olduğunu komisyon reisi söyledi . Bunların burada kalmaları günde bin lira kadar masrafı mucip olduğu gibi durumları da iyi değildir . Bunların tekrar Bulgaristana iade edilerek içlerinde Türk irkinden olanların usulü dairesinde vize almaları hususunun temini için Dışişleri Bakanlığınca Bulgar hariciyesi üzerinde teşebbüste bulunulması ve cihet müsbet bir netice vermediği takdirde bu vizesizler hakkında hükümetce çok acil bir karar alınması zaruridir .

Saygılarımla arz ederim .

İçişleri Bakanı
Rükneddin Nasuhioğlu

030	01			17	99	11
-----	----	--	--	----	----	----

EK-8. Demokrat Parti ile ilgili Babaeski Postası gazetesinde çıkan yazı

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, adı : Arzu BOLATLI
Uyruğu : T.C
Doğum tarihi ve yeri : 03/10/1989- Ordu
Medeni hali : Bekar
Telefon : 05456332089
e-mail : arzu1bolatli@gmail.com

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet tarihi
Lisans	Gazi Üniversitesi/Eğitim Fakültesi/Tarih Öğretmenliği	2012
Lise	Pakize Narin Yabancı Dil ağırlıklı Lisesi	2007

İş Deneyimi

Yıl	Yer	Görev
2014-2019	Milli eğitim Bakanlığı	Öğretmen

Yabancı Dil

İngilizce

